

*Yhteenveto vankeusrangaistuskomitean
(KM 2001:6) mietinnöstä
annetuista lausunnoista*

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2002:5

*Yhteenveto vankeusrangaistuskomitean
(KM 2001:6) mietinnöstä
annetuista lausunnoista*

*Sammandrag av utlåtandena om
Fängelsestraffkommitténs betänkande (2001:6)*

ISSN 1458-7149
ISBN 952-466-068-7
Edita Prima Oy
Helsinki

OIKEUSMINISTERIÖ

KUVAILULEHTI

Julkaisun päivämäärä

Tekijät		Julkaisun laji	
Lainsäädäntöneuvos Ulla Mohell Hallitusneuvos Jussi Pajuojja		Lausuntoyhteenveto	
		Toimeksiantaja	
		Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi			
Yhteenveto vankeusrangaistuskomitean (KM 2001:6) mietinnöstä annetuista lausunnoista			
Julkaisun osat			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Johdanto 2. Yleiset kannanotot ja huomautukset <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki 2.2. Rikoslain 2 c luku 2.3. Lainsäädäntötekeminen ratkaisu 3. Yksityiskohtaiset huomautukset ja lausunnot <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Vankeuslaki 3.2. Tutkintavankeuslaki 3.3. Rikoslain 2 c luku 			
Tiivistelmä			
Oikeusministeriö pyysi lausuntoa vankeusrangaistuskomitean mietinnöstä (2001:6).			
<p>Vankeusrangaistuskomitean mietinnöstä pyydettiin lausunto yhteensä 122 lausunnonantajalta. Lausuntopyyntö esitettiin kuudelle ministeriölle (sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtionvarainministeriö, työministeriö, ulkoasiainministeriö ja opetusministeriö), rikosseuraamusvirastolle ja vankiloille; kriminaalihoitolaitokselle ja osalle sen aluetoimistoista; ylimmille laillisuusvalvojille; hovioikeuksille, hallinto-oikeuksille ja vankilapaikkakuntien käräjäoikeuksille; keskusrikospoliisille ja suurimpien kihlakuntien poliisilaitoksille; kahdelle ulosottovirastolle; yliopistojen oikeustieteellisille tiedekunnille; eräille oikeustieteellisille yhdistyksille; ihmisoikeusjärjestöille; sekä rangaistusten täytäntöönpanoalalla toimiville aatteellisille ja ammatillisille yhdistyksille. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle varattiin mahdollisuus antaa lausuntonsa mietinnöstä.</p>			
Lausuntoja saapui yhteensä 92.			
Lausunnoista on tehty yhteenveto sisältyy tähän julkaisuun.			
Avainsanat: (asiasanat)			
Vankeus, tutkintavankeus, ehdonalainen vapaus, elinkautinen rangaistus, vankeinhoito, vankien ja tutkintavankien oikeudet ja velvollisuudet, perus- ja ihmisoikeudet, valvottu koevapaus			
Muut tiedot			
Yhdyshenkilöt oikeusministeriössä Ulla Mohell ja Jussi Pajuojja			
Sarjan nimi ja numero		ISSN	ISBN
Lausuntoja ja selvityksiä 2002:5		1458-7149	952-466-068-7
Kokonaissivumäärä	Kieli	Hinta	Luottamuksellisuus
170	Suomi		Julkinen
Jakaja		Kustantaja	
Oikeusministeriö, kriminaalipoliittinen osasto		Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET		Utgivningsdatum	
Författare Lagstiftningsråd Ulla Mohell Regeringsråd Jussi Pajuoja		Typ av publikation Remissammandrag	
		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes	
Publikation (även den finska titeln) Sammandrag av utlåtanden om fängelsestraffkommittens betänkande (KB 2001:6)			
Publikationens delar 1. Inledning 2. Allmänna ställningstaganden och anmärkningar 2.1. Fängeslagen och häktningsslagen 2.2. 2 c kap. strafflagen 2.3. En lagstiftningsteknisk lösning 3. Detaljerade anmärkningar och utlåtanden 3.1. Fängeslagen 3.2. Häktningsslagen 3.3. 2 c kap. strafflagen			
Referat Justitieministeriet begärde utlåtande om fängelsestraffkommittens betänkande (2001:6). Begäran om utlåtande om fängelsestraffkommittens betänkande framfördes till totalt 122 remissinstanser. Begäran om utlåtande framställdes till sex ministerier (inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, finansministeriet, arbetsministeriet, utrikesministeriet och undervisningsministeriet); brottsförklaringsverket och fängelserna; kriminalvårdsväsendet och några av dess distriktsbyråer; de högsta laglighetsövervakarna; hovrätterna, förvaltningsdomstolarna och tingsrätterna på fängelseorterna; centralkriminalpolisen och polisinspektionerna vid de största häraderna; två exekutionsverk; de juridiska fakulteterna vid universiteten; några juridiska samfund; organisationer för de mänskliga rättigheterna samt ideella och fackliga föreningar som är verksamma på området för straffverkställighet. Dessutom reserverades högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen en möjlighet att avge utlåtande om betänkandet. Sammanlagt 92 yttranden anlände. Ett sammandrag av remissyttrandena ingår i denna publikation.			
Nyckelord (referensord) Fängelse, häktning, villkorlig frihet, livstidsstraff, fångvård, fångars och häktades rättigheter och skyldigheter, grundläggande och mänskliga rättigheter, övervakad provofrihet			
Övriga uppgifter Kontaktpersoner vid justitieministeriet Ulla Mohell och Jussi Pajuoja			
Seriens namn och nummer Utlåtande och utredningar 2002:5		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-068-7
Sidoantal 170	Språk Finska	Pris	Sekretessgrad Offentlig
Distribution Justitieministeriet, kriminalpolitiska avdelningen		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	14
1.1. Vankeusrangaistuskomitean mietintö ja ehdotukset.....	14
1.2. Lausunnonantajat.....	14
2. YLEISET KANNANOTOT JA HUOMAUTUKSET	15
2.1. Vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki	15
2.2. Rikoslaki.....	31
2.2.1. Reaalirangaistus	33
2.3. Lainsäädäntötekniinen ratkaisu.....	34
3. YKSITYISKOHTAISET HUOMAUTUKSET JA LAUSUNNOT	35
3.1.VANKEUSLAKI	35
Yleistä	35
1 luku. Vankeuden täytäntöönpanon yleiset periaatteet	35
1§. Soveltamisala	35
2§. Vankeuden täytäntöönpanon tavoite.....	35
3§. Vankeuden täytäntöönpanon sisältö	36
4§. Laitosolot	36
5§. Vankien kohtelu.....	37
6§. Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet	38
7§. Vangin kuuleminen.....	38
8§. Toimivallan määräytyminen rangaistuslaitoksessa	38
9§. Virka-apu	38
2. luku. Täytäntöönpanon aloittaminen	39
1§. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen.....	39
2§. Täytäntöönpanon aloittaminen ennen lainvoimaista tuomiota	39
3§. Täytäntöönpanon lykkääminen terveydellisistä syistä	39
4§. Täytäntöönpanon lykkääminen sosiaalisista syistä	39
5§. Lykkäyksen myöntäjä	40
6§. Lykkäyksen peruuttaminen.....	43
7§. Muuntorangaistuksen lykkääminen rangaistuslaitoksessa	43
8§. Sakon maksaminen rangaistuslaitoksessa.....	43
9§. Muuntorangaistuksen täytäntöönpanonkielto päihdehuollon ja lastensuojelun vuoksi.....	44
10§. Päätösvalta	44
3.luku. Rangaistusajan laskeminen	44
1§. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen pituuden laskeminen.....	44
3§. Rangaistusajan laskemisajankohta.....	46
4§. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen ja muuntorangaistuksen yhteenlaskeminen....	47
5§. Muuntorangaistusten yhteenlaskeminen.....	47
6§. Muutoksenhaun johdosta pidentynyt rangaistus	47
7§. Rangaistusajaksi lukeminen.....	48
9§. Päätösvalta	48

4 luku. Saapuminen ja sijoittaminen rangaistuslaitokseen	48
Yleistä	48
1§. Rangaistuslaitokset	49
2§. Rangaistuslaitokseen ottaminen.....	49
3§. Matkakustannusten korvaaminen	49
4§. Säännöksistä ja laitoksen oloista tiedottaminen	50
5§. Tulotarkastus	50
6§. Rangaistusajan suunnitelma.....	50
7§. Suunnitelman laatimismenettely	54
8§. Rangaistuslaitokseen sijoittamisen yleisperiaatteet.....	55
9§. Sijoittaminen avolaitokseen.....	56
10§. Päätösvalta	57
12§. Vangin lapsen ottaminen rangaistuslaitokseen.....	58
5 luku. Sijoittaminen rangaistuslaitokseen	58
1§. Rangaistuslaitoksen osastot	58
2§. Alaikäisen erillään pitäminen	58
3§. Erillään asuminen omasta pyynnöstä.....	58
4§. Sopimusosasto	59
5§. Varmuusosasto.....	59
8§. Osaston päiväjärjestys	59
9§. Päätösvalta	59
6 luku. Siirtäminen rangaistuslaitoksesta toiseen	60
Yleistä	60
1§. Siirtäminen suljetusta vankilasta avolaitokseen	60
2§. Siirtäminen avolaitoksesta suljettuun laitokseen.....	60
4§. Siirrosta ilmoittaminen	61
5§. Siirtämisestä päättäminen.....	61
6§. Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa	61
7 luku. Perushuolto ja asuminen	61
Yleistä	61
1§. Vankien asuintilat	61
2§. Vaatetus	64
3§. Vaatteiden huolto	64
5§. Ruokahuolto.....	64
6§. Ulkoilu	65
8 luku. Toimintaan osallistuminen	65
Yleistä	65
1§. Toiminnan tarkoitus	66
2§. Osallistumisvelvollisuus	67
3§. Toiminnan järjestäminen	67
5§. Tuotannollinen ja valmentava työ	68
6§. Siviilityö	68
7§. Oma työ	68
8§. Koulutus rangaistuslaitoksessa	68
9§. Toimintaan osallistuminen laitoksen ulkopuolella	69
10§. Luvan edellytykset.....	70

11§.	Luvan tai sijoituksen peruuttaminen.....	70
12§.	Työaika ja työsuojelu.....	70
13§.	Osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen määräajaksi.....	71
14§.	Päätösvalta	71
9 luku.	Vangin omaisuus ja tulot	71
	Yleistä	71
1§.	Omaisuu den hallussapito	71
2§.	Omaisuusluettelo	71
4§.	Rahankäyttö	72
5§.	Omaisuu den palauttaminen	72
6§.	Palkka, toimintaraha ja käyttöraha	72
7§.	Suoritettavat pidätykset.....	73
8§.	Suorittamatta jättäminen.....	74
10 luku.	Terveydenhuolto.....	74
	Yleistä	74
1§.	Vangin terveyden- ja sairaanhoito	75
3§.	Rangaistuslaitoksesta vapauttaminen hoitoa varten	75
4§.	Synnytys	75
5§.	Terveydenhuollon kustannukset	75
6§.	Päätösvalta	76
7§.	Omalla kustannuksella järjestettävä hoito	76
8§.	Psykologinen neuvonta, tuki ja hoito.....	77
11 luku.	Vapaa-aika	78
	Yleistä	78
1§.	Vapaa-ajan toiminta.....	78
2§.	Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin	78
3§.	Uskonnonharjoitus	78
4§.	Kirjasto	79
6§.	Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuraaminen.....	79
7§.	Kokoontuminen rangaistuslaitoksessa	79
8§.	Päätösvalta	79
12 luku.	Kirjeenvaihto ja puhelut	80
	Yleistä	80
2§.	Kirjeen lukeminen	80
3§.	Kirjeenvaihto valvontaviranomaisten ja –elinten kanssa	80
4§.	Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa.....	80
5§.	Kirjeen tai puhelinvälityksen pidättäminen	82
6§.	Puhelimen käyttö	82
9§.	Sähköinen viestintä	82
11§.	Päätösvalta	82
13 luku.	Tapaamiset ja muut yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle.....	83
	Yleistä	83
2§.	Tapaamistilat ja tapaamisten valvonta	83
4§.	Tapaamisen epääminen.....	83
6§.	Tapaamiskielto.....	83

7§.	Tapaamiskieltoluettelo.....	83
8§.	Yhteys tiedotusvälineisiin.....	84
14 luku. Poistumislupa		84
Yleistä	84
2§.	Poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella	85
3§.	Rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävän poistumisluvan aikaisin ajankohta	85
4§.	Poistumislupa tärkeästä syystä	85
5§.	Poistumislupa erittäin tärkeästä syystä	86
6§.	Saatettu poistumislupa	86
7§.	Poistumisluvan pituus	87
10§.	Poistumisluvasta päättäminen.....	87
15 luku. Rangaistuslaitoksen järjestys ja kurinpito		87
1§.	Rangaistuslaitoksen järjestyssääntö	87
3§.	Kurinpitorangaistuksen edellytykset	88
4§.	Kurinpitorangaistukset.....	88
8§.	Rangaistusselli	89
9§.	Suoritetun ajan menettäminen	89
10§.	Järjestysrikkomuksen selvittäminen.....	89
12§.	Vangin kuuleminen.....	90
13§.	Kirjaaminen	90
14§.	Käsittely tuomioistuimessa	90
15§.	Vangin pitäminen erillään.....	90
16§.	Päätösvalta	91
16 luku. Rangaistuslaitoksen tilojen ja vangin tarkastaminen		91
Yleistä	91
3§.	Vangin turvatarkastus	91
5§.	Eriyistarkastus	91
6§.	Henkilötarkastus	92
7§.	Päihteettömyyden valvonta.....	92
9§.	Menettely ja päätösten kirjaaminen.....	92
10§.	Päätösvalta	92
17 luku. Muun henkilön tarkastaminen		92
Yleistä	92
1§.	Pääsy rangaistuslaitokseen.....	93
5§.	Rangaistuslaitoksen alueelta poistuminen.....	93
7§.	Menettely ja kirjaaminen.....	93
18 luku. Turvaamistoimenpiteet ja voimankäyttö		93
Yleistä	93
2§.	Kahlehtiminen.....	93
3§.	Tarkkailuselli	93
4§.	Eristämistarkkailu	94
5§.	Erillään pitäminen.....	94
6§.	Voimankäyttö	94

19 luku. Ilmoitukset ja tiedon antaminen	95
Yleistä	95
1§. Ilmoitus omaisuudesta, rahoista ja maksuvälineistä	95
2§. Ilmoitus kirjeen tai puhelun sisällöstä	95
3§. Ilmoitus vangin terveydentilasta ja kuolemasta.....	95
4§. Ilmoitus poistumisluvasta ja vapautumisesta.....	95
6§. Ilmoitus sosiaalihuollon toimielimelle	96
8§. Tiedon antaminen tapaamiskieltoluettelosta.....	96
9 §. Ilmoitus henkilö- ja omaisuusvahingosta	96
10§. Vaitiolo-oikeus	96
20 luku. Muutoksenhaku	97
Yleistä	97
1§. Valitus käräjäoikeuteen	107
2§. Toimivaltainen tuomioistuin.....	108
3§. Valituksen tekeminen	108
4§. Uuden määräajan asettaminen.....	109
5§. Valituksen vaikutus täytäntöönpanoon.....	109
7§. Pääkäsittely käräjäoikeudessa.....	109
9§. Valitus hallinto-oikeuteen.....	110
10§. Muutoksenhakuoikeuden rajoitukset	113
3.2. TUTKINTAVANKEUSLAKI	113
1 luku. Tutkintavankeuden toimeenpanon yleiset säännökset	113
Yleistä	113
1§. Tutkintavankeuslain soveltaminen	115
2§. Määritelmä.....	115
2 luku. Saapuminen rangaistuslaitokseen	116
1§. Tutkintavangin sijoittaminen.....	116
5§. Tutkintavangin lapsen ottaminen rangaistuslaitokseen.....	121
3 luku. Sijoittaminen rangaistuslaitoksessa, perushuolto ja siirtäminen	121
1§. Sijoittaminen rangaistuslaitoksessa	121
8§. Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa	121
4 luku. Toimintaan osallistuminen	121
3§. Rangaistusajan valmistelu	121
5 luku. Tutkintavangin omaisuus ja tulot	122
1§. Omaisuuden hallussapito	122
4§. Rahan käyttö	122
5§. Henkilökohtaisten asioiden ja omaisuuden hoitaminen	122
7§. Palkka, toimintaraha ja käyttöraha	122
6 luku. Terveystenhoito	123
1§. Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito	123
4§. Terveystenhoillon kustannukset	123

7 luku. Vapaa-aika	123
Yleistä	123
1§. Vapaa-ajan toiminta	124
4§. Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuraaminen	124
5§. Kokoon tumen rangaistuslaitoksessa	124
6§. Päätösvalta	124
8 luku. Kirjeenvaihto ja puhelut	124
1§. Kirjeenvaihto ja kirjeiden tarkastaminen	124
8§. Sähköinen viestintä	124
10§. Päätösvalta	125
9 luku. Tapaamiset ja muut yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle	125
Yleistä	125
4§. Tapaamiskielto	125
6§. Yhteys tiedotusvälineisiin	126
7§. Yhteydet diplomaattiseen edustustoon	126
10§. Päätösvalta	126
10 luku. Rangaistuslaitoksen järjestys ja kurinpito	126
3§. Kurinpitorangaistuksen edellytykset	126
11 luku. Rangaistuslaitoksen tilojen ja tutkintavangin tarkastaminen	127
7 §. Päihteettömyyden valvonta	127
13 luku. Turvaamistoimenpiteet ja voimankäyttö	127
2§. Tutkintavangin yhteydenpidon rajoittaminen	127
6§. Erillään pitäminen	129
7§. Voimankäyttö	130
14 luku. Tutkintavangin kuljetus	130
Yleistä	130
1§. Kuljetusvälineet	130
5§. Kuljetuksen järjestämistä vastuu	130
15 luku. Muutoksenhaku	131
2§. Valitusoikeus hallinto-oikeuteen	131
16 luku. Erinäiset säännökset	131
2§. Lain soveltaminen poliisiin säilytystilassa	131
3§. Voimaantulo	132
3.3. RIKOSLAIN 2 C LUKU (vankeus ja ehdonalainen vapauttaminen)	132
1§. Vankeuden sisältö	132
2§. Vankeuden pituus	132
3§. Vankeusrangaistuksen aikayksiköt	133
4§. Vankeusrangaistusten yhteenlaskeminen	134
5§. Ehdonalainen vapauttaminen	134
6§. Ehdonalainen vapauttaminen yhteisestä vankeusrangaistuksesta	137

7§.	Ehdonalainen vapauttaminen yhteenlasketusta vankeusrangaistuksesta	137
8§.	Valvottu koevapaus	138
9§.	Ehdonalaisen vapauttamisen lykkääminen	141
10§.	Ehdonalainen vapauttaminen elinkautisesta vankeudesta	143
11§.	Koko rangaistusajan suorittaminen.....	148
12§.	Uusi käsittely tuomioistuimessa	152
13§.	Toimivaltainen tuomioistuin.....	154
14§.	Muutoksenhaku.....	157
15§.	Koko rangaistusaikaa suorittavan koevapaus	157
16§.	Koeaika	158
17§.	Ehdonalaisen vapauden valvonta.....	159
18§.	Ehdonalaisen vapauden menettäminen.....	160
19§.	Jäännösrangaistuksen suorittaminen.....	162
20§.	Päätösvalta	165
Rikoslain muuttamisesta annettavan lain voimaantulosäännös		165
Oikeudenkäymiskaari 17 luku		166
45§.	Todistelusta	166
Rikoslaki 2 luku.....		167
13§.	Rangaistuksista	167
4. TALOUDELLISET VAIKUTUKSET		167
Liite 1		168

Johdanto

1.1. Vankeusrangaistuskomitean mietintö ja ehdotukset

Valtioneuvosto asetti 23 päivänä syyskuuta 1999 komitean, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotus vankeusrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Toimeksiannon mukaan komitean tuli valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uudeksi vankeusrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. Komitean tehtävänä oli lisäksi selvittää ainakin suuntaviivat alemmantasoisen normiston kehittämiseksi. Työssään komitean tuli ottaa huomioon rikoslakiprojektin vankeutta ja ehdonalaista vapautta koskeva ehdotus (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 3/1994), ehdotuksesta saadut lausunnot ja ehdotuksen jatkovalmistelussa koottu aineisto.

Komitean työn ulkopuolelle jäivät rikoslaissa entuudestaan olevat yleissäännökset vankeusrangaistuksesta.

Komitea luovutti mietintönsä (KM 2001:6) oikeusministeriölle 21 päivänä kesäkuuta 2001.

1.2. Lausunnonantajat

Vankeusrangaistuskomitean mietinnöstä pyydettiin lausunto yhteensä 122 lausunnonantajalta (liite 1). Lisäksi oikeusministeriö varasi korkeimmalle oikeudelle ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle tilaisuuden antaa lausuntonsa. Lausuntopyyntö esitettiin kuudelle ministeriölle (sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, valtionvarainministeriö, työministeriö, ulkoasiainministeriö ja opetusministeriö), rikosseuraamusvirastolle ja vankiloille; kriminaalihuoltolaitokselle ja osalle sen aluetoimistoista; ylimmille laillisuusvalvojille; hovioikeuksille, hallinto-oikeuksille ja vankilapaikkakuntien käräjäoikeuksille; keskusrikospoliisille ja suurimpien kihlakuntien poliisilaitoksille; kahdelle ulosottovirastolle; yliopistojen oikeustieteellisille tiedekunnille; eräille oikeustieteellisille yhdistyksille; ihmisoikeusjärjestöille; sekä rangaistusten täytäntöönpanoalalla toimiville aatteellisille ja ammatillisille yhdistyksille. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle varattiin mahdollisuus antaa lausuntonsa mietinnöstä.

Lausuntoja saapui yhteensä 92, joten vastausprosentiksi muodostui 75. Ehdotettua rikoslain 2 c luvua käsiteltiin yhteensä noin 40 lausunnossa. Rikoslakia ovat kommentoineet erityisesti korkein oikeus ja muut yleiset tuomioistuimet, yliopistojen oikeustieteelliset tiedekunnat ja tieteelliset yhdistykset, valtakunnansyyttäjä, rikosseuraamusvirasto, kriminaalihuoltolaitos ja kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistot. Lausunnot keskittyvät tiettyihin asiakokonaisuuksiin. Näitä ovat ennen muuta säännökset ehdonalaisen vapauttamisen määräosista (ehdotetun rikoslain 2 c luvun 5 §), valvottu koevapaus (8 §), elinkautinen vankeus (10 §) ja koko rangaistusajan suorittaminen (11 §).

Lausuntopalaute on seuraavassa ryhmitelty vankeuslain ja tutkintavankeuslain lukujen ja pykälien mukaisessa järjestyksessä. Lausunnot on kirjattu pykälittäin siten, että lausunnonantajat ovat liitteestä 1 ilmenevässä järjestyksessä.

Rikoslain yksityiskohtaisessa lausuntokoosteessa käsitellään ensin lausunnonantajien yleisiä kannanottoja, kysymystä reaalarangaistusjärjestelmästä ja lausunnonantajien näkemyksiä lainsäädäntö-

teknisestä ratkaisusta. Sen jälkeen käydään lävitse kutakin pykälää koskevat lausunnot ehdotettujen pykälien mukaisessa järjestyksessä.

2. Yleiset kannanotot ja huomautukset

2.1. Vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki

Sisäasiainministeriö pitää kokonaisuudistuksen lähtökohtia oikeina. On arvioitavissa, että vähänkään merkittävien rikosten tekijöitä on Suomessa 10 000 – 20 000 henkilöä, joista noin kolmannes on kerrallaan suorittamassa eri pituisia vankeusrangaistuksia tai tutkintavankeudessa. Suurin osa heistä on vakavasti päihdeongelmaisia. Jos heistä edes murto-osa saataisiin pois esimerkiksi huumausaineen käyttökierteestä, sillä olisi erittäin merkittävä kokonaisrikollisuutta vähentävä vaikutus sekä kriminaali- ja sosiaalipoliittinen vaikutus.

Rikoksella saadun hyödyn jäljittämiseksi ja poissaamiseksi epäillyltä tai tuomitulta tehtävät toimenpiteet on turvattava myös vangin ollessa rangaistuslaitoksessa. Rikostorjuntanäkökohdat on tarkoitus ottaa asianmukaisesti täytäntöönpanossa huomioon noudattamalla ehdotettuja säännöksiä, jotka koskevat lykkäyksen epäämistä ja peruuttamista (2 luku 4-6 §), avolaitokseen sijoittamisen kieltoa (4 luku 9 § ja 6 luku 1-2 §), rangaistuslaitoksen sisällä tapahtuvaa sijoittamista (5 luku 1 §), varmuusosastoa ja sille sijoittamista (5 luku 5-7 §), rangaistuslaitoksesta toiseen siirtämistä (6 luku 3 §), rangaistuslaitoksen tilojen ja vangin tarkastusta (16 luku), muun henkilön kuin vangin tarkastamista (17 luku), turvaamistoimenpiteitä ja voimankäyttöä (18 luku) sekä poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle tehtäviä ilmoituksia tai tiedon luovuttamista (19 luku). Mainitut säännöhdotukset antavat mahdollisuuden ottaa rikollisen toiminnan jatkamisen ja/tai karkaamisen estämisen tai vireillä olevan esitutkinnan turvaamisen kannalta tarpeelliset näkökohdat huomioon.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää kokonaisuudistukseen liittyvää säädöskokonaisuutta huolellisesti valmisteltuna. Esitystä laadittaessa etusijalla on ollut perusoikeuksista, lainsäädäntöteknisistä ja täytäntöönpanoteknisistä näkökulmista lähtevä tarkastelu, ei niinkään seuraamusjärjestelmän kriittinen arviointi sen sisällölliseksi kehittämiseksi. Ehdotuksia vankeusrangaistuksen ja tutkintavankeuden täytäntöönpanoa sekä ehdonalaista vapauttamista koskeviksi lainsäädäntöuudistuksiksi pidetään perusteltuina.

Seuraavassa lainsäädännön uudistusvaiheessa olisi kuitenkin vielä syytä täsmentää eri järjestelmien työnjakoa, toimija- ja koordinaatiovastuuta sekä tukimuotojen ja -palvelujen alueellista ja paikallista järjestämistä. Tuntuu luonteelta, että kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistojen asemaa toimintojen koordinoinnissa ja toisaalta yksilökohtaisessa palveluohjauksessa vahvistettaisiin.

Yksittäisen kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon mahdollisuudet järjestää uusintarikollisuuteen syyllistyneille vaikuttavia ja tehokkaita palveluja, hoito- ja kuntoutusmuotoja ovat rajalliset. Kunnalla ei ole tarjota tarvittavia palveluja tai niiden antamiseen liittyvää erityisosaamista. Kuntien välisen yhteistyön lisäksi tarvitaankin alueellista yhteistyötä ja panostusta. Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistolla ja alueen vankiloilla tulisi tässä yhteistyössä olla merkittävä koordinoiva ja myös tarvittavaa toimintaa tukeva rooli.

Sosiaali- ja terveysministeriö korostaa sitä, että vankeinhoitojärjestelmässä tulisi erityistä tukea kohdistaa niihin tukipalvelujen tarpeessa oleviin, jotka ovat vapaaehtoisesti valmiita osaltaan sitoutumaan tukitoimiin sekä toisaalta ns. riskiryhmiin kuuluviin. Tämä huomioon ottaen saattaisi olla tarkoituksenmukaista kohdistaa ensikertaisiin vankeihin erityistä huomiota ja pyrkiä tarjoamaan vankilan ja kotikunnan yhteistyöllä myös "porkkanoita" toiminta- ja kuntoutusohjelmiin sitoutuneille.

Vankeusrangaistukseen tuomittujen todennäköisyys syyllistyä uusintarikollisuuteen on hyvin suuri. Tämän tosiasian arviointiin ja kriittiseen tarkasteluun komitealla ei valitettavasti ole ollut mahdollisuutta. Vankeusrangaistusjärjestelmää koskevan lainsäädäntöuudistuksen yhteydessä tällainen arvio olisi kuitenkin pitänyt tehdä, jotta järjestelmää voitaisiin kehittää nykyistä vaikuttavammaksi uusintarikollisuuden ehkäisyssä. Esitysluonnoksen mukaan rangaistusten täytäntöönpanossa lähtökohdaksi otetaan vangin elämänhallinnan parantaminen. Tämä edellyttää, että myös toimintojen vaikutuksia seurataan ja vertaillaan, jotta käyttöön saataisiin sellaisia menetelmiä, jotka vähentävät uusintarikollisuutta.

Työministeriö katsoo, että sen toimialan osalta on merkitystä työelämän ja vapausrangaistuksen yhdistämisellä. Tältä osin on merkitystä vankeuslakiehdotuksen 2 luvun rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämistä sekä 8 luvun toimintaan osallistumista, siviilityötä sekä työaika- ja työsuojelua koskevilla säännöksillä, joihin ei ole huomauttamista.

Valtiovarainministeriö pitää asianmukaisena ja perusteltuna uudistaa vankeusrangaistusta koskeva lainsäädäntö. Tarkoituksenmukaista on siirtää tehtäviä hallinnossa alaspäin mahdollisimman suuressa määrin. Säädetäviksi ehdotetut lait on muotoiltu rakenteeltaan selkeämmiksi kuin voimassa olevat säädökset ovat.

Ulkoasiainministeriön mukaan komitea on saavuttanut tavoitteensa. Mietintö osoittaa laajuudessaan lainsäädännön uudistamisen tarpeellisuuden. Mietinnössä on kattavasti otettu huomioon Suomea sitovien ihmisoikeussopimusten velvoitteita niiltä osin kuin ne koskevat vankeja ja vankiloita.

Opetusministeriö ilmoittaa lausuntonaan, että komitean ehdotukset vankien koulutuksesta vastaavat nykyisiä säännöksiä eikä ministeriöllä ole huomauttamista asiaan.

Rikosseuraamusviraston mielestä mietintö on erittäin laaja, syvälle käypä ja täynnä yksityiskohtia. Juridis-tekniseltä kannalta esitettävät muutokset näyttävät suurilta. Muutokset ovat kuitenkin enemmän periaatteellisia kuin käytäntöön vaikuttavia. Rikosseuraamusviraston mielestä komitealle annettu tehtävä kirjoittaa selkeää lakikieltä onnistunut. Vaarana toisaalta on, että sinänsä selkeältä yleiskieleltä näyttävät määritteet eivät ole riittävän tarkkoja pykälä tulkittaessa.

Rikosseuraamusviraston hallintoyksikkö pitää kiitettävänä, että komitea on selkeästi perustellen pyrkinyt poistamaan epäselvyyttä sellaisissa tilanteissa, joissa ei sinänsä olisi muutostarvetta, mutta joissa selkeä normi puuttuu. Ehdotetun lain usea pykälä sisältää merkittävää toimivallan siirtoa rikosseuraamusvirastolta vankilalle ja vankilan johtajalta hänen alaisilleen virkamiehille. Sinänsä tarkoituksenmukaisten toimivallan siirtojen toteuttaminen edellyttää koulutusta ja mahdollisuutta uusien tehtävien edellyttämään ajankäyttöön.

Ehdotus sisältää useisiin toimenpiteisiin liittyvän asioiden kirjaamisveloitteen. Hallintoyksikkö puoltaa kirjallisen menettelyn käyttöönottoa ehdotetuissa asioissa, onhan toimenpiteiden asianmukainen kirjaaminen selkeästi myös virkamiehen oikeusturvan takaava asia. Koulutuksessa tulee varmistaa, että alan virkamiehille annetaan riittävät asioiden kirjaamisvalmiudet.

Ehdotus sisältää useita sinänsä tervetulleita sekä vangin vankeusaikaisen elämän helpottamiseen että toisaalta vangin kontrolloimiseen liittyviä täsmennyksiä. Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan toimenkuvan kokonaisuudessa näiden vangin kannalta myönteisten ja kielteisten asioiden yhdistäminen omissa virkatoimissa voi olla yksittäisille virkamiehille ongelmallista. Toisaalta tämä voidaan oikein toteutettuna nähdä ammatti-identiteettiä vahvistavana tekijänä. Asia edellyttäne koulutuksen ammattilaisten vakavaa paneutumista.

Ehdotuksesta on nähtävissä aikaisempaa suurempi henkilökunnan läsnäolon velvollisuus vankien toiminnoissa. Tämä voidaan tulkita merkitsevän aikaisempaa suurempaa panostamista nk. lähityöhön ja siten edellyttävän lisää henkilöstövoimavaroja. Hallintoyksikön käsityksen mukaan ehdotetun kaltaiset työmuodot kuitenkin merkitsevät voimavarojen vapautumista rutiiniluonteisista vankien valvonta- ja ohjaustehtävistä.

Hämeenlinnan vankila katsoo, että mietinnössä on paljon esityksiä, mitkä vaativat ennen lain voimaantuloa lisää henkilöstöä ja lisää tiloja. Tällä hetkellä lähes kaikki vankilat ovat yliasutettuja ja vankimäärän oletetaan edelleen kasvavan.

Riihimäen vankila toteaa, että mietinnössä ei ole esitetty täytäntöönpanon kannalta kovinkaan suuria muutoksia aikaisempaan verrattuna. Esitetyt uudistukset eivät todennäköisesti lisää työmäärää.

Kuopion vankila toteaa, että pääpiirteissään lakiehdotukset ovat sellaisenaan hyvät, mutta jonkin verran esiintyy liian yksityiskohtaista sääntelyä.

Naarajärven vankilan mielestä lain perusteella tulisi selkeästi pystyä tarjoamaan jotain kannustuskeinoja (nk. porkkanoita) sellaisille vangeille, jotka sitoutuvat laitosaikana työskentelemään niiden ongelmien kanssa, jotka tuoneet heidät vankilaan, esim. päihteet. Lakiehdotus vaikuttaa joiltain osiltaan liian yksityiskohtaiselta.

Oulun vankila katsoo, että vankeusrangaistuksia ja täytäntöönpanoa koskeva lainsäädännönmuutos/-uudistus on erittäin tervetullut ja on osana suurempaa kokonaisuutta (vrt. rikoslakiuudistus). Uudistus selkeyttää lain luettavuutta ja ymmärtämistä. Pykälien kirjoitustapa on nykyaikaista lakitekstiä, mikä myös osaltaan lisää selkeyttä.

Lakiuudistus ei sinällään muuta jo olemassa olevia toimintatapoja ja ohjeistuksia radikaalisti. Nyt on kirjattu ne painopistealueet lain tasolle, joilla pyritään ja uskotaan pystyttävän vaikuttamaan syrjäytymisen ehkäisyyn ja vankien yhteiskuntaan uudelleen sijoittamiseen ja integroitumiseen. Lisäksi laissa näkyy selvästi johtavat oikeusperiaatteet, kuten esim. kuuleminen, vähimmän haitan periaate jne. Pyrkimys vankeinhoitotyön tavoitteellisuuteen näkyy selkeissä pelisääntöissä ja suunnitelmallisuudessa (sijoittajatoiminta, rangaistusajan suunnitelma, vankisiirrot jne.). Tähän kokonaisuuteen liittyy mm. viranomaisyhteistyö ja siihen liittyvät asiat sekä yhteydet vankilan ulkopuolelle/tiedotusvälineisiin. Edellä mainitut asiat yhdenmukaistavat käytäntöjä eri vankiloissa, mikä lie-nee ollut uudistukset yksi tavoite.

Tutkintavangin aseman säätely ja vangin valitusoikeuden laajentaminen kurinpitoasioissa on myös nykypäivän vaatimustason täyttävä uudistus ja pelkästään hyvä asia. Kokonaisuutena lakiuudistus selkeyttää, täsmentää ja yhdenmukaistaa käytäntöjä koko maata ajatellen ja muutokset ovat valtaosin odotettuja ja toivottuja.

Pelson vankilan mielestä vankeusrangaistuskomitea on tehnyt perinpohjaista työtä. Lainsäädännön selkiyttäminen sekä viranomaistoimivallan että vankien oikeuksien ja velvollisuuksien kannalta on kaikkien osapuolten kannalta tarpeellista ja kannatettavaa. Komitean ehdotus vankeuslaiksi on pääpiirteissään erittäin selkeä ja johdonmukainen. Erityisesti viittaukset muuhun sovellettavaan lainsäädäntöön helpottavat käytännön toimijoita. Toimivaltasuhteet ja viranomaisvelvollisuudet on määritelty riittävän yksityiskohtaisesti.

Satakunnan vankila pitää komitean esittämiä muutoksia pääosin erittäin tarpeellisina, tervetulleina ja hyvin perusteltuina. Tärkeää on, että vankeusaikaa koskeva hajanainen, vaikeaselkoinen sekä eri osittaisuudistuksien johdosta sekava säädöstö kootaan kahdeksi selkeäksi laiksi. Lisäksi komitea on esittänyt sisällöllisesti erittäin tärkeitä muutosehdotuksia, jotka mahdollistavat nykyistä ennustettavamman, johdonmukaisemman, tasapuolisemman ja oikeudenmukaisemman sekä tätä kautta tuloksellisemman vankeinhoidon.

Sukevan vankilassa komitean ehdotuksia on käsitelty laaja-alaisesti. Yksimielisenä kantana ilmoitetaan, että lakiehdotus ei ole antanut aihetta tehdä perusteltuja muutosehdotuksia ja sitä onkin pidettävä hyvin perusteltuna ja tarkoituksenmukaisena. Komitea on tehnyt yksityiskohdiltaan harkitun ja perustellun ehdotuksen uudeksi vankeuslaiksi, jota toivotaan vietävän eteenpäin mahdollisimman ripeässä aikataulussa.

Kriminaalihuoltolaitos (KHL) katsoo, että komitean perustaminen ja sen tekemä monipuolinen työ on ollut välttämätöntä. Vankeusrangaistuskomitea on ollut työssään yhteydessä huhtikuussa 2001 mietintönsä jättäneen Seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamista selvittäneen toimikunnan (SYTY) kanssa. Mietinnöissä on toisiaan tukevia ehdotuksia, mikä esitysten etenemisen kannalta on varmasti hyvä asia.

Kriminaalihuoltolaitoksen Helsingin aluetoimisto toteaa, että komiteamietinnössä on ansiokkaasti luotu kokonaiskuva vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta..

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että tällä hetkellä vankien ja tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista on voimassa lukuisia rikosseuraamusviraston (entinen vankeinhoito-osasto) määräyksiä ja ohjeita, joiden antamisvaltuus ei ole perustuslain vaatimusten mukaisesti riittävän täsmällinen ja niissä on lisäksi säännelty asioista, joiden oikea säädöstaso olisi laissa tai asetuksessa. Mietinnön ehdotukset, joiden mukaan säädöstasoa nostetaan, ovat perustuslain edellyttämiä ja siten oikeasuuntaisia. Apulaisoikeusasiamiehellä ei ole ehdotuksiin näiltä osin huomautettavaa. Mietinnön ehdotusten toteuttaminen merkitsee myös aineellisesti olennaista edistystä rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevassa lainsäädännössä.

Vaikka ehdotus jo tällaisenaan merkitsee olennaista parannusta nykyiseen säädöstilaan, jatkovalmistelussa voitaisiin vielä pohtia, olisiko mahdollista saavuttaa vielä esitettyä ohjaavampi sääntely. Lakiteksti on ehdotuksessa kirjoitettu monilta osin harkintavaraa antavaan muotoon. Näin esimerkiksi poistumisluvan myöntämisessä vangille (vankeuslain 14 luku). Jos katsotaan, ettei lakia ole mahdollista säätää sitovampaan muotoon, täydentävällä sääntelyllä tulisi mahdollisuuksien mukaan ohjata käytäntöä yhdenmukaiseen suuntaan. Eriyisen suuri tarve on sääntelyllä, jos muutoksenhakuoikeus jää ehdotetulle tasolle. Laillisuusvalvonnassa saadut havainnot ovat osoittaneet, että laitokset suhtautuvat esimerkiksi poistumislupien myöntämiseen vangille vaihtelevasti. Linjojen erilaisuudelle eduskunnan apulaisoikeusasiamies ei ole kaikilta osin havainnut olevan riittäviä perusteita.

Apulaisoikeuskansleri pitää vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskeva kokonaisuudistusta tärkeänä hankkeena Uusi sääntely tulisi saattaa voimaan mahdollisimman nopeasti. Oikeuskansleri on lailla valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta vapautettu velvollisuudesta valvoa lain noudattamista muun muassa asioissa, jotka koskevat vankiloita. Tämän vuoksi apulaisoikeuskansleri ei näe aiheelliseksi kattavasti ja yksityiskohtaisesti lausua käsillä olevasta mietinnöstä.

Valtakunnansyyttäjä katsoo, että komitea on tehnyt mittavan työn, joka pitkälti täyttää sille asetetut tavoitteet.

Puutteena pidetään sitä, että mietintöön ei sisälly juuri lainkaan periaatteellista, kriminaalipoliittista ja rangaistusteoreettista pohdintaa vankeusrangaistuksen tarkoituksesta, tavoitteista ja asemasta seuraamusjärjestelmässä. Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteita on kyllä pohdittu ja erityispreventiivinen tavoite lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämähallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan on toki kannatettava. Kun vankeusrangaistuksen käyttö perustunee kuitenkin ensisijaisesti yleispreventiivisiin syihin, olisi erilaisia preventiivisiä tavoitteita koskeva pohdinta ja komitean linjausten ja arvovalintojen avoin esiintuominen ollut paikallaan. Nyt esimerkiksi ehdonalaista vapauttamista koskevan monitahoisen ongelmavyöhydin ratkaisuksi esitettäviltä säännöksiltä puuttuu yhtenäinen, tiettyihin arvoihin, tavoitteisiin ja periaatteisiin nojautuva kriminaalipoliittinen ja rangaistusteoreettinen pohja. Kysymyksiä on lähestytty vain osittain periaatteellisesta näkökulmasta (esimerkiksi vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta), mutta paljolti vain kustannuskysymyksenä (esimerkiksi erilaisten vaihtoehtojen vaikutus vankimäärään) tai menettelyllisenä taikka teknisenä ongelmana (erilaiset laskentasäännöt).

Nämä puutteet selittynevät osittain komitean toimeksiantoon sisältyneillä rajauksilla. Taloudelliset realiteetitkin pitää tietenkin ottaa huomioon, mutta ne eivät saa estää periaatteellista pohdintaa eivätkä ne tee sitä tarpeettomaksi. Valitettavana pidetään sitä, jos rikoslain kokonaisuudistus saatetaan myös vankeusrangaistusta koskevalta osaltaan päätökseen ilman, että missään vaiheessa olisi tarkasteltu seuraamusjärjestelmää ja eri seuraamusmuotojen käyttöä, tarkoitusta ja tavoitteita yhteiseltä, avoimesti lausutulta kriminaalipoliittiselta ja rangaistusteoreettiselta pohjalta.

Kokonaisvaltaisen tarkastelun puute ei koske vain Vankeusrangaistuskomitean monissa muissa suhteissa ansiokasta mietintöä, vaan koko rikosoikeudellista järjestelmää ja sen uudistustyötä.

Rikosprosessin muille viranomaisille kuin tuomioistuimille on annettu niin paljon tosiasiallista lainkäyttövaltaa, että tuomioistuimilla ja itse oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuudella on enää rajallinen merkitys rikoslainkäytön yhdenvertaisuuden, suhteellisuuden ja ennustettavuuden kannalta. Tuomioistuihin tulevat jutut eivät valikoidu kaikilta osin oikeudenmukaisin kriteerein ja tuomioistuintuimen oikeudenmukaisena tuomitsema rangaistus saatetaan panna täytäntöön pituudeltaan ja sisällöltään aivan muunlaisena, kuin tuomiossa on julistettu.

Erityisen ongelmallista on se, että järjestelmän tarjoamista lievennyksistä ja muista eduista osalliseksi pääseminen ei tapahdu kaikilta osin viran puolesta, vaan voi edellyttää asianosaisten omaa aktiivisuutta ja sitä, että asianosainen tietää ja ymmärtää vedota johonkin seikkaan taikka käyttää hyväkseen jotakin mahdollisuutta.

Päätösvalta monissa yksittäistä vankia koskevissa harkinnanvaraisissa vankeuden täytäntöönpanon sisällön kannalta tärkeissä asioissa säänneltäisiin lailla. Kun yksittäistä vankia koskevien päätösten tekeminen keskusvirastotasolla ei useinkaan olisi tarkoituksenmukaista, päätösvaltaa käyttäisi tavallisimmin rangaistuslaitoksen johtaja. Rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen vaikuttavista ja eräistä muista merkittävimmistä päätöksistä vangilla on valitusoikeus käräjäoikeuteen ja muista päätöksistä hallinto-oikeuteen. Vangin oikeusturvan kannalta muutoksenhakumahdollisuus on tietenkin tärkeä.

Komitean mietinnössä on useissa kohdin todettu, että eri rangaistuslaitosten välillä voi olla suuria eroja lupa-, päätös- tms. käytännössä. Erojen vähentämiseksi erilaisten lupien tai päätösten edellytyksistä säädettäisiin nykyistä tarkemmin laissa. Myös vankien muutoksenhakuoikeuden voidaan

arvioida osaltaan edistävän käytäntöjen yhdenmukaisuutta. Rangaistuslaitoksille jäisi kuitenkin edelleen runsaasti harkintavaltaa, joka voi vaarantaa vankien yhdenvertaisen kohtelun.

Rikosseuraamusviraston tehtävänä on ohjata, kehittää ja valvoa alaiensa rangaistuslaitosten toimintaa, mutta mietinnöstä valtakunnansyyttäjä ei ole havainnut, minkälaisia keinoja rikosseuraamusvirastolla on puuttua esimerkiksi juuri vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta virheellisinä pitämiinsä rangaistuslaitoksissa tehtyihin ratkaisuihin. Rikosseuraamusvirastolla tulisi olla samantapainen mahdollisuus kuin valtakunnansyyttäjällä on ottaa alaiselleen syyttäjälle kuuluva asia itse ratkaistavakseen tai uudelleen ratkaistavaksi (ns. devoluutio-oikeus). Jos rikosseuraamusvirastolla ei tällaista valtaa ole, siitä pitäisi säätää lain tasolla, koska päätösvallan käyttöä koskevat säännökset ehdotetaan nyt otettavaksi lakiin

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että ehdotuksen lähtökohdassa on onnistuttu hyvin. Hyvänä ratkaisuna tietosuojavaltuutettu pitää myös sitä, että eri luvuissa on säädetty kuhunkin toimenpiteeseen oikeutetuista virkamiehestä. Henkilötietojen käsittelyyn liittyvien oikeusturvakysymysten kannalta on tällöin helpompi selvittää mahdolliset oikeuden loukkaukset ja niihin syyllystyneet.

Ehdotetut lait muodostaisivat puitteet eduskuntakäsittelyssä olevalle esitykselle laiksi henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa. Tietosuojavaltuutettu pitää suotavana, että kunkin lakiesitykseen sisältyvän luvun kohdalla kommentoidaan sitä, mihin rikosseuraamusviraston henkilörekisteriin kyseisessä luvussa kuvattuja tehtäviä suoritettaessa kertyviä henkilötietoja tallennetaan. Lakiesitysten yleisperustelut ovat varsin kattavat ja antavat lukijalle selvän käsityksen täytäntöönpanomenettelyyn sisältyvistä toimenpiteistä. Eräät henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset ovat saaneet esityksissä korostetun merkityksen ottaen huomioon valmisteilla olevan erityislain. Olisi ehkä aiheellista selventää hieman, miksi juuri kyseiset säännökset on esityksiin otettu. Tietosuojavaltuutettu toteaa, että lausunnossa on kiinnitetty huomiota seikkoihin, jotka tavallisessa kansalaisessa saattavat herättää kysymyksiä, vaikkakin asia tietosuojavaltuutetun näkökulmasta on ainakin tyydyttävästi ratkaistu.

Valtiontalouden tarkastusvirasto on julkaistuissa vankeinhoitoa koskevissa tarkastuskertomuksissaan kiinnittänyt huomiota useisiin nyt korjattaviksi ehdotettuihin epäkohtiin. Tarkastusvirasto on myös todennut yksittäistä vankia koskevan päätösvallan delegoimisen tarpeen vankeinhoidon keskusviranomaiselta paikalliselle tai alueelliselle tasolle. Tarkastusviraston suorittamien tarkastusten perusteella näyttävät näitä seikkoja koskevat, mietinnössä esitetyt uudistukset toteutuessaan vastaavan osaltaan myös laitoksissa tehtävän hallintoon ja muodolliseen täytäntöönpanoon liittyvän työn järjeistämisen tarpeita. Lopuksi tarkastusvirasto korostaa tässä yhteydessä vankitietojärjestelmän laatimisen ja käyttöönoton kiireellisyyttä sekä komitean ehdotusten huomioon ottamista myös niissä.

Korkein oikeus pitää esityksen lähtökohtaa perusteltuna.

Helsingin hovioikeus toteaa, että vankeusrangaistuskomitean ehdotukset ovat pääosin kannatettavia. Ehdotukset vankien ja tutkintavankien oikeuksien ja velvollisuuksien aiempaa täsmällisemmästä, kattavasta sääntelystä ovat kannatettavia vangin vankilassa viettämisen ajan ennustettavuuden varmistamiseksi. Vangeille laadittava rangaistusajan suunnitelma ja sen aktiivinen seuranta voivat onnistuessaan motivoida vankia vankeusaikansa ja vastaisen elämänsä suunnitteluun. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain korvaava ehdotus vankeuslaiksi on laadittu nykyaikaista lainkirjoitustapaa soveltaen. Säännösten jaottelu osiin ja lukuihin on toteutettu onnistuneesti.

Kouvolan hovioikeus pitää ehdotuksen lähtökohtaa tavoiteltavana. Tuomioistuinten tehtäväalaaan ehdotuksessa kuuluu vankien muutoksenhakuoikeuden lisäämisestä tuomioistuimille aiheutuva työ.

Rovaniemen hovioikeus pitää mietintöön sisältyviä muutos- ja uudistusehdotuksia asiallisesti oikeina eikä hovioikeudella ole ehdotusten asialliseen sisältöön huomautettavaa. Kokonaisuudistuksessa on ollut keskeisenä tarkoituksena lakitekniikan selkeyden lisääminen ja tässä on onnistuttu pääosin hyvin.

Kouvolan hovioikeuden mielestä ehdotus on terminologialtaan epä johdonmukainen siinä, että samasta asiasta on yhtäällä käytetty termiä "vankeuden täytäntöönpano", toisaalla taas ilmaisua "vankeusrangaistuksen täytäntöönpano". Ensiksi mainittu termi esiintyy ainakin ehdotetun vankeuslain 1 luvun otsikossa sekä 2 ja 3 §:ssä, 2 luvun 11 §:ssä ja 4 luvun 1 §:ssä. Jälkimmäistä taas on käytetty muun muassa saman lain 1 luvun 1 §:ssä, 2 luvun 1, 2 ja 4 §:ssä ja 3 luvun 1 §:ssä sekä ehdotetun rikoslain 2 e luvun 1 §:ssä. Nimityksen tulee olla kauttaaltaan yhtäläinen. Hovioikeuden mielestä tulisi käyttää ilmaisua "vankeusrangaistuksen täytäntöönpano".

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että uudistuksen tavoitteet ovat oikeat. Ihmisoikeussopimusten velvoitteet on syytä kirjata kansalliseen lainsäädäntöön. Ehdotettu vankeuslaki lakitekniisesti nykyistä lakia selkeämpi ja yhtenäisempi.

Kuopion käräjäoikeus toteaa, että sillä ei ole mahdollisuutta tarvittavalla laajuudella perehtyä komiteamietintöön käräjäoikeudessa vireillä olevien suurten juttujen ja lausunnon antamiselle varatun ajan vuoksi.

Mikkelin käräjäoikeus ilmoittaa, ettei sillä ole huomautettavaa komitean mietinnön johdosta.

Joensuun käräjäoikeus toteaa, että ehdotetut muutokset vaikuttavat perustelluilta ja toteuttamiskelpoisilta. Ne eivät aiheuta merkittävää työn lisäystä käräjäoikeuden toimintaan.

Tampereen käräjäoikeus toteaa olevansa komitean kannalla eikä käräjäoikeudella ole huomauttamista mietinnön johdosta.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että yleisellä tasolla mietinnössä ehdotetut lakimuutokset ovat kannatettavia. Lisäksi säädettäviksi ehdotetut lait ja niiden perustelut ovat selkeitä ja helppolukuisia. Joiltakin osin mietintö on antanut aihetta myös kritiikkiin.

Vaasan käräjäoikeus ilmoittaa, ettei se valitettavasti muitten työkiireittensä takia pysty antamaan seikkaperäistä lausuntoa sinänsä tärkeästä ja hyvin valmistellusta mietinnöstä. Mietinnössä esitetyt uudistukset ja muutokset näyttäisivät vastaavan hyvin "ajan henkeä". Käräjäoikeus ilmoittaa siis pitävänsä mietinnössä esitettyjä uudistuksia ja muutoksia pääosin kannatettavina ja hyvänä pohjana jatkotyölle.

Pieksämäen käräjäoikeus katsoo, että työryhmän mietinnössään omaksumat periaatteet perustuvat laaja-alaisiin selvityksiin. Käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa mietinnössä omaksutuista yleisistä periaatteista. Käräjäoikeus toteaa kuitenkin, että omaksuttujen periaatteiden soveltaminen käytännössä saattaisi johtaa kansalaisten keskuudessa rangaistuksen rangaistusluonteen hämärtymiseen.

Poliisiammattikorkeakoulun käsityksen mukaan vankeusrangaistuskomitean mietinnössä tehdyt ehdotukset vankeusrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi merkitsevät kokonaisuutena ottaen selvää parannusta nykyiseen hajanaiseen ja osin puutteelliseen

lainsäädäntöön. Uudistuksen tavoitteen komitean ehdotukset täyttävät hyvin. Lain tasoiset säännökset lisäävät täytäntöönpanojärjestelmän ennustettavuutta ja kaventavat mm. viranomaisten harkintavaltaa yksittäistapauksissa. Kiitoksin on mainittava komitean esiintuomat perusoikeuksien edellyttämät lainsäädännön kehittämistarpeet sekä kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden huomioon ottaminen uudistuksen valmistelussa. Komitean voi sanoa saavuttaneen myös tavoitteekseen asettamansa lainsäädännön teknisen selkiyttämisen.

Varsinkin laitosten turvallisuusluokituksen vahvistamista on tervehdittävä oikeasuuntaisena kehityksenä, ja se vastaa kansainvälisiä käytäntöjä. Poistumislupien ja vankien sijoittamisen ja siirron suhteen vankeinhoidon ja poliisin yhteistyöedellytykset samoin kuin käytännön yhteistyö ovat viime vuosina vahvistuneet mm. rekisteriyhteyksien ja tietojenvaihdon ansiosta, ja tämän myönteisen kehityksen turvaaminen onkin tärkeää. Samalla on tulevaisuudessa huolehdittava siitä, etteivät vankilajetukset sido kohtuuttomasti poliisin vähäisiä voimavaroja.

Vankeuden täytäntöönpanon tarkoituksena on komitean ehdotuksen mukaan lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Kriminologisen tiedon perusteella tämän tavoitteen saavuttaminen jää lähes aina ja miltei kaikkialla verraten puutteelliseksi. Myös meillä vankeusrangaistuksen kärsineiden uusintarikollisuutta koskevat luvut ovat erittäin korkeita. Osin kyse lienee koko rikosoikeus- ja kriminaalipoliittisen järjestelmän aikaansaamasta ensimmäisen ehdottoman vankeusrangaistuksen ”lykkääntymisestä” rikosuralla suhteellisen myöhäiseen vaiheeseen: vankilaan joutuessaan monet ovat ehtineet kehittyä jo taparikollisiksi. Toisaalta huumeet ovat tulleet viimeisten kymmenen vuoden aikana yhä keskeisemmäksi osaksi rikollisuuden kuvaa. Kolmanneksi rikollisuuden ammattimaistumisen ja järjestäytymisen merkit ovat lisääntyneet. Näihin kehityspiirteisiin vankeinhoidon uudistus voi tietenkin vastata vain hyvin rajallisesti. Yhtäältä onkin syytä painottaa niitä toimia, joilla Kansallisen rikosentorjuntaohjelman mukaisesti voitaisiin katkaista varsinkin nuorten rikosuran kehitys jo hyvin varhaisessa vaiheessa niin, ettei näistä kehkeytyisi vankilakierteeseen ajautuvia taparikollisia.

Vankeusrangaistuskomitea on oikealla tiellä ehdottaessaan vangeille laadittavia henkilökohtaisia rangaistusajan suunnitelmia – näihin olisi integroitava paitsi vangin sijoittamista, siirtoja, rangaistusaikaista toimintaa, poistumislupia ja ehdonalaista vapautumista koskevia perusteita myös päihitteettömyyttä ja muita elämänhallintaa parantavia ohjelmia. Tarvitaan epäilemättä jatkuvaa panostusta vapausrangaistuksen jälkeisen kriminaalihuollon kehittämiseen, joka sekin on alue, joka sijoittuu Vankeusrangaistuskomitean toimeksiannon ulkopuolelle.

Oulun kihlakunnan poliisilaitos katsoo, että kokonaisuudistus on perusteltu.

Kirkkohallitus pitää vankeusrangaistuskomitean mietintöä hyvänä ja perusteltuna esityksenä vankeusrangaistusta koskevan lainsäädännön kokonaisuudistukseksi.

Komitean kokoonpanossa huomio kiinnittyy sen laajaan lainopilliseen asiantuntemukseen, jonka ohella myös poliisi ja sosiaali- ja terveysministeriö ovat edustettuina. Sen sijaan esimerkiksi psykologinen tai kasvatustieteellinen asiantuntemus on komiteassa varsin vähän edustettuna eikä heitä ole kuultu myöskään asiantuntijoina. Laajempi oppimispsykologinen että pedagoginen asiantuntemus olisi osaltaan tuonut komitean mietintöön lisää reflektointia. Myös vankilasielunhoitajilla on paljon sellaista kokemusta, joka olisi ollut hyödyllistä komitean työskentelyn kannalta. Uuden vankeuslain keskeisiin ajatuksiin liittyy rangaistusajan suunnitelma, jonka laajamittainen käyttöönotto edellyttää myös erilaisten oppimisteorioiden tuntemista ja hyödyntämistä. Tämän asiantuntemuksen kuulemiseen tulisi lain jatkokäsittelyssä kiinnittää huomiota.

Kirkkohallitus toteaa, että komitean esittämien vankeinhoitoa koskevien muutosten taustalla ovat vuoden 1995 perusoikeusuudistus ja vuonna 2000 voimaan tullut uusi perustuslaki. Kun lisäksi rikkollisuus on muuttunut ja vankeinhoitolaitos organisoitu uudelleen, vuonna 1889 annettu laki ei siihen liittyvistä muutos- ja uudistustyöstä huolimatta pysty enää vastaamaan nykyisen vankienhoidon tarpeisiin.

Kirkkohallitus pitää hyvänä, että lain tasolla toteutettavalla sääntelyllä selkeytetään ja yhdenmukaistetaan sekä virkamiesten että rangaistuslaitosten päätöksiä. Se vahvistaa myös vangitun oikeusturvaa. Näin on mahdollista taata kansalaisten yhdenvertaisuus ihmisarvon kannalta perustavaa laatua olevissa kysymyksissä. Laki takaa yhdenvertaiset oikeudet ja estää mahdollisen epäasianmukaisen menettelyn. Kirkkohallitus pitää oikeana myös komitean korostamaa ns. normaaliusperiaatetta, jonka mukaan vankeuteen liittyvä rangaistus on ainoastaan vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan asettaa vain järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidon niin vaatiessa.

Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan rikos- ja prosessioikeuden ja yleistieteiden laitos katsoo, että kysymyksessä on laaja ja tärkeä lainuudistushanke. Hyvänä pidetään, että ehdotuksessa on pyritty saattamaan vankeja ja vankeinhoitoa koskeva säännöstö vastaamaan perustuslain uudistuksen vaatimuksia myös säädöstasoa nostamalla. Samalla on pyritty ottamaan huomioon myös Suomea sitovien ilmisoikeussopimusten velvoitteet. Tämä on kuitenkin johtanut siihen, että laintasolla joudutaan käsittelemään monia asioita melko yksityiskohtaisesti, mikä tekee ehdotetun lainsäädännön hieman raskaslukuiseksi. Lisäksi samantapaisia asioita joudutaan käsittelemään useassa eri laissa. Tässä mietinnössä ovat erilliset vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki, joissa on jouduttu osin toistamaan samoja asioita. Lisäksi samaan aikaan on sisäasiainministeriössä ollut valmisteltavana pidätettyjen ja kiinniotettujen kohtelua koskeva lainsäädäntö. Jos tämä lainsäädäntötekniikka säilytetään, on syytä pitää huolta, että säännöstöt ovat keskenään sopusoinnussa.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että mietintö sisältää monipuolisesti selvityksiä asiasta sekä lakiehdotukset vankeuslaiksi, tutkintavankeuslaiksi ja tarvittaviksi rikoslain muutoksiksi yleisine ja yksityiskohtaisine perusteluineen. Yleisilmeeltään komitean mietintö on hyvin perusteellinen. Se sisältää koko joukon uudistusehdotuksia, joita on syytä pitää tärkeinä. Erityisesti on syytä todeta, että mietinnössä on realistinen, ajantasainen ja yksityiskohtainen kuvaus vankeutta koskevista säännöksistä, vankien asemasta ja rangaistuslaitoksista. Myönteisiin piirteisiin kuuluu ihmis- ja perusoikeuksista johtuvien vaatimusten ottaminen huomioon ehdotetuissa säännöksissä. Tiedekunta pitää hyvänä myös sitä, että vangin oikeusasema säännellään entistä täsmällisemmin ja että säädöstasona nykyistä enemmän käytetään lakitasoa. Hyvinä piirteinä voidaan pitää myös vankeusrangaistuksen tavoitteen yleistä määrittelyä, siviilielämän mukailua, pyrkimystä edesauttaa vankien integroitumista yhteiskuntaan, vankien yksilöllisten näkökulmien korostamista, päihdeongelmien ottamista huomioon nykyistä paremmin, asteittaisen vapauttamisen ideaa ja pyrkimystä siihen, että vangit saavat nykyistä enemmän vastuuta omissa asioissaan. Kokonaisuutena arvioiden komitean ehdotukset ovat kannatettavia.

Mietinnössä ei ole sanottavasti kerrottu siitä, mitä erilaisen tutkimuksen valossa tiedetään vankeuden vaikutuksista ja asemasta rikosten seuraamusjärjestelmässä. Komitean asiantuntemusta ei ole syytä epäillä, mutta ehdotuksille olisi syntynyt vankempi pohja selvittämällä olemassa olevaa tutkimustietoa ainakin yleisellä tasolla. Nimenomaisesti ei ole myöskään selvitetty nykyaikaiset vaatimukset täyttävän rangaistuslaitoksen yleisiä piirteitä, vaikka komitean käsityksistä voidaan tehdä johtopäätöksiä ehdotusten sisällöstä. Rangaistuslaitoksissa on niin sanotun virallisen kuvan taustalla toimiva niin vangeista kuin henkilökunnastakin koostuva epävirallinen yhteisö, jonka asenteista osittain riippuu, millä tavoin säännökset toimivat rangaistuslaitosten käytännössä. Vankiloiden epävirallisia organisaatioita ei ole mietinnössä selvitetty.

Tiedekunta katsoo, että mietinnössä ei ole mainittavasti pohdittu asianomistajien näkökulmaa. Esimerkiksi silloin, kun rikos on kohdistunut vangille läheisiin ihmisiin, asianomistajat voivat olla kiinnostuneita siitä, millä tavoin vankeusrangaistus pannaan täytäntöön tai milloin vanki vapautuu. Samoin asianomistajilla voi olla kiinnostusta tietää, miten saada tekijälle tuomitut vahingonkorvaukset perityiksi.

Tiedekunta katsoo, että valtiollisen vangin erityisaseman poistaminen antaa kansainvälisesti huonon signaalin. Tosin on totta, että erityisasema on nykyoloissa menettänyt merkitystään oleellisesti. Toisenkaltaisissa oloissa erityisaseman poistaminen tulee Suomelle raskautukseksi esimerkiksi sen takia, että entisessä Neuvostoliitossa valtiollisten rikosten erityisasemaa ei tunnustettu.

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin Lapinlahden sairaala toteaa, että vankeusrangaistuskomitean mietintö on hyvin kattava. Hyvänä tavoitteena on lakiteknisen selkeyden lisääminen. Mielentilatutkimusten suorittamisen kannalta ongelmallista on ollut se, että hyvin monet eri lait ovat säädelleet mielentilatutkittavien asemaa. Erittäin tervetullutta on se, että lakeja yhteen sovitetaan ja siten selkeytetään käytäntöjä, jolloin päästään yksiselitteisempään tulkintaan eri ongelmatilanteissa. Terveystuhoja koskevaa osuutta on pidettävä asianmukaisena.

Vankeusrangaistuskomitean mietinnössä käsitellään hyvin tutkintavangin asemaa. Säädöksiä voidaan siten noudattaa mielentilatutkimukseen määrättyjen kohdalla mielentilatutkimuksen aikana. Mietinnössä ei sinänsä erikseen kuitenkaan käsitellä mielentilatutkimukseen määrättyjen asemaa. Mielentilatutkimusten suorittamista säätelevää lainsäädäntöä ei erikseen ole koottu yhteen, joka sinänsä olisi toimintaa helpottavaa ja selkeyttävää. Yhteenvedona sairaala toteaa, ettei vankeusrangaistuskomitean mietintö muutoin anna aihetta kritiikkiin.

Suomen Asianajajaliitto ry toteaa, että ehdotuksella on erittäin hyviä ja kannatettavia tavoitteita. Kuten ehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, säännökset on pyritty muotoilemaan siten, että täytäntöönpano voidaan järjestää suunnitelmallisesti ja asteittain vapaampiin täytäntöönpanomuotoihin siirtyen. Positiivista on myös se, että laitoksen ulkopuolella tapahtuvaan, kannustuksen arvoiseen toimintaan on kiinnitetty erityistä huomiota. Joihinkin yksityiskohtiin toivotaan täsmennyksiä tai muutoksia. Tämä ei kuitenkaan poista esille tuotua lähtökohtaa ehdotuksen onnistuneesta tavoitteesta, eikä myöskään sitä, että ehdotus kokonaisuutena ottaen näyttää onnistuvan pyrkimyksissään hyvin. Vankeusrangaistuskomitean mietintö on niin tavoitteeltaan kuin toteutukseltaankin kokonaisuutena ottaen onnistunut.

Suomen syyttäjäyhdistys toteaa, että komitean esittämät vankeinhoidolle asetetut tavoitteet ovat pääosin perusteltuja.

Suomalainen Lakimiesyhdistys toteaa, että vankeusrangaistuskomitea on valmistellut mittavaa, rikosoikeuden kokonaisuudistukseen kiinteässä asiayhteydessä olevaa lainsäädäntöhanketta. Komitean työn lähtökohdat ovat hyvin harkittuja, ja mietintö on kokonaisuutena arvioiden asiantuntevasti ja perusteellisesti valmisteltu. Merkille pantavaa on, että laaja, erilaista asiantuntemusta edustanut komitea päätyi yksimieliseen ehdotukseen.

Komitean toimeksianto oli olennaisissa kohdin rajattu. Paitsi ehdonalainen vapaus myös elinkautinen vankeusrangaistus edellytettiin säilytettävän rangaistusjärjestelmässä. Komitean selvitettäviin kuuluivat myös pakkolaitosta ja nuorisovankilaa koskevat säännökset, ja niiden uudistamiseksi komitealle oli ilmeisesti annettu enemmän harkintaa.

Kun komitean ehdotukset sisältävät myös rikoslakiin vankeusrangaistuksesta otettavat säännökset ja kun se siis on valmistellut myös ankarimpien rangaistusmuotojen uudistamista, olisi odottanut komitean mietinnössä laajasti pohditun myös rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän (etenkin ankarimpien seuraamusten) uudistamisen periaatteellisia kysymyksiä. Se, ettei näin ole tapahtunut, on siihen nähden valitettavaa, ettei myöskään rikoslain kokonaisuudistushankkeen (1980-1999) loppuvaiheessa suoritettu sellaista seuraamusjärjestelmää ja sen uudistamista ohjaavien tavoitteiden, arvojen ja periaatteiden uudelleen arviointia. Tällaista pohdintaa sisältyy kyllä sanotun rikoslakiprojektin ehdotukseen Vankeus ja ehdonalainen vapaus (Oikeusministeriön lainvalmisteluosastonjulkaisu 3/1994). Komitea ei ole suhteuttanut ehdotuksiaan tähän mietintöön. Esimerkiksi asian valmisteluaineistona ei mainita rikoslakiprojektin aihepiiristä valmistelemaa aineistoa (ks. s. 152).

Nimenomaan ankarimpien seuraamusten määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvät kysymykset ovat mm. viimeaikaisen Euroopan unionissa (EU) tapahtuneen kehityksen seurauksena entistäkin ajankohtaisempia, kun rikosoikeuden lähentämistavoite on ulotettu koskemaan myös erinäisten vakavien rikosten rangaistusuhkia ja -asteikkoja ja kun silloin asetetut vähimmäisrangaistukset ovat saattaneet ylittää Suomen voimassa olevan ja ehdotetun vankeusrangaistuksen enimmäiskeston 12 tai 15 vuotta (ks. viimeksi EU:n neuvoston ehdotusta puitepäätökseksi terrorismin torjumisesta, 10.10.2001).

Suomen Demokraattiset Lakimiehet (DEMLA) ry pitää esitystä kannatettavana. Mietintö toimii hyvänä pohjana tulevalle hallituksen esitykselle. Mietinnön perustelut ovat osuvat. Hyvänä pidetään myös sitä, että mietinnössä on tuotu varsin runsaasti esille tietoja säännösten soveltamiskäytännöstä. Mietintö on myös selkeästi ja hyvin kirjoitettu.

Suomen Ihmisoikeusliitto ry toteaa, että mietintö on tärkeä askel rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvän sääntelyn selkiyttämisessä ja vankilaolosuhteiden parantamisessa. Mietinnöllä vastataan kansainvälisten ihmisoikeuselinten kritiikkiin parantamalla esim. vankiloiden hygieniaolosuhteita. Mietintöä tehdessään komitea on mahdollisimman tarkkaan ottanut huomioon kansainväliset sopimukset ja uudet perusoikeudet, jotka takaavat, että vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Perusoikeuksiin liittyy komitean esitys vapautensa menettäneen oikeudesta hakea muutosta käräjäoikeudessa vankilassa tehdyistä kurinpitopäätöksistä, valvotun koevapauden peruuttamisesta ja ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä sekä valvontaan asettamisesta. Hallinto-oikeudessa hän voi hakea muutosta erikseen luetelluissa (20 luku 9 §) vankilassa tehdyistä päätöksistä. Komiteamietinnön yksi keskeinen asia on täytäntöönpanosuunnitelma, jonka tekemiseen tulee vangin osallistua. Suunnitelman tekeminen ja suunnitelman hyvä toteutuminen selkeyttävät toimintaa vankiloissa ja antaa vapautensa menettäneelle mahdollisuuden ennakoita ja suunnitella omaa elämäänsä.

Tuomioiden laskemista on selkeytetty ja tämä lisää vapautensa menettäneiden oikeusturvaa. Kuitenkaan vielääkään laskemiset eivät avaudu vankeinhoidon ulkopuolelta tulevalle eli selkeyttämiseen tulee kiinnittää vielä lisää huomiota.

Ehdotusten merkitystä vankiluvun kehitykseen ei ole komiteamietinnössä arvioitu siitä huolimatta, että se kuului toimeksiantoon. Nyt näyttää siltä, että vankiluku saattaa kasvaa Ihmisoikeusliiton arvion mukaan. Komiteamietintöä tulisi arvioida tältä kannalta ja laatia esitys sellaiseksi, että vankiluku ei kasva.

Sosiaalipoliittisen, sosiologisen, yhteiskunnallisen ja psykologisen tutkimuksen hyödyntäminen komiteatyössä olisi laajentanut ja syventänyt näkökulmaa ja avannut vankiloiden sisäistä maailmaa tällaisen tutkimuksen kannalta. Viime vuosien tärkeimmät tutkimustulokset olisi tullut esitellä mie-

tinnössä tai samanaikaisesti tehdyssä erillisessä työssä. Näitä tutkimustuloksia tulee hyödyntää lainvalmistelun jatkotyössä.

Vangin oikeudet, joitten kirjaamista lakiin edellyttää perustuslaki, on kirjattu epämääräisesti, vaikka oikeuksia säänteleviä pykäläitä on tulkittava ensimmäisen luvun yleisten periaatteiden kautta (1 luku 3-7 §). Vangin oikeudet on useimmiten kumottavissa esim. vankilan sisäisellä turvallisuudella tai muulla vastaavalla lausumalla. Näin voidaan saavuttaa se, että henkilökunta voi toimia juridisesti oikein. Mietinnön sananmuotoja tulisi kauttaaltaan tarkistaa siten, että vangin oikeudet ja henkilökunnan velvollisuudet tulevat täsmällisemmiksi.

Suomen Kriminolistiyhdistys ry toteaa, että vankeusrangaistuskomitea on valmistellut mittavaa, rikosoikeuden kokonaisuudistukseen kiinteässä asiayhteydessä olevaa lainsäädäntöhanketta. Komitean työn nämä lähtökohdat ovat hyvin harkittuja. Mietintö on kokonaisuutena arvioiden asiantuntevasti ja perusteellisesti valmisteltu, joskin monia komitean toimeksiantoja oli olennaisissa kohdin rajattu.

Kun komitean ehdotukset sisältävät myös rikoslakiin vankeusrangaistuksesta otettavat säännökset ja kun se siis on valmistellut myös ankarimpien rangaistusmuotojen - elinkautisen ja pakkolaitosseuraamuksen - uudistamista, olisi odottanut komitean mietinnössä laajasti pohditun myös rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän (etenkin ankarampien seuraamusten) uudistamisen periaatteellisia kysymyksiä. Se, ettei näin ole tapahtunut, on siihen nähden valitettavaa, ettei myöskään rikoslain kokonaisuudistushankkeen (1980-1999) loppuvaiheessa suoritettu sellaista seuraamusjärjestelmää ja sen uudistamista ohjaavien tavoitteiden, arvojen ja periaatteiden uudelleen arviointia. Tällaista pohdintaa sisältyy kyllä sanotun rikoslakiprojektin ehdotukseen Vankeus ja ehdonalainen vapaus (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 3/1994). Komitea ei ole suhteuttanut ehdotuksiaan tähän mietintöön. Esimerkiksi asian valmisteluaineistona ei mainita rikoslakiprojektin aihepiiristä valmistelemaa aineistoa (ks. s. 152).

On varottava sellaista lainsäädäntöpolitiikkaa, joka ei perustu johdonmukaiseen ja yhtenäiseen, joskin ajan myötä muuttuvaan kriminaalipoliittiseen ajatteluun. Yksittäiset, nopeasti toteutettavat lainmuutokset saattavat myöhemmin vaikeuttaa laaja-alaisemman uudistuslinjan toteuttamista tai kapeuttaa huomioon otettavien sääntelyvaihtoehtojen piiriä. Tästä soveltuu esimerkiksi myös vankeusrangaistuskomitean saama erillinen kiireinen toimeksianto. Kun komitean välimietinnön pohjalta toteutettiin vankien muutoksenhakuoikeutta koskeva uudistus (2001), jossa muutoksenhakuelimeksi säädettiin vangin sijoituspaikkakunnan alioikeus, komitean lopullisessa mietinnössä tämä kannanotto näyttää pitkälle määränneen sen otaksunan periaatteellisen kannan vastaavaan, rangaistuksen täytäntöönpanon ankaruustasoon vaikuttavien ratkaisujen oikeusturvatiiehen (ks. jäljempänä).

Nimenomaan ankarimpien seuraamusten määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvät kysymykset ovat mm. viimeaikaisen Euroopan unionissa (EU) tapahtuneen kehityksen seurauksena entistäkin ajankohtaisempia, kun rikosoikeuden lähentämistavoite on ulotettu koskemaan myös erinäisten vakavien rikosten rangaistusuhkia ja -asteikkoja ja kun silloin asetetut vähimmäisrangaistukset ovat saattaneet ylittää Suomen voimassa olevan ja ehdotetun vankeusrangaistuksen enimmäiskeston 12 tai 15 vuotta (ks. viimeksi EU:n neuvoston ehdotusta puitepäätökseksi terrorismin torjumisesta, 10.10.2001). Toisaalta eräissä Euroopan maissa elinkautisen vankeuden käytöstä seuraamuksena on luovuttu sen ihmisarvoa loukkaavana pidetyn luonteen vuoksi.

Asian jatkovalmistelussa on näin ollen tärkeää laaja-alaisesti pohtia rikosoikeudellisen järjestelmämme ankarimpien seuraamusten tulevaisuutta ottaen huomioon myös kansainvälinen ja etenkin eurooppalainen yleinen kehitys. Tällöin on vakavasti harkittava, onko perusteltua säilyttää elin-

kautista vankeutta seuraamusmuotona ja onko vaarallisten rikoksenuusijain eristämisen korvaavaksi ehdotettu erillissäätely koko rangaistuksen suorittamisesta vakuuttavasti perusteltavissa.

Pisimpien rangaistusaikojen osalta on myös merkille pantavaa, että Suomessa pannaan tulevaisuudessa enenevästi täytäntöön ulkomaisia tuomioita, joiden pituudet voivat ylittää merkittävästi Suomessa säädetyt rajat. Näiden ulkomaistentuomioiden täytäntöönpanoon liittyviin kysymyksiin on syytä jatkovalmistelussa kiinnittää huomiota.

Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry:n mielestä vankeusrangaistuskomitean mietintö on laaja tieto- ja informaatiokokonaisuus maamme rangaistuskäytännön sääntelyn ja laitosojen kehityksestä 1800-luvun lopulta nykyhetken sekä eräiden Euroopan maiden asiaa koskeviin säädöksiin. Komitea on asianmukaisesti huomionnut kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ja vankilaoirotamme koskevat huomautukset. Nykytilassa todetut huomauttamista aiheuttavat seikat eivät johdu niinkään säädöksistä vaan toimintaan poliittisessa päätöksessä voimavarojen ohjaamisesta tarvetta vastaamattomasti.

Komitean esityksessä olisi pitänyt ottaa yksiselitteinen kanta tuomitun henkilön vapaudenmenetyksen laskentamatematiikan selkeyttämiseksi. Nykyinen tilanne ei ole mielekäs. Vankeusrangaistuksia koskevia säännöksiä uudistettaessa olisi tullut huomioida sellainenkin vaihtoehto, että lainvoimainen tuomioistuin rangaistusta mitatessaan ja siitä päättäessään huomioi todellisen rangaistuksen vaikutuksen rangaistavaan tekoon sekä päätöksessään määrää rangaistuksen täytäntöönpanosta. Näin menetellen rangaistusten täytäntöönpanoa selkeytettäisiin eikä epäselvyyttä ja epätietoisuutta synnyttävää jäännösrangaistusten huomattavaa kertymistä voisi syntyä.

Komitea on tehnyt eräitä kustannuslaskelmia säännösten vaikuttavuudesta. Tässä yhteydessä olisi ollut aiheellista tarkastella asiaa kokonaisvaltaisesti huomioiden muutoksien vaikutus eri hallinnonaloille. Näin menetellen päätöksentekijöillä olisi esitettyä selkeämpi kuva uudistuksen kokonaisvaltaisesta vaikutuksesta valtionhallinnon menoihin.

Säädösmuutokset edellyttävät poliisihallinnolle joko kiinteistö- ja henkilöstöinvestointeja taikka, mikäli kiinteistömuutoksiin ei katsota olevan mahdollisuuksia, huomattavia kuljetuskaluston ja henkilöstön lisäyksiä. Viime mainittu vaihtoehto edellyttää myös vankeinhoidon vastuulla olevien tutkintavankeustilojen nykyistä huomattavasti parempaa tarkoituksenmukaisuusvastaavuutta. Eräin yksityiskohtia koskevin kommentein Suomen Poliisijärjestöjen Liitto on esityksen kannalla. Liiton kannanotossa on keskitetty ensisijaisesti tutkintavankeutta koskevaan säännösluonnokseen.

Suomen Psykologiliitto ry:n oikeuspsykologian toimikunta pitää hyvänä sitä, että mietinnössä esitetään vankeuden täytäntöönpanon tavoitteeksi vangin rikoksettoman elämäntavan edistäminen. Tärkeänä osana tätä tavoitetta tulee olemaan vangille laadittava rangaistusajan suunnitelma. Toimikunnan mielestä on hyvä asia että säännöstasolla pyritään varmistamaan sekä vangin että tutkintavangin mahdollisuus saada psykologista neuvontaa, tukea ja hoitoa.

Oikeuspsykologian toimikunta katsoo kuitenkin, että vangin sopeutuminen yhteiskuntaan tulee vaatimaan lisääntyvässä määrin psykologista asiantuntemusta. Rangaistuslaitoksissa on aikaisempaa moniongelmaisempia vankeja, joita Euroopan neuvoston vankilasääntöjen mukaan tulisi auttaa palamaan yhteiskuntaan. Tutkimukset osoittavat myös vangeilla olevan kantaväestöä enemmän psykologisia, psykiatrisia ja sosiaalisia ongelmia, joihin he tarvitsevat käyttäytymistieteilijöiden apua. Tästä syystä oikeuspsykologian toimikunta katsoo, että uudesta säännöksestä tulisi poistaa sanamuoto mahdollisuuksien mukaan ja yksiselitteisesti varata vangille, erityisesti nuorille mahdollisuus

pohtia elämäänsä ja vaikeuksiaan sekä löytää uusia ratkaisuja elämässään. Tämä edellyttää psykologin virkojen lisäämistä vankiloihin.

Psykologista asiantuntemusta tulisi myös enenevässä määrin käyttää rangaistusajan suunnitelmien laatimisessa ja toteuttamisessa sekä vankien kuntoutuksessa sekä myös kehittämis- ja tutkimustyössä. Mietinnössä esitetään arvostelua väkivaltariskien arvioista ja esitetään tutkimustuloksia vuosina 1971-98 tehdyistä vaarallisuusarvioinneista. Toimikunta haluaa kiinnittää huomiota siihen, että erityisesti viime vuosikymmenen aikana on kehitetty käyttökelpoisia strukturoituja väkivallan riskin arviointimenetelmiä. Nämä strukturoidut menetelmät ovat parantaneet vaarallisuuden arviointia huomattavasti ja jatkossa tieteellisen tutkimuksen ansiosta menetelmät kehittyvät yhä tarkemmiksi. Koska viimeaikainen tieteellinen tutkimus on osoittanut, että tänä päivänä kyetään suhteellisen suurella tarkkuudella arvioimaan henkilön riskiä käyttäytyä väkivaltaisesti, vaikkakaan ei ennustamaan hänen käyttäytymistään, niin katsomme että vaarallisuusarviota tulisi tehdä tarvittaessa yhä useammin ja vangille tulisi tarjota hoitovaihtoehtoja.

Suomen Mielenterveysseura ry pitää vankeusrangaistuskomitean ehdotusta varsin oikean suuntaisena. Tarkoituksykälät on modernisoitu ajan henkeä vastaavasti, ja vapauden menetyksestä aiheutuvi-en haittojen ehkäisemiseen pyrkivä yleishenki näkyy selvästi. Lakiluonnos noudattaa myös uutta perustuslakia sekä määrittää vangin oikeudet ja velvollisuudet ja henkilöstön toimivaltuudet.

Laissa on kuitenkin yleisohjeistusta, jota on vielä tarkennettava käytännön työssä, kuten kurinpitotoimenpiteiden rekisteröinti ja yhteydenpito. Nämä ovat käytännössä hioutuvia alemman tason säännöksiä. Vankeus- ja tutkintavangin kohdalla keskeistä olisi myös sosiaaliturvan selvittäminen. Komitean mietinnössä ehdotetaankin nimenomaan hänen kokonaistilanteensa huomioon ottamista. Uudistus on mittava. Sen toteuttaminen ja onnistuminen edellyttävät sitä, että henkilöstöllä on ajanmukainen mietinnön henkeä vastaava koulutus, johon sisältyy erityisen paljon vuorovaikutus- ja terapeutista koulutusta sekä myös pienempiä osastoja ja hyvää henkilöstön mitoistusta. Vähäinen merkitys ei ole myöskään hyvien suhteiden rakentamisella yhteiskuntaan, ei ainoastaan poliisiin vaan myös kunnan työ-, asunto- ja sosiaaliviranomaisiin.

Yleisesti ottaen Suomen Mielenterveysseura katsoo vankeusrangaistuskomitean työn onnistuneen, mutta samalla se mielellään painottaisi laajempaa kuin pelkästään prosessinomaista näkemystä vangin selviytymisestä. Komitea on pitkälti nähnyt vangin ikään kuin siirtyvän eri asteelta toiselle, mutta laaja-alaisempi näkemys vangin itsenäisestä selviytymisestä hukkuu mietintöön. Mietinnössä ei myöskään ole juuri eritelty takuujärjestelmiä niissä tilanteissa, joissa vanki ei toimikaan kaavailun mallin mukaisesti.

Suomen Kuntaliitto ry:n mielestä ehdotus on kokonaisuutena perusteellisesti valmisteltu ja koskee lähinnä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa, johon Kuntaliitolla ei ole huomautettavaa.

Komitean luovutuskirjelmässä kuitenkin otetaan epäsuorasti hyvin voimakkaasti periaatteellista kantaa vankien terveydenhuollon, sosiaaliturvan ja toimeentulotuen osalta. Kuitenkin komitea toteaa, koska komiteassa ei ollut Kuntaliiton edustusta niin valtion ja kuntien väliseen kustannusten nykyiseen jakoon ei ehdoteta muutoksia. On syytä huomata, että 1990- luvulla käytiin laaja periaatteellinen keskustelu valtion ja kuntien kustannusvastuusta terveydenhuollon osalta, joka sitten vahvistettiin sekä korkeimman hallinto-oikeuden että oikeuskanslerin päätöksin. Kuntaliiton käsityksen mukaan ei ole tullut esille mitään sellaista uutta, joka edellyttäisi voimassaolevien periaatteiden muuttamista.

Toimikunnan luovutuskirjelmässä on myös arvioitu sosiaaliturvan ja toimeentulotuen syntyneitä ongelmia. Kuntaliiton käsityksen mukaan toimeentulotuen osalta voidaan lähteä samasta periaatteesta kuin edellä terveydenhuollosta on todettu; perusvastuu vankien huolenpidosta laitoksessa oloajalta kuuluu laitokselle eli valtiolle. Suomen Kuntaliitto toivoo, että kun otetaan kantaa valtion ja kuntien väliseen työn- ja kustannustenjakoon Kuntaliitolla olisi mahdollisuus olla mukana asian selvittämisessä.

A-Klinikkasäätiö toteaa, että mietinnöstä saa hyvän kuvan siitä, millä tavoin vankeinhoitomme on kehittynyt ja millä tavoin vankien ongelmataustat ovat muuttuneet. Pääteet ovat nousseet yhä tärkeämmäksi haasteeksi vankeinhoidolle ja tällä alueella on tehty myös aktiivista kehittämistyötä. Tätä kehittämistyötä *A-klinikkasäätiö* haluaa olla tukemassa jatkossakin.

Lähtökohtiin sisältyy ristiriitaisia intressejä. Toteutettaessa järjestys- ja turvallisuusvaatimuksia on lisätty valvontaa. Silloinkin kun tämä tapahtuu lain määrittelemillä ehdoilla ja muodoilla, valvonta merkitsee perusoikeuksien kaventamista. Suuri osa ehdotetusta kontrollista liitetään päihteisiin.

Komitea lähtee ehdotuksissaan kaikkien päihteiden täyskiellon periaatteesta. Linjaa ei yksityiskohdaisemmin perustella. Näin myös alkoholi rinnastetaan kriminalisoituihin huumeisiin, jolloin molempiin kohdistetaan vahva kontrolli. Laillisuusperiaatetta soveltaen tämä esitetään toteutettavaksi lisääntyvinä henkilötarkastuksina, sisällyttämällä lakiin lukuisia päihteettömyysehtoja sekä edellyttämällä useissa yhteyksissä suostumista päihdetesteihin ja muuhun päihteettömyyden valvontaan.

Haitoistaan huolimatta alkoholi on yhteiskunnassamme kuitenkin laillinen ja sallittu päihde, jonka tarjontaa voidaan tietyissä rajoissa säädellä. Huumeiden käyttö päihtymistarkoituksessa on sen sijaan kriminalisoitu. Kriminalisoidun toiminnan kontrollointi on luonnollisesti hyväksyttävää myös vankilaolosuhteissa. Sen sijaan alkoholin täyskielto vaatisi tarkemmat perustelut, varsinkin kun lakiehdotus muuten korostaa normaalisuutta ja perusoikeuksien kunnioittamista.

Ihmiset voidaan jakaa alkoholikäytön suhteen erilaisiin ryhmiin. Myös näiden kuluttajaryhmien tarvitsemat valistus- ja tukipalvelut muodostuvat erilaisiksi. Samoin heihin kohdistuvan päihdekontrollin aste voi olla erilainen. Tältä pohjalta vankeinhoidon piirissä voisi periaatteessa olla myös sellaisia laitoksia tai osastoja, joissa voi ostaa vapaa-aikana olutta, tai joissa olutta tarjotaan aterian yhteydessä tiettyinä juhlapäivinä. Alkoholinkin kieltäminen painottaa vankien mielenkiinnon "salakuljetuskelpoisten" ja samalla kriminalisoitujen päihteiden eli huumeiden suuntaan. Täyskielto lisää myös paineita vapaudessa odottavaan päihdekäyttöön.

Jos laitoksessa katsotaan, että vanki ei kykene täyttämään päihteettömyysehtoa, häneltä samalla suljetaan pois varsin monta myönteistä vaihtoehtoa. Ehdon rikkominen johtaa palaamiseen suljetumpiin ja kapeampiin olosuhteisiin. Vakavammat päihderikkeet voivat johtaa myös eristämiseen ja erilläänpitoon. Varsin todennäköinen lopputulos on, että tällaisten päihdesääntöjen puitteissa ihmiset jakautuvat myös vankeinhoidon sisällä parempi- ja huono-osaisiin, jolloin keskeiseksi pudottavaksi ja eristäväksi tekijäksi muodostuu kykenemättömyys hallita päihdekäyttöään. Kovien päihdesääntöjen kustannukset voivat muodostua hyötyjä suuremmiksi.

Ehdotamme lakiehdotuksen tarkistamista siten, että päihdekysymyksiin liittyvää kehittämistoimintaa voitaisiin jatkaa vankeinhoidossa useampien, myös vapaaehtoisuuteen ja motivointiin perustuvien hoitovaihtoehtojen puitteissa. Käytännössä tämä edellyttää päihdehoidon irrottamista lakiehdotuksen toiminnan ja osallistumisvelvollisuuden käsitteiden alaisuudesta ja liittämistä osaksi rangaistuslaitoksen terveys- ja sosiaalipalvelujen kokonaisuutta. Tahdosta riippumatonta päihdehoitoa

tulisi soveltaa myös vankeinhoidossa samojen edellytysten puitteissa kuin mitä päihdehuoltolaissa on säädetty.

A-Kiltojen liitto, Sininauhaliitto toteaa, että komiteamietinnössä on selkeästi säädetty vankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Komitean ansiokkaassa työssä on puutteena, ettei se voinut esittää ratkaisua vankien päihdekuntoutuksen rahoitus- ja järjestämisvastuuseen. Tämä tulisi selvittää mahdollisimman pian, mutta sen ei tulisi hidastaa muuta lainvalmistelua. Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota käytännön valmiuksiin tutkintavankien päihdehoitoon varsinkin silloin, kun heillä on vaikeita vieroitusoireita. Aika on erityisen otollinen päihdehoidon motivaation syntymisen kannalta. Lain tulisi sallia ulkopuolisten päihdepalveluiden käytön mahdollisimman joustavasti myös eri vuorokaudenaikoina. Liitto kannattaa komiteamietinnön työn jatkovalmistelua hallituksen esitykseksi.

Takuu-Säätiö toteaa, että suurimmalla osalla vankeusrangaistusta suorittavista henkilöistä on jo laitokseen joutuessaan ollut huono taloudellinen tilanne. Syynä on paitsi rikoksien aiheuttamat korvaukset myös muu velkaantuminen, joka on voinut jatkua jo vuosia, jollei vuosikymmeniä. Rangaistusajana tilanne ei suinkaan parane, vaan velkamäärä kasvaa. Useimmiten vangin taloudellisen tilanteen selvittäminen jää hyvin sattumanvaraiseksi ja päättyy toivottomuuteen. Tämä taas vuorostaan vie motivaation työelämään hakeutumiselta ja yleensäkin pyrkimyksiltä selviytyä ilman uusia rikoksia.

Komiteamietintö tähtää tästä näkökulmasta oikeaan suuntaan. Laitosaikaa tulee voida käyttää vapaudessa suoriutumista edistävästi. Komitean esitykset laitosaikaisen palkan tai vastaavan parantamiseksi eivät kuitenkaan tilannetta juurikaan paranna. Tosin vähäisetkin parannukset tulotasossa ovat juuri motivaation luomiseksi ja ylläpitämiseksi. Palkkajärjestelmän yhdenmukaistaminen on joka tapauksessa selvä parannus.

Laitosaikana tulisi vangin taloudellisen tilanteen selvittäminen ja toimenpiteet sen parantamiseksi olla luonnollisena ja tärkeänä kohtana sekä rangaistusajan suunnitelmassa että erityisesti siihen liittyvissä vapautumis- ja valvontasuunnitelmissa. Lähes kaikkien kohdalla on mahdollista velkojen selvityksen ja sovittelun tai velkajärjestelyn avulla päästä ainakin jossain määrin parempaan tilanteeseen vapauduttaessa ja sen jälkeen. Tämä kuitenkin edellyttää huolellista paneutumista ja vangin omaa myötävaikutusta. Rikostaustaisen henkilön mahdollisuus päästä velkajärjestelyyn edellyttää, että kyetään esittämään vastasyitä, joilla velkajärjestelyn esteenä mainittu rikollisperusteinen velkaantuminen kumoutuu. Vastasyynä tulee kysymykseen velallisen myötävaikutus eli pyrkimys hoitaa asioitaan mahdollisuuksiensa mukaan. Takuu-Säätiön myöntämä takaus saneerausluotolle puolestaan on vapaaehtoinen keino suoriutua ylivoimaisten korvausten maksamisesta. Vaikka nämä kysymykset sisältyvätkin ajatuksena komitean näkemyksiin, pyrkii käytännön toteutus unohtumaan. Sen huomioon ottaminen tulee olla itsestäänselvyys ja todellinen kehittämiskohde sekä laitosaikana että erityisesti vapauttamisvaiheen valmistelussa.

Komiteamietinnössä painottuu rangaistuksen suorittamisen turvallisuuteen liittyvät tekijät. Tämä näkökulma peittää kuitenkin helposti vankeuslain keskeisten säännösten, 2 ja 3 §:n tavoite- ja sisäl-
tömääritykset. Tavoitteen toteuttaminen ja rangaistuksen sisällön määrittely jää näiden yleislausumien varaan. Painotus on laitosjärjestyksessä ja kurinpitösäännöksissä. Epäselvästi hahmottuu myös vankeinhoitolaitoksen -ja kriminaalihoitolaitoksen eli rikosseuraamusviraston sisäinen yhteistyö. Tosin organisaatiouudistus oli vasta valmistuilla komiteamietinnön laatimisen aikoina.

Mm. vangin taloudelliseen tilanteeseen liittyvien kysymysten hoitaminen edellyttää laitoksen ulkopuolelle ulottuvaa yhteistyötä. Takuu-säätiö kannattaa vankeusrangaistuskomitean mietinnön mukaisen lainsäädännön aikaansaamista. Lisäksi säätiö toivoo, että vangeilla olisi mahdollisuus vanke-

usaikanaan saada tietoa vastuiden hoitomahdollisuuksista ja että heitä tuettaisiin hoitamaan vastuitaan joko omaa työtä tekemällä tai järjestämällä heille mahdollisuuksien mukaan siviilityöpaikkoja.

Vankilavirkailijoiden Liitto VVL ry katsoo, että mietintö tuo tervetulleita selvennyksiä useille vankeusrangaistuksia koskeville osa-alueille. Tällaisina voidaan mainita mm. eräät rangaistusajkojen laskentaan ja ehdonalaiseen vapauteen liittyvät uudistukset. Eräänä valvontahenkilökunnan käytännön työhön liittyvänä seikkana laki toisi tullessaan oikeuden tiettyssä tilanteissa ja tietyillä edellytyksillä ottaa kiinni ja pitää säilössä ulkopuolista henkilöä neljän tunnin ajan. Tällaisen oikeuden puuttuminen on koettu puutteeksi etenkin maaseutuvankiloissa, joissa poliisin paikalle saaminen saattaa kestää pari- kolme tuntia tilanteesta riippuen. Ei ole oletettavaa, että kiinniotto-oikeutta täytyisi käyttää useinkaan, mutta esitys on joka tapauksessa tervetullut.

Mietinnön useat perustellut uudistukset vaativat toimiakseen resursseja. Näitä tarvitaan esim. sijoittaja-yksiköissä, joiden henkilöstötarpeeseen mietinnössäkkin on kiinnitetty huomiota. Tällä hetkellä sijoittajayksiköissä valvontahenkilökunta osallistuu vangin tulo- tarke- ja sijoitushaastattelujen tekemiseen. Tämä laajentaa luontevasti valvontahenkilökunnan toimenkuvaa monipuolisempaan suuntaan. Tätä toimintamallia on syytä laajentaa laadittaessa varsinaisia vangin rangaistusaikaa koskevia suunnitelmia.

2.2. Rikoslaki

Korkein oikeus katsoo, että ehdotettuihin rikoslain säännöksiin sisältyvät organisaatoratkaisut tulisi saattaa vielä jatkovalmisteluun. Sama koskee asiaan liittyviä menettelysäännöksiä. Asian laatu ja merkittävyys huomioon ottaen korkeimmalle oikeudelle tulisi varata vielä mahdollisuus antaa korkeimmasta oikeudesta annetun lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu lausunto asiassa.

Valtakunnansyyttäjä pitää puutteena sitä, että mietintöön ei sisälly juuri lainkaan periaatteellista, kriminaalipoliittista ja rangaistusteoreettista pohdintaa vankeusrangaistuksen tarkoituksesta, tavoitteista ja asemasta seuraamusjärjestelmässä. Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteita on valtakunnansyyttäjän mukaan kyllä pohdittu ja erityispreventiivinen tavoite lisätä vangin valmiuksia rikoksetomaan elämäntapaan on toki kannatettava. Kun vankeusrangaistuksen käyttö perustuu kuitenkin ensisijaisesti yleispreventiivisiin syihin, valtakunnansyyttäjän mielestä olisi erilaisia preventiivitoivoitteita koskeva pohdinta ja komitean arvovalintojen avoin esiintuominen ollut paikallaan. Nyt esimerkiksi ehdonalaista vapauttamista koskevan monitahoisen ongelmavyöhydin ratkaisuksi esitettäviltä säännöksiltä puuttuu yhtenäinen, tiettyihin arvoihin, tavoitteisiin ja periaatteisiin nojautuva kriminaalipoliittinen ja rangaistusteoreettinen pohja. Valtakunnansyyttäjän mukaan kysymyksiä on lähestytty osittain periaatteellisesta näkökulmasta (esimerkiksi vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta), mutta paljolti vain kustannuskysymyksenä (esimerkiksi erilaisten vaihtoehtojen vaikutus vankimäärään) tai menettelyllisenä taikka teknisenä ongelmana (erilaiset laskentasäännöt).

Valtakunnansyyttäjä toteaa, että puutteet selittyvät osittain komitean toimeksiantoon sisältyneillä rajauksilla. Hänen mukaansa taloudelliset realiteetit pitää ottaa huomioon, mutta ne eivät saa estää periaatteellista pohdintaa eivätkä ne tee sitä tarpeettomaksi. Valtakunnansyyttäjä pitää valitettavana, jos rikoslain kokonais uudistus saatetaan myös vankeusrangaistusta koskevalta osaltaan päätökseen ilman, että missään vaiheessa olisi tarkasteltu seuraamusjärjestelmää ja eri seuraamusmuotojen käyttöä, tarkoitusta ja tavoitteita yhtenäiseltä, avoimesti lausutulta kriminaalipoliittiselta ja rangaistusteoreettiselta pohjalta.

Valtakunnansyyttäjän mielestä kokonaisvaltaisen tarkastelun puute ei koske ainoastaan vankeusrangaistuskomitean monessa suhteessa ansiokasta mietintöä, vaan koko rikosoikeudellista järjestelmää

ja sen uudistustyötä. Eri vaiheissa on uudistettu yhtäältä aineellista rikosoikeutta, seuraamusjärjestelmää, yleisiä oppeja ja täytäntöönpanoa sekä toisaalta rikosprosessioikeutta, viranomaisten toimintaa ohjaavia normeja ja harkintavaltaa. Valtakunnansyyttäjä toteaa, että aikanaan meillä on ollut melko legalistinen järjestelmä. Tapahtuneen rikoksen johdosta on toimitettu esitutkinta, nostettu syyte ja langetettu rangaistus, joka on pantu täytäntöön pitkälti tuomion mukaisena. Vaikka paluuta sellaiseen järjestelmään ei valtakunnansyyttäjän mielestä ole syytä puoltaa, eri vaiheissa toteutettujen uudistusten kokonaisvaikutus on liaksi etäännyttänyt järjestelmän toiminnan rikosoikeudenhoidon keskeisistä arvoista, kuten perustuslaissa taatusta yhdenvertaisuudesta.

Valtakunnansyyttäjä toteaa, että nyt poliisi priorisoi rikosten tutkintaa omista lähtökohdistaan, syyttäjä käyttää laajaa harkintavaltaansa, tuomioistuimien soveltaa eri suuntiin joustavia normeja ja täytäntöönpanoviranomaiset tekevät rangaistuksen tosiasialliseen sisältöön ratkaisevasti vaikuttavia päätöksiä. Rikosprosessissa muille viranomaisille kuin tuomioistuimille on annettu niin paljon tosiasiallista lainkäyttövaltaa, että valtakunnansyyttäjän mielestä tuomioistuimilla ja itse oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuudella on enää rajallinen merkitys rikoslainkäytön yhdenvertaisuuden, suhteellisuuden ja ennustettavuuden kannalta. Hänen mukaansa tuomioistuimiin tulevat jutut eivät valikoidu kaikilta osin oikeudenmukaisin kriteerein ja tuomioistuimen oikeudenmukaisena tuomitsema rangaistus saatetaan panna täytäntöön pituudeltaan ja sisällöltään aivan muunlaisena kuin tuomiossa on julistettu.

Valtakunnansyyttäjän mielestä erityisen ongelmallista on se, että järjestelmän tarjoamista lievennyksistä ja muista eduista osalliseksi pääseminen ei tapahdu kaikilta osin viran puolesta, vaan voi edellyttää asianosaisten omaa aktiivisuutta ja sitä, että asianosainen tietää ja ymmärtää vedota johonkin seikkaan tai käyttää hyväkseen jotakin mahdollisuutta. Erilaisten lieventävien tai ankaroittavien perusteiden vaikutus voi myös kertautua järjestelmän eri vaiheissa niin, että lopputuloksessa ero "normaalitapaukseen" verrattuna voi rikosten moitittavuuden kannalta olla suhteettoman suuri. Valtakunnansyyttäjä mainitsee esimerkiksi asianomistajan suhtautumisen, sovittelun, rikoksen uusinisen, tekijän nuoruuden tai henkilökohtaisten olojen ja "soveltavuuden" mahdollisen vaikutuksen rikosprosessin eri vaiheissa.

Suomalainen Lakimiesyhdistys ry ja Suomen Kriminalistiyhdistys ry olisivat odottaneet vankeusrangaistuskomitean mietinnössä laajasti pohdittavan rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän (etenkin ankarampien seuraamusten) uudistamisen periaatteellisia kysymyksiä. Näin erityisesti siksi, että komitean ehdotukset sisältävät rikoslakiin vankeusrangaistuksesta otettavat säännökset ja komitea on valmistellut ankarimpien rangaistusmuotojen - elinkautisen vankeuden ja pakko-laitosseuraamuksen - uudistamista. Se, ettei kokonaisvaltaista pohdintaa ole tapahtunut, on yhdistysten mukaan valitettavaa, koska rikoslain kokonaisuudistushankkeen (1980-1999) loppuvaiheessa ei suoritettu tällaista seuraamusjärjestelmää ja sen uudistamista ohjaavien tavoitteiden, arvojen ja periaatteiden uudelleen arviointia.

Yhdistykset toteavat, että nimenomaan ankarimpien seuraamusten määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvät kysymykset ovat viimeaikaisen Euroopan unionissa tapahtuneen kehityksen seurauksena entistäkin ajankohtaisempia. Rikosoikeuden lähentämistavoite on ulotettu koskemaan myös erinäisten vakavien rikosten rangaistusuhkia ja -asteikkoja. Asetetut vähimmäisrangaistukset ovat saattaneet ylittää Suomen voimassa olevan ja ehdotetun vankeusrangaistuksen enimmäiskeston 12 tai 15 vuotta (viimeksi EU:n neuvoston ehdotus puitepäätökseksi terrorismin torjumisesta 10.10.2001). Vastaavasti pysyvää kansainvälistä rikostuomioistuinta koskevan ns. Rooman perussäännön (1998) mukaan vankeusrangaistukseen tuomittaisiin enintään 30 vuodeksi; elinkautinen vankeus tulisi kysymykseen vain kun sen käyttö olisi oikeutettua "by the extreme gravity of the crime and the individual circumstances of the convicted person". Yhdistykset toteavat, että mainittu

yleissopimus on ratifioitu Suomessa vuonna 2000. Lisäksi eräissä Euroopan maissa elinkautisen vankeuden käytöstä seuraamuksena on luovuttu sen ihmisarvoa loukkaavana pidetyn luonteen vuoksi.

Yhdistykset katsovat, että asian jatkovalmistelussa on tärkeää laaja-alaisesti pohtia rikosoikeudellisen järjestelmämme ankarimpien seuraamusten tulevaisuutta ottaen huomioon myös kansainvälinen ja etenkin eurooppalainen yleinen kehitys. Tällöin on vakavasti harkittava, onko perusteltua säilyttää elinkautinen vankeus seuraamusmuotona ja onko vaarallisten rikoksenuusijain eristämisen korvaavaksi ehdotettu erillissäätely koko rangaistuksen suorittamisesta vakuuttavasti perusteltavissa (viimeksi mainittu ehdotetun rikoslain 2 c luvun 11-15 §:issä).

2.2.1. Reaalirangaistus

Valtakunnansyyttäjän mielestä ehdonalaisen vapauden koeaika ja siihen liittyvä rangaistusuhka jäävät ehdotuksessa melko muodollisiksi ja näin ollen perusteet ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmälle verrattuna reaalirangaistusjärjestelmään käyvät entistä ohuemmiksi. Valtakunnansyyttäjä toteaa, että ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmän kannalta on myös olennaista, että ehdonalaisen vapauttamisen lykkääminen ja viime kädessä koko rangaistusajan suorittaminen on joissakin tilanteissa mahdollista. Jos kaikki vangit vapautuisivat automaattisesti ilman lykkäämisen mahdollisuutta tietyn määrääosan suorittamisen jälkeen, valtakunnansyyttäjän mielestä olisi johdonmukaisempaa ja tuomiovallan käyttöä koskevien periaatteiden kannalta asianmukaisempaa siirtyä suoraan reaalirangaistusjärjestelmään, johon voisi liittyä jonkinlainen valvotun koevapauden mahdollisuus.

Turun käräjäoikeuden mielestä pitäisi pyrkiä siihen, että tulevaisuudessa päästäisiin reaalirangaistuksiin, jolloin tuomittu rangaistus vastaisi rangaistulaitoksessa suoritettavaa rangaistusta. Tämä kanta on käräjäoikeuden mukaan tullut selvästi esiin lautamiesten jo useiden vuosien ajan esittämissä näkemyksissä.

Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos toteaa, ettei vankeusrangaistuskomitealle annettu toimeksiannossaan mahdollisuutta ehdottaa ehdonalaisen vapautumisen järjestelmästä luopumista ja siirtymistä ns. reaalirangaistusten käyttöön. Laitoksen mukaan reaalirangaistukset olisivat sinänsä harkinnanarvoinen asia, mutta niiden käyttö aiheuttaisi sanktiotasoon liittyviä kriminaalipoliittisia ongelmia, joiden ratkaiseminen ei olisi yksinkertaista. Kun kysymyksessä on merkittävä komitea, laitoksen mielestä olisi kuitenkin ollut toivottavaa, että tätä kysymystä olisi voitu käsitellä punnitsemalla reaalirangaistusta puoltavia ja vastustavia argumentteja.

Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan mukaan komitea perustelee ehdonalaiseen vapauttamiseen kohdistuvia uudistuksia kapea-alaisesti pohtimalla lähinnä sitä, millä tavoin erilaiset määräsot vaikuttaisivat vankilukuun. Tiedekunta toteaa, että mietinnössä ei ole pidetty tarpeellisena perustella, miksi ehdonalainen vapauttaminen on kriminaalipoliittisesti ylipäänsä tarpeen ja mikä on sen rooli vankeusrangaistuksen toteuttamisessa.

Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry katsoo, että komitean esityksessä olisi pitänyt ottaa yksiselitteinen kanta vapaudenmenetyksen laskentamatematiikan selkeyttämiseksi. Nykyinen tilanne, jossa rangaistulaitoksessa olemisen aikaa ei tuomioistuimessa kyetä tarkasti ennakoimaan, ei liiton mukaan voi olla sen paremmin rangaistun, hänen omaistensa ja läheistensä eikä rikoksen asianosaisten kannalta mielekäs. Vankeusrangaistuksia koskevia säännöksiä uudistettaessa olisi liiton mukaan tullut huomioida ns. nettorangeistuksen määrääminen ja sitä koskevan säännösten luominen. Tällöin rangaistusta määrätessään tuomioistuin päättää rangaistulaitoksessa täytäntöön pantavasta ajasta. Näin menetellen rangaistusten täytäntöönpanoa selkeytettäisiin, rangaistusten todellinen kärsittävä

määrä olisi päätöksissä lausuttu julki eikä epäselvyyttä ja epätietoisuutta synnyttävää jäännösran- gaistusten huomattavaa kertymää voisi syntyä.

2.3. Lainsäädäntötekniinen ratkaisu

Rikosseuraamusviraston mukaan komitea on asiallisesti perustellut, miksi se haluaisi ehdonalaista vapautta koskevat säännökset siirrettäväksi rangaistusten täytäntöönpanolaista rikoslakiin. Rikos- seuraamusvirasto katsoo, että läpinäkyvyysperiaatteen mukaisesti asiat, joista tuomioistuimien päätetään, kuuluvat rikoslakiin, kun taas täytäntöönpanoviranomaista koskevat velvoitteet voivat olla viran- omaista ja tuomittua koskevassa täytäntöönpanolaissa.

Valtakunnansyyttäjä katsoo, että rikoslakiin on otettu eräitä säännöksiä, jotka luonteeltaan sopisivat paremmin vankeuslakiin.

Helsingin hovioikeus toteaa, että ehdotus tutkintavankeuslaiksi on laadittu käyttäen samaa jaottelua ja sääntelytapaa kuin vankeuslaki. Ratkaisu on looginen, koska säänneltävät kysymykset ovat jok- seenkin yhteneväiset. Lakiteksti on samansisältöisistä säännöksistä huolimatta kirjoitettu "uudel- leen" eli viittaussäännöksiä on vältetty. Tämä on ollut onnistunut ratkaisu sekä lakiteknisesti että tutkintavangin aseman kannalta, koska varsinkin maallikon on helpompi lukea ja ymmärtää laki- tekstiä, kun se ei muodostu viittauksista muualle lainsäädäntöön.

Hovioikeus toteaa edelleen, että rikoslain uuteen 2 c lukuun ehdotetaan koottavaksi vankeuden si- sältöä koskevat yleiset normit ja ehdonalaista vapauttamista koskevat säännökset. Nykyisin van- keuden sisältöä, pituutta ym. säännellään rikoslain 2 luvussa ja ehdonalaista vapauttamista rangais- tusten täytäntöönpanosta annetussa laissa. Helsingin hovioikeuden mukaan ehdotetut säännökset muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden ja lainsäädännöllinen ratkaisu säännösten kokoamisesta rikoslakiin on onnistunut.

Rovaniemen hovioikeus ei kannata esitettyä lainsäädäntötekniistä ratkaisua, vaan pitäisi parempana säännösten sijoittamista pääsääntöisesti vankeuslakiin. Hovioikeus toteaa, että uusina säännöksinä ehdotetaan yleissäännöstä vankeuden sisällöstä (1 §) ja säännöstä vankeusrangaistusten yhteenlas- kemisesta (4 §). Hovioikeuden mukaan nämä kaksi säännöstä koskevat asiallisesti vankeusrangais- tuksen täytäntöönpanoa ja kuuluisivat sen vuoksi ehdotettuun vankeuslakiin. Ehdotuksen 2 c luvun 1 §:ssä oleva viittaussäännös, että vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta säädetään vankeuslaissa, tulisi kuitenkin sisällyttää rikoslakiin. Myös ehdonalaista vapauttamista käsittelevä osa (5 - 20 §) koskee asiallisesti vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja sopisi lakiteknisesti paremmin vanke- uslakiin.

Helsingin käräjäoikeus kannattaa komitean esittämää lainsäädäntötekniistä ratkaisua muutoin paitsi valvotun koevapauden osalta. Käräjäoikeus toteaa, että ehdonalaista vapauttamista koskevat sään- nökset ovat nykyisin rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (RTL), joka on säädetty vuonna 1889. Vaikka säädöstä on useaan kertaan muutettu ja uudistettu, laki ei ole sisällöltään ja lakiteknisesti selkeä. Käräjäoikeuden mielestä ehdonalaista vapautta koskevat säännökset voidaan hyvin siirtää rikoslain 2 c lukuun yleisen vankeutta käsittelevän jakson jälkeen omaksi luvuksi. Mainitut säännökset muodostaisivat näin yhtenäisen kokonaisuuden. Sen sijaan valvotussa koeva- paudessa ei käräjäoikeuden mukaan ole kysymys rangaistusajan pituuteen vaikuttavasta seikasta, vaan siitä, missä ja miten vankeusajan loppuaika suoritetaan. Kyseessä on hallinnollinen asia. Kärä- jäoikeus katsoo, että valvottua koevapautta koskevat säännökset sopivat huonosti rikoslain 2 c lu- kuun, jossa ei ole muitakaan vankien eri laitoksiin sijoittelua koskevia määräyksiä. Säännökset val- votusta koevapaudesta kuuluisivat vankeuslakiin.

Iisalmen käräjäoikeus pitäisi ehdotetun rikoslain 2 c luvun systematiikan kannalta parempana, että tuomioistuimissa sovellettavat säännökset, kuten 2 c luvun 1-3 ja 11-14 pykälät sijoitettaisiin rikoslakiin ja täytäntöönpanoa koskevat pykälät vankeuslakiin.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta katsoo, ettei lakiehdotusten lakisystematiikka ole kaikilta osin onnistunut. Ensinnäkin uuteen rikoslain 2 c lukuun ehdotetaan paljon rikoslakiin sovellettamatonta ainesta, joka pikemmin kuuluisi vankeuslakiin. Lähinnä ehdonalaista vapauttamista koskevat säännökset kuuluisivat vankeuslakiin. Toiseksi, ehdotetut vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki sisältävät runsaasti päällekkäisyyttä, täsmälleen samoja säännöksiä samoista asioista. Päällekkäisyydet voisi välttää esimerkiksi siten, että vankeuslaissa olisi osa, jossa todettaisiin, miten tutkintavankien oikeusasema eroaa vankeutta suorittavien asemasta.

3. Yksityiskohtaiset huomautukset ja lausunnot

3.1. Vankeuslaki

1 luku. Vankeuden täytäntöönpanon yleiset periaatteet

Yleistä

Rikosseuraamusvirasto katsoo, että luvun säännösten kirjaaminen selkeästi lakiin ja vankeinhoitolaitoksen virkamiehiä velvoittaviksi selkiinnyttää muun muassa hallinnolle tärkeitä virkavastuukysymyksiä.

Jokelan vankilan mielestä on tärkeää, että periaateohjelman tavoitteet on nostettu selkeästi esiin, koska uusintarikollisuuteen vaikuttaminen näin velvoittavana on uutta. Myös selkeän eron tekeminen laitostaloon on perusteltua. Yhteiskunnan, henkilökunnan ja vangin turvallisuus on tärkeä ja sen tulee näkyä myös lakitekstissä. Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet on selkeä ja hyvä kokonaisuus. Päivystävän virkamiehen rooli on hyvä sijoittaa juuri tähän kohtaan. Poliisin virka-apu on tärkeä nostaa lakiin.

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että 1 luvun 2-7 §:ssä on onnistuneesti tuotu esiin yksityisyyden suoja ja muita perusoikeuksia korostavia säännöksiä.

1 §. Soveltamisala

Tietosuojavaltuutettu pitää, että soveltamisalaa koskeva sanamuoto on saatu onnistuneeksi. Nyt esitetty muoto sisällyttää soveltamisalan kohteiksi myös vankiloissa vierailevat henkilöt.

2 §. Vankeuden täytäntöönpanon tavoite

Rikosseuraamusviraston mukaan 1 luvun 2 §:ssä tavoite on realistinen. Se ei sisällä veloitetta mitattavalla tavalla muuttaa enempää vangin asenteita kuin konkreettista rikollista käyttäytymistään vapautumisen jälkeen. Keinoksi tähän ovat vangin elämänhallinnan edistäminen ja yhteiskuntaan sijoittuminen, joista jälkimmäinen asettaa vankeinhoitolaitokselle yhteistyövelvoitteen muiden viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Siinä mielessä vaatimus lain tasolla on uusi. Yhteistyö ei kuitenkaan voi olla yksipuolista. Myös toiselle osapuolella tulee olla taloudelliset valmiudet yhteistyön laajentamiseen. Pykälään tulisi lisätä uusi 1 momentti: rangaistuslaitoksen tehtävänä on panna täytäntöön tuomioistuimen määräämä vankeusrangaistus.

Keravan vankila toteaa, että tavoitteiden selkeä määrittäminen on hyvä, koska niitä on laitostalossa helpompi omassa työjärjestyksessä kirjoittaa työjärjestykseen ja jokaiselle vastuualueelle. *Keravan vankila (Lukkarinen)* toteaa, että 2 ja 3 § ovat selkeät ja sisältävät hyvät määritelmät. *Keravan vankila (Peltonen)* toteaa, että tavoitesäännös antaa painoarvoa ja mahdollisuuksia erilaisiin toimiin.

Pelson vankilan mielestä säännös vankeuden täytäntöönpanon tavoitteesta antaa pontta ja ohjaa myönteisellä tavalla vankeinhoidon kehittämistoimintaa.

Kriminaalihuoltolaitos toteaa, että tavoitteenasettelu on erittäin onnistunut. Tavoitteenasettelu luo kestävä perustan tarkastella niin organisaatioita ja johtamisjärjestelmiä kuin työmenetelmiä, ohjelmia ja vangeille suunnattuja palveluja. Tavoitteenasettelun kautta on helppo löytää perustelut yhteistyölle ja mahdollisimman pitkälle menevään normaalipalvelujen hyödyntämiseen Tavoitteenasettelu edesauttaa konkreettisen yhteistyön rakentamista VHL:n ja KHL:n välillä ja myös yhteiskunnan muiden palvelu- ja tukijärjestelmien välillä.

Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon aluetoimisto toteaa, että tavoitteet ovat oikeansuuntaiset.

Kriminaalihuoltolaitoksen Oulun aluetoimisto toteaa, että uusintarikollisuuteen vaikuttaminen ilmaistaan uudessa tavoitteenasettelussa entistä selvemmin. Näin tavoitteenasettelu on vankeinhoitolaitoksen ja kriminaalihuoltoyhdistyksen v. 1998 julkaistun periaateohjelman mukainen.

Suomen Ihmisoikeusliitto ry toteaa, että vankeusrangaistuksen tavoite on suorittaa oikeusistuimen määräämä rangaistus. Ehdotettu teksti liittyy sisältöön ja tulisi siirtää seuraavaan pykälään. Tutkintavankeuden tavoite on paremmin ilmaistu.

3 §. Vankeuden täytäntöönpanon sisältö

Rikosseuraamusviraston mukaan sisältövaatimukset on määritelty lyhyesti. Se ei kuitenkaan tarkoita, että ne olisivat helppoja toteuttaa käytännössä. Säännös antaa kuitenkin henkilökunnalle tulkintavälineen mitä tahansa vankeinhoidollista tilannetta varten. Ajattelun omaksuminen käytännön toimintatavaksi vaatii kuitenkin koulutusta.

Käytännön kannalta vaativa on 3 §:n 2 momentin vaatimus turvallisuudesta. Momentissa ei asetetaisi näitä vaatimuksia tärkeysjärjestykseen eikä ratkaisua näiden erilaisten tarpeiden ja vaatimusten keskinäiseksi punnitsemiseksi esitetä. Liioin ei esitetä, että asiasta voisi säätää alemmanasteisella normilla. Mahdollista on, että momentti jää vain yleisluonteiseksi julistukseksi. Oikeusturvakeinoja momentin tulkitsemiseksi ei ehdoteta millekään osapuolelle. Sana ”hyvinvointi” tulisi korvata sanalla ”toimintakyky”.

4 §. Laitosolot

Laukaan vankila esittää pykälään lisäystä: ”kuitenkaan laitoksen turvallisuutta ja järjestystä vaarantamatta”.

Keravan vankila (Peltonen) esittää selvennettäväksi, mitä säännös tarkoittaa ja viittaa vanhoihin vankiloihin, monen hengen sellisiin.

5 §. Vankien kohtelu

Rikosseuraamusviraston mielestä 5 §:n 2 momentin mukaan luettelo on pitkä, mutta asiasta ei ole säädetty tyhjentäväksi. Se, mikä voisi olla perusteltu syy, jää viime kädessä ratkaistavaksi oikeudenkäynnissä.

Vankeinhoitolaitoksen ylläkäärin mukaan ehdotuksesta puuttuu perustuslain säännöksessä oleva ”vammaisuus” syrjimiskieltona.

Helsingin tutkintavankilan mielestä nuorista puhuttaessa olisi ehkä syytä mainita mitä ikäryhmää nuorilla tarkoitetaan.

Keravan vankila toteaa, että pykälä tärkeä. Ulkomaalaisia on paljon ja heidän kohdallaan on paljon kieliongelmiä. Nuorten kohdalla erityisosaamista tarvitaan.

Sulkavan vankila kiinnittää huomiota yhdenvertaisuuteen vammaisten ja kognitiivisilta taidoiltaan puutteellisten vankien sijoittamisessa avolaitokseen. Varsinkin vanhusten ja vammaisten kohdalla yhdenvertaisuus ja vankien oikeudenmukainen täytäntöönpano ei toteudu, koska he eivät sovellu nykyiseen avolaitoksessa järjestettävään toimintaan.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota vankeuslaissa että tutkintavankeuslaissa samansisältöisenä olevan yksittäisen säännösluonnoksen osalta (vankeuslaki 1 luvun 5 §:n ja tutkintavankeuslaki 1 luvun 5 §:n) kahteen seikkaan. Perustuslaki kieltää ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan asettamisen. Lakiluonnoksissa syrjäntäkiellosta jää olennainen elementti sivuun, kun siinä ei ole mainittu perusteen hyväksyttävyydestä. Toiseksi lakiluonnoksia koskevien yksityiskohtaisten perustelujen mukaan yhdenvertaisuutta koskeva esimerkkiluettelo on laadittu yksityiskohtaisemmaksi kuin perustuslaissa. Sääntelyä voitaneen asiayhteydessä pitää perusteltuna, joskin hän pitää riittävänä perustuslain 2 luvun 6 §:n 2 momentin sanamuotoa. Esimerkkiluettelosta puuttuu kuitenkin yksi keskeinen peruste – vammaisuus.

Apulaisoikeuskansleri toteaa, että kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 10 artiklan 2. B) ja 3. -kohdissa edellytetään, että syytetyt nuoret henkilöt ja nuorisoriikolliset on pidettävä erillään aikuisista. Suomi on tehnyt sopimukseen näiltä osin varauksen. Komitea toteaa mietinnössä, että varaukset ovat edelleen voimassa, eikä erityissäännöstä tarvita. Suomen perustuslain 7 §:ssä säädetään, että vapautensa menettäneille kuuluvista oikeuksista säädetään ihmisoikeussopimuksissa viitotetulla tavalla. Mietintöön ei nyt sisälly säännöstä nuorten henkilöitten erityisestä kohtelusta sen enempää tutkintavankeuden kuin itse vankeudenkaan aikana. Vaikka nuoret vangit säännönmukaisesti pidetäänkin erillään aikuisista vangeista, apulaisoikeuskansleri Jonkka katsoo, että tämä säännönmukainen menettely tulisi, varauksesta riippumatta, kirjata lakiin.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että vankeusrangaistus suoritetaan tasoltaan ja olosuhteiltaan hyvinkin erilaisissa laitoksissa tai niiden osastoissa, aiheuttaa yhdenvertaisuusongelmia. Yhdenvertaisen kohtelun ja erityiskohtelun välisiä jännitteitä on usealla ulottuvuudella. Niitä ovat esimerkiksi suljetun vankilan ja avolaitoksen ero, turvallisuusluokitus, sopimusosasto, varmuusosastot, työhön sijoittaminen, paikka, toimintaraha ja käyttöraha sekä käyttäytymisennusteisiin pohjautuvat turvaamistoimenpiteet. Pulma on mietinnössä tunnistettu (esimerkiksi sivulla 133), mutta sitä ei ole erityisen jäsentyneesti pohdittu.

6 §. Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet

Rikosseuraamusviraston mielestä viranomaisten toimivaltuuksien riittävä määrittely välttämätöntä. Pykälä sisältää tärkeitä periaatteita. Pykälä on henkilökunnalle koko lain ”katekismus”.

Keravan vankila katsoo, että sovinnollisuutta pitäisi korostaa.

Sulkavan vankila kiinnittää huomiota siihen, että vankeinhoidon käsitteistöön esitetään uutta eettistä toimintaohjetta, jossa virkamiesten tulisi toimia sovinnollisuutta edistäen. Yksityiskohtaiset perustelut ei kovin kattavasti selvitä kyseistä käsitettä.

Kriminaalihuoltolaitoksen Oulun aluetoimisto pitää säännöstä parannuksena vallitsevaan sääntelyyn.

7 §. Vangin kuuleminen

Keravan vankila toteaa, että kuuleminen toteutuu erityisohjelmissa hyvin, mutta käytännössä monesti vasta tapahtuneesta tosiasiaista ilmoittaen.

Kuopion vankila katsoo, että määräys on liian ehdoton ja tulkinnanvarainen. Selventää pitäisi, mitkä ovat näitä muita tärkeitä päätöksiä, asumisen ym. lisäksi. Pykälän loppuosaa toivotaan muotoiltavan uudelleen.

Sulkavan vankila esittää, että vangin sijoittaminen rangaistuslaitokseen on tärkein vankia koskeva päätös, jonka takia pykälä voisi kuulua esimerkiksi: Vankia on kuultava hänen kohteluunsa koskevaa tärkeää päätöstä tehdessä.

8 §. Toimivallan määräytyminen rangaistuslaitoksessa

Rikosseuraamusviraston mielestä komitea on onnistunut erinomaisesti luokittelemalla vankilaviranomaisen päätösten ja antamalla kullekin tasolle täsmällinen viranomaisnimike. Ehdotettu toimivallan määräytymisestä säätäminen lain tasolla yhdenmukaistane ja selkiinnyttäne päätöksentekotasojen hahmottamista vankiloissa. Käytännön joustavuutta varten samassa pykälässä kuitenkin on poikkeuksia. Kiireellisissä tapauksissa voitaisiin toimia toisinkin, kuten jäljempänä lakiesityksen muistakin kohdista ilmenee. Tämän lisäksi johtaja saisi yksittäisissä tapauksissa pidätysoikeuden.

Keravan vankila (Peltonen) toivoo selvennystä toimivallan määräytymiseen työtoiminnassa.

Sulkavan vankilan mielestä toimivallan määräytyminen rangaistuslaitoksessa on tärkeä asia. Kokeemus on osoittanut, että sen tulee olla keskitettyä. Johtajalla tulee olla yleistuomivaltalaitoksessa. Rangaistuslaitoksen työjärjestyksessä määritellään tarkemmin virkamiesten toimivalta.

9 §. Virka-apu

Turun kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että laista aiemmin puuttunut virka-apusäännös on ollut ongelma, joka on yksittäistapauksissa ratkaistu viranomaispäätöksin, joten säännöksen lakiin kirjoittaminen on tältä osin perusteltua.

Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry pitää pykälää hyvänä lisäyksenä ja täsmennyksenä. Pykälän sisällön osalta lienee aiheellista tarkentaa, sovelletaanko sitä automaattisesti tutkintavankeuslain piiriin kuuluviin henkilöihin taikka mahdollisesti yksinomaan sellaisista tehtävistä vastaaviin yksiköihin.

2 luku. Täytäntöönpanon aloittaminen

1 §. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen

Rikosseuraamusvirasto kiinnittää huomiota terminologisiin virheisiin: lain 2 luvun 1 §:n 1 momentissa on tarpeetonta sanoa, että lainvoimainen päätös pannaan täytäntöön kuten lainvoimainen päätös. Rikosseuraamusvirasto ei hae täytäntöönpanoa, vaan antaa täytäntöönpanomääräyksen ulosottomiehelle. Myös 2 luvun 1 §:n 2 momentin (tarkoittanee: 2 luvun 2 §:n) viimeistä virkettä tulee korjata siten, että suoritettua aikaa ei lueta vangin hyväksi, vaan otetaan huomioon rangaistuksen loppuosaa täytäntöönpanossa. Rikosseuraamusvirasto ei hae täytäntöönpanoa, vaan lähettää tuomion täytäntöönpantavaksi. Virasto esittää harkittavaksi, tulisiko lakiin lisätä määräaika ulosottomiehen toimenpiteille, esimerkiksi 4 kuukautta.

Sulkavan vankila esittää, että pykälään (tai 4 luvun 2 §:ään) otettaisiin lause: ”rangaistuslaitokseen ei saa ottaa ketään ilman asianmukaista passitusta”. Asialla saattaa olla merkitystä esimerkiksi etsintäkuulutustilanteessa.

2 §. Täytäntöönpanon aloittaminen ennen lainvoimaista tuomiota

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro; Pietilä, Kuuluvainen) kiinnittää huomiota tilanteeseen, jossa hovioikeus on käsitellyt asian ensiasteena. Hovioikeuden päätös on lainvoimainen vasta 60 päivän kuluttua.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että vankeuslain 2 luvun 2 §:ssä ei ole otettu huomioon sitä, että vankeusrangaistuksen voi tuomita joissakin tapauksissa hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena.

3 §. Täytäntöönpanon lykkääminen terveydellisistä syistä

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mielestä ”täysi toipuminen” ei voi olla rangaistuksen täytäntöönpanon edellytys. Ylilääkäri esittää harkittavaksi muuta sanamuotoa: ”kunnes tuomitun terveydentilasta aiheutuvia esteitä täytäntöönpanon aloittamiselle ei enää ole”. (Vrt. 10 luvun 3 §.)

A-Kiltojenliitto, Sininauhaliitto katsoo, että terveydellisiä syitä harkittaessa tulisi voida ottaa huomioon vaikea päihderippuvuus sekä hoidon jatkaminen keskeytyksettä vapaudessa tai vankilassa. Näistä tulisi ottaa maininnat yksityiskohtaisiin perusteluihin. Aikaisemmin aloitettu hoito ei saisi keskeytyä ja aiheuttaisi kohtuutonta haittaa tai retkahdusriskiä päihderippuvaiselle. Menettely säästäisi julkisia kustannuksia.

4 §. Täytäntöönpanon lykkääminen sosiaalisista syistä

Rikosseuraamusviraston mielestä sana ”poikkeuksellisia” tulisi korvata ”huomattavia sosiaalisia”. *Virasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen)* ehdottaa lisäystä 2 momenttiin siten, että lykkäystä ei saa myöntää, jos tuomittu on etsintäkuulutettu täytäntöönpanon vuoksi, tai jos tuomittu on suorittamassa muuta rangaistusta sekä, että lykkäystä ei saa myöntää, jos rangaistuksen täytäntöönpano on jo alkanut

Suomen Asianajajaliitto ry toteaa, että nykyiseen verrattuna ehdotetaan poistettavaksi lykkäyksen myöntäminen silloin, jos täytäntöönpano aiheuttaisi menetyksiä tai muuta haittaa tuomitun työntajalle tai yhteiskunnalle. Tätä perustellaan sillä, että näihin kriteereihin vedotaan lykkäysshakemuksissa vähän. Näin saattaa tietysti ollakin tarkasteltaessa ns. keskimääräisiä taparikollisia ja ns. moniongelmaisia. On ajateltavissa kuitenkin monia sellaisia tilanteita, joissa arviointi kuitenkin voi muuttua aivan toisenlaiseksi. Eräänä kuvaavana esimerkkinä voidaan ajatella tilannetta erilaisen taloudellisen rikollisuuden ja siitä tuomittujen henkilöiden lähtökohdista. Tällaisissa tilanteissa saat-

taisi olla paikallaan, että näille henkilöille, joilla voi olla hyvinkin monen tyyppisiä työtehtäviä, luottamustehtäviä tms., annettaisiin mahdollisuus järjestää tausta-asiansa kuntoon ennen rangaistuksen täytäntöönpanoa, mihin saatetaan helposti tarvita useammankin kuukauden ajanjakso. Tällaisissa tapauksissa työhön, työnantajan intresseihin ja osin yhteiskunnallisiinkin aspekteihin katsominen saattaisi olla edelleen paikallaan rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisen perusteena. Säädöstekstitasolla, jos niin halutaan, kriteereitä voitaisiin tietenkin nostaa asettamalla em. tekijät lykkäysperusteiksi ”erityisistä syistä”, ”painavin perustein” tms.

Valtakunnansyyttäjä toteaa, että valtakunnansyyttäjän asettama syyttäjän toimenkuvan kehittämistä valmistellut työryhmä on pohtiessaan muutoksenhaun vähentämiseen tähtäviä keinoja todennut, että osassa syytettyjen valituksia tosiasiallisena perusteena on rangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen muutoksenhaun avulla. Tässä tarkoituksessa tehdyt muutoksenhakemukset jäisivät pois, jos alioikeudessa rangaistukseen tuomitulla tuomioon tyytyväällä vastaajalla olisi pelkän pyyntönsä nojalla mahdollisuus saada rangaistuksen täytäntöönpanoon lykkäystä vastaava aika kuin asian hovioikeuskäsittelyyn yleensä kuluu, esimerkiksi 10 kuukautta. Työryhmä ei ole lähemmin pohtinut, minkälaisin rajoituksin tämä voisi olla mahdollista, mutta ajatus on harkinnan arvoinen. Rangaistuksen täytäntöönpanon joutuisuutta puoltavien näkökohtien ja muutoksenhaun vähentämiseen tähtävien intressien välillä saattaisi olla löydettävissä onnistunut ratkaisu.

5 §. Lykkäyksen myöntäjä

Rikosseuraamusvirasto kannattaa sitä, että paikallisena täytäntöönpanoviranomaisena toimisi edelleen ulosottomies, joka on kattava, asian ja asiakkaat tunteva viranomaisverkko. Lykkäyspääösvalan siirtämistä sijoittajayksiköille ja rikosseuraamusvirastolle pidetään ongelmallisena, koska se merkitsisi, että vankilavirkamies tulisi kelpoiseksi käsittelemään sellaisenkin henkilön asiaa, joka ei vielä ole minkään laitoksen kirjoissa. Rikosseuraamusviraston mielestä prosessi monimutkaistuisi, koska samalle henkilölle saattaa tulla lyhyin väliajoin täytäntöönpanotavaksi useampi vankeus- tai sakon muuntorangaistus. Vastuu täytäntöönpanon kokonaisuudesta hajautuisi entisestään. Voisi käydä esim. niin, että sijoittajayksikkö myöntäisi lykkäystä yhteen vankeusrangaistukseen, mutta vouti passittaisi tuomitun suorittamaan sakon muuntorangaistusta, jolloin lykkäyksen perusteet menettäisivät merkityksensä.

Vaikka sähköiset yhteydet onnistuttaisiinkin luomaan, se ei pienennä perusongelmaa, joka syntyisi kolmen eri tahon yhtäaikaista toiminnasta. Sijoittajayksikön tulisi saada tiedot myös mahdollisista täytäntöönpanosssa olevista sakon muuntorangaistuksista, mitä tietoa ei nykyisin yleensä saada. Sen tulisi myös aina saada tietää, jos tuomittu vangittaisiin muusta syystä kesken lykkäysprosessin. Vastaavasti kihlakunnanvoudin tulisi koko ajan voida olla selvillä mahdollisista muista vireillä olevista tuomioista. Muut kuin sakonmuuntorangaistukset ja ulosottomiehelle suoraan lähetetyt vankeusrangaistukset ovat selvitettävissä vain rikosseuraamusvirastosta.

Sähköisten yhteyksien saaminen vienee aikaa. Tämän hetkisten tietojen mukaan ei edes vankeinhoidon oma uusittu tietojärjestelmä ole vielä käytettävissä ennen sitä ajankohtaa, jolloin laki mahdollisesti tulisi voimaan. Siten jouduttaisiin joka tapauksessa selviytymään vuosia ilman viranomaisten välisiä, toimivia sähköisiä yhteyksiä. Sähköiset yhteydetkin olisivat vain yksi keino selvittää siitä ongelmasta, joka aiheutuisi täytäntöönpanotoimen organisatorisesta hajottamisesta.

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) toteaa, että sakon muunnon lykkäys tulisi säilyttää nykyisenä, koska muunnon vanhentumisaika on kolme vuotta. Myöntäminen sopisi hyvin ulosottomiehelle, koska kysymys on raha-asioista. Sosiaalisilla perusteilla myönnettyssä lykkä-

yksessä riittää vuoden määräaika. Päätösvaltaa ei ole syytä enää siirtää asiaa rikosseuraamusvirastoon, yksi vuosi riittää lykkäykseksi.

Hämeenlinnan vankila (Rosenberg) esittää, että lykkäyksen sosiaalisilla perusteilla enintään yhdeksi vuodeksi myöntäisi kotipaikkakunnan ulosottomies, jolla on paremmat tiedot lykkäyksen perusteista ja edellytyksistä kuin sijoittajayksiköllä.

Jokelan vankilan mielestä se, että lykkäyksen myöntämisestä päättäisi ehdotuksen mukaan sosiaalisilla perusteilla sijoittajayksikkö, tuo mukanaan paljon hyvää, voihan silloin rangaistusajan suunnittelun mahdollisesti aloittaa jo tätä anomusta käsiteltäessä. Huonona puolena on se, että sijoittajayksikön henkilöt eivät tunne välttämättä todellista tilannetta niin hyvin kuin voisi paikallisen virkamiehen olettaa tuntevan. Usein silmätysten tapahtuva asioiden selvittäminen antaa enemmän kuin paperit. Tähän ei sijoittajayksiköllä liene resursseja. Kokonaisuus on kuitenkin näin varmaan parempi vaikka sijoittajayksikkö tarvitsee lisäresursseja.

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että sijoittajayksiköiden toimivaltaa ei 10 §:ssä ole säännelty, tässä asiassa toimivalta ei henkilöidy.

Kuopion vankila esittää, että kaikki lykkäykset voitaisiin myöntää sijoittajayksikössä, myös terveydellisillä perusteilla ja yli vuoden sosiaalisilla syillä. Sijoittajayksiköillä on käytettävissä asiantuntijalääkäreitä päätöstä tehdessään.

Valtakunnansyyttäjä toteaa, että täytäntöönpanon lykkäämistä koskevat säännökset vastaisivat pääosin nykyistä sääntelyä muutoin, paitsi että päätösvalta lykkäämistä koskevissa asioissa siirrettäisiin ulosottoviranomaisilta vankeinhoitoviranomaisille. Tätä ehdotusta valtakunnansyyttäjä kannattaa.

Helsingin kihlakunnan ulosottovirasto toteaa, että ulosottomiehen osalta mietinnössä on käsitelty vain passittamista ja lykkäyksiä. Ensi ajatuksena lykkäyksen käsittelyn siirtäminen vankilaviranomaiselle tuntuu erinomaiselta ajatukselta. Koska mietinnössä ei kuitenkaan ole hahmoteltu asiaan liittyviä asetuksia eli kuinka käytännön tasolla lykkäykset toimisivat ja missä määrin uusi järjestelmä kuitenkin työllistäisi ulosottoviranomaisia jää osittain arvailun varaan, mitä käytännössä tulisi tapahtumaan. Helsingin kihlakunnan ulosottoviraston mielestä lykkäysten käsittely ja ratkaisu on osaltaan alitäytäntöönpanijalle kuuluvaa täytäntöönpanoa ja tulisi ehkä edelleenkin jättää ulosottoviranomaisten toimivaltaan.

Täytäntöönpano ja lykkäysten antaminen kahdelle eri viranomaiselle saattaa merkitä uutta päällekkäisyyttä vankeusrangaistusten täytäntöönpanossa. Ehdotettu järjestelmä saattaa luoda ongelmia tiedon kulkuun. Se saattaa haitata lainsäädännön keskeisen tavoitteen ”nopean täytäntöönpanon” toteutumista. Uusi järjestely saattaa luoda tuomitulle uusia mahdollisuuksia pitkittää ja pakoilla täytäntöönpanoa. Ehdotettu lykkäysmenettely johtanee siihen, että ulosottoviranomaisen olisi aina annettava lausunto lykkäyshakemuksesta. Nykyinen lykkäysjärjestelmä on toiminut hyvin ja lykkäyshakemusten määrä on pudonnut pieneen osaan siitä ajasta, jolloin lykkäyshakemukset käsiteltiin VAHO:ssa. Tämän johdosta Helsingin kihlakunnan ulosottoviraston mielestä tulisi lykkäysasioiden siirtämistä vankeinhoitoviranomaisille vielä harkita. Lykkäysmenettelyä voitaisiin kehittää mm. siten, että ulosottomiehen toimivaltaan kuuluvissa asioissa hylättyjä lykkäyshakemuksia ei tarvitsisi alistaa rikosseuraamusvirastoon. Ulosottomiehelle annettavalla koulutuksella voitaisiin lisätä käytännön yhdenmukaistamista lykkäysasioissa.

Turun kihlakunnan ulosottovirasto ei kannata mietinnössä esitettyä mallia. Viraston mielestä ei ole järkevää siirtää lykkäysanomusten käsittelyä toiselle paikallistason viranomaiselle, koska täytän-

töönpanomääräykset mietinnön mukaan antaisi edelleenkin ulosottomies. Käytännössä ehdotetusta menettelymallista aiheutuisi entistä enemmän epäselvyyttä ja ennen kaikkea viivytystä passituksissa. Passitettava joutuisi hyvin usein asioimaan jatkossa ainakin 4 eri viranomaisen kanssa: ulosottoviranomaisen, sijoitusvankilan, rikosseuraamusviraston ja hallinto-oikeuden kanssa. Eri asia on, että jo nykyiselläänkin täytäntöönpanomenettely on turhan hidaskä ja kankea eikä kovin hyvin sovi ulosottoviranomaisten hoidettavaksi ainakaan niissä tapauksissa, joissa passitettava pakoilee tai tekee perusteettomia lykkäysanomuksia. Ehdotettu valitusoikeus hallinto-oikeuteen mm lykkäyspäätöksistä läpi mennessään tekee passituksista niin hankalia ja aikaa vieviä (pahimmassa tapauksessa vuosia), että virastomme on toisaalta tyytyväinen, jos usein hyvin turhauttaviksi koetut lykkäyshakemusten käsittelyt siirtyvät muualle, vaikkapa sitten sijoitusvankilaan, järkeväksi emme sitä kuitenkaan näe.

Suomen kihlakunnanvoudit ry lausuu, ettei yhdistys kannata mietinnön esitystä siitä, että vankeusrangaistuksen lykkäyshakemukset käsitelisi ulosottomiehen sijasta sijoitusvankila. Esityksen mukaan kihlakunnanvoudit antaisi edelleen täytäntöönpanomääräyksen tuomitulle. Samoin avolaitossijoituksissa ulosottomiehille säilyisi tehtäviä. Tällöin myös lykkäyshakemusten käsittely on perusteltua säilyttää samassa viranomaisessa.

Kun lykkäyspäätösten tekeminen kymmenkunta vuotta sitten siirrettiin vankeinhoito-osastolta ulosottomiehille, perusteena oli mm. niiden siirto lähemmäksi kansalaisia. Nyt esitetty malli veisi eri suuntaan, koska vankilaverkko on harva eikä vankiloissa ole saatavissa laajojen alueiden paikallistuntemusta eikä tietoa tuomitun muista asioista. Lykkäyksen perusteet ja tuomitun olosuhteet tiedetään parhaiten kenttätyötä tekevien keskuudessa kihlakunnissa.

Kihlakunnissa on lisäksi käytettävissä poliisin ja syyttäjän tiedot, joilla usein on suurikin vaikutus asian käsittelyssä. Myös muiden paikallisten viranomaisten, kuten työvoimaviranomaisten kanssa on helppo paikallistasolla vaihtaa tietoja. Kun tuomittu joka tapauksessa asioi ulosottovirastossa ulosottoasioita hoitamassa, passitusta hakemassa ja avolaitosselvityksiä tekemässä, aiheutuisi turha asioiden siirtoa ja odottelua lykkäysmenettelyn siirtyessä vankilan käsiteltäväksi. Kansalainen ei myöskään helposti voi käydä vankilassa selvittämässä lykkäyshakemukseen liittyviä seikkoja, koska vankiloilla ei ole vastaavaa asiakaspalveluverkkoa kuin ulosottolaitoksella. Asian käsittely eri paikassa luo myös epätietoisia tilanteita, koska täytäntöönpano keskeytyy lykkäyshakemuksen jättämisellä. Nykyiselläänkin on tapauksia, joissa pakoilun vuoksi joudutaan järjestämään tilanteita, joissa saadaan viimeisimmän hylkäävän lykkäyspäätöksen tiedoksianto sovitettua samaan hetkeen tuomitun kiinnioton kanssa. Lykkäysmenettelyn siirto vankilaan ei helpottaisi näitä tilanteita. Täytäntöönpanon tulisi pääsääntöisesti olla joutuisaa. Epäselvää on myös, miten vankila kykenisi har-kitsemaan esimerkiksi pakoilukriteerin.

Mietinnössä esitetty huoli siitä, että lykkäysasiat eivät välttämättä tulisi hoidetuksi maassa yhtenäisesti tai että niistä ei saisi sopivasti tietoa ulosottoviranomaisista, on turha. Kaikilla nykyisillä ulosottomiehillä on suhteellisen pitkä kokemus asiasta ja edellä kuvatulla tavalla monipuolista tietoa tuomituista. Asioiden tilastointi voidaan järjestää sellaiseksi kuin halutaan.

Lykkäysmenettely alustusmenettelyineen on ollut kankea ja monimutkainen. Sen yksinkertaistaminen on paikallaan. Valitusmahdollisuus hallinto-oikeuteen tulee kuitenkin hidastamaan täytäntöönpanoa. Jos valitusten käsittelyä hallinto-oikeuksissa ei saada nopeaksi, täytäntöönpano hidastuu. Jo nykyisellään on ongelmana tapaukset, joissa toistuvasti haetaan lykkäystä ja saadaan siten täytäntöönpano olemaan keskeytyksissä jatkuvasti. Tähän liittyvä tuomioistuinkäsittely saattaa muodostaa ongelman vielä hankalammaksi. Säädöksiin tulisi lisätä ulosottoviranomaiselle mahdollisuus saada virka-apua poliisilta vankeusrangaistusten täytäntöönpanossa, koska muutamat poliisilaitokset eivät virka-apua anna selkeän säännöksen puuttuessa. Tätä koskeva lisäys olisi tehtävä ehdotetun vanke-

uslain 1 luvun 9 §:ään. Tehtävän säilyttäminen ulosottoviranomaisilla ei edellytä lisäresursseja, joten ratkaisu olisi myös valtiolle halvempi kuin uusien virkojen perustamista edellyttävä mietinnössä esitetty malli.

Kalliolan Setlementti, Kiskon klinikka pitää komitean esitystä täytäntöönpanon lykkäyksen selkeyttämistä hyvänä. Ulosottomiesten kirjava käytäntö on usein työläs mm. pitkäaikaisessa kuntoutuksessa olevan asiakkaan kohdalla. Selkeintä lienee, että lykkäys myönnetään hoidossa oleville (sosiaalisin tai terveydellisin perustein) esim. vuodeksi kerrallaan ja mahdollisen hoidon keskeytyessä lykkäyspäättös kumotaan. Tiedonkulku näissä tapauksissa voisi hoitua sopimusmenettelyn avulla hoitolaitoksen ja lykkäyksen myöntäneen viranomaisen välillä. Näin niiden kohdalla, joihin ei 8 luvun 9 §:n yhteydessä todettua sopimushoitoa voida soveltaa.

6 §. Lykkäyksen peruuttaminen

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) ehdottaa pykälään lisättäväksi 3 kohdaksi: ”jos tuomittu on jo suorittamassa muuta rangaistusta rangaistuslaitoksessa”.

Hämeenlinnan vankila (Rosenberg) esittää, että lykkäyksen peruutuksesta päättäisi lykkäyksen myöntänyt viranomainen, joka vankilan esityksen mukaan on ulosottomies.

Jokelan vankilan mielestä lykkäyksen peruuttamisen edellytysten muuttumisesta saattaa tiedon kulku olla ongelma niin nykyisin kuin tulevaisuudessakin.

7 §. Muuntorangaistuksen lykkääminen rangaistuslaitoksessa

Rikosseuraamusviraston (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) mielestä muuntorangaistuksen lykkääminen tulisi poistaa, pelkkä muuntorangaistuksen lykkääminen sakon maksamiseksi rangaistuslaitoksessa riittää.

8 §. Sakon maksaminen rangaistuslaitoksessa

Jokelan vankila esittää harkittavaksi, onko tarpeen pitää yllä tapaa saada maksaa sakot heti vankilaan joutuessa.

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että viikon määräaika sakon muuntorangaistuksen maksamiseksi tuntuu nykykäytäntöön verrattuna selkeämmältä, edellyttäen, että viikko on viikko, eikä kuten nykyisin ”seitsemän päivään, joina valtion virastoissa työskennellään, lukuun ottamatta”.

Kokemäen käräjäoikeus toteaa, että tavoitteena tulisi olla, että mahdollisimman suuri osa sakoista saataisiin perittyä rahana tavanomaisin perintäkeinoin. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi sekä järjestelmän tehokkuuden ja yksinkertaisuuden kannalta voisi olla selvempää, että muuntorangaistuksen täytäntöönpanon alettua sakkoa ei saisi enää suorittaa rahana. Tämä olisi myös omiaan vähentämään vankilaviranomaisten työtä ja muuntorangaistusvankien määrää. Käräjäoikeus ehdottaa, että esityksen mukaisen vankeuslain 2 luvun 8 §:ää ei säädettäisi lainkaan. Silti saman luvun ehdotettu 7 § voisi puolustaa paikkaansa.

Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan rikos- ja prosessioikeuden sekä yleistieteiden laitos toteaa, että ehdotetussa vankeuslain 2:8:ssa on epätarkkuutta: sakon muuntorangaistusta suorittava voisi sakot maksaa ”viikon kuluessa” vankilassa. Tulisi tarkentaa, tarkoittaako se aikaa esimerkiksi tiistaista seuraavaan maanantaihin vai tiistaista seuraavaan tiistaihin.

9 §. Muuntorangaistuksen täytäntöönpanokiello päihdehuollon ja lastensuojelun vuoksi

Rikosseuraamusviraston (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) mielestä muuntorangaistuksen täytäntöönpanokiellot tulisi kaikki koota samaan pykälään tai sitten muista laista tulisi olla viittaukset tässä. Pykälä sopisi lähemmäksi ulosottomiehen toimenpiteitä.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mukaan muuntorangaistuksen täytäntöönpanon kiello koskisi päihdehuollon toimintayksikköön ”sijoitettuja” (9 §). Koska sanamuoto viittaa tuomittuun tällaisen toimenpiteen ”kohteena”, lienee kysymys päihdehuoltolaissa tarkoitettusta tahdosta riippumattomasta hoidosta.

Hämeenlinnan vankila (Kurri) ehdottaa selvennettäväksi, tuleeko tätä soveltaa myös niihin vankeihin, jotka ovat suorittamassa rangaistustaan vankilan ulkopuolella esim. päihdehuollon toimintayksikössä esim. huumevieroitusohjelmassa.

10 §. Päätösvalta

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) toteaa, että varsinaista päätöstä tyytymistapauksessa ei tarvitse tehdä. Luvun 8 § :n tapauksessa ei ole kyse varsinaisesta päätöksenteosta, vaan kun rahat tulevat määräajassa (jota siis ehdotetaan tarkennettavaksi) muuntorangaistus raukeaa.

3 luku. Rangaistusajan laskeminen

1 §. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen pituuden laskeminen

Rikosseuraamusviraston mielestä muutos rangaistusajan laskemiseen on välttämätön, jotta atk-ohjelmia voidaan käyttää rangaistusaikojen laskennassa. Muutoin tuomioistuimet joutuisivat rangaistusajan laskemista koskevia valituksia käsitelleessään soveltamaan monimutkaisia hallinnossa syntyneitä, mutta tuomioistuimille vieraita normeja lakien ja asetusten asemesta.

Rikosseuraamusviraston hallintoyksikön mielestä muutosehdotus on huomattava parannus nykyiseen tilanteeseen, jossa monimutkainen laskujärjestelmä on merkinnyt ammattitaitoisen täytäntöönpanohenkilöstön saamisen vaikeutumista. Mutkikas täytäntöönpanon laskusysteemi on ollut vängin kannalta oikeusturvaongelma, koska omien rangaistusaikojen ymmärtäminen ja tarkastaminen on ollut vaikeaa ja laskemisen yksityiskohdat on pitänyt poimia eritasoisista säännöksistä.

Rikosseuraamusviraston täytäntöönpanosta vastaavan yksikön mielestä rangaistusajat tulisi laskea siten, että päivinä tuomitut rangaistusajat pantaisiin täytäntöön päivinä. Kuukausin ja päivin tuomitut ajat pantaisiin täytäntöön kalenterikuukausina ja –vuosina. Määräosia laskettaessa olisi otettava kantaa siihen, olisiko osapäivä suoritettava kokonaan vai ei ollenkaan, ja miten monta päivää eri pituisista kuukausista on ½ tai 2/3. Rikosseuraamusviraston oikeudellinen yksikkö ehdottaa, että päivän osa jätettäisiin panematta täytäntöön. Lisäksi tulisi luopua säännöksestä, jossa täydet 30 päivää luetaan yhdeksi kuukaudeksi ja käyttää todellista päivälukua. Esitetty laskutapa voisi yksinkertaistaa nykyistä menettelyä, mutta ei ole selvitetty, miten tällaisessa laskennassa voitaisiin hyödyntää automaattista tietojenkäsittelyä.

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) katsoo, että muodolliseen rangaistuksen täytäntöönpanoon ehdotetut muutokset eivät tulisi yksinkertaistamaan täytäntöönpanoa. Komitean

käsitys siitä, että samanlainen järjestelmä rangaistusaikojen laskemisessa olisi Ruotsissa voimassa, ei pidä paikkaansa (ks 2 luvun 10 §). Esityksessä ei johdonmukaisesti myöskään käytetä ehdotettua tapaa laskea rangaistusaikoja (esim. poistumislupa-ajan laskeminen, suoritettun ajan ja jäännösrangaistuksen laskeminen). Yleisesti ottaen muodolliseen täytäntöönpanoon liittyvät muutosesitykset ovat epäselviä. Epäselvää on, kuinka jäännösrangaistuksen täytäntöönpano tulisi tapahtumaan ehdotettun uudistuksen jälkeen. Vankien tulisi voida laskea/tarkastaa itse omat rangaistusaikansa, jotta heillä olisi myös oikeat perusteet hakea muutosta mm. rangaistusaikojen laskemiseen. Ruotsissa ei käytetä kuukausijärjestelmää, jossa kuukauden pituus on 30 päivää (s.163). Vain rangaistusajat 2 kuukauteen saakka lasketaan päivinä, sen jälkeen rangaistusajat lasketaan kuukausittain ja vuosittain ja päälle päivät.

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) toteaa, että ehdotuksessa esitetään siirtymistä 30 päivän kuukausiin ja 360 päivän vuosiin. Kuitenkin koko ajan lakiehdotuksen muissa kohdissa puhutaan vuosista ja kuukausista. Ruotsin ATK-järjestelmä hyväksyy kuukaudet ja vuodet, eli ATK ei ole mikään este nykyisten vuosien ja kuukausien säilyttämiseksi. Esimerkiksi RL 3:11 vähennykset tehdään kuukausina ja päivinä. Jää epäselväksi, miten uuden vankeuslain mukaan vähennykset tehdään. Virasto esittää selvennettäväksi, miten suoritettu aika lasketaan: muunnetaanko suoritettut päivät vuosiksi ja kuukausiksi, jolloin saadaan jäännösrangaistuksenkin pituus laskettua vuosina ja kuukausina. Pitäisi selventää myös siirtymäsäännös eli miten vankilassa jo olevan vuosien ja kuukausien käy tai kun hänelle tulee uutta täytäntöön pantavaa.

Helsingin tutkintavankila esittää, että kun rangaistusajan laskeminen muuttuu, olisi toivottavaa, että uusi atk-pohjainen vankitieto-ohjelma tulisi viimeistään tuolloin käyttöön.

Jokelan vankilan mielestä rangaistusajan laskeminen on hyvä tehdä yksinkertaisella ja selkeällä tavalla. Jos tämä uusi laskenta aikanaan helpottaa tilannetta, se on hyvä. Nykyinen käytäntö aiheuttaa kysymyksiä, epäilyjä laskennan oikeellisuudesta ja joskus jopa kanteluja. Rangaistusajan laskeminen on selkeytynyt.

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että ehdoton edellytys ehdotettujen laskutoimitusten suorittamiseen on lain voimaan tullessa toimiva ja luotettava laskentaohjelma. Toisaalta nykyistä rangaistusaikojen laskemistapaa ei nähdä erityisen ongelmallisena tasa-arvon kannalta, eikä ”sattumanvaraisena”. Kyse on täytäntöön pantaessa kuitenkin vain päivän parin erosta suoritettun ajan suhteen.

Riihimäen vankilan mielestä täytäntöönpanon kannalta merkittävimpana muutoksena on määräaikaisten vankeusrangaistuksien pituuksien, 1/2- ja 2/3-aikojen uusi laskemistapa. Mietinnössä mainitaan ATK:n käyttö tässä yhteydessä. Mahdollisen uudistuksen tulisi tulla voimaan vasta kun uusi vankitieto-järjestelmä olisi käytössä tai että nykyisiin laitteistoihin sisällytettäisiin koneellinen laskutapa. Ruotsissa on vankiloissa käytössä ATK aikojen laskemisessa. Aikojen manuaalinen laskeminen olisi uudessa laskemistavassa työläs ja aikaa vievä, varsinkin silloin, kun monen vangin osalta pitäisi laskea uudet ajat. Myös virheiden mahdollisuudet lisääntyisivät. Tietenkin joissakin yksityistapauksissa lasku voitaisiin tarkistaa manuaalisestikin.

Kuopion vankilan mielestä yhden vuoden laskeminen 360 päiväksi tuntuu varsin erikoiselta ja keinoitekoiselta ja lisäksi se heikentää järjestelmän uskottavuutta. Laskutoimitukset eivät ole ongelmallisia ja nykyaikaisella tekniikalla rangaistusaikojen laskemisessa voidaan käyttää kalenteriaikoja.

Oulun vankila esittää, että mietinnössä ollaan muuttamassa rangaistusaikojen laskemistapaa, muttei ole selvää, miten rangaistusajat lasketaan uuden ehdotettun lain mukaan. Ilmeisesti ongelma on tiedostettu muuallakin ja asiaa tullaan täsmentämään.

Sulkavan vankila esittää, että pykälässä on määritelty vuoden kestoksi 360 päivää. Käytännössä vangit joskus kysyvät helmikuun rangaistusajan laskemista ja ovat aina ymmärtäneet nykyisen laskemisperusteen. Pidän siirtymistä 360 päivän laskemisperusteeseen perusteettomana.

Korkein oikeus katsoo, että komitean ehdottama järjestelmä saattaisi yksinkertaistaa rangaistusajan laskemista täytäntöönpanossa, mutta laskutavalla tulisi olemaan heijastusvaikutuksia myös muissa yhteyksissä. Esityksestä ei tosin yksiselitteisesti ilmene esimerkiksi, mitä se vaikuttaa pykälän 3 momentissa mainittuun vähennykseen, josta nykyisin säädetään rikoslain 3 luvun 11 §:ssä. Perustelujen mukaan se toimitettaisiin kalenteriajan mukaan. Tämä tulkinta ei ilmene pykälätekstistä. Ongelmalliseksi saattaisi esimerkiksi muodostua tilanne, jossa vähennys on lasketun rangaistusajan pituinen ja rangaistus katsotaan pidätysajan johdosta kokonaan suoritetuksi. Voi syntyä tilanteita, jolloin tuomittu on esitetyn laskutavan mukaan suorittanut enemmän kuin vähennys osoittaa, mikä saattaisi aiheuttaa korvausvaateita valtiota kohtaan.

Uuden laskutavan ulottaminen myös mainittuihin vähennyksiin taas aiheuttaisi tuomioistuimille merkittäviä laskuvaikeuksia. Virheelliset vähennykset johtaisivat muutoksenhakemuksiin eli etenkin purkuhakemuksiin, kun virhe usein ilmenee vasta tuomion tultua lainvoimaiseksi. Asiallisesti pidätysajan johdosta tehtävät vähennykset eivät ole rangaistuksen mittaamista vaan osoittavat mikä osa rangaistuksesta katsotaan jo suoritetuksi. Ainakin, jos vankeuslain 3 luvun 1 § toteutuu ehdotetussa muodossaan, olisi harkittava rikoslain 3 luvun 11 §:n muuttamista niin, että tuomioistuin ilmoittaisi vain kalenteriajan, joka on vähennyksenä otettava huomioon ja suoritetuksi katsottava aika laskettaisiin täytäntöönpanossa. Mietinnössä ei käsitellä sitä, tulisiko ehdotettu uusi rangaistusajan laskutapa ottaa huomioon myös rikoslain 2 c luvussa tarkoitettujen määräaikojen osalta (7.2 §, 8.1 §, 9.3 §10.1, 3 § ja 4 §, 12.2 ja 3 §, 15 §, 16.1 ja 2 18 §).

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että mietinnössä ehdotettua siirtymistä päiväluvun mukaiseen rangaistusajan laskemiseen on pidettävä mietinnössä mainituilla perusteilla oikeana. Samalla tulisi kumota rikoslain 2 luvun 15 §:n säännös tai muuttaa se vastaamaan ehdotettua laskemistapaa.

3 §. Rangaistusajan laskemisajankohta

Rikosseuraamusviraston mielestä oikeusministeriön asetuksella tulisi päättää, minä vuorokauden aikana rangaistusaika alkaa ja päättyy. Nykyään käytäntönä on, että vanki vapautuu viimeistä rangaistuspäivää seuraavana päivänä, ei kuitenkaan heti vuorokauden alusta, vaan yleensä aamulla, jolloin laitos avataan.

Rangaistusajan alku ilmaistaan säännöksissä selvästi. Sen sijaan päättymispäivän määrittely uudessa päiväluvun mukaan määräytyvässä järjestelmässä jää epäselväksi. Ehdonalaisen vapauden osalta murtolukujen pyöristäminen tapahtuu alaspäin. Sen sijaan siitä ei lausuta, olisiko vapautumispäivä viimeinen vajaan jättävä päivä, johon viittaisi edellä mainittu alaspäin pyöristäminen ehdonalaisen vapauden murtolukuja laskettaessa vaiko seuraava päivä (eli olisiko vajaa päivä sekä täytäntöönpanon alussa että lopussa vai vain alussa).

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) ehdottaa koko pykälän kirjoittamista uudelleen ja tarkemmin. Voimassa olevan RTL:n pykälän takia ministeriö on joutunut antamaan eri määräyksiä, joten tulisi harkita, olisiko osa niistä syytä ottaa lakiin. Nykyään, jos on etsintäkuulutettu täytäntöönpanon vuoksi, aika lasketaan rangaistusajaksi, vaikka on otettu kiinni muustakin syystä. Pykälän viimeinen lause: täytäntöönpano vaatii tiedoksi antamista, eikä tule automaattisesti täytäntöönpanotavaksi. Rangaistusten täytäntöönpanohan on jo alkanut, jos tulee lisää, alkamisajankohta pysyy samana. Rangaistusajaksi lukemisessa on monia eri tapauksia (nykyinen 2 luvun 3 §).

Esitetään harkittavaksi, tulisiko olla vielä lisäpykälä siitä, että rikosseuraamusvirasto päättää poikkeustapauksista.

Helsingin tutkintavankila toteaa, että lause "jos tuomittu on jo muusta syystä rangaistuslaitoksessa, vankeus alkaa silloin, kun tuomio tulee täytäntöönpanokelpoiseksi" koskenee myös tutkintavankina olevia. Nykyisin tuomio alkaa tiedoksiantopäivästä. Mahtaako tämä aiheuttaa ongelmia RL-vähennyksen suhteen tutkintavankeusasiassa, kun rangaistus on alkanut ennen, kun tuomio on saapunut vankilaan.

4 §. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen ja muuntorangaistuksen yhteenlaskeminen

Rikosseuraamusviraston mielestä komitean esittämä rangaistusaikojen laskemisen muutos ei olisi puhdaslinjainen. Muutoksella olisi merkitystä niissä tilanteissa, joissa ainakin yhden tuomion ehdonalaiseen vapauteen päästämisen määräosa olisi erilainen kuin muiden tuomioiden, eli yhteenlaskettavana olisi sekä 1/2 että 2/3-aikoja. Jos nykyisestä yhden rangaistusajan periaatteesta, johon kuuluu myös yhteen lasketut vähennykset, siirryttäisiin ensin eri perusteella määrättyihin vapauttamisaikoihin, jotka vasta sitten yhteenlaskettaisiin, tulisi miettiä, olisiko vastaavasti myös vähennykset kohdistettava vain siihen tuomioon, jossa ne on määrätty. Jätettäisiinkö vähennys silloin johdonmukaisuuden vuoksi tekemättä jostakin muusta määräosasta, jos vapaudenmenetyksaika on jostakin syystä ollut tätä yhtä määräosaa pitempi? Esityksen mukaa tarkemmat säännökset annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

Laukaan vankila esittää poistettavaksi lauseen "tuomitun katsotaan ensin suorittavan muuntorangaistuksen". Tämä helpottaisi koneellista laskentaa.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta katsoo, että vankeuslain 3 luvun 4 ja 9 §:ssä on osittain ristiriitää säänneltäessä, kuka päättää muuntorangaistusten tai muuntorangaistuksen ja määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteen laskemisesta.

5 §. Muuntorangaistusten yhteenlaskeminen

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) ehdottaa lisättäväksi viittaussäännöksen rikoslakiin vankeusrangaistuksen enimmäispituudesta.

6 §. Muutoksenhaun johdosta pidentynyt rangaistus

Rikosseuraamusviraston pykälässä tulisi säätää vain siitä, että vapauttamisaikaa laskettaessa on otettava huomioon se tosiseikka, että osa rangaistuksesta on suoritettu jo aikaisemmin. Virasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) ehdottaa nykyisin voimassaolevaa erotuksen täytäntöönpanoa, täytäntöönpano on näin selkeämpää kuin niin sanotun bruttojärjestelmän mukaisesti.

7 §. Rangaistusajaksi lukeminen

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) esittää selvennettäväksi, lasketaanko aika päivin vai kuukausin ja vuosin sekä miten ulkopuolella aika otetaan huomioon rangaistusaikojen laskemisessa. Katkeaako suorittaminen vai lisääntyykö ulkopuolellaoloaika rangaistusaikoihin. Yksinkertaisempaa olisi lisätä ulkopuolella oloaika rangaistusaikoihin. Sakon muuntorangaistus on eri asia.

Laukaan vankila toteaa, että luvatta poistuminen tulisi kuvata yksityiskohtaisesti ja kaikkein luontevinta olisi rinnastaa luvatta poistuminen karkaamiseen eli kriminalisoida luvatta poistuminen mm. avolaitoksista (RL 16 luku 11 b). Tällöin välttyttäisiin turhalta työltä ja selittelyltä ja rangaistukset olisivat kummassakin tapauksessa helpompi mitoitaa ja vangilla olisi laajempi ja yhtenäinen muutoksenhakuoikeus luvatta poistumisen osalta. Rangaistusajaksi lukemisen osalta menettelyhän on jo nyt samanlainen.

9 §. Päätösvalta

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) toteaa, että päättäminen rangaistusajan laskemisesta kuulostaa hassulta, liittynee niihin päätöksiin, joista voi valittaa. Virasto esittää selvennettäväksi, rajaako valitusoikeus pois esimerkiksi rangaistusajan yhteenlaskuvirheiden korjaamisen.

4 luku. Saapuminen ja sijoittaminen rangaistuslaitokseen

Yleistä

Kuopion vankila toteaa, että se toimii sijoittajayksikkönä, ja siitä näkökulmasta katsottuna ehdotuksessa on huomioitu sijoittajayksikköjä koskevat säädökset erittäin hyvin. Kaikki vankien sijoittamista koskevat päätökset ja myös täytäntöönpanon lykkäämistä koskevat päätökset tulee keskittää sijoittajayksikköön.

Sisäasiainministeriö pitää tärkeänä, että 4 luvun säännösten nojalla rangaistuslaitosten turvallisuusluokituksesta oikeusministeriön asetuksella säädettäessä ja sen nojalla mahdollisesti annettavia määräyksiä harkittaessa on varsinkin vakavista rikoksista epäillyn ja tuomitun rikollisen toiminnan jatkamisen estäminen keskeisellä sijalla.

Rikosseuraamusviraston hallintoyksikkö toteaa, että suunnitelmien tekemisen laajentaminen nykyisestä on merkittävä työvoima- ja ammattitaitokysymys, joka tulee voida ottaa huomioon hyvissä ajoin ennen lain voimaan tuloa henkilökuntamitoituksessa ja henkilökunnan koulutuksessa.

Vankien sijoittamisessa korostuu sijoittajayksikön toiminta. Sijoittajayksikköjä on tuettava tässä vaativassa tehtävässä turvaamalla niiden henkilöstön riittävyys ja ammattitaito. Tämä edellyttää asianmukaista henkilökuntatarpeiden tasapainottamista sijoittajayksiköiden ja muiden vankiloiden välillä, koska on luultavaa, ettei merkittäviä lisävoimavaroja ole saatavissa sijoittajayksikkötoiminnan syventämiseksi.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että vankeuslain 4 luvun mukaan vankeusrangaistus voidaan suorittaa vain rangaistuslaitoksissa. Ulkomailta tunnetaan mahdollisuus suorittaa vankeusrangaistus myös muunlaisessa siihen soveltuvassa laitoksessa kuin rangaistuslaitoksessa, kuten esimerkiksi päihdehuollon yksiköissä. Suomessakin tällainen järjestely voisi olla tarpeen laajemmin kuin vankeuslain 8 luvun 9 §:stä ilmenee.

1 §. Rangaistuslaitokset

Rikosseuraamusviraston mielestä komitean ehdotus siitä, että rikosseuraamusvirasto vahvistaisi vankiloiden ja niiden osastojen turvallisuusluokan ei ota riittävästi kantaa, minkälaisia nämä osastot oikeastaan olisivat. *Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin* mukaan 1 §:n perusteluissa puhutaan saira-

laysikköön ”sijoitetusta” vangista. Sairaalaan ottamisesta ja sieltä poistamisesta päättää kuitenkin lääkäri, ja vanki jää yleensä sen vankilan kirjoihin, johon hänet on sijoitettu. Poikkeuksellisesti hänet voidaan siirtää (sijoittaa) vankilaan, jonka alainen sairaalayksikkö on.

Vankimielisairaala toteaa, että lakiehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 165) esitetään, että Vankimielisairaala koskevista valvonta- ja tarkastustoimenpiteistä päättäisi lähimmän rangaistuslaitoksen johtaja. Tämä menettely johtaisi siihen, että Vankimielisairaalassa hoidossa olevien potilaiden asioista päättäisi tietyin osin vankilajohtaja. Tämä on jyrkässä ristiriidassa sen kansainvälisen periaatteen kanssa, että vankiloiden johto ei saa päättää potilaiden asioista sellaisessa sairaalayksikössä, jossa annetaan tahdosta riippumatonta psykiatrista hoitoa. Vankilaviranomaisten päätösvalta valvontakysymyksissä nimenomaan voimistaisi sitä paranoidisuutta, jota vankipotilaat ovat alttiita tuntemaan. Vms:ssa ei ole erillistä valvontahenkilökuntaa, mutta kaikki henkilökunnan jäsenet ovat vartiointivelvollisia ja joutuvat osaltaan hoitamaan laitosturvallisuuteen liittyviä kysymyksiä. Kaikista mahdollisista kompromissiratkaisuista tämä on nähdäkseni käytännössä osoittautunut parhaaksi. Vms:n henkilökunta voi halutessaan pyytää apua lähimmän vankilan viranomaisilta valvontakysymyksissä, mutta päätäntävällän tulee ehdottomasti pysyä sairaalan ylilääkärillä. Se ei haittaa potilassuhteita enempää kuin se, että valvontavelvollisuus on joka tapauksessa olemassa erottamattomana osana toimintaamme.

Vankilavirkailijainliitto VVL ry toteaa, että rangaistuslaitoksina toimii myös sairaalayksiköitä, kuten Vankimielisairaala. Yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 165) todetaan, että sairaalayksiköihin sijoitettuihin vankeihin sovellettaisiin vankeuslain tai tutkintavankeuslain säännöksiä. Tämä tarkoittaisi mm. valvontaa, kurinpitoa ja tarkastuksia. Vankimielisairaalan hoitajat ovat vankeinhoitolaitoksessa poikkeuksellinen ryhmä, koska he samalla tekevät vartijan tehtäviä. Vain virkaiältään vanhimmilla hoitajilla on kuitenkin enää vankeinhoidollista koulutusta. Lain voimaantulo edellyttää näin ollen vankeinhoidollisen koulutuksen järjestämisen sitä vailla oleville hoitajille, jotta lakia voidaan tässä suhteessa noudattaa.

2 §. Rangaistuslaitokseen ottaminen

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) esittää selvennettäväksi, tarkoittaako säännös sitä, että rikosseuraamusvirasto lähettää täytäntöönpanomääräyksen ulosottovirastoon, joka lähettää sen sijoittajayksikköön paikan määrittämistä varten (esim. avolaitokseen pääsy).

Sulkavan vankila esittää, että pykälään tai 2 luvun 1 §:ään lisätään lause: ”rangaistuslaitokseen ei saa ottaa ketään ilman asianmukaista passitusta.” Asialla saattaa olla merkitystä esimerkiksi etsintäkuulutustilanteessa.

3 §. Matkakustannusten korvaaminen

Jokelan vankilan mielestä nykyinen matkakustannusten korvaamiskäytäntö on riittävä.

Naarajärven vankila esittää, että matkakulut tulisi korvata julkisen kulkuyhteyksien mukaan.

4 §. Säännöksistä ja laitoksen oloista tiedottaminen

Rikosseuraamusvirasto esittää, että 4 §:n 2 momenttiin otetaan maininta konsuliedustustosta.

Helsingin tutkintavankila esittää selvennettäväksi, mitä tarkoitetaan yleisimmillä kielillä.

Keravan vankila toteaa, että 1 momentti toteutuu, mutta 1-3 momentin osalta ulkomaalaisten kohdalla tarvitaan apua, lähinnä tiedotteiden kääntämisessä. Tulkkiapu 28 eri kielellä veisi vankilan konkurssiin. On tilanteita, että toinen vanki toimii tulkkina. Ei voi ajatellakaan työpaikoilla koneidenkäyttäjäksi osaavaakaan vankia, ellei osata antaa työturvallisuusohjeita. Merkittävä puute on se, että päihdetyöhön tai muihinkaan erityisohjelmiin, joissa on kirjallisia tehtäviä tai joissa paneudutaan intiimeihinkin asioihin, ei voi suomen kieltä osaamaton osallistua.

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että ulkomaalaisten ”keskittäminen” Keravan vankilaan on johtanut siihen, että samanaikaisesti on paikalla useita eri kieliä äidinkielenään puhuvia vankeja, joista osa täysin suomen kieltä taitamattomia. Edes vankilan tulo-opasta tai vastaanottolehteä ei ole saatavilla esim. puolan tai arabian kielellä. Lisäksi ennalta arvaamatonta on, minkä kielisiä ohjeita yms. tullaan tarvitsemaan.

Keravan vankila (Peltonen) toteaa, että vankilassa on ulkomaisia vankeja noin neljäsosa vangeista ja kieliä useita. Tulisi selventää, kuka määrittelee, millä kielillä lait, asetukset ja muut säännökset on oltava vankien saatavilla ja kuka kääntää tai missä käännetetään esim. venäjän, somalian, vietnamin, viron, puolan, arabian jne. kieliset käännökset – kaikki eivät puhu suomea, englantia tms. meille yleisiä kieliä (Afrikan maat, Aasian maat).

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että pykälä palvelee myös henkilötietojen käsittelystä informointia. Käytännössä olisi toivottavaa, että informointi sisältäisi tietoja myös henkilötietojen käsittelyä valvovasta viranomaisesta, sen toiminnasta ja sitä koskevasta lainsäädännöstä.

5 §. Tulotarkastus

Rikosseuraamusviraston pykälässä jää epäselväksi, tarkoittaako henkilötietojen tarkistaminen sitä, että nimilehden pitäjä on vapautettu tarkistamasta vastaanotossa tallennettuja tietoja.

Kuopion vankila esittää, että tulotarkastuksen toimenpiteitä koskevaan luetteloon pitäisi selvennyksen vuoksi lisätä henkilötarkastus.

Vankilavirkailijain Liitto VVL ry katsoo, että tulotarkastuksessa vaatteiden vaihdon tulee olla pakollinen toimenpide, jotta päällä oleva vaatetus voidaan kunnolla tarkastaa ja toisaalta voidaan havainnoida yritetäänkö vaatteiden ja ihon välissä salakuljettaa jotakin sisälle vankilaan. Päällä olevien vaatteiden tarkka tarkastus on käytännössä mahdotonta ilman riisuutumista. Jos toisaalta vankilaan saapuvat tietävät, ettei riisuttamista suoriteta, on esim. rahan teippaaminen iholle helppoa.

6 §. Rangaistusajan suunnitelma

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö katsoo, että ehdotus koko rangaistusajan ja ehdonalaisen vapauden kattavasta suunnitelmasta ja valvotusta koevapaudesta avaavat uusia mahdollisuuksia vankeinhoitoon ja yhteiskunnan muun tukijärjestelmän yhteistyölle ja työnjaolle, jonka avulla voidaan tukea vankia rikoksettomaan elämänmuotoon, elämänhallinnan vahvistamiseen ja yhteiskuntaan sijoittamiseen. Näiden rangaistusten täytäntöönpanoon liittyvien uusien elementtien myötä on mahdollista rakentaa nykyistä toimivampi, koordinoitumpi ja pitkäjänteisempi yhteistyö rikokseen syyllistyneen henkilön tukemiseksi eri seuraamusjärjestelmissä sekä yhteiskunnan tukijärjestelmissä.

Työministeriön mielestä syrjäytymisen ehkäisemiseksi olisi olennaista, että vapautuvalla vangilla olisi sosiaalisten perustarpeiden, kuten asunnon lisäksi työ- tai opiskelupaikka. Tämän tavoitteen toteuttamisessa työministeriö pitää merkittävinä ja kannatettavina ehdotuksen 4 luvun säännöksiä

vankeusajan suunnitelmasta. Ministeriö pitää välttämättömänä kiinteää viranomaisyhteistyötä rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa ja toteutettaessa.

Rikosseuraamusviraston mielestä mietinnön tärkeimpiä ehdotuksia on 6 §:ään sisältyvä esitys vaatimuksesta laatia jokaiselle vangille yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, vapauttamissuunnitelma ja valvontasuunnitelma. Tällainen muutos vaatisi melkoisia lisäresursseja, koulutusta ja syvällistä asennemuutosta. Komitean laskelmien lisäksi tulisi ottaa huomioon koulutus- ja rekrytointikulut.

Tällä hetkellä sijoittajayksikkö on melko kehittymätön ja koostuu vankilan vakinaisesta virkakunnasta, ja sen piiristä asiat esitetään rangaistuslaitoksen johtajan ratkaistavaksi. Valtioneuvoston asetuksella tulisi säätää sijoittajayksikön kokoonpanosta, organisaatiosta, toimivallasta ja siihen osallisten virkamiesten pätevyydestä ja valinnasta. Pykälästä tulisi myös ilmetä, että rikosseuraamusvirasto antaa kirjallisen täytäntöönpano määräyksen ja että sijoittaminen suoraan avolaitokseen on mahdollista.

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) esittää harkittavaksi, tulisiko mainita rikollisuuteen vaikuttavat tekijät.

Helsingin tutkintavankila tiedustelee, tarkoittaako kyseessä oleva kohta myös muutaman päivän sakan muuntorangaistusta suorittavia ja lyhyitä vankeustuomioita, joissa RL-vähennykset voivat lyhentää huomattavasti jäljellä olevaa aikaa. Rangaistusajan suunnitelmassa tulisi huomioida se, että esimerkiksi avolaitos, johon vanki on suunniteltu sijoitettavaksi saattaa olla täynnä juuri silloin, kun se on vangin suunnitelmassa ajankohtaista.

Hämeenlinnan vankila (Rämö) esittää, että rangaistusajan suunnitelma tulisi tehdä ainoastaan niille, joiden tuomionpituus on yli yksi vuosi, ei kaikille vangeille. Mikäli se tehtäisiin kaikille, sijoittajayksiköt ruuhkautuisivat, eikä lyhyellä tuomiolla ehdi suunnitelmaa edes toteuttamaan. Suunnitelmien tekemisessä ja seuraamisessa on valtava työ, joka edellyttää huomattavia lisäresursseja sijoittajayksiköihin. Vapauttamis- ja valvontasuunnitelman tekemisen päävastuu pitää olla kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehillä, mikä pitäisi myös kirjata lakiin.

Hämeenlinnan vankila (Rosenberg) toteaa, että yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma voitaisiin tehdä vangille, jonka rangaistus aika on vähintään kolme kuukautta. Varmasti suunnitelman laatiminen jokaiselle vangille, ainakin uusijoille, päihdeongelmallisille ja nuorille on tarpeen, mutta riittääkö siihen henkilökunnan aika ainakaan näillä resursseilla. Rikosseuraamusviraston tulisi turvata vankiloille riittävät henkilökuntaresurssit, jotta laissa määrätyt tehtävät voidaan suorittaa asiallisesti ja huolella harkitusti yhteistyössä eri viranomaisten kanssa.

Jokelan vankilan mielestä rangaistusajan suunnitelma on mittava askel kohti kokonaisvaltaista vankeinhoitoa. Huolimatta siitä, että resurssipulan vallitessa tässä työssä ollaan aluillaan, niin aikaa myöten sen hyvä osaaminen ja tekeminen edesauttavat kaikkia laitoksia ja tulee johtamaan resurssien kohdentamiseen myös entistä tarkoituksenmukaisemmin. Toivottavaa olisi, että jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa laitostason ohjaus, vankeinhoidon koulutus yms. ottaisi ohjelmaansa tämän sisäajon sekä rakenteena että sisältönä. Sijoittajayksiköt tarvitsevat resursseja tehtävänsä kunnolliseksi hoitamiseksi. Sijoittajayksiköiden organisoiminen ja toimivuus yhdessä alueittain kannattaa pohtia päällekkäisyyksien ehkäisemiseksi. Kannattaa myös varmistaa, että sijoitteluun osallistuvat sijoittajayksiköt saavat riittävän päätäntävällän. Merkittävää näissä suunnitelmissa on se, että yhdessä laitoksessa kerätyt tiedot siirtyvät vangin mukana eteenpäin. Jos tähän päästään, monta resurssituntia vapautuu muihin tehtäviin.

Keravan vankila toteaa, että 6-7 §:ssä on erinomaista ja oleellista tekstiä. Yhteydet kotikuntaan ja yhteistyökumppaneihin tulee saada käytännössä muuksi kuin puhelinsoitoiksi eli ihmiskontakteiksi jo vankeusaikana. Tämä on tärkeää jatkuvuuden aikaansaamiseksi myös vapautumisen jälkeen. Tämä olisi saatava lakina kotikunnallekin, mutta tämä on oleellista laitosten sisälle ja koulutukselle jo alkuvaiheessa. Pykälään toivotaan erityismainintaa vielä nuorista.

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että rangaistusajan suunnitelman laatiminen tärkeää. Myös varmistettava, että resurssit ja ”työkalut” riittävät niiden asianmukaiseen laatimiseen ja toteuttamiseen.

Keravan vankila (Peltonen) toteaa, että pykälän toteuttaminen vaatii resursseja. Käytännössä vaikea toteuttaa jokaisen vangin kohdalla. Vaarana, että tehdään suunnitelmia suunnitelmien vuoksi vain paperilla.

Satakunnan vankilan mielestä rangaistusajan suunnitelmallisuuden lisääminen ja vankien yksilöllisten eroavaisuuksien huomioiminen on erittäin tärkeä muutos nykyiseen tilaan. Käytännön ongelma on nykyään osoittautunut kuntien hyvin vaihteleva halukkuus osallistua vankien vapautumissuunnitelmien tekemiseen ja niiden toteuttamiseen vapautumisen jälkeen. Nähdäkseni tässä yhteydessä myös kunnat tulisi lainsäädännöllisesti velvoittaa tähän prosessiin, jolloin yhteistyö myös kuntien suuntaan saataisiin nykyistä toimivammaksi.

Sulkavan vankila esittää, että on pohdittava erikseen, miten pannaan täytäntöön lyhyet rangaistukset. Lyhyelle rangaistukselle olisi määriteltävä omat tavoitteensa. On selvää, ettei lyhyiden rangaistusten aikana ole mahdollista tai järkevää tehdä kovin kattavia rangaistusajan suunnitelmia.

Kriminaalihuoltolaitos toteaa, että rangaistusaikaisen suunnittelun ulottaminen koskemaan kaikkia vankeja on merkittävä ehdotus. Tavoitemäärittelyyn kytketty suunnitelmallisuuden lisääminen on edellytys työn laadulliselle kehittämiselle. Vapautumissuunnitelmien sisältäminen suunnitelmiin vahvistaa eri toimijoiden mahdollisuuksia jatkumojen rakentamiseen ja vastuullisten toimijoiden määrittelyyn. Ehdotus, että suunnitelmat valmisteltaisiin jo sijoittajayksiköissä ja että suunnitelmaan voitaisiin sisällyttää kannustimia, tukee myös em. SYTY-toimikunnan esitystä asteittaisesta vapautumisesta.

Vankeusajan suunnitelmaa koskevissa esityksissä on KHL:n mielestä aivan oikein korostettu vangin omaa roolia, sitä että vastuu sen laatimisesta on nimetyllä virkamiehellä ja että yhteistyötahoja on nimetty mm. kriminaalihuoltolaitos ja kunnat. Vangin sijoittamista koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa olisi KHL:n käsityksen mukaan voitu myös tuoda selkeämmin esille ellei velvoite niin ainakin mahdollisuus viranomaisyhteistyöhön. Itä-Suomessa on jo toteutettu kokeilu, jossa kriminaalihuoltolaitoksen ja vankilan virkamiehet ovat tehneet vangin suostumuksella sijoitusvankilayhteistyötä.

Kriminaalihuoltolaitoksen Oulun aluetoimisto katsoo, että rangaistusajan suunnitelman laatiminen on yhdenmukaisessa linjassa vankeuden täytäntöönpanon tavoitteen kanssa. Kriminaalihuoltolaitoksen työn kannalta tarkasteltuna rangaistusajan suunnitelma ja lakisääteinen yhteistyövelvoite sen laatimismenettelyssä on omiaan parantamaan ehdonalaista vapautettavien vankien kanssa tehtävän sosiaalityön edellytyksiä ja muodostaa samalla perustan lakisääteiselle valvonta-ajan suunnitelmalle (rikoslain 2 c luku 17 §) yhteistyössä VHL:n ja KHL:n sekä valvonnassa vapautuvan kanssa laaditun vapautumissuunnitelman seurantavelvoite tulee myös kirjata lakiin. Suunnitelman tekoon osallistuminen on lakiehdotuksen mukaan vangille vapaaehtoista. Voisi-

ko lakiin kirjata jonkinlaisen vankien motivoimisvelvoitteen, vaikkakin rangaistusajan suunnitelma olisikin lakiehdotuksen mukaan edellytyksenä esim. siirtymiselle avoimempiin olosuhteisiin tai valvottuun koevapauteen.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoo, että suunnitelman käyttöönotto ehdotetussa muodossaan on merkittävä parannus nykyiseen tilanteeseen. Ehdotukseen ei ole laillisuusvalvonnan kannalta huomautettavaa. Apulaisoikeusasiamies pitää myös hyvänä sitä, että suunnitelmaa täydennetään vapauttamis- ja valvontasuunnitelmalla. Laitoksessa laadittu suunnitelma ei ole riittävä. Onnistunut rikoksettomaan elämään palaaminen edellyttää myös vankeinhoidon sidosryhmien, kuten kotikunnan ym. osallistumista suunnitelman laadintaan ja erityisesti sen toteuttamiseen. Vankilatarkastuksilla käydyt keskustelut ovat tuoneet esiin runsaasti toivomisen varaa vankien kotikuntien osallistumisessa vapautuneen vangin tukemiseen. Seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamista selvittäneen toimikunnan (komiteanmietintö 2001:2) ehdotukset ovat tässä suhteessa tärkeitä.

Suunnitelman sitovuus voisi olla tasapainoisempi. Ehdotuksen mukaan vangin mahdollisuudet päästä erilaisiin toimintoihin vankeusaikana ja esimerkiksi vangin pyynnöstä tapahtuva siirto toiseen laitokseen sekä poistumisluvan myöntäminen rangaistuksen pituuden perusteella perustuvat suunnitelmaan ja edellyttävät vangin osalta sen noudattamista. Suunnitelma ei sido vankeinhoitoranomaisia. Suunnitelman noudattamisen perusteella vangille ei voitaneen antaa subjektiivista oikeutta esimerkiksi poistumisluvan saamiseen. Lisäksi luvan saantiin vaikuttavat toki muutkin syyt kuin suunnitelman noudattaminen kuten lomaehtojen noudattamisen ennustettavuus. Muiden poistumisluvan ehtojen noudattamiseen liittyvien vastasyiden puuttuessa olisi kuitenkin jonkinasteisen sitovuuden kirjaamista lakiin harkitseminen arvoista. Ainakin voitaisiin pitää tavoitteena, että suunnitelmaa noudatetaan vastasyiden puuttuessa.

Helsingin hovioikeus toteaa, että rangaistuksen pituus on kuitenkin syytä ottaa huomioon suunnitelman laatimiskäytäntöjä luotaessa, jotta suunnitelmista ei tule epätarkoituksenmukaisia ja kaavamaisia.

Kirkkohallitus toteaa, että komitea liittyy vankeinhoidossa hyväksytyyn ajatukseen, jonka mukaisesti yksilö voi muuttua ja kasvaa. Komitean esittämä rangaistusajan suunnitelma on vankeinhoidon väline, jonka avulla yksilön kasvua omaan vastuuseen ja hänen muuttumistaan voidaan tukea.

Suunnitelma laadittaisiin laitoksissa yhdessä vangin kanssa, mutta jos vanki kieltäytyy yhteistyöstä suunnitelmaa laadittaessa, rangaistuslaitos laatii sen joka tapauksessa. Komitea korostaa useaan otteeseen ihmisen autonomiaa ja vangin vastuuta rangaistusajastaan. Vaikka komitea myöntää olevan mahdollista, ettei vanki halua osallistua rangaistusajan suunnitteluun, se ohittaa tämän seikan liian nopeasti ja tavallaan kadottaa tällaiset ihmiset näköpiiristään. Kirkkohallitus katsoo, että tulisi vielä pohtia tarkemmin, miten toimitaan niiden kanssa, jotka eivät kykene kantamaan vastuuta omasta elämästään.

Komitean omassa oppimiskäsityksessä korostuu "keppi ja porkkana" -linja, jossa nimenomaan "keppiä" tarjotaan niille, jotka rikkomusten vuoksi eivät kykene vastaamaan oman rangaistusajasuunnitelmansa haasteisiin. "Keppi" on kuitenkin huono vaihtoehto paljon "keppiä" saaneille ihmisille tai niille, jotka pitkän päihdehistoriansa vuoksi ovat pysyvissä laitostieteessä. Tässäkään olisi syytä vielä pohtia, miten tällaiset ihmiset saadaan mukaan ja missä on heidän paikkansa.

Jos rangaistusajan suunnitelman toteuttamisella haetaan pelkkää ulkoista käyttäytymistä syvempiä muutoksia, pelkkä "keppi ja porkkana" -menetelmä ei tuone tulosta. Muutos on mahdollinen, jos

oppimiseen löytyy yksilöllisiä mahdollisuuksia ja onnistumisen kokemuksia. Vankeinhoidossa tulisi rangaistusten ja ulkoisten houkuttimien ohella olla tilaa myös yksilölliselle oppimiselle ja vankeinhoidolle. Vankilasielunhoito voi parhaimmillaan olla hyvä yhteistyökumppani tällaisen oppimisen edistämisessä.

Jotta rangaistusajan suunnitelma todella läpäisisi koko vankilaorganisaation, vankeinhoitoon on saatava riittävästi resursseja sen toteuttamiseen, muutoin suunnitelma jää vääjäämättä kuolleeksi lain kirjaimeksi tai etäiseksi viranomaissuunnitelmaksi, joka tukee enemmän kontrollia ja valvontaa kuin yksilön pyrkimyksiä kohti rikoksetonta elämää.

Suomen Mielenterveysseura ry tervehtii iloisena komitean mietinnössä olevaa rangaistusajan suunnitelmaa, jonka pitäisi olla myös vapautussuunnitelma. Keskeistä on, että henkilöstöllä on valmiudet tehdä tällaisia suunnitelmia ja että vankilalla on riittävät yhteydet ulkopuolisiin viranomaisiin, erityisesti kuntiin. Tässä tarvittaneen henkilöstön osaamisen lisäämistä, koulutusta.

Parhaimmillaan tällainen suunnitelma tukee vankia vankeusaikana ja myös hänen vapautumisvaihettaan. Näin se takaa edellytykset uusintarikollisuuden vähentymiseen. Suunnitelmassa olisi syytä korostaa myös vangin psyykkisen avun tarvetta ja sen toteuttamista. Normaalisti näissä tilanteissa korostetaan moniammatillisen työryhmän merkitystä. Erityisesti nuorten kohdalla on erittäin tärkeää laatia tällainen suunnitelma ja muistaa, että sen pitäisi olla mietitty nimenomaan lapsen tai nuoren edun kannalta. Tällöin suunnitelmaan luultavasti sisältyy melkoisesti ammatillista tai yleissivistävää koulutusta ja sellaisten valmiuksien antamista, jotka takaavat nuorelle mahdollisuuksia selviytyä yhteiskunnassa hänen kotiuduttuaan vankilasta.

Erittäin iso haaste on kääntää nuoren vankilassa usein negatiiviseksi itsekuvaksi muotoutuvaa kuvaa sosiaalisesti, hyödylliseksi ja yhteiskuntakelpoiseksi toimijan kuvaksi. Tällöin keskeisiksi tulevat nuorten läheisverkostosta ne aikuiset, jotka toimivat tukena sekä rangaistuksen aikana että erityisesti kotiutumisen suunnittelussa ja sen jälkeen. Niin sanottu verkostoajattelu vankeinhoidossa olisi varmasti tärkeää ja viisasta.

A-Kiltojenliitto, Sininauhaliitto katsoo, että vaikka vankien osallistuminen suunnitelman tekoon on vapaaehtoista, motivoimalla heidät osallistumaan sen tekoon saadaan parempi tuloksia. Tämä on erityisen tärkeää päihdehoidossa, tapahtuipa sijoitus hoitoon rangaistuslaitoksen sisällä tai ulkopuolella. Tällöin päihdeittömyyteen sitoutumiselle luodaan parempia edellytyksiä. Hoitojatkomon tulisi toimia keskeytyksettä ennen vankeusrangaistusta, sen aikana ja jälkeen.

7 §. Suunnitelman laatimismenettely

Rikosseuraamusviraston mielestä suunnitelman laatimiseen tarvitaan muitakin kuin vain vankeinhoidon ja kriminaalihuollon omat organisaatiot. Ehdotettu yhteydenottovelvoite ei ole riittävä, jollei näillä osapuolilla olisi asianmukaisia valmiuksia ottaa hoidettavakseen vapautuvien vankien asioita. Termi ”rikollisuus” tulisi korvata termillä ”rikoshistoria”.

Tietosuojaavaltuutettu katsoo, että rangaistusajan suunnitelma on varsin keskeinen koko rangaistuksen täytäntöönpanossa. Ainakin perusteluissa selvittää, mihin rekistereihin suunnitelma ja siinä olevia tietoja tallennetaan. Lisäksi olisi selventävää perusteluissa mainita, mitä yhteistyö ulkopuolisten kanssa rangaistussuunnitelmaa laadittaessa tarkoittaa esimerkiksi henkilötietojen luovuttamisen kannalta.

Keravan vankila (Peltonen) esittää selvennettäväksi, mitä sijoittajayksikön suunnitelmat ja sijoitusvankilan vahvistaminen käytännössä tarkoittavat.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että vankeuslain 4 luvun 7 §:n 3 momentin mukaan rangaistusajan suunnitelma laaditaan mahdollisimman pian vangin laitokseen saapumisen jälkeen. Perusteluissa (s 167) kuitenkin todetaan, että suunnitelma voidaan tehdä jo henkilön ollessa vapaudessa ennen rangaistuksen suorittamisen aloittamista. Tärkeätä tietenkin on, että vangille laaditaan riittävän yksityiskohtainen suunnitelma rangaistusajan suorittamista ja ehdonalaista vapauttamista varten. Vangin osallistuminen suunnitelman laadintaan on tärkeätä sen toteuttamismahdollisuuksia ja vangin kykyä ottaa vastuuta ajatellen. Uudistus on tärkeä ja kannatettava. Siksi on syytä huomauttaa, että mietinnössä on epämääräisyyttä ajateltaessa suunnitelman sisältöä ja merkitystä. Esimerkiksi vankeuslain 8 luvun 6, 8 ja 9 §:n tarkoittama lupa edellyttää, että se perustuu rangaistusajan suunnitelmaan. Ehdotuksen mukaan lupa voitaisiin evätä muiden edellytysten täytyessä vain siksi, ettei se perustu suunnitelmaan.

A-Kiltojenliitto, Sininauhaliitto toteaa, että yhteistyövelvoite on erityisen tärkeä, ettei vankilassa aloitettu hoito keskeydy vangin vapauduttua. Tämän vuoksi päihdehuollon kustannusten jako tulisi selvittää välittömästi. Kustannusten jkokiistan vuoksi ei voida jättää perusoikeuksien takaamia riittäviä sosiaali- ja terveystalveluja toteuttamatta.

8 §. Rangaistuslaitokseen sijoittamisen yleisperiaatteet

Hämeenlinnan vankila huomauttaa, että Keravaa lukuun ottamatta ei ole sellaisia laitoksia, missä alle 18-vuotias tällä hetkellä voidaan sijoittaa erilleen aikuisista vangeista.

Keravan vankila toteaa, että 8 § askarruttaa yleisellä tasolla. Ensinnäkin ulkomaalaisten osuus on vankilassa 30-40, romaanit viihtyvät Keravalla ja siirtyvät sinne muista Etelä-Suomen vankiloista. Sijoitteluasiaa tulisi todella pohtia.

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että vankilakertaisuus on yhtenä sijoituskriteerinä tärkeä. Nykyisellään esim. Keravan vankilassa on nuoria, ulkomaalaisia, pelkääjiä (usein monikertaisia/romaneja) muista vankiloista, joukossa jokunen ensikertainen, joku alle 18-vuotiaskin. Sijoittaminen osastoille (yhteismajoitukseen) ja toimintoihin on vaikeaa.

Keravan vankila (Peltonen) epäilee, miten alle 18-vuotiaden erillään pitäminen aikuisista vangeista käytännössä onnistuu.

Keravan vankila (Jukka Hannula) toteaa, että periaatteista puuttuu rangaistuslaitoskertaisuus, joka on erittäin oleellinen vankeja sijoiteltaessa ja käytännössä vankeja asumaan sijoiteltaessa.

Suomen Asianajajaliitto ry toteaa, että ehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 172) käsitellään avolaitokseen siirtämisen edellytyksiä, jossa korostetaan luonnollisena asiana mm. mahdollisuutta tehdä omaa työtä, siviilityötä tai opiskelua, myös laitoksen ulkopuolella. Sen sijaan suljettuun laitokseen esim. vankeusrangaistuksen pituuden johdosta automaattisesti tuomittavien vankien osalta näitä pyrkimyksiä ei ehdotuksessa nimenomaisesti riittävästi onnistuta välttämättä tuomaan esille, vaikka juuri ne ovat mitä parhaimpia esimerkkejä kannustimista ja toimenpiteistä, joilla vankien sopeutumista ns. normaaliin yhteiskuntaan tuomion jälkeen voidaan edesauttaa. Tältä osin, muutoin sinänsä sisällöltään selkeät säännökset, kaipaivat ehkä täydennystä. On tietysti niin, että ehdotetun 4:6:n tarkoittamaa rangaistusajan suunnitelmaan tämän tyyppiset asiat voidaan ottaa mukaan, kuten ehdotuksen sivulla 167 perusteluissa todetaankin, mutta näiden mainitseminen nimenomaisesti kannatettavina pyrkimyksinä myös itse pykälätekstissä, esim. juuri viitatus pykälän sisällä, voisi olla paikallaan.

9 §. Sijoittaminen avolaitokseen

Rikosseuraamusviraston mielestä ehdot täyttävällä vangilla olisi periaatteessa oikeus päästä avolaitokseen, mutta oikeuden toteutuminen riippuisi siitä, myönnettäisiinkö riittävästi varoja tarvittavien avolaitospaikkojen ylläpitoon ja osin pelkästä sattumasta eli avolaitoksessa olemaan tilaa juuri silloin, kun täytäntöönpano alkaa. Kahden vuoden rajan laskeminen yhdeksi vuodeksi toteuttaa suuren yleisön toiveet siitä, etteivät talousrikolliset enää pääsisi suorittamaan koko rangaistustaan avolaitoksessa.

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) esittää selvennettäväksi, voidaanko sijoitus peruuttaa, jos ei ilmoiteta määräaikana.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri katsoo, että avolaitokseen sijoittamisen ehdoksi (9 §) säädettävä päihteettömyyteen sitoutuminen ei saisi merkitä sitä, että vangilla oleva vankilan lääkärin määräämä tai hyväksymä *lääkitys* taikka lääkityksen ns. ristireagoinnin vuoksi aiheuttama väärä positiivinen tulos virtsan huumetestissä tai lopetetun lääkityksen näkyminen jälkikäteen testissä olisi esteenä avolaitokseen sijoittamiselle, kuten nykyään tapahtuu. Tällainen henkilö on päihteeton. Muu tulkinta olisi terveydentilan perusteella tapahtuvaa syrjintää. Tätä kysymystä tulisi käsitellä lain perusteluissa. (s. 169) Sama koskee muitakin päihteettömyyteen sitoutumisia. (esim. s. 180) Tulisi selvittää, miten on tarkoitus suhtautua siihen todennäköisesti kasvavaan joukkoon huumeiden käytöstä sakkorangaistukseen tuomittuja, jotka saavat muutamien päivien muuntorangaistuksen, jonka aikana virtsatesteissä vielä voi näkyä jäämiä vapaudessa käytetyistä huumeista, mutta henkilö sitoutuu päihteettömyyteen ja on työkykyinen. Esimerkiksi kannabistuotteet ja bentsodiatsepiinit voivat näkyä virtsassa viikkoja.

Helsingin tutkintavankila pyytää selvennettäväksi, sijoitetaanko muuntorangaistusta suorittavat avolaitokseen. Suurimmalla osalla sakon muuntorangaistusta suorittavista on vaikea päihdeongelma ja useimpien terveydentila on heikko, lisäksi tuomio voi olla vain muutamia päiviä. Nykyisin avolaitokset on määritelty päihteettömiksi laitoksiksi. Heikkokuntoisten vankien sijoittaminen avolaitostyöhön on hankalaa. Lisäksi he ruuhkauttaisivat vankilan lääkärin vastaanoton, kun jokaiselle muuntorangaistuksen suorittajalle olisi tehtävä terveystarkastus avolaitokseen soveltuvuuden selvittämiseksi.

Hämeenlinnan vankilan Ojoisten työsiirtola ihmettelee sitä, että avolaitossijoitus asetettaisiin periaatteellisesti ensi sijaiseksi sijoitukseksi riippumatta yhteiskunnassa vallitsevasta huumausainetilanteesta. Vankeusrangaistukselle asetettua enimmäispituuden laskemista kahdesta vuodesta yhteen vuoteen voidaan pitää hyvänä, koska se sulkee huumausainerikoksista törkeimmät pois. Sama pätee tietysti myös muihin rikoksiin, kuten ampuma-aserikoksiin. Avolaitokseen sijoittamisen pitää edelleenkin olla myös harkinnanvaraista, koska laitos kuitenkin periaatteessa vastaa vangeistaan, jotka esim. liikkuvat eri työmailla ja opiskelemassa laitoksen ulkopuolella.

Mahdollisten sijoittajajyksikköjen toimintaan pitäisi myös liittää lakiin velvollisuus pyytää lausunto avolaitoksista, joihin vanki sijoitetaan. Lopputulos ei voi olla hyvä, mikäli sijoittamiset tapahtuvat pelkästään tarke-lausuntojen ja sijoittajan yksittäisen harkinnanperusteella. Nykyaikana tulee entistä tärkeämmäksi turvata myös yhteiskunnan etuja ja turvallisuutta. Pelkästään tuomion pituuteen ja sen hetkiseen rikoksen laatuun tuijottamalla ei sijoituksia voi hoitaa järkevästi, koska sijoitettavalla saattaa olla raskaskin menneisyys takanaan (aiemmat pitkät tuomiot, rikosten laatu jne.). Määräaikaisten avolaitossiirtojen lisääminen olisi hyvä asia, jotta voitaisiin nykyistä helpommin kokeilla, miten vanki pärjää avolaitoksessa. Suuri epäkohta avolaitokseen määräämisessä on ollut se, että

monille on tippunut lisätuomioita pitkin matkaa niin, että lopullinen avolaitoksessa oloaika on ollut vuosia.

Jokelan vankilan mielestä avolaitokseen suoraan sijoitettavien vankien laitosajan alentaminen kahdesta vuodesta vuoteen lienee perusteltua. Tästä seuraa myös se, että suunnitelman teon jälkeen vanki on sijoitettavissa piankin avolaitokseen, jos se on perusteltua. Päätösvalta vangin sijoittamisesta olisi sijoittajayksiköllä. Päätösvallan tulee olla yksiselitteinen.

Laukaan vankila esittää, että avolaitoskäsite poistetaan (vrt. 4 luku 1 § 2 mom: rangaistuslaitokset tai niiden osastot ovat valvonnaltaan erilaisia). Ei tarvita enää avolaitosperuutus-instituutiota. Palkkauskin on samanlainen suljetuissa ja avolaitoksissa.

Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan rikos- ja prosessioikeuden ja yleistieteiden laitos kannattaa komitean ehdotusta sakon muuntorangaistuksen tai enintään yhden vuoden vankeusrangaistuksen suorittamisesta ensisijaisesti avolaitoksessa. Perustelut vankeuden rajan alentamiselle kahdesta vuodesta yhteen vuoteen eivät kuitenkaan vakuuta.

10 §. Päätösvalta

Rikosseuraamusvirasto tiedustelelee viraston päätösvaltaa yksittäisen vangin sijoittamisasiassa.

Hämeenlinnan vankila esittää selvennettäväksi, tarkoittaako tämä myös kaikkia lyhyttuomiollisia, jotka nyt tulevat suoraan sijoitusmääräysten mukaisesti sijoitusvankilaansa.

Sulkavan vankila toteaa, että vangin sijoittaminen on avain vankeinhoidossa. Tämän vuoksi on pääsääntöisesti järkevää, että vangin sijoittamisesta rangaistuslaitokseen päättää sijoittajayksikkö. Joissakin tapauksissa, kun on otettava huomioon erityisiä turvallisuusnäkökohtia, päätöksenteon on oltava valtakunnallisesti yhdessä pisteessä. Sen tulisi olla rikosseuraamusvirasto. Tällä hetkellä sijoittajayksikössä ei ole sellaisia henkilöstöresursseja, joilla pystyttäisiin motivoimaan ja ohjaamaan vangit koulutukseen ja erilaisiin ohjelmiin, joita järjestetään eri vankiloissa.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta katsoo, että käsite "sijoittajayksikkö" jää mietinnössä osittain epäselväksi, (mitä tehtäviä niille kuuluu, täytyykö vangin aina käydä jossakin sijoittajayksikössä rangaistuksen alkaessa, kuka päättää ja millä perusteilla, mihin sijoittajayksikköön tuomitun on mentävä tai hänet on toimitettava).

Vankilavirkailijan Liitto VVL ry toteaa, että suunnitelman laatiminen vaatii työaikaa ja lisäresursseja. Tällä hetkellä haastattelut hoidetaan pääosin valvontahenkilökunnan toimesta oman toimen ohella. Pidemmän päälle järjestelmä tietää sitä, että suunnitelman laatiminen kärsii tai sitten muiden toimintojen ja turvallisuuden valvonta. Luontevaa kuitenkin olisi valvontahenkilökunnan osallistuminen suunnitelman laadintaan, mikä veisi samalla työnkuvaa monipuolisempaan suuntaan ja tutustuttaisi valvontahenkilökuntaa yksilöllisesti vangin taustoihin.

12 §. Vangin lapsen ottaminen rangaistuslaitokseen

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri pitää hyvänä lähtökohtana sitä, että vangin lapsen ottamisesta rangaistuslaitokseen kuullaan lastensuojeluviranomaisia ja että lapsi voidaan "sijoittaa" kunnalliseen päivähoidon (12 §). Ylilääkäri esittää harkittavaksi muuta termiä, koska "sijoittamispäätöstä" kunnallisen itsehallinnon alaiseen päiväkotiin tuskin tekee vankeinhoitoviranomainen (vankilan ulkopuolella lapsi kai useimmiten "viedään" päivähoidon). Päivähoidon kustannusvastuuta tulisi laissa

tai sen perusteissa selvittää, samoin varmuuden vuoksi myös lapsen hoidon ja lääkkeiden, vaatteiden ym. kustantamista.

Helsingin tutkintavankila esittää harkittavaksi, olisiko syytä määritellä, mikä on pieni lapsi.

Hämeenlinnan vankila esittää, että laissa määriteltäisiin selkeästi lapsen ikä ja se, kuinka vanhaa lasta voidaan vankilassa pitää. Jos rajat eivät ole vangille selvät, aiheutuu ylimääräisiä kanteluita.

5 luku. Sijoittaminen rangaistuslaitokseen

1 §. Rangaistuslaitoksen osastot

Rikosseuraamusviraston mielestä 1 §:n 2 momentissa vangin osastosijoittelua koskevia määreitä ei ole asetettu tärkeysjärjestykseen, minkä vuoksi luettelo on tulkittava yleiseksi ohjeeksi, joita ei lähtökohtaisesti voitaisi käyttää väärin.

Sulkavan vankila toteaa, että osastointi on tärkeää hyvän vankeinhoidon toteuttamiselle. Osastointi ja vangin erillään asuminen tulee käytännössä aiheuttamaan kustannuksia.

2 §. Alaikäisen erillään pitäminen

Keravan vankila toteaa, että erillään pitäminen muista nuorista olisi käytännössä lisärangaistus.

Jokelan vankilan mielestä alaikäisten erillään pitäminen on vaikeaa yliasutuksen aikana. Tärkeä maininta periaate, jotta se ohjaa selvästi toimintaa.

3 §. Erillään asuminen omasta pyynnöstä

Jokelan vankilan mielestä erillään asumiseen velvoittaminen on oikean suuntainen, joskin yliasutuksen aikana mahdoton toteuttaa laajalti. Tarve on ilmeisen kasvamaan päin.

Keravan vankila (Hannula) toteaa, että pykälän määräystä ei voida noudattaa Keravan vankilassa lukuisten yhteissellien takia.

Ihmisoikeusliitto ry toteaa, että mietinnössä puhutaan omasta pyynnöstään erillään asuvista, mikä monesti saattaa heijastaa ongelmia vankiloitten järjestyksenpidossa. Erityisenä ongelmana on ollut romanivankeihin kohdistuva muitten vankien painostus. Erillään asuvien toimintamahdollisuudet ovat erittäin niukat. Siten he saavat tavallaan kaksinkertaisen rangaistuksen. Romanivankien kohdalla korostuu myös vankiloiden erilaiset toimintaperiaatteet, mikä johtaa vankien eriarvoisuuteen. Ihmisoikeusliitto ottaa tämän esimerkkinä esille ja toteaa, että komiteamietintö ei ole nostanut esille tämän kaltaisia ongelmia. Säännösten väljyys mahdollistaa vankiloitten hyvin erilaisen toiminnan.

4 §. Sopimusosasto

Jokelan vankilan mielestä sopimusosastot hyviä ja tarpeellista velvoittaa osallistumaan toimintaan. Osastojen toimintojen järjestäminen on resurssikysymys.

Kalliolan Setlementti, Kiskon Klinikka katsoo, että päihdeettömien osastojen vakiintuminen on erinomainen asia. Päihdeongelmaisen kuntoutuminen on pitkäaikainen prosessi. Sen alkusysäykse-

nä on oman päihdeongelman tunnistaminen ja myöntäminen. Päihdeettömät osastot tarjoavat mahdollisuuden irrottautua mahdollisten päihdeongelmaisten vankien vaikutuspiiristä ja myös mahdollisuuden pysyä raittiina mm. pysäyttäviin tai kuntouttaviin päihdeohjelmiin osallistumisen jälkeen. Näytteenantamis- tai puhalluskokeet tukevat raittiutta eivät vain kontrollin vuoksi vaan tarjoavat vangille mahdollisuuden osoittaa ympäristölle olevansa päihdeeton.

Päihdeongelman taustalla olevat monisyiset psykososiaaliset syyt lienevät tavallisesti päihdeiden käytön ja rikollisuuden taustalla. Päihdeettömien osastojen ohjelmien kehittäminen entisestään kokonaisvaltaiseen ”päihdeettömän elämäntavan” tukemiseen lienee perusteltua. Henkilökunnan kouluttaminen ja riittävä työnohjaus on kaiken perusta. Naisvankien mahdollisuudet sijoittua päihdeettömille osastoille ja toisaalta kuntouttaviin ohjelmiin ovat hyvin rajalliset.

5 §. Varmuusosasto

Rikosseuraamusvirasto pitää varmuusostoa koskevaa sääntelyä tarpeellisena. Pykälän 3 momentin sanamuoto ehdotetaan muutettavaksi ” Varmuusosastolle sijoitetun vangin psyykkistä ja fyysistä terveydentilaa on seurattava ja niistä on pidettävä erityistä huolta”.

Jokelan vankila toteaa, että varmuusosastot vastannevat aikanaan ohjeistusta.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta katsoo, että varmuusosastolle sijoittamista koskevat säännökset perustuvat enemmän vangin käyttäytymistä koskeviin tulevaisuuden ennusteisiin kuin menneestä käyttäytymisestä tehtäviin päätelmiin. Yksilön käyttäytymisen ennustaminen on tunnetusti vaikeata.

8 §. Osaston päiväjärjestys

Kuopion vankila esittää, että myös varmuusosaston päiväjärjestyksen vahvistamisen tulisi kuulua rangaistuslaitoksen johtajan eikä rikosseuraamusviraston toimivaltaan. Johtaja vastaa varmuusosastonkin toiminnasta, joten päiväjärjestyksen vahvistaminen olisi luonnollista.

9 §. Päätösvalta

Keravan vankila toteaa, että erityisosastoille, joille on laadittu oma ohjelma, sijoittamisesta päättää monialaisuutta edustava työryhmä. Ehdotus ei kaiketi tarkoita, että siitä tarvitsisi luopua - varmuusosastot on eri asia . *Keravan vankila (Peltonen)* ehdottaa selvennettäväksi päätösvalan määräytymisen osastoille sijoittamisessa

Vankilavirkailijain Liitto ry toteaa, että osastolle sijoittamisen päätösvalta tulisi kuulua mahdollisimman pitkälle yhdelle henkilölle ristiriitatilanteiden välttämiseksi. Olisi luontevaa, että tuo henkilö olisi valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies, joille sijoittaminen pääosin tällä hetkellä kuuluu. Valvonnan esimiestehtävissä toimivilla virkamiehillä on paras tuntemus asuinostojen tilanteesta ja niillä asuvista vangeista sekä heidän keskinäisistä suhteistaan, riidoistaan ja jengiytymisestään. Laitoksen sisäisellä sijoittelulla on olennainen merkitys vangin turvallisuuden, laitosturvallisuuden ja henkilökunnan turvallisuuden kanssa. Näitä seikkoja pystyy parhaiten arvioimaan henkilö, joka päivittäin työskentelee asuinostolla, eli ylivartija. Laitoksen toiminnoista vastaavien virkamiesten tietämyksessä jengien tai samoista rikoksista tuomittujen vankien taustasta on ajoittain ilmennyt puutteita. Tätä vangi käyttävät hyväkseen mm. hakeutuessaan laitoksesta toiseen käyttäen verukkeena esim. tiettyä kurssia.

6 luku. Siirtäminen rangaistuslaitoksesta toiseen

Yleistä

Rikosseuraamusviraston mielestä vangin siirtämisestä ei ole säädetty riittävällä tarkkuudella. Ehdotetussa 6 luvussa tämä puute korjaantuisi. Toteutuessaan se antaisi sekä riittävän toimivallan viranomaisille että tarpeellisen oikeusturvan vangille.

1 §. Siirtäminen suljetusta vankilasta avolaitokseen

Jokelan vankilan mielestä avolaitokseen siirtämisen edellytykset hyvät, samoin poissiirtäminen. Siirrosta päättämisen on hyvä olla sijoittajayksiköllä. Se tarvitsee kuitenkin päätöstensä tueksi tietoa siitä, ketä oltaisiin siirtämässä ja miksi. Päätökset täytyy usein pystyä tekemään melko nopeasti. Onko niin, että vangit eivät ano itse siirtoa, vaan siirrot lähtivät aina virkamiesten aloitteesta, toki pohjana keskustelut vangin kanssa. Selventää pitäisi, annetaanko delegointi kaikille johtajille kaikkien vankien osalta (lyhytuomioisten) vai rangaistusajan suunnitelmassa maininta yksilöllisesti.

2 §. Siirtäminen avolaitoksesta suljettuun laitokseen

Rikosseuraamusvirasto ehdottaa 1 momentin 2 kohtaan lisättäväksi ”pysyvästi” ja 6 kohtaan lisättäväksi ”minkä johdosta rangaistuksen suorittaminen avolaitoksessa ei ole perusteltua rangaistusajan suunnitelman perusteella”. Pykälään 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi mahdollisuus siirtää vanki suljettuun laitokseen hänen avolaitokseen soveltuvuutta koskevan selvityksen tekemistä varten. *Virasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen)* toivoo selvennettäväksi, onko luvatta poistuminen järjestyksessä. Ehdonalaiseen vapauteen päästetty vanki/tuomittu tulisi voida sijoittaa avolaitokseen, nykyistäkin pykälää on rikottu.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri katsoo, että jos vanki siirretään avolaitoksesta suljettuun vankilaan psyykkisen tai fyysisen terveydentilansa vuoksi, tulisi tällaisessa tapauksessa ensisijaisesti harkita mahdollisuutta siirtää vanki toiseen avolaitokseen, jos hän muutoin on avolaitoskelpoinen.

Keravan vankila toteaa, että on siirto on ollut tarpeen tilanteissa, joissa syntynyt niin vakavaa erimielisyyttä vankien kesken, etteivät muut turvallisuustoimenpiteet ole auttaneet tai jos vanki on karannut ja palautettu.

A-kiltojenliitto, Sininauhaliitto toteaa, että siirtämisessä rangaistuslaitoksesta toiseen on erityisesti huomioitava päihdehoidossa olevan vangin toipumisprosessiin usein kuuluvat retkahdukset. Vankeuslain säännösten sanamuodolla ja yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi olla aidosti tilaa harkita, että avolaitoksesta ei automaattisesti siirretä retkahduksen takia suljettuun laitokseen. Hoidon jatkaminen retkahduksen jälkeen voi olla tuloksellisempaa kuin ennen retkahdusta ja joka tapauksessa hyödyllisempää kuin hoidon kokonaan keskeyttäminen. Harkinnassa tulisi ottaa huomioon muun muassa päihdehoidon tavoitteet, valmiudet retkahduksen käsittelyyn ja hoidon jatkamismahdollisuudet suljetussa vankilassa. Harkintaa tulisi voida käyttää myös tilanteissa, joissa vanki lomallaan retkahtaa ja jää kiinni huumeiden hallussapidosta tai käytöstä.

4 §. Siirrosta ilmoittaminen

Hämeenlinnan vankilan mielestä ”viipymättä”- sana tulee aiheuttamaan ongelmia. Siirrosta tulisi ilmoittaa postitse. Posti kulkee joka päivä, mutta puhelimitse ei läheskään aina saada tietoa perille.

Sulkavan vankila esittää, että komitean yksityiskohtaisessa perustelussa pykälän tarkoitus tulee selvästi ilmi. Pykälästä saa käsityksen, kun vanki siirtyy toiseen laitokseen, siirrosta ilmoitetaan vasta,

kun hän on saapunut toiseen laitokseen. Tämä on normaalitapauksissa epäkorrektia toimintaa. Asia voitaisiin ilmaista esimerkiksi: ”Vangille on varattava tilaisuus ilmoittaa siirrosta lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen. Vasten tahtoaan siirrettävälle vangille on varattava tilaisuus ilmoittaa siirrosta hänen saavuttuaan toiseen rangaistuslaitokseen.”

5 §. Siirtämisestä päättäminen

Keravan vankila toteaa, että nykyisin varsinkin nopeutta vaativat siirrot tapahtuvat vankiloitten johtajien välisin sopimuksin. Se on toimiva järjestelmä, sillä sijoitusyksiköllä ei näissä tapauksissa ole tarvittavaa paikallista asiantuntemusta. Näitä perusteita usein vaikea ja mahdotonta kirjoittaa pape-reille.

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että sijoittajayksikön rooli siirrosta päättävänä elimenä tun-tuu byrokratiaa lisäävältä väliportaalta. Selventää pitäisi, eikö ns. johtajien välisiä siirtopäätöksiä siis jatkossa enää voisi tehdä, onko ”siunaus” siirrolle, pikaisellekin, aina hankittava sijoittajayksi-köstä.

6 §. Läsnaolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa

Rikosseuraamusviraston mielestä otsikko tulisi muuttaa kieliasultaan sujuvammaksi (tai muun vi-ranomaisen luona) ja ”kuuleminen” tulisi korvata jollain muulla termillä.

Jokelan vankilan mielestä poliisivankilaan sijoittamisesta päätösvalta johtajalle on tarkoituksenmu-kainen.

7 luku. Perushuolto ja asuminen

Yleistä

Rikosseuraamusviraston mielestä perushuoltoa ja asumista koskevien säännösten kokoaminen yh-teen lukuun on perusteltua.

Jokelan vankilan mielestä perushuoltoon liittyvät säännökset ovat hyvät.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että vankeuslain 7 ja 10 luvusta puuttuu säännös pesey-tymismahdollisuuksista ja vankien henkilökohtaisesta hygieniasta. Toisaalta se on laitoksissa järjes-tetty ilman säännöksiäkin.

1 §. Vankien asuintilat.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön mielestä vankeusrangaistuskomitea on kiinnittänyt ansaittua huo-miota siihen, että Suomessa on vielä paljon vankipaikkoja, jotka eivät vastaa asuintiloille asetettavia yleisiä vaatimuksia. Vankien oikeuksien toteutumisen kannalta tuntuu kuitenkin täysin kohtuutto-malta se, että asumispuutteiden poistamiselle on asetettu 10 vuoden tavoiteaikataulu.

Komitea ei ole kiinnittänyt ministeriön mielestä tarvittavaa huomiota Suomen ongelmalliseen van-kilarakenteeseen. Merkittävä osa rangaistuslaitoksista sijaitsee hyvin syrjäisillä seuduilla kaukana vankien kotipaikkakunnilta ja palveluista. Näissä olosuhteissa on vaikeaa järjestää sellaista toimin-taa ja yhteistyötä muun yhteiskunnan kanssa, mitä nykyaikainen vankeinhoito edellyttäisi. Rangais-

tuslaitosten tarkoituksenmukaisesta sijoittelusta ja suhteesta suljettujen laitosten ja avolaitosten välillä tulisi laatia ajan tarpeita vastaava suunnitelma.

Valtiovarainministeriö ei puolla ehdotettua viittausta maankäyttö- ja rakennuslakiin tai muuhun lainsäädäntöön, vaan viittaukset tulee poistaa pykälästä. Samoin ko. asiaa koskeva lain siirtymäsäännös tulee poistaa. Huomioon ottaen muun muassa kustannusvaikutukset ei ole perusteltua, että vankitiloille asetettaisiin muita asuin- tai toimitiloja korkeammat vaatimukset muuta kuin vankien säilyttämisestä johtuvista syistä. Valtiovarainministeriö viittaa oheistamaansa Senaatti-kiinteistöjen lausuntoon asiasta. Lausunnossa pykäläehdotuksen kustannusvaikutuksia on arvioitu tarkemmin.

Senaattikiinteistöjen lausunnon mukaan komitean ehdotus siitä, että vankien käytössä olevien tilojen tulee 1.1.2011 mennessä kaikilta osin olla muun muassa Suomen rakentamismääräyskokoelman määräysten mukaisessa kunnossa, on huomattavasti ankarampi vaatimus kuin muussa rakennuskannassa. Rakentamismääräyskokoelman määräyksillä ei yleensä määritetä olemassa olevien tilojen tasoa, vaan niitä on noudatettava silloin, kun toteutetaan uudisrakentamista tai korjaus- ja muutostöitä. Korjaus- ja muutostöissä rakentamismääräyskokoelman määräyksiä sovelletaan pääsääntöisesti vain siltä osin kuin toimenpiteen laatu ja laajuus sekä rakennuksen tai sen osan mahdollisesti muuttuva käytötapa edellyttävät. Tämä näkökohta tulisi ottaa huomioon myös vankilarakentamisessa.

Suurimmat kustannusvaikutukset aiheutuvat ns. paljusellien (950 kpl) poistamisesta ja pienien (alle 7 m²) sellien (750 kpl) avartamisesta. Kun lisäksi otetaan huomioon rakenteelliseen paloturvallisuuteen, ääneneristävyys ja ikkunapinta-alojen kasvattamiseen liittyvät korjaustarpeet, ovat kustannusvaikutukset suuret. ”Paljusellien” muuttaminen saniteettitilallisiksi vähentää vankipaikkoja noin 320. Uuteen vankilaan rakennettuna nämä tulisivat maksamaan noin 410 milj. mk ja vanhoihin vankiloihin lisärakennuksina (mikäli rakennusoikeudet ja kaavamääräykset sallivat) noin 100 milj. mk. Pienien sellien (750 kpl) avartaminen poistaa viereisiä sellejä noin 250. Uuteen vankilaan rakennettuna nämä tulisivat maksamaan noin 330 milj. mk ja vanhoihin vankiloihin lisärakennuksina (mikäli rakennusoikeudet ja kaavamääräykset sallivat) noin 100 milj. mk.

Jäljelle jäävien 1110 vanhan sellin korjaaminen, saniteettitilojen lisääminen tai sellien avartaminen maksaa arviolta noin 120 milj. mk. Voidaan arvioida, että vankien asuintilojen muutosten edellyttämät investoinnit ovat yhteensä 600 milj. mk.

Vankeinhoitolaitoksessa valmistellun uuden turvaluokituksen käyttöönotto tulee todennäköisesti aiheuttamaan korjaamistarvetta. Poistuvia sellitiloja korvaavat uudet vankilat tai sellirakennukset aiheuttavat ylläpitomenojen kasvua sekä henkilökunnan lisätarvetta.

Vankiloita korjattaessa vanhojen kantavien rakenteiden palonkestoajojen korottaminen tai rakenteiden korvaaminen määräykset täyttävillä on vaikeaa ja kallista. Pintarakenteiden syttymisherkkyysluokkien ja palonleviämisluokkien muutokset vaativat usein alusrakenteiden muutoksia. Betoniteräksiä suojaavien betonikerrosten paksuuksien kasvattaminen tulee kalliiksi. Ääneneristävyys lisääminen oviin, seiniin ja välipohjiin johtaa suuriin muutostöihin. Ikkunapinta-alojen kasvattaminen muuttaa julkisivuja olennaisesti. Kaikissa em. kohdissa on lisäksi huomioitava rakennussuojelun määräykset.

Valtion kiinteistölaitoksen (nykyisin Senaatti-kiinteistöt) ja Oikeusministeriön välillä 14.12.2000 allekirjoitetun sopimuksen mukaan Senaattikiinteistöt on sitoutunut rahoittamaan vankilainvestointeja vuosina 2001 -2010 yhteensä runsaalla 1,3 miljardilla markalla. Näihin investointeihin sisältyy arviolta enintään puolet niistä kustannuksista, joita vankeuslakiehdotus merkitsee.

Yhteenvedona lakiehdotuksen huonetiloja koskevista ehdotuksista voidaan todeta, että - ne aiheuttavat merkittäviä rakennusteknisiä ongelmia - kustannusvaikutukset ovat noin 600 milj. markkaa. Investoinnit ylittävät Senaatti-kiinteistöjen ja oikeusministeriön välisen sopimuksen rahoituspuitteet ja esitetty aikataulu vaikuttaa ennakoitavissa oleviin resursseihin verrattuna liian kireältä. Lisäresursseja tarvittaisiin sekä investointeihin että vuokramenoja varten. Olisi suotavampaa pitäytyä nykyiseen tapaan rakentamiselle asetettavissa vaatimuksissa.

Rikosseuraamusviraston mielestä 1 §:ssä ehdotettu velvoite olisi poikkeuksellinen. Laissa ei tarkenneta, mikä elin olisi vastuussa toteutumisesta. Investoinneista vastaa Senaatti-kiinteistöt, jonka vastuuta pykälä ei voine tarkoittaa. Lakia säädettyä ei voida tietää, minkä sisältöisiä maankäyttö- ja rakennuslaissa ja muissa laeissa asetetut vaatimukset ovat vuonna 2011.

Valtiontalouden tarkastusvirasto on julkaistuissa vankeinhoitoa koskevissa tarkastuskertomuksissaan kiinnittänyt huomiota vankien asuintilojen tilanteeseen. Tarkastusvirasto on tuonut esille tiloja koskevat epäkohdat paitsi voimassa olevien asumista ja rakentamista koskevien säännösten vastaisina, mutta myös vankeinhoitolaitoksen henkilöstön työskentelyolosuhteita ja niiden tasavertaisuutta koskevalta näkökulmalta.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että komitea on mietinnössään hyvin todennut, että osa nykyisistä vankitiloista on niin heikkokuntoisia, ettei niitä voida pitää ihmisarvoisen kohtelun mukaisina. Komitea on kirjannut myös Eurooppalaisen kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi toimivan komitean kriittiset tarkastusraportit. On tärkeää, että komitea on ottanut ongelman avoimesti esiin. Tiedekunnan mielestä korjaukset olisi kuitenkin saatava aikaan nopeammassa tahdissa kuin komitean ehdottamalla kymmenen vuoden siirtymäkaudella. Vanhojen vankiloiden peruskorjaukset tulisivat mahdollisesti kenties edullisemmiksi, jos ne tehtäisiin tiiviissä aikataulussa.

Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan rikos- ja prosessioikeuden ja yleistieteiden laitos pitää hieman huolestuttavana sitä, että vankitilojen asianmukaiseen kuntoon saattamisen siirtymäajaksi on määritelty aika, joka päättyisi vasta 1. 1.2011. Tätä aikaa olisi lyhennettävä.

Suomalainen Lakimiesyhdistys pitää komitean ehdotusta, jonka mukaan vankien asuintilojen tulee vastata yleisen lainsäädännön vaatimuksia vasta 1. 1.2011 mennessä, aikataulultaan kestäättömänä. Noudatettavien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden vuoksi ja siihen nähden, että komitean esittämän vankeuslain 1 luvun 4 ja 5 §:n mukaisesti rangaistuslaitoksen olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja sekä vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen, vankien asuintilojen korjaamiselle asetettavan määräajan on oltava selvästi lyhyempi.

Suomen Kriminologistiyhdistys ry pitää komitean ehdotusta, jonka mukaan vankien asuintilojen tulee vastata yleisen lainsäädännön vaatimuksia vasta 1.1.2011 mennessä, aikataulultaan kestäättömänä. Noudatettavien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden vuoksi ja siihen nähden, että komitean esittämän vankeuslain 1 luvun 4 ja 5 §:n mukaisesti rangaistuslaitoksen olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja sekä vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen, vankien asuintilojen korjaamiselle asetettavan määräajan on oltava selvästi lyhyempi.

Ihmisoikeusliitto ry toteaa, että Suomen vankiloiden sosiaalisten olosuhteiden häpeänä ovat ns. paljusellit. Mietinnössä on hyvin sanottu, että niistä tulee päästä eroon. Kuitenkin Ihmisoikeusliitto

katsoo, että siirtymäaika on aivan kohtuuton, 2-3 vuotta olisi maksimi. Paljusellien lisäksi tulee laajemmin tarkastella erityisesti vanhojen vankiloiden epäkohtia kuten Helsingin vankilan yöselliosaston vetoisia minisellejä, jotka eivät vastaa nykyisiä asumisolosuhteita (1 luku 4§).

Vankilavirkailijain Liitto VVL ry toteaa, että vanhasta laitospäästä johtuen vankeinhoitolaitoksella on runsaasti uudisrakentamis- ja peruskorjaustarpeita, jotta tilat vastaisivat mm. rakennus- ja muussa lainsäädännössä määriteltyjä vaatimuksia. Lakiin ehdotetaan näiltä osin siirtymäsäännöstä 1.1.2011 saakka. Tarpeiden suuruusluokka huomioiden siirtymäaika on ymmärrettävä. Paineita suunnitelman nopeuttamiseen saattaa kuitenkin tulla henkilökunnan työsuojelullisten ja vangin oikeuksien pohjalta. Esimerkiksi Kunnunsuon vankilassa on työsuojelutarkastuksen yhteydessä annettu uhkasakon uhalla kahden vuoden määräaika tiettyjen rakenteellisten puutteiden kuntoon saattamiseksi. Myös vankien valitukset olosuhteista, jotka eivät täytä lainsäädännöllisiä vaatimuksia, voivat vaikuttaa asiaan.

2 §. Vaatetus

Rikosseuraamusviraston mielestä suljettuja vankiloita koskeva velvoite tulisi muuttaa koskemaan rangaistuslaitoksia. *Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin* mielestä lääketieteellisistä syistä jokaisella vangilla tulisi olla oikeus käyttää omia kenkiä, jolleivät työturvallisuussyyt ole esteenä. Ylilääkäri haluaisi selvennettäväksi myös, miten suhtaudutaan islaminuskaisen naisen kasvot ja vartalon peittävän kaavun käyttöoikeuteen?

Naarajärven vankila esittää harkittavaksi, olisiko mainittava jotain vankien työvaatetuksesta.

Vankilavirkailijain Liitto VVL ry katsoo, että vankityössä olisi kuitenkin käytettävä ainoastaan vankivaatteita. Eräissä suljetuissa vankiloissa (esim. Kerava) vangit kulkevat työpaikoille muurittomalla ja aitaamattomalla alueella. Samoin Sukevan vankilassa osa työpaikoista sijaitsee aitaamattomalla alueella. Omissa vaatteissa kulkeminen ja tällaisilla työpaikoilla työskentely lisää karkaamisriskiä, kun ei tarvitse ajatella vaatteiden tunnistettavuutta. Toisekseen vangit hakevat yleensä kärkevästi korvauksia turmeltuneesta omaisuudestaan. Voidaan olettaa että omia vaatteita käytettäessä näiden tahaton tai tahallinen turmeleminen johtaa korvausvaatimukseen vankilaa kohtaan.

3 §. Vaatteiden huolto

Rikosseuraamusvirasto esittää 2 momenttia selvennettäväksi siten, ettei siitä saa käsitystä, että vangilla olisi oikeus itse pestä vaatteet laitoksen ulkopuolella.

5 §. Ruokahuolto

Rikosseuraamusviraston mukaan 2 momentin sanamuoto ”tai muu perusteltu vakaumus” johtaa koostumukseltaan useiden erilaisten ruokavalioiden ”tilaamiseen”. Eettinen vakaumus on yhtä tärkeä kuin uskonnollinenkin vakaumus, mutta rajan vetäminen vakaumuksien kesken on vaikeaa. Ainakin vakaumuksen olemassaolo täytyisi todistaa pitemmältä ajalta kuin pelkällä väitteellä. Oman vakaumuksen perusteella toteutettu ruokavalio ei välttämättä täytä ensimmäisen momentin määrittelyä. Vaihtoehtojen lisääminen lisää ruokahuollon kustannuksia nykyisestä merkittävästi. Jos vankiloihin halutaan saada kasvisruokavaihtoehto, mikä on myös vaikea määrittellä yksiselitteisesti ja sekin aiheuttaa lisäkustannuksia, tulisi se kirjoittaa ulos pykälään.

Hämeenlinnan vankila toteaa, että ”terveys, uskonnollinen ja muu vakaumus” löytyy lähes jokaiselta vangilta. Keittiöt eivät selviydy erikoisvalioista. Pitäisi tarkentaa, kuka päättää ruokavalion poikkeuksista. Ruokalistat tulevat rikosseuraamusvirastolta.

Jokelan vankilan mukaan kasvisruokavaliota aina välillä joku kaipaa. On hyvä, että se otetaan hakiin, ettei tarvitse terveydenhuollon kanssa keskustella tarpeellisuudesta.

Laukaan vankila esittää, että vankilassa voitaisiin päättää itse ruokalistasta, koska siellä on ruokalistan vahvistamiseen pätevää henkilökuntaa.

Pelson vankila esittää, että pykälään sisällytettäisiin myös kohta, jonka mukaan jos kuntoutukselliset tavoitteet tai erityisolosuhteet edellyttävät, ruokahuolto voidaan toteuttaa myös siten, että vanki valmistaa itse osan aterioistaan. Laitoksen on tuolloin osoitettava vangin omatoimista ruuanvalmistusta ja säilytystä varten asianmukaiset tilat ja kohtuulliset varat.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että ruokahuoltoa koskeva vankeuslain 7 luvun 5 §:n 2 momentti on perusoikeusnäkökulmasta epäilyttävä. Pitäisi selventää, mitä tarkoittaa vakaumuksen -perusteltavuus"? Yliopisto tiedustelee, onko uskonnollinen vakaumus "perusteltu" vai edellyttääkö vain muulta vakaumukselta "perusteltavuutta".

6 §. Ulkoilu

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri esittää, harkittavaksi, olisiko ulkoilua koskeva 6 § sittenkin siirrettävä terveydenhuoltoa koskevaan lukuun. Ulkoiluoikeus ei voine olla absoluuttinen esimerkiksi silloin, kun vanki on Vankimielisairaalassa mielenterveyslain nojalla eristettynä ja sairautensa akuutin vaiheen vuoksi itselleen tai muille vaarallinen.

8 luku. Toimintaan osallistuminen

Yleistä

Rikosseuraamusviraston mielestä ehdotukseen jaosta tuotannolliseen tai valmentavaan työhön voidaan periaatteessa yhtyä.

Jokelan vankilan mielestä toimintaan osallistumista selkiinnyttää nyt kaavaillut maininnat, joskin näitä monilta osin jo nyt toteutetaan.

Turun käräjäoikeus toteaa, että vankeuslakiehdotuksen 1 luvun 2 §:n mukaiseen tavoitteeseen pyritään mm. rangaistusaikana järjestettävällä toiminnalla, johon vanki on velvollinen rangaistusajan suunnitelman mukaisesti osallistumaan. Toimintaan osallistumisesta on säännökset kkiehdotuksen 8 luvussa.

Käräjäoikeus pitää esitystä tarkoituksenmukaisena. Tavoitteena tulisi olla se, että erityisesti vakaaviin rikoksiin syyllistyneet psyykkisesti poikkeavat vangit, joita esimerkiksi seksuaalirikolliset useimmiten ovat, osallistuisivat aina em. toimintaohjelmiin tai jonkinasteiseen terapiaan. Vaikka tämänlaatuisen toiminnan järjestäminen vankilassa on mahdollisesti kallista, on yhteiskunnan kannalta panostukseen verrattuna huomattavasti edullisempaa se, jos ainakin osan kohdalla uusintarikollisuus voidaan välttää. Tämän tavoitteen turvaamiseksi käräjäoikeus esittää, että myös toiminnan sisällöstä säädettäisiin lain tasolla.

Suomen Demokraattiset Lakimiehet ry pitää hyvänä, että vankeusrangaistuksen sisältöä pyritään muuttamaan. Perinteisen työn tekemisen rinnalle on tarpeellista tuoda muutakin toimintaa. Liitto suhtautuu myönteisesti vankiloissa käytössä olleisiin erilaisiin ohjelmiin, joita on suunnattu esimerkiksi väkivaltarikollisille. Yhdistys pitää tärkeänä, että myös päihderiippuvaisille tarjotaan riittävästi hoitoa. Mietinnössä ei ole otettu kantaa siihen, kuka (valtio vai kunta) maksaa hoidon. Esimerkiksi huumeriippuvaisten hoitaminen vaatii pitkäaikaisia ponnistuksia ja hoidon tarve jatkuu usein vankeusajan päätyttyä. Tiedossamme on, että vankilasta vapautumisen jälkeen monien hoidon tarpeessa olevien henkilöiden on vaikea jatkaa hoitosuhdetta. Tästä syystä liitto pitää tärkeänä, että asian jatkovalmistelussa kunnat sitoutettaisiin vankien hoitamiseen.

A-Klinikkasäätiö katsoo, että toiminta on vankeuslakia koskevassa ehdotuksessa yleiskäsite, jonka alle on sijoitettu mm. tuotannollinen työ, kuntouttava työ ja opiskelu. Toiminnan piiriin on ehdotuksessa luokiteltu myös päihdeongelmien hoito sekä osallistuminen erilaisiin päihteiden käytön vähentämiseen tähtääviin ohjelmiin. Kaiken toiminnan tarkoituksena on edistää vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen, mm. vähentämällä vangin päihteiden käyttöä. Tästä syystä toiminnan sisältöä, periaatteita ja kehittämistä voi pitää koko uudistuvan vankeinhoidon avainkysymyksenä.

Pohtia pitäisi sitä, onko toimintaan osallistuminen katsottava vangille oikeudeksi vai velvollisuudeksi. Vankeuslakiehdotuksessa on valittu velvollisuuden tie: vanki on velvollinen osallistumaan "varsinaisena työaikana" järjestettyyn toimintaan. Tämä voi tietenkin olla johdonmukaista toimintakäsitteen kokonaisuuden kannalta tarkasteltuna. Mutta kun tarkoituksena on tarjota hoidollista apua, vaikuttaa päihdekäyttöä koskeviin asenteisiin ja antaa uusia valmiuksia siviilissä kohdattavien päihdetilanteiden varalle, yhdenmukainen pakollisuuslinja voi kääntyä tarkoitustaan vastaan.

Muussa yhteiskunnassa pääpaino on vapaaehtoisuuteen perustuvissa hoitopalveluissa. Tarjolla on useita hoidollisia vaihtoehtoja. Hoidollista apua ja tukea annetaan myös niille, joiden edellytykset irrottautua päihderiippuvuudestaan ovat vähäiset. Retkahdusta ei pääsääntöisesti tulkita sitoumusrikkomukseksi, jota sanktioidaan, vaan retkahdus voidaan nähdä myös luonnollisena osana toipumisprosessia.

Kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatteen pohjalta voi edellyttää, että periaatteiltaan erilaisia hoitovaihtoehtoja ja hoitomalleja on tarjolla myös vankeinhoidossa. Nyt yhdenvertaisuus on tulkittu lähinnä yhdenmukaisuudeksi vankeinhoitojärjestelmän sisällä.

1 §. Toiminnan tarkoitus

Sosiaali- ja terveysministeriön katsoo, että vankeuslaki 8 luvun 1 §:n maininta päihteiden käytön vähentämisestä toimintana, joka edistää yhteiskuntaan sijoittumisista. Näkökulma muodostuu näin varsin kapeaksi. Päihteiden käytön vähentäminen on monitahoinen kysymys, joka liittyy moniin muihin henkilön elämänhallintaa määrittäviin tekijöihin. Ministeriö ehdottaakin, että pykälän kohdalla 3 muutettaisiin seuraavasti: "edistämällä vangin päihteetöntä elämäntapaa".

2 §. Osallistumisvelvollisuus

Rikosseuraamusviraston mukaan on vankeja, joilla ei ole kykyä osallistua 8 tuntia päivittäin toimintaan. Kyse ei ole välttämättä terveydellisistä syistä. Heidän kohdallaan tulisi olla mahdollisuus osit-

taiseen vapauttamiseen toiminnasta. Sen vuoksi ehdotetaan, että toiseen momenttiin lisättäisiin terveydentilan jälkeen *toimintavalmiutensa*.

Jokelan vankilan mukaan osallistumisvelvollisuuden sitominen rangaistusajan suunnitelmaan on hyvä, joskin käytännön ongelmia tulee ilmenemään siitä, miten suunnitelmaa toteutetaan ja valvotaan ja muutetaan.

Naarajärven vankila esittää, että vangeilla luotaisiin selkeämpi velvollisuus osallistua tavoitteelliseen rikoksettomaan elämään tähtäävään toimintaan.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta katsoo, että vankeuslain 8 luvun 2 ja 13 §:n määrittelemä osallistumisvelvollisuus on lähellä pakkotyötä. Toisaalta kansainvälisesti työvelvollisuus rangaistuslaitoksissa on yleinen vaatimus. Käytännössä vankia, joka ei halua osallistua mihinkään, mutta käytäytyy muuten asiallisesti lienee vaikeata pakottaa osallistumaan työhön tai muuhun toimintaan. Laissa voitaisiin puhua pikemmin oikeudesta työhön ja muihin toimintoihin kuin osallistumisvelvollisuudesta. Se edistäisi vangin itsemääräämisoikeutta, vastuunottoa ja sopeutumista siviilielämään. Toisaalta käytännössä sanktioimattomasta laissa olevasta osallistumisvelvoitteesta tuskin on suurta haittaakaan.

Kalliolan Setlementti, Kiskon klinikka pitää sitä, että osallistumisvelvollisuuden voi täyttää myös osallistuen muussa toiminnassa hyvin perusteltuna. Kiskon klinikka ja sen yhteisöhoitomalli edustaa päihdekuntoutusohjelmaa, joka on pitkäaikainen kokonaisvaltainen terapeuttinen yhteisöhoito, jossa hoitokulttuuri tuodaan vankilakulttuurin sisään. Sen toteuttamiseksi tarvitaan vahva panostus henkilökunnan sitoutumisen, kouluttautumisen ja vankien motivoitumisen osalta. Ongelmakohta Kiskon yhteisöhoidon® -tyyppisen kuntoutusohjelman sekä muiden kuntouttavien ohjelmien osalta - myös kansainvälisten tutkimusten perusteella - on riittävän, hyvin suunnitellun ja *samasta hoidollisesta viitekehuksesta* olevan jatko- ja jälkihoidon järjestäminen. Ilman sitä rangaistuslaitoksessa saavutetut hyvätkin hoitotulokset ovat vaarassa epäonnistua vapautumisen jälkeen. Mietinnössä voisi ehkä korostaa kuntouttavien ohjelmien jälkeisen jälkihuollon ja sen yhteistyön merkitystä jo vankeusaikana.

Vankilan Tekniset Toimihenkilöt VTT ry:n mielestä on tärkeää, että vangeilla säilyy velvollisuus osallistua aktiivitoimintoihin vankeusrangaistuksen aikana. Hyvä asia on myös se, että osallistumisvelvollisuus hahmotetaan riittävän yksityiskohtaisesti tehtävässä rangaistusajan suunnitelmassa. Pidämme kuitenkin tärkeänä, että työtoiminta säilyttää vähintäänkin nykyisen asemansa muihin toimintoihin verrattuna.

3 §. Toiminnan järjestäminen

Rikosseuraamusviraston mielestä 2 ja 3 momentti tulee kirjoittaa ehdottomaan muotoon ja yhdistää.

Jokelan vankilan mukaan velvollisuus järjestää toimintaa on vakava paikka nykyisillä resursseilla. Yhä useammat vangit tarvitsisivat melko pieniä ryhmiä ja ohjaajan melko totaalista läsnäoloa, jotta osallistuminen vastaisi tavoitteita. Myös laitosten rakenne estää pienryhmien työskentelyn, koska usein tiloja ei nimenomaisesti tämän tapaiseen toimintaan ole.

Keravan vankila (Peltonen) toteaa, että on ongelmallista saada jokaisen vangin kohdalla osallistumisvelvollisuus täytymään (toimintojen vähäisyys vankilukuun nähden, vankien kunto, resurssikyvykset jne.).

A-Kiltojenliitto, Sininauhaliitto toteaa, että elämänhallinnan ja yhteiskuntaan sijoittumisen onnistuminen edellyttää hoitomahdollisuuksien lisäämistä ja hoitovaihtoehtojen monipuolistamista.

5§. Tuotannollinen ja valmentava työ

Rikosseuraamusvirasto ehdottaa, että virasto antaa tarkemmat määräykset työn *edellytyksistä*.

Jokelan vankilan mukaan tuotannollisen työn ja valmentavan selkeä ero suhteessa vankiin on hyvä asia. Pääseminen tuotannolliseen työhön voidaan varmaan nostaa kunniaan asettamalla kriteereitä. Avolaitosten työn monipuolisuutta jouduttaneen varmaan kehittämään. Ajatus siitä, että joku siviiliryitys toimisi vankilan sisällä on mielenkiintoinen ja varmaan mahdollinenkin.

Keravan vankilan (Peltonen) mielestä tuotannollinen työ vaatii investointeja. Pitäisi miettiä, riittääkö tuotannolliseen ”oikeanlaista” tekijää tarpeeksi.

Laukaan vankila esittää, että luovutaan tuotannollisen ja valmentavan työn määrittelystä: työ on kaikille samaa vain työkyky on erilainen. Samalla poistetaan 9 luvun 7 §:n 2 momentti : "Käyvästä palkasta suoritetaan laitokselle korvaus ruoka- ja ylläpitomenoista". Korvaukset aiheuttavat vankiloissa ja rikosseuraamusvirastossa turhaa työtä ja lisäkustannuksia. Käypä palkka tulee mitoittaa tasolle, josta ei korvauksia tarvitse suorittaa.

6 §. Siviilityö

Vankeinhoitolaitoksen ylläkäarin mielestä siviilityön osalta perustelujen viimeinen virke jättää epäselväksi, voiko virkarikoksesta tuomittu hoitaa muuta virkaa kuin sitä, jota virkarikos koskee, ja voiko virkamies, jota ei ole tuomittu virkarikoksesta, hoitaa siviilityönä omaa virkaansa tai ylipäänsä mitään julkista virkaa tai tointa. Julkisen viran tai toimen hoitajia ovat esimerkiksi hammashoitajat, sairaala-apulaiset ja kirjastonhoitajat.

Jokelan vankila toteaa, että siviilityö on nykyisin kohtuullisen hyvin ohjeistettu ja vastaa lakitekstitiedotusta.

7 §. Oma työ

Jokelan vankilan mielestä omaa työtä ei juuri laitoksissa esiintyne.

8 §. Koulutus rangaistuslaitoksessa

Rikosseuraamusviraston mielestä kansalliskieliksi olisi kirjattava suomi tai ruotsi.

Jokelan vankilan mielestä koulutus on nykyisellään hyvä. Kielten opiskelun mahdollistaminen resurssikysymys.

Keravan vankila toteaa, että koulutus vaikeasti toteutettava, koska monien eri kielten tarve .

Keravan vankila (Peltonen) kysyy, mistä saadaan rahat, opettajat ja ulkomaisten vankien kansalliskielten opetusta.

Tietosuojaavaltuutettu toivoo, että pykälästä jollain tavoin selviäisi, että käytetäänkö opintotodistuksessa mitään oppilaitoksen nimeä. Nimettömyys tai kenties olemattoman nimen käyttäminen saattaa yhtä lailla saada aikaan kielteistä suhtautumista siinä, joka tekee ratkaisuja opintotodistuksen pohjalta.

Ihmisoikeusliitto ry katsoo, että koulutuksesta tulee säätää tarkemmin (vrt. PeL 2 luku 16 §). Kunnallinen koulutusmahdollisuus on ihmisoikeuskysymys. Koulutuksen kustannuksista tulee säätää laissa. Selkeintä olisi, jos kulut maksettaisiin valtion varoista, vaikka vanki onkin aina myös jonkin kunnan asukas. Romanien opetukseen on käytetty opetushallituksen erityismäärärahaa, mikä hämärttää opetuksen vastuukysymyksiä ja vaikeuttaa opetuksen hyvää organisointia ja pitkäntähtäimen suunnittelua.

Ihmisoikeusliitossa on perehdytty romanivankien tilanteeseen. Mietinnössä sanotaan (s. 37) että romanivangeille järjestetään luku- ja kirjoitustaitoon tähtävää opetusta. Tämä ei vastaa nykytilannetta. Romaniovetusta on tosin järjestetty seitsemässä vankilassa, mutta opetus on ollut epäsäännöllistä ja enimmäkseen yleistä yhteiskunnallista opetusta, eräissä tapauksissa myös romanikielen opetusta. Romanit itse toivoisivat säännöllisempää, suunnitellumpaa ja tavoitteellisempaa opetusta ja myös parempaa mahdollisuutta osallistua vankiloitten normaaliin koulutukseen.

Vankilain tekniset toimihenkilöt VTT ry toteaa, että liitto on huomannut, että vankien ammatillinen osaaminen on heikentynyt ja näkee hyvänä vankien ammattitaidon parantamiseen liittyviä toimenpiteitä. Tehtävässä onnistuminen edellyttää, että työtoimihaltijoita on riittävästi kaikissa laitoksissa. Tämä edellyttää työnantajalta aktiivista panostamista työtoimihaltijoiden ammatillisen osaamisen ajan tasalla pitämisen ja parantamisen suhteen.

9 §. Toimintaan osallistuminen laitoksen ulkopuolella

Rikosseuraamusvirasto ehdottaa uutta 3 momenttia: ”Vangille voidaan antaa lupa työharjoitteluun tai muuhun työhön sijoittumista edistävään toimintaan rangaistuslaitoksen ulkopuolelle (työharjoittelulupa)”. Jos tätä ei hyväksytä erilliseksi luvaksi, tulee mahdollisuus tällaiseen sisällyttää pykälään siviilityöluvasta. Tällöin on määriteltävä 9:7 §:ssä, ettei työharjoittelussa olevalta perittäisi ruoka- ja ylläpitokorvausta. Virasto ehdottaa, että pykälän 3 momentista poistetaan maininta riittävästä valvonnasta.

Jokelan vankilan mukaan ulkopuolisiin tilaisuuksiin osallistuminen on menettelyiltään ollut epäyhtenäistä jo nimikkeen sisällön osalta. Täsmennetyt ohjeet valvonnan laajuudesta ovat korjanneet tilannetta. Resursseja valvontaan ei ole kovinkaan paljon.

Keravan vankila toteaa, että toivottavasti ”riittävä valvonta” ei tarkoita, etteikö psykologi-pastorisosiaalityöntekijä olisi riittävä perheleireillä, joita nyt on niin tiukennettu, että se on haitannut toteutuksia. On hyvä, kun laki tekee sijoittamisen mahdolliseksi. Ehtoja/edellytyksiä varten saatavat yhtenäiset lomakkeet ovat tarpeen.

Kalliolan settlementti, Kiskon klinikka toteaa, että klinikalla oli vuonna 2000 sopimushoidossa yksi vanki. Hän tuli suunnitellusti suorittamaan vankeusrangaistuksen loppuosaa Kiskon klinikalle oltuaan ensin Keravan nuorisovankilassa Kiskon yhteisohoidossa® saman viitekehyksen mukaisessa hoidossa. Kokemus oli rohkaiseva.

Vapautuminen on pitkäaikaisenkin kuntouttavan päihdeohjelman jälkeen erityinen riskikohta. Vapautumisajankohtaa voitaisiin suunnitelmallisesti ”aikaistaa” siirtämällä vanki suunnitellusti jo ennen varsinaista vapautumisajankohtaa ulkopuoliseen laitokseen. Suunnitelmana tällöin on se, että hoito jatkuu edelleen vapautumisen jälkeen. Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä maksavan kunnan kanssa jo hoitoa suunnitellessa. Mikäli hoito ei näin onnistu, vanki on mahdollista ”palauttaa” sijoituslaitokseen. Ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisen ongelmana on ollut tietojeni mukaan talou-

delliset seikat (maksako hoidon kunta vai valtio) sekä toisaalta vielä hiomattomat pelisäännöt siitä, miten riittävä valvonta ja yhteistyö vangin täytäntönnäpön säädösten osalta toteutetaan (poistuminen hoitolaitoksesta jne.).

Komitean mietintö ei ota kantaa siihen, miten jo ulkopuolisessa hoitolaitoksessa oleva tuomion saava henkilö voisi suorittaa rangaistuksensa hoidon aikana ilman, että hänen on mahdollisen pitkän kuntoutuksen jälkeen saavuttava rangaistuslaitokseen. Esim. Kiskon klinikan noin 2 vuotta kestävä hoitajakson aikana asiakkaille tulee (usein lyhyitä) ehdottomia tuomiota, joihin sopimushoitoa voitaisiin harkinnan mukaan soveltaa. Yleensä tällaiset tuomiot päätyvät pitkäaikaisen ja raskaan armahusmenettelyn myötä anomuksina Tasavallan Presidentin käsittelyyn.

A-Kiltojenliitto, Sininauhaliitto toteaa, että ulkopuoliseen päihdehoitoon sijoittamiselle tulisi tehdä mahdollisimman joustavat edellytykset, etteivät nykyiset säännöksen soveltamisen ongelmat jatkuisi. Jos vangin luotettavuusvaatimus kirjataan lakiin liian tiukasti, se vaikeuttaa hoidon aloittamista. Päihdeongelmaan saattaa sisältyä juuri niitä piirteitä, jotka luotettavuusharkinnassa tulkitaan kielteisesti.

10 §. Luvan edellytykset

Rikosseuraamusvirasto esittää 1 kohdan loppuun lisätään, että toiminnan järjestäjä on hyväksynyt vangin ko. toimintaan; 2-kohdan termi ”rikollisuus” muutetaan muotoon ”rikoshistoria” epäselvyyksien välttämiseksi pykälään tulisi lisätä maininta vangin suostumuksesta häntä koskevien tietojen luovuttamiseen laitokseen sijoittamisen edellytyksenä: ”Vangin tulee suostua myös siihen, että vankila antaa toiminnan tarkoituksenmukaisuuden turvaamiseksi häntä koskevia tietoja toiminnan järjestäjälle”.

Jokelan vankilan mielestä ulkopuolisten lupien ehtojen yhdenmukaistaminen on välttämätöntä. Tällä erää esim. opintolupa on jollain tapaa eniten väljyyttä antava. Ilmoittamisvelvollisuus on tärkeä osa uskottavuutta ja valvontaa.

11 §. Luvan tai sijoituksen peruuttaminen

Rikosseuraamusvirasto esittää viittaussäännöstä 6 luvun 2 momenttiin.

12 §. Työaika ja työsuojelu

Rikosseuraamusvirasto esittää säännöksen 1 momenttia korjattavaksi muotoon: ”Vankien työ- ja toiminta-ajan järjestämisessä noudatetaan...” .

Vankilan tekniset toimihenkilöt VTT ry toteaa, että lakiesityksen mukaan vangin työsuojelusta ja työturvallisuudesta säädetään erikseen. Työsuojelu tulisi toteuttaa yleisen työsuojelusäännösten mukaan ja poikkeamia tulisi välttää. Vankien työajan suhteen esitetään noudatettavaksi soveltuvin osin työaikalainsäädäntöä. Kun työaikalainsäädäntöä sovelletaan erityisesti tulisi huomioida se seikka, että vangeilla voitaisiin teettää maatilataloudessa joustavasti ylitoita kesäkautena ja vastavasti tasata ylitynteja talvisin.

13 §. Osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen määräajaksi

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mukaan epäselväksi jää, vapautetaanko vanki 2 §:n vai 13 §:n nojalla osallistumisvelvollisuudesta lyhyen työkyvyttömyyden vuoksi. Rajanveto on tärkeä sen

vuoksi, että 2 §:n mukaiseen vapauttamiseen viranomaisella on velvollisuus, kun taas 13 §:n mukainen vapauttaminen on harkinnanvaraista ("voidaan").

14 §. Päätösvalta

Jokelan vankilan mielestä päätösvalta on paikallaan antaa ehdotetulla tavalla johtajalle.

Keravan vankila (Peltonen) toteaa, että ehdotus siitä, että päätösvalta on ongelmallinen mm. työtoimintojen osalta. Päätösvaltaa tulisi laajentaa.

9 luku. Vangin omaisuus ja tulot

Yleistä

Rikosseuraamusviraston mielestä periaatteeseen käyvän palkan maksamisesta voidaan yhtyä. Vankeinhoitolaitokselle tulisi antaa kriteerit sen suhteen, miten toimintamäärärahojen vajaustilanteessa meneteltäisiin. Vangin haltuun annettavien käyttöesineiden osalta tulee tehdä selvä rajausta: haltuun voidaan antaa vain vangin omistuksessa olleita käyttöesineitä. Tullessaan vankilaan vangin tulee listata ne omistamansa käyttöesineet, jotka hän omistaa ja haluaa vankilaan. Viihde-elektroniikka tulisi sulkea käyttöesineiden määritelmän ulkopuolelle. Vierailijoiden eikä vankien tule sallia tuoda vankilaan elintarvikkeita, vaan rangaistuslaitoksessa tulee olla vankimyymälä tai muu keino saada ostaa tai tilata elintarvikkeita ja muita vankilaan soveltuvia tuotteita.

Jokelan vankilan mielestä vangin omaisuutta ja tuloja koskevat ehdotukset ovat hyvät.

1 §. Omaisuuden hallussapito

Rikosseuraamusviraston alkoholin hallussapitokielto puuttuu laista, mutta järjestyksenpitoperusteisesti alkoholin hallussapidosta silti rangaistaan. Pykälän sanamuoto tulisi korjata siten, että vanki saisi ottaa laitokseen mukaansa/laitoksen tulee ottaa vastaan vain sellaista tavaraa, jota olisi mahdollista antaa vangille laitoksessa haltuun. Perusteluissa tulisi selventää, mitä käyttöesineillä tarkoitetaan.

Sulkavan vankila toteaa, että pykälä on keskeistä vankilan arkea. Pykälän kirjoittamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota, koska omaisuuden hallussapidosta voitaisiin valittaa hallinto-oikeuteen. Selventää tulisi käsitettä "kohtuullinen määrä käyttöesineitä" ja 4 §:n 4 momentissa mainittu "erityisistä syistä vanki saa toimittaa rahaa". Nykyisin ei ole yhtenäistä käytäntöä rahan toimittamisessa laitoksen ulkopuolelle. 1 § 3 kohdassa mainittu järjestyssääntö on erittäin järkevä säätelemään omaisuuden hallussapitoa.

2 §. Omaisuusluettelo

Naarajärven vankilan mielestä omaisuusluettelovelvoitetta ei tulisi asettaa avolaitoksille. Yhdessäkään avolaitoksessa ei luetteloida muuta kuin vankilan säilöön otettua omaisuutta.

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että perusteluissa olisi hyvä näkyä, muodostavatko omaisuusluettelot oman rekisterinsä, vai onko luettelo vain kunkin vangin kohdalle johonkin rekisteriin tallennettu tieto. Jälkimmäisessä tapauksessa luettelosta tiedon saanti tulisi kaiketi arvioitavaksi erityislain tarkastusoikeutta koskevien säännösten mukaisesti. Itse säännöksen sisällyttämistä tähän esitykseen voitaneen puoltaa vaikkapa rekisterin erään osan erityispiirteen korostamisella.

4 §. Rahan käyttö

Rikosseuraamusviraston mielestä lähtökohta rahankäytölle on oikea, mutta rajaton rahankäyttö ongelma mm. laitosjärjestyksen ja työmotivaation kannalta.

Keravan vankila (Hannula) toteaa, että jos rajoitus oman rahan käytöstä lopetetaan, vankiloissa olevat varakkaammat vangit tulevat ostamaan palveluita kanttiinitavaroilla. Tätä tapahtuu jo nykyisin lähettämällä rahaa osto-oikeutta jäljellä olevan vangin tilille. Nykyistä 500 mk rajaa voisi kuitenkin nostaa jonkin verran.

Kuopion vankila esittää, että elintarvikkeiden hankkimista koskeva säännös on kirjoitettu liian ehdottomaan muotoon. Uudessa laissa sitä voisi lieventää ja jättää harkintavaltaa. Elintarvikkeiden hankkiminen ja säilyttäminen on nykyisinkin melkoinen ongelma mm. säilytyspaikkojen puutteellisuuden vuoksi. Terveysriskit on myös huomioitava koska elintarvikkeiden säilyttämisessä on tarkat määräykset ja vastuut. Sama säädös pitäisi muuttaa myös tutkintavankeuslaissa.

Vankilavirkailijain Liitto VVL ry toteaa, että oman rahan käyttöoikeutta olisi edelleen syytä rajoittaa kaikkien vankien osalta. Säätlemättömästä tilanteesta kärsivät ennen kaikkea heikoimmat vangit. Rahan käytön laitosjärjestystä tai toisen henkilön turvallisuutta uhkaavaa ulottuvuutta on usein vaikea osoittaa etenkin kun painostuksen alaisiksi joutuvat pelkäävät kertoa heihin kohdistuvasta painostuksesta ja sen suorittajista.

Vankilain tekniset toimihenkilöt ry toteaa aiemmissa yhteyksissä vastustaneensa vankien oman rahan käyttöoikeuden laajentamista. Oman rahan rajoittamaton käyttö passivoi vankeja eikä kannusta heitä osallistumaan aktiivitoimintoihin.

5 §. Omaisuuden palauttaminen

Rikosseuraamusviraston mielestä vapautuneiden vankilaan jäänyt omaisuus on ongelma. Sen vuoksi laissa tulisi olla mahdollisuus hävittää ainakin arvoton tai vähäarvoinen omaisuus: ”Jos vapautunut ei tavoiteta tai hän ei nouda omaisuuttaan, se voidaan hävittää kolmen kuukauden kuluttua. Rangaistuslaitokseen jätetty omaisuus lähetetään *vapautetun* kustannuksella hänelle”. Tarvitaan myös säännös hävittämisestä, jos omaisuutta ei ole voitu palauttaa.

6 §. Palkka, toimintaraha ja käyttöraha

Jokelan vankilan mukaan palkkauksen yhdenmukaistaminen avolaitoksissa ja suljetuissa on periaatteellisesti oikein.

Keravan vankila (Peltonen) toivoo selvennettävän, mikä lasketaan tuotannolliseen työhön, mikä on käypä palkka sekä ketkä pääsevät palkan piiriin ja millä perusteilla. Vankila tiedustelee, miten käy opiskelijoitten.

Satakunnan vankilan mielestä vangin palkkauksessa on sinänsä tervetullutta pyrkiä nykyisestä sekavasta ja vankien kannalta epäoikeudenmukaisesta järjestelmästä selkeämpään ja oikeudenmukaisempaan palkkausjärjestelmään. Vangin oikeuksien kannalta on erityisen tärkeää yhtenäistää palkkaus suljettujen laitosten ja avolaitosten välillä. Tuotannollisesta työstä kaikissa laitoksissa maksettavaksi esitetty käypä palkka, joksi on arvioitu n. 35 mk/ h, on ajatuksena oikeansuuntainen. Toisaalta on muistettava, että tuotannollisessa työssä vankilat kilpailevat samoilla markkinoilla yksityisten yritysten kanssa ja kuitenkin vankien työkyky ja osaaminen on erittäin merkittävästi heikompi kuin yksityisten yritysten työntekijöiden. Siirtyminen käyvän palkan maksamiseen vaikeutaisi huomattavasti vankiloitten kykyä pystyä kilpailukykyiseen tuotannolliseen toimintaan. Tämän

vuoksi riittävä muutos olisi siirtyä tuotannollisen työn osalta yhtenäiseen palkkaukseen, jossa palkkaustaso olisi nykyisen avolaitospalkan suuruinen.

Sulkavan vankila esittää, että vankeuslain yksi keskeinen kantava ajatus on rangaistusajan hyväksikäyttö siten, että suunnitelmallisuus toiminnassa toteutuisi. Monet vangit hyötyisivät vankilassa järjestettävistä erityisohjelmista, koulutuksesta ja päihdekuntoutuksesta. Käytännössä enemmistölle vangeista kuitenkin raha ratkaisee, minkälaisiin toimintoihin vangit osallistuvat. Tällöin vangeille tehdyillä yksilöllisillä suunnitelmilla ei ole merkitystä. Erittäin järkevää on maksaa kaikille vangeille, jotka osallistuvat toimintaan, toimintarahaa, joka olisi porrastettu kuten nykyisinkin.

Komiteassa on esitetty, että tuotannollisesta työstä aiheutuvat lisäkustannukset olisivat 3,4 miljoonaa markkaa. Myös koulutukseen ja ohjelmiin osallistujille maksettaisiin toimintarahaa suljetuissa laitoksissa. Laskelmassa ei ole otettu huomioon pääomantuottoa, varastonkiertoa, materiaali-, energia-, markkinointi- jne. kuluja. Muutenkin silmämääräisesti arvioiden suljetuissa laitoksissa tuotannollisessa työssä maksettujen palkkojen ja toimintarahan lisäys on huomattavasti korkeampi. Suuruusluokka lienee 20 miljoonan tienoilla. Kustannuslaskelma tulisi tarkastaa.

Vankilavirkailijain Liitto VVL ry katsoo, että tuotannolliseen työhön osallistuvalla vangilla olisi syytä maksaa nykyistä parempaa palkkaa suljetuissa laitoksessa. On kyseenalaista tulisiko palkan vastata käypää palkkaa. Käyvän palkan maksaminen edellyttäisi lisäystä toimintamenoihin ja johtaisi toimistohenkilökuntaa työllistävään ylläpitomenojen takaisin perintään.

Vankilain Tekniset Toimihenkilöt VTT ry katsoo, että jos kaavailut vankipalkkauksen nostamisesta avolaitostasolle suljetuissa laitoksissa toteutuvat, tulee tästä johtuva kustannusten nousu huomioida täysimääräisenä määrärahalisäyksenä myös toimintarahoissa. Tuotannollinen ja valmentava työtoiminta toimivat jo nyt liian pienillä toimintarahoilla ja pitkään jatkuva niukkuus näivettää pikkujalaa työtoimintaa. Toisaalta vankipalkkauudistus on kannatettava asia mikäli se voidaan täysimääräisesti rahoittaa valtion budjetista. Vankipalkkojen noususta aiheutuva kustannustason nousu ei välttämättä vaikuta Senaatti - kiinteistön kanssa tehtyihin laitospöytäkirjoihin, mutta tämäkin tulee selvittää ja mikäli kustannuksia laitostasolle syntyy, niihin tulee varata kustannusten nousua vastaava lisämääräraha.

7 §. Suoritettavat pidätykset

Rikosseuraamusviraston mielestä perusteluissa tulisi kertoa, miten ruoka- ja ylläpitomenoista maksettava korvaus määritellään. Onko korvauksella tarkoitus kattaa menoista joku tietty osa vai onko perittävä korvaus määriteltävissä vapaasti. Pykälän 4 momenttia tulisi muuttaa siten, että jos vanki jättää korvauksen määräaikana suorittamatta, voidaan lupa peruuttaa.

Pelson vankila esittää pykälään lisättäväksi, ettei toiminta- ja käyttörahasta saa suorittaa pidätyksiä, ainakaan, ellei niistä kertyvä kuukausitulo ylitä 450 markkaa. Näin turvataan vangille saman suuruinen henkilökohtaisten käyttövarojen minimi kuin muillekin laitosasukkaille ja samalla säästytään turhanpäiväiseltä ja hyödyttömältä toimistotyöltä.

8 §. Suorittamatta jättäminen

Rikosseuraamusviraston mielestä vain kyseiseen toimintaan kohdistuva muun viranomaisen maksama tuki tulisi huomioida.

Naarajärven vankila esittää, että mikäli vanki ei osallistu toimintaan, hänelle ei tule maksaa palkkaa tai muuta rahaa.

Korkein oikeus toteaa, ettei vankeuslaista ilmene, kenelle päätösvalta asiassa kuuluisi. Tämä ei vastaa laissa muutoin noudatettua lainsäädäntötekniikkaa.

10 luku. Terveystenhoito

Yleistä

Rikosseuraamusvirasto ehdottaa luvun otsaketta muutettavaksi ("sosiaali- ja terveydenhoito").

Jokelan vankilan mielestä terveydenhoitoa koskevat säännökset ovat hyviä.

Vankimielisairaala toteaa, että uuteen lakiin on sisällytetty käytäntö psykiatrisesta vaarallisuusarvioista mielentilatutkimuksen yhteydessä. Se, että näitä arvioita on jouduttu tekemään Vankimielisairaalaissa, jonka tarjoama hoito on hyvin usein tarpeen pitkää tuomiota suorittaville vangeille, on huomattava epäkohta. Epäkohdan olemassaolosta on todettu eduskunnan oikeusasiamiehelle. Näiden pitkäaikaisvankien tuntema katkeruus sitä laitosta kohtaan, jossa arvio on tehty, estää hyvän hoitosuhteen muodostumisen. Tämän vuoksi lakiin tulisi kirjata se seikka, että vaarallisuusarvio ei saa perustua vankeinhoidon piirissä toimivissa sairaaloissa tehtyyn tutkimukseen.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus katsoo, että ehdotetun vankeuslain ja tutkintavankeuslain vankien ja tutkintavankien terveydenhoitoa koskevat säännökset vastaavat yleistä pohjoismaista säätelytasoa, jota voidaan tarvittaessa täydentää rikosseuraamusviraston tarkemmilla määräyksillä. Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksella ei ole huomautettavaa vankeusrangaistuskomitean ehdottamien vankien ja tutkintavankien terveydenhoitoa koskevien säännösten osalta.

Suomen Mielenterveysseura ry:n käsityksen mukaan vankilassa annettavan terveydenhuollon pitäisi vastata yhteiskunnassa yleisesti tarjottavan terveydenhuollon tilaa. Mietinnön alkuosassa esitetty näkemys siitä, että valtion ja kuntien välillä tehtäisiin erityissopimuksia sosiaali- ja terveydenhuollon osalta, edellyttäneen lisäselvityksiä kustannusten jaosta ja luultavasti myös kuntien motivointia. Terveydentilan seurannasta pitäisi olla yksityiskohtaisempaa ohjeistusta, esimerkiksi varmuusosastolle siirtyvien henkilöiden osalta.

A-Klinikkasäätiö toteaa, että vankeuslain 10 luvussa mainitaan ainoastaan terveydenhoito vankeinhoitolaitoksen piirissä toimivana hoito-organisaationa. Ehdotamme luvun laajentamista koskemaan sekä terveyspalveluja että sosiaalipalveluja. Perusoikeuksien mukaan julkisen vallan on turvattava kansalaisille nämä molemmat palvelualueet. Myös vankeinhoidon piirissä kehittyvät päihdeongelmaisten hoitopalvelut, joiden tarjoamisen päihdehuoltolaki määrittelee sekä terveyden- että sosiaalihuollon tehtäväksi, perustelevat luvun sisällön laajentamista.

1 §. Vangin terveyden- ja sairaanhoito

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri esittää harkittavaksi, että 1 §:ään lisätään viittaus tartuntatautilakiin ja mielenterveyslakiin. Kumpaakin näistä laeista sovelletaan muiltakin osin vankeinhoitolaitoksessa (mielenterveysL 7 § ja tartuntatautiL 9 §).

3 §. Rangaistuslaitoksesta vapauttaminen hoitoa varten

Rikosseuraamusvirasto huomauttaa, että vanki päästetään vapaaksi, ei sijoiteta hoitoon. Erottelu on olennainen sen vuoksi, että vapaaksi päästetyn henkilön hoidon kustannuksista vastaa kotikunta, hoitoon sijoitun vangin hoidosta taas vankila.

Vankimielisairaalan mielestä pykälän säännökset vastaisivat RTL luvun 1 b §:n mukaista käytäntöä, jonka mukaan rikosseuraamusvirasto voi rangaistuslaitoksen johtajan esityksestä tai häntä kuuluttuaan laskea vangin hoidettavaksi laitoksen ulkopuolella. Koska hoidon tarve vakavien mielisairauksien psykiatrisen pitkäaikaiskuntoutuksen osalta on usein parhaiten nähtävissä. Vankimielisairaalla, tulisi sen osuus mainita tässä erikseen, jollei pidetä täysin riidattomana sitä, että Vms on tässä yhteydessä tarkoitettu rangaistuslaitos, ja että Vms:n ylilääkäri ymmärretään ”rangaistuslaitoksen johtajaksi”.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mukaan 3 §:n otsikon ja 6 §:n tekstin sanamuoto (”vapauttaminen”) on harhaanjohtava. Kysymyksessä on tilapäinen vapauttaminen, josta arkikielessä käytetään nimitystä rangaistuksen täytäntöönpanon keskeyttäminen. Vankia ei myöskään vankeinhoitoviranomaisen päätöksellä ”sijoiteta” laitoksen ulkopuolella hoidettavaksi, koska sairaalaan ottamisesta ja sieltä poistamisesta päättää sairaalan ylilääkäri. Koska vanki on laskettu vapaaksi, häntä ei tarvitse valvoa, kuten ei yleensä ehdonalaiseen vapauteen päästettyäkään vankia. Ainakaan hoitolaitokselle ei voitane asettaa valvontavelvollisuutta. Mielenterveyslakiin viittaaminen lienee tarpeetonta, koska tilapäinen vapauttaminen voi tulla kysymykseen myös vaikeissa somaattisissa sairauksissa ja vammautumissa eikä psykiatrisen hoidon tarvitse olla vangin tahdosta riippumatonta. (s. 185) Ainakin perusteluihin tulisi kuitenkin kirjata, että itsenäisen sairaalayksikön ylilääkärin esitys riittää ilman sijoitusvankilan johtajan kuulemista. Samoin olisi selvennettävä, että johtaja ei päätöstä tehdessään tai lausuntoa antaessaan tarvitse potilaan terveydentilaa eikä suunniteltua hoitopaikkaa koskevia tietoja, joita ei hänelle ilman vangin kirjallista suostumusta voitaisi ilmaista. Päätöshän tehtäisiin joka tapauksessa keskusvirastossa, jossa on lääketieteellinen asiantuntemus.

4 §. Synnytys

Hämeenlinnan vankila esittää selvennettäväksi käsitettä ”riittävän ajoissa” ja esittää harkittavaksi, onko säännös laissa tarpeen sekä kuka voi päättää, mikä on riittävän ajoissa. Tähän asti on noudatettu äidin tunnetta ja toivomusta päästä sairaalaan.

Korkein oikeus toteaa, että 10 luvun synnytystä koskevan 4 §:ään ei sisälly säännöstä rangaistusajan kulumisesta synnytyksen aikana, joten on epäselvää, luettaisiinko synnytyksen vuoksi laitoksen ulkopuolella vietetty aika rangaistusajaksi.

5 §. Terveystenhuollon kustannukset

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että kiistely kustannusvastuusta on vaikeuttanut tarpeen mukaisten palvelujen kehittämistä vankeinhoidossa ja jälkihuollossa. Nykyinen epäselvä tilanne kustannusten jaosta tulisi saada päätymään ja saada aikaan ratkaisu, jolla ensisijaisesti turvataan vankien tarpeenmukaisen terveydenhuollon, psykososiaalisen kuntoutuksen ja huollon järjestäminen.

Sosiaali -ja terveysministeriön käsityksen mukaan on perusteltua, että valtio vastaa vankien terveydenhuollon kustannuksista.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri esittää selvennettäväksi, onko tämän säännöksen perusteella mahdollista jatkaa nykyistä käytäntöä, että vanki joissakin tapauksissa (erityisesti hammashuolto) osallistuu itse kustannuksiin. Termi ”vangin tarpeiden mukainen” voisi parantaa asiaa.

Valtiontalouden tarkastusvirasto yhtyy komitean esittämään käsitykseen siitä, että terveydenhuollon kustannuksia valtion ja kuntien välillä tulisi selvittää ja korostaa tämän selvitystyön tärkeyttä ja kiireellisyyttä. Rangaistusajan suunnitelma vapauttamis- ja valvontasuunnitelmiseen, valvontasuunnitelmien toteuttaminen sekä viranomaisyhteistyön ja tarpeellisten verkostojen aikaansaaminen edellyttävät selkeyttä kustannusten jakamiseen. Tarkastusvirasto katsoo, että ehdotuksen tekeminen kustannusten jaosta olisi tullut sisällyttää jo tämän komitean työhön myös kysymyksen kiinteän yhteyden vuoksi ehdotettuihin säädöksiin. Kaiken kaikkiaan tarkastusvirasto korostaa eri viranomaistahojen aidon yhteistyön edellytysten luomisen tärkeyttä niin pitkälle kuin se on mahdollista myös lainsäädännön tasolla, jotta vangeille järjestetyn hoidon tai kuntoutuksen jatkuminen vapaudessa voitaisiin turvata. Tältä osin tarkastusvirasto viittaa seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamista selvittäneen toimikunnan selvitystyön tuloksiin ja ehdotuksiin.

Ihmisoikeusliitto ry katsoo, että komiteamietinnössä on hyvin ilmoitettu, että määrärahat terveydenhuoltoon (10 luku 5 §) tulevat valtion varoista. Tämä toivottavasti lopettaa kiistelyn siitä maksaako kunta tai valtio vangin tekohampaat ja silmälasit. Vangilla tulee olla oikeus siihen huoltoon, mihin hänellä on oikeus vapaudessakin.

6 §. Päätösvalta

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri 6 §:n 2 momentissa pitäisi väärinkäsitysten välttämiseksi tulisi käyttää ilmausta ”päättää *siirtämisestä...*hoitoon ja tutkimukseen” (vrt. 2 §). Ulkopuoliseen hoitoon lähettämistä päätetään (päivystystapauksia lukuun ottamatta) vankilan lääkäri, hoidon sisällystä vankilan ulkopuolella taas ulkopuolinen lääkäri.

Jos johtaja ei suostu lääkärin tai sairaanhoitajan tarpeelliseksi katsomaan siirtämiseen vankilan ulkopuolelle, asia tulisi viivytyksettä alistaa vankeinhoitolaitoksen ylilääkäriin ratkaistavaksi (siitä huolimatta, että 14 luvun 10 §:n perustelujen mukaan keskusvirastossa ei ole tarkoituksenmukaista tehdä yksittäistä vankia koskevia päätöksiä). Muu olisi vakavasti vastoin terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 22 §:ää, jonka mukaan lääkäri päättää potilaan tutkimuksesta ja hoidosta.

Kuopion vankila esittää, että rikosseuraamusvirasto päättäisi lääkäriä kuultuaan 3 §:n mukaisesta laitoksesta vapauttamisesta. ”Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri” pitäisi vaihtaa sanaan ”lääkäri”, joka on yleisnimi ja voitaisiin käyttää lisäksi hyvin asiantuntijoina vankiloiden lääkäreitä tai muita asiantuntijalääkäreitä.

7 §. Omalla kustannuksella järjestettävä hoito

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri mukaan 7 §:n perusteluista ilmenee, että hoitoa koskevat päätökset tekisi kuitenkin vankilan lääkäri (s. 185). YK:n vähimmäissääntöjen ja EN:n vankilasääntöjen mukaan tutkintavangin oman lääkärin ja hammaslääkäriin on vangin kustannuksella sallittava käydä häntä tapaamassa ja hoitamassa, jos siihen on perusteltu syy. Perusteluteksti sivulla 144 on tältä osin epätarkka (...tutkintavangeille on turvattu oikeus saada valitsemansa lääkärin...hoitoa). Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa No. R(98)7 todetaan, että tutkintavangilla tulisi

olla oikeus pyytää omalla kustannuksellaan oman lääkäriinsä tai muun ulkopuolisen lääkärin konsultaatiota (entitled to ask for a consultation with). Saman suosituksen mukaan rangaistusvangit voivat pyrkiä saamaan toisen lääkärin mielipiteen (may seek a second medical opinion), ja vankilan lääkärin tulisi ottaa ehdotus harkittavakseen (give this proposition sympathetic consideration). Selitystekstin mukaan kysymys on vankilaan tulevasta lääkäristä, ei pääsemisestä vankilan ulkopuolelle.

Ylilääkäri esittää 7 §:n sanamuodon muuttamista niin, että siitä selvästi vangillekin ilmenee, että a) hänellä ei tämän säännöksen perusteella ole absoluuttista oikeutta päästä vankilan ulkopuolelle ja b) että tässäkin tapauksessa hoidon toteuttamisesta päättää vankilan lääkäri. Perustelutekstissä ehdotan korvattavaksi termin terveydenhoito ilmauksella terveydenhuolto (joka sisältää terveydenhoidon, sairaanhoidon ja lääkinnällisen kuntoutuksen). Lisäksi esitän, että terveydenhuoltoon liittyvästä poistumisluvasta pyydetäisiin lääkärin (eikä terveydenhuoltohenkilökunnan) lausunto. (s. 186)

8 §. Psykologinen neuvonta, tuki ja hoito

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri pitää tärkeänä, että säännös psykologisesta tuesta on otettu terveydenhuoltoa koskevaan kappaleeseen, koska psykologi toimii tällaisessa työssä nimenomaan terveydenhuollon tehtävissä, potilastyössä.

Keravan vankila painottaa, että kotikunta tulisi saada kotikunta ymmärtämään jatkuvuuden nimesssä säännöksen merkitys, erityisen tärkeää seksuaali- ja väkivaltarikollisten ja mielenterveysongelmaisten kanssa.

Mikkelin vankila pitää hyvänä että laeissa on pykälä psykologisesta neuvonnasta, tuesta ja hoidosta. Nykyisessä lainsäädännössä asiat ovat rivien välistä epämääräisesti ymmärrettävissä ja kuitenkin tiedetään, että vangeilla on tällaiseen apuun hyvin paljon enemmän tarvetta kuin väestöllä keskimäärin. Pykälän ilmaus on myös neutraali ja yksinkertainen niin kuin sen tulee ollakin. Varauksellisen kannan voi kyllä ottaa sanoihin "mahdollisuuksien mukaan". Vangitkin ovat yhä enemmän perillä psykologisista palveluista ja osaavat niitä käyttää. Esimerkiksi niiden laatua koskevia kysymyksiä saattaa joskus tulla, toisin kuin ennen, jolloin ei kysyty mitään.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus pitää nimenomaista säännöstä mahdollisuudesta psykologiseen neuvontaan, tukeen ja hoitoon tarpeellisena.

A-klinikkasäätiö ehdotta, että luvun kahdeksannen pykälän otsikko muutettaisiin kuulumaan "Terapeuttinen neuvonta, tuki ja hoito". Tällaisia palveluja voisivat siten tarjota ja tarjoavat jo nyt muutkin ammattiryhmät kuin psykologit.

Rikosseuraamusvirasto ehdottaa uutta pykälää sosiaalityöstä:

uusi 8 § Sosiaalityö

Vankia on tarpeen mukaan tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden edistämisessä hänen läheisiinsä sekä asumiseen, työhön, toimeentuloon sekä sosiaalietuuksiin ja -palveluihin liittyvien asioiden hoitamiseksi sosiaalityön menetelmin.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) tarkoitettujen sosiaalihuoltoasioiden hoidossa on noudatettava, mitä edellä mainitussa laissa säädetään.

11 luku. Vapaa-aika

Yleistä

Jokelan vankilan mielestä vapaa-aika vastaa käytäntöä.

1 §. Vapaa-ajan toiminta

Keravan vankila (Peltonen) esittää selvennettäväksi, onko vangille annettava tilaisuus osallistua suunnitteluun ja järjestämiseen.

2 §. Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin

Keravan vankilan (Peltonen) esittää selvennettäväksi, miten vanki saa osallistua vapaa-aikaan muiden kanssa erillisillä osastoilla (päähteettömät osastot).

3 §. Uskonnonharjoitus

Sulkavan vankila esittää, että pienissä laitoksissa on järkevää käyttää ulkopuolisia palveluja. Uskonnonharjoitus on tärkeä ihmisoikeudellinen periaate. Tämän periaatteen toteutuksessa pitäisi voida käyttää mahdollisuutta laitoksen ulkopuolella järjestettäviin jumalanpalveluksiin kuten nykyinen käytäntö on. Pykälä voisi kuulua esimerkiksi: ”Rangaistuslaitoksen on järjestettävä mahdollisuus vangeille osallistua jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin uskonnollisiin tilaisuuksiin”.

Suomen vankilapapit toteaa, että vankeuslain 11 luvun 3 pykälän 2 kappaleen ja tutkintavankeuslain 7 luvun 2 pykälän 1 kappaleen viitataan vankeuslain 5 luvun 5 pykälään sekä 15 ja 18 luvun ynnä tutkintavankeuslain 10 ja 13 lukuun. Näissä säädetään rangaistuslaitoksen järjestyksestä ja kurinpidosta sekä turvaamistoimenpiteistä. Kun näissä lainkohdissa säädettyjä perusteita sovelletaan uskonnon harjoittamiseen, syntyy eräissä tapauksissa ongelmallinen tilanne: Oikeutta osallistua uskonnon harjoittamiseen voidaan rajoittaa rangaistusluonteisena toimenpiteenä. Eristysselliin oman turvallisuutensa (esim. itsetuhovaara, toisten vankien taholta koettu uhka) vuoksi sijoitettu voi menettää mahdollisuuden osallistua uskonnon harjoittamiseen juuri silloin, kun se hänelle erityisesti olisi tarpeen. Ellei vankia ole päihtymyksen, sekavan mielentilan tai muille vaarallisuutensa vuoksi estettävä osallistumasta uskonnollisiin tilaisuuksiin, ei tätä oikeutta tulisi rajoittaa. Rangaistuslaitoksissa toimitaan näissä asioissa usein varsin yksioikoisesti. Siten voidaan osallistumista uskonnollisiin tilaisuuksiin rajoittaa, vaikka osallistuminen ei vaarantaisi laitoksen turvallisuutta ja järjestystä, tai vangitsemisen tarkoitus ei osallistumisen sallimisesta vaarantuisi. Tämä on mahdollista, koska jumalanpalvelukset ja hartaustilaisuudet ovat valvottuja ja vanki voidaan tilaisuuden ajan pitää erillään muista vangeista. Edellä mainituin perustein olisi uskonnon harjoittamisen oikeuden rajoittamista koskevassa lainkohdassa rajattava ja yksilöitävä perusteita osallistumisoikeuden rajoittamiseen koskemaan vangin päihtymystä, sekavaa mielentilaa tai vaarallisuutta muille henkilöille.

Vankeuslain 11 luvun 3 pykälän 3 kappaleen mukaan rangaistuslaitoksessa on oltava uskonnonharjoitukseen soveltuvat tilat. Nykytilanteessa näin ei kaikissa rangaistuslaitoksissa ole. Uskonnon harjoittamiseen soveltuvana tilana tarvitaan erillistä, rauhallista, asianmukaisesti sisustettua ja varustettua tilaa. Mikä tahansa monitoimitila ei tällaisia edellytyksiä täytä. On tärkeää, että uskonnonharjoitukseen soveltuvaa tilaa koskeva kohta tulisi vankeuslakiin sekä tutkintavankeuslakiin. On myös tarpeen, että tätä lainkohtaa täsmennetään samoin kuin on tehty komitean mietinnössä lain perusteissa.

Kirkkohallitus toteaa, että perustuslaki takaa uskonnon ja omantunnon vapauden sekä vapaudessa että vankeudessa. Rangaistuslaitoksessa uskonnonharjoitus lähtee vankien tarpeesta. Laitos on velvollinen vastaamaan vankien sielunhoidon ja uskonnonharjoittamisen tarpeeseen.

Lakiehdotus tarjoaa uskonnonharjoittamiseen vankilassa selkeän toiminnallisen lähtökohdan. Uskonnollinen toiminta lähtee vankien, ei vankilan ulkopuolisen yhteisön tai henkilökunnan tarpeista. Tällä tavoin vankila ei voi muodostua vain ulkopuolelta tulevan uskonnollisen toiminnan kohteeksi. Lakiehdotus takaa myös sen, ettei henkilökunnalla ole oikeutta asettaa kyseenalaiseksi vangin uskonnollisia tarpeita tai arvioida tämän vakaumuksen autenttisuutta.

Lakiehdotuksen uskonnonharjoittamista koskevassa pykälässä todetaan, että vangeilla on oikeus tavata oman uskontokuntansa edustajaa tai muuta sielunhoitajaa. Mikäli muu sielunhoitaja on toisen uskontokunnan edustaja, lähtökohdana on luonnollisesti vangin oma toivomus.

Vankeinhoito-osaston ohjeen (12/011/99) mukaan vangin on annettava keskustella vankilassa kahden kesken oman uskontokuntansa edustajan tai toivomansa muun uskontokunnan edustajan kanssa. Kirkkohallitus haluaa kiinnittää huomiota siihen, että nämä keskustelut on järjestettävä siten, että rippisalaisuus säilyy. Rippisalaisuus on turvattava silloinkin, kun vanki on teknisen kuuntelun tai katselun kohteena. Teknisen valvonnan laajentuessa on varsin erikoista, ettei vankeuslakiehdotuksessa kiinnitetä huomiota tähän vankeinhoito-osaston antamaan ohjeeseen. Rippisalaisuuden turvaamisen liittyvä maininta tulisikin ehdottomasti liittää myös vankeuslakiin.

4 §. Kirjasto

Rikosseuraamusvirasto esittää viimeisestä virkkeestä poistettavaksi sanan tarvittaessa. Kirjastopalvelua tulisi tarjota eikä vangin joutua pyytämään sitä. Kirjastopalvelujen käytön rajoittaminen kurinpitorangaistuksena on ongelmallista.

6 §. Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuraaminen

Turun oikeustieteellinen tiedekunta esittää harkittavaksi, onko tarpeen, että vankilan henkilökunta määrittlee, miten paljon vanki saa ostaa aikakauslehtiä ja kirjallisuutta. Sanat "kohtuullisessa määrin" eivät ole välttämättömiä.

7 § Kokoontuminen rangaistuslaitoksessa

Jokelan vankilan mielestä kokoontumisen rajoitukset on hyvä kirjata lakiin.

8 §. Päätösvalta

Suomen vankilapappien mielestä vankeuslain 11 luvun 2 pykälän 2 kappaleen ja tutkintavankeuslain 7 luvun 1 pykälän 2 kappaleen mukaan vangin osallistuminen vapaa-ajan toimintaan voidaan evätä. Lainkohdan perustelujen mukaan muukin järjestystä tai turvallisuutta vaarantava käyttäytyminen eväisi oikeuden osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen. Vankeuslain 11 luvun 8 pykälän ja tutkintavankeuslain 7 luvun 6 pykälän mukaisen luvan osallistua jumalanpalvelukseen tai hartaustilaisuuteen eväämisen hoitaa tällä hetkellä vankilapastori, yhteistyössä valvonnan esimiehen kanssa.

Uskonnon harjoittamisen oikeus kuuluu perustuslain turvaamiin perusoikeuksiin. Siksi uskonnon harjoittamista ei tule yksinkertaisesti rinnastaa muuhun vapaa-ajan toimintaan. Uskonnon harjoittamisessa liikutaan periaatteellisesti sekä käytännössä herkällä alueella. Uskonnon harjoittamisen

rajoittaminen edellyttää uskonnollisen tilaisuuden luonteen hyvää ymmärtämistä sekä tähän liittyvää kykyä arvioida, milloin jonkun henkilön käyttäytyminen on liiallisesti häiritsevää. Käytännössä on ollut havaittavissa, että valvontahenkilökunnan voi olla vaikea arvioida uskonnollisen tilaisuuden kannalta häiritsevän käyttäytymisen rajaa. Lisäksi uskonnon harjoittamisen oikeuden rajoittamiseen tulee liittyä häiriköineen henkilön kanssa tapahtuva asian selvittäminen ja jatkotoimista päättäminen (osallistumisrajoituksen jatkaminen, mahdollisuus yksityiseen uskonnon harjoittamiseen). Tämä tehtävä kuuluu luonnollisesti vankilan pastorille. On luontevaa ja yksilön oikeuksien kannalta merkittävää, että uskonnonharjoittamista koskevista asioista vastaa vankilapastori uskonnon harjoittamisen edellytyksistä vastaavana virkamiehenä.

Edellä mainituin perustein olisi uskonnon harjoittamista koskeva lainkohta erotettava muusta vapaa-ajan toiminnasta ja siihen kohdistuvista rajoituksista päättäisi vankilan pastori yhdessä valvonnan esimiehen kanssa.

12 luku. Kirjeenvaihto ja puhelut

Yleistä

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että vangin kirjeenvaihtoon ja puheluihin on laillisuusvalvonnassa jouduttu ottamaan useasti kantaa sekä vankien että tutkintavankien osalta. Laitokseen sijoitetun kannalta voidaan tyydytyksellä havaita, että sekä kirjeenvaihto että puhelimen käyttäminen kirjataan vangille oikeudeksi. Mietinnössä esitettyihin "oikeuksien" rajoitusperusteisiin ei ole huomautettavaa jäljempänä oikeusavustajan osalta lausutun lisäksi. Kirjaamisvelvoitetta pidetään hyvänä.

2 §. Kirjeen lukeminen

Jokelan vankilan mielestä kirjeen lukemisen edellytykset ovat hyvät ja tarpeelliset sanoa laissa.

3 §. Kirjeenvaihto valvontaviranomaisten ja –elinten kanssa

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mielestä vangit eivät käytännössä aina tiedä, mikä viranomaisen valvoo terveydenhuoltoa vankeinhoitolaitoksessa. Siksi vangin omaa terveydenhuoltoa koskevia kirjeitä saatetaan lähettää esim. sosiaali- ja terveysministeriöön tai –ministerille. Lisäksi vangilla on terveydenhuoltoaan koskevissa asioissa oikeus kirjoittaa vankeinhoitolaitoksen potilasasiamiehelle (joka nyt sattuu olemaan keskusviraston virkamies), Potilasvahinkolautakunnalle ja Potilasvakuutusyhdistykseen (jotka eivät ole valvontaviranomaisia) sekä tietosuojavaltuutetulle. Hän voi tehdä hoidostaan rikosilmoituksen. Sairaala voi lähettää vangille hänen hoitoaan koskevan kirjeen, esimerkiksi hoitoyhteenvedon. Sosiaalilautakunnan vangille osoittama päätös voi myös sisältää salassa pidettäviä asioita. Tulisi selventää, miten turvataan vangin yksityisyyden suoja näissä tapauksissa? (Perusteluissa on epähuomiossa mainittu vain kansainvälisen valvontaelimen lähettämät kirjeet, kun tarkoitettaneen myös kotimaisten lähettämiä.) Em. näkökohdat tulisi ottaa huomioon myös muun tietoliikenteen valvonnassa.

4 §. Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa

Jokelan vankila katsoo, että asiamiehen kanssa käytävän kirjeenvaihdon 4 §:n 2 mom. kohta on tervetullut. Mutta myös toisinpäin tilanne saattaa olla mahdollinen eli että vanki lähettää asianajajalleen kirjeen, josta päältäpäin voisi arvioida sen sisältävän edelleen lähetettäviä kirjeitä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että tapaamisia, kirjeenvaihtoa ja puheluja koskevissa säännöksissä asianajajat ja yleiset oikeusavustajat on asetettu muista asiamiehistä poikkeavaan asemaan. Vankeuslain osalta ehdotus vastaa voimassa olevaa sääntelyä, mutta tutkintavankeuslaissa tämä merkitsee muutosta nykyiseen. Säännösten yhtenäistämistä apulaisoikeusasiamies pitää perusteltuna. Voidaan kuitenkin kysyä, onko valittu ratkaisu perusteltu.

Suomen perustuslaki kuten myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset turvaavat perus- ja ihmis-oikeutena mm. oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taataan rikoksesta epäillylle tiettyjä vähimmäisoikeuksia, mm. oikeus saada riittävästi aikaa ja edellytykset valmistella puolustustaan ja oikeuden puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Myös oikeudenkäymiskaassa on lukuisia säännöksiä, joilla turvataan asianajosalaisuutta. Avustajan käyttömahdollisuus onkin eräs keskeinen epäillyn oikeus ja sen tehokkuutta on pyritty monin tavoin, mm. edellä mainituilla säännöksillä turvaamaan.

Vapautensa menettäneen ja hänen avustajansa tarve luottamukselliseen yhteydenpitoon ei nähdäkseeni ainakaan periaatteellisella tasolla vaihtele sen mukaan, onko hänen avustajansa asianajaja tai esimerkiksi yksityisen lakiasiaintoimiston lakimies. Apulaisoikeusasiamies viittaa erityisesti oikeuteen itse valita oikeudenkäyntiavustaja. Todettakoon myös, että maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain mukaan avustajaksi voidaan määrätä muukin henkilö kuin asianajaja tai yleinen oikeusavustaja. Myöskään esitutkintalaissa ei edellytetä, että avustaja olisi asianajaja tai yleinen oikeusavustaja. Kun oikeus tehokkaasti puolustautuu ja itse valita avustajansa on nähdäkseeni osa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ydinaluetta, ei näitä oikeuksia tulisi vesittää ilman erityisen painavia perusteita. Ehdotetun sääntelyn välttämättömyyttä ei tässä suhteessa ole mielestäni perusteltu hyväksyttävästi.

Suomen Asianajajaliitto ry toteaa, että ehdotetussa 12:4,2:ssä säädettäisiin vangille asiamieheltä saapuneesta kirjeestä. Tällaisen kirjeen saisi avata vain vangin läsnä ollessa. Perusteena tälle esitetään, että esim. asiamiehen toimiston leimalla varustetut kirjekuoret eivät ”kaikissa tilanteissa takaa, että kirje todella on asiamieheltä” esim. ilmenneiden väärinkäytöstopausten johdosta. Herää kuitenkin kysymys, onko tässä suhteessa menty eräässä mielessä liian pitkälle: Jos kirje avataan aina, säännön mukaisesti, viranomaisen toimesta, voidaan periaatteellisesti ainakin spekuloida sillä, toteutuuko vangin ja hänen oikeudellisen neuvonantajansa välinen luottamuksellinen yhteydenpito toivotulla tavalla, koska teoriassa aina silloin, kun ulkopuolinen pääsee kirjeisiin käsiksi, on mahdollisuus siihen, että myös sen sisältöä ainakin päällisin puolin tarkastellaan tai siihen tutustutaan. Tämä tulee hyvin kyseenalaiseksi, koska kirjeiden sisältö saattaa hyvinkin yksityiskohtaisesti koskea esim. vireillä oleviin oikeudenkäynteihin liittyviä yksityiskohtia, kuten todistelua, juridista arviointia tms. Nämähän puolestaan ovat juuri sellaisia yksityiskohtia, joiden osalta vangin ja asiamiehen välinen luottamuksellinen suhde ja siihen liittyvä käsiteltyjen asioiden salaisuus ulkopuolisiin nähden, tulee korostetusti esille.

Tämän johdosta olisikin parempi, jos vankeuslain 12:4,2 säädettäisiin siten, että kirjeen avaaminen viranomaisen taholta edellyttäisi esim. ”perusteltua syytä”, eli esim. jonkinlaista epäilyä väärinkäytösriskistä sen suuntaisesti, kuin edellä viitatuin tavoin ehdotuksen perusteluissa nyt esitetään. Tällöin tietenkin, jo yleisistä syistä, korostetumpi viranomaiskontrolli on hyväksyttävää ja paikallaan, mutta se, että sellainen olisi pääsääntö, tuntuu kohtuuttomalta edellä lausuttuun nähden. Asia korostuu, koska epätavanomaista ei ole sekään, että vangin sijoituspaikka sijaitsee eri paikkakunnalla kuin missä hänen asianajajansa toimipaikka on, koska samalla henkilöllä saattaa olla useampiakin asiamiehiä tai avustajia esim. silloin, jos hänellä on juttuja eri paikkakunnilla.

Kirjesalaisuuteen liittyvä yksityiskohta on jo perusoikeuksien (vrt. Hallitusmuodon 8 §, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus 8 art. ja Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva asetus 17 art.) sekä luottamuksellisen asiामीessuhteen ja siihen kuuluvan normaalin salaisuuden säilymisen kannalta ensiarvoisen tärkeä.

5 §. Kirjeen tai puhelinvälittelyn pidättäminen

Rikosseuraamusviraston mielestä pykälään tulee lisätä, että vangin lähettämä postienmaksu tai muu luotolla tai osamaksuna tapahtuva tilaus voidaan pidättää, jollei vanki osoita, että hänellä on riittävästi varoja tilauksen maksamiseen. Kieltoa vastaan tilattu lähetys voidaan palauttaa lähettäjälleen ilman vangin suostumusta.

6 §. Puhelimen käyttö

Jokelan vankilan mielestä puhelimen käyttöä koskeva säännös on selkeä.

Keravan vankila (Hannula) toteaa, että nykyisin vangit soittavat puhelunsa vartijan työhuoneesta olevasta puhelimesta. Lisäksi puhelinkortit ovat henkilökunnan hallussa. Asianajaja yms. puhelut järjestetään pyynnöstä niin, ettei siinä ole ketään kuuloetäisyydellä. KEV:n tyyppisessä muuritusmassa vankilassa puhelimen täysin valvomaton käyttö aiheuttaisi monia ongelmia.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että esityksen perustelujen maininta siitä, että "kuuntelua ei olisi ... puhelimesta tapahtuvan puheen kuuleminen ilman kuuntelutarkoitusta" (s. 191 ja 235). Jo pelkän vangin osuuden kuuleminen puhelusta voi loukata esim. asianajajalle soitettun puhelun luottamuksellisuutta, joka esityksenkin mukaan pitäisi olla ehdoton. Muutoinkin kysymys puhelujen valvonnasta on perusoikeuksien toteutumisen kannalta ongelmallinen. Apulaisoikeusasiamies viittaa ohien liitetyistä ratkaisuksista ilmeneviin kannanottoihin.

Vankilavirkailijain Liitto VVL ry toteaa, että yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetään suljettuja laitoksia koskevasta puhelimen käytön luvanvaraisuudesta luovuttavaksi. Samalta todetaan, että puhelimen käytön ehdoksi voidaan asettaa vangin ilmoitus siltä, kehen hänellä on tarkoitus olla yhteydessä. Vangin ilmoitus siitä, kehen hän on yhteydessä on perusteltu toimenpide esim. lähestymiskieltoja ajatellen. Toisaalta rikollisen toiminnan estäminen vaatii puheluiden suhteen kontrollointia edelleen. Kirjatuista puhelutiedoista on ollut eräissä tapauksissa hyötyä myös poliisin toiminnalle. Puhelimen käytön ehdoksi tulisi siis asettaa vangin ilmoitus siitä kehen hän on yhteydessä.

9 §. Sähköinen viestintä

Sisäasiainministeriön mielestä 12 luvun 9 §, jonka mukaan vangille voitaisiin antaa oikeus olla yhteydessä ulkomaailmaan telepäätelaitteen (esimerkiksi matkapuhelimen) välityksin, edellyttää todennäköisesti lisäharkintaa sen suhteen, millaisia valvonnallisia ongelmia sen soveltamisesta käytännössä seuraisi. Nopeasti kehittyvän viestintäteknologian uudet sovellukset saattavat vesittää yhteydenpidon rajoittamisen lähes kokonaan. Säännökset yhteydenpidon rajoittamisesta tulisi olla mahdollisimman tekniikkariippumattomat.

11 §. Päätösvalta

Kuopion vankila esittää pohdittavaksi, voisiko kirje- tai muun postilähetysten pidättämisessä päätösvalta olla vankilan johtajalla eikä turvallisuudesta vastaavalla virkamiehellä. Näissä päätöksissä tarvitaan erityisen huolellista harkintaa, koska puututaan perusoikeuteen, jolloin päätösvalta pitäisi

olla aika korkealla.

Sulkavan vankilan mielestä 1 luvun 8 §:ssä on määräykset toimivallan määräytymisestä rangaistuslaitoksessa. Johtajalla olisi oltava yleistoimivalta. Tarkemmin toimivallasta määriteltäisiin laitoksen työjärjestyksessä. Päätösvalta postin lähetyksissä olisi valvonnan esimiestehtävissä toimivalla virkamiehellä. Juuri tämän tyyppisissä asioissa on mielestäni tärkeää, että johtaja yleistoimivallallaan ohjaa esimiestehtävissä toimivia virkamiehiä.

13 luku. Tapaamiset ja muut yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle

Yleistä

Jokelan vankilan mielestä tapaamissäännökset vaikuttavat toimivilta.

Keravan vankila toteaa juuri vapautuneiden kohdalla tai siis erityisesti nuorten vapautuneiden kohdalla olevan käytännössä huonoja kokemuksia. Vankila esittää harkittavaksi karenssiainaa saapua vankilaan kavereita tapaamaan.

2 §. Tapaamistilat ja tapaamisten valvonta

Rikosseuraamusviraston mielestä erityisesti varmuusosastolla olevien vankeihin ja muihin erityistä tarkkailua edellyttävien vankien tapaamisen valvonta saattaa edellyttää, että tapaaminen järjestetään videotapaamisena, eli vanki ja tapaaja ovat eri huoneissa kuvan ja äänen siirtyessä sähköisesti.

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että pykälän perusteluissa tulisi selvittää, mitä kyltti videovalvonnasta tarkoittaa eli valvotaanko tietystä tilassa tapahtuvaa tapaamista aina videolla vai käynnistetäänkö valvonta jollain päätöksenteolla. Jos tapaamistilan valvonta ei automaattisesti käynnisty tapaamisen alkaessa, lienee syytä olla olemassa esimerkiksi jollain valo- tai äänimerkein toteutettava ilmoitus-tapa valvonnan alkamisesta. Kyltistä tulee ilmetä myös onko kyseessä nauhoitettava valvonta. Valvonnan kohteella tulisi olla mahdollisuus saada tieto valvonnan tarkoituksesta.

4 §. Tapaamisen epääminen

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että perusteluissa voisi yhdellä lauseella todeta sen, että tapaamisen epääminen ei aiheuta merkintää tapaamiskieltoiluetteluun.

6 §. Tapaamiskielto

Hämeenlinnan vankila (Eriksson) esittää selvennettäväksi, miten määritellään, kuka on vangin läheinen. Lähiomaiset on melko helppo määrittellä tosin siihenkin saisi olla selkeät ohjeet, ketä ovat vangin lähiomaiset. Jos vanki ilmoittaa, että tapaaja on läheinen, niin silloin tapaamiskieltoa ei voida määrätä. Käytännössä ei siis lainkaan.

7 §. Tapaamiskieltoiluettelo

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että olisi oikeampaa käyttää nimitystä tapaamiskieltoirekisteri.

8 §. *Yhteys tiedotusvälineisiin*

Sulkavan vankila esittää, että pykälä johtaa ”julkisvankeihin” jotka sopivaa korvausta vastaan esiintyvät tiedotusvälineissä. Tämä on tietyllä tavalla irvokasta, koska he eivät ansaitse tekojensa perusteella julkisuutta, eikä sellainen julkisuus palvele kansalaisyhteiskuntaa eikä yleisiä etuja. Esittän, että vangin oikeutta olla yhteydessä tiedotusvälineisiin voitaisiin rajoittaa, milloin se on yleisen edun kannalta tarkoituksenmukaista.

14 luku. Poistumislupa

Yleistä

Sisäasiainministeriön mielestä 14 luvun järjestelmä täsmentää poistumisluvan edellytyksiä, mitä on pidettävä myönteisenä uudistuksena. Yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan järjestelmä tulisi myös ainakin lain tasolla jonkin verran kiristämään poistumisluvan edellytyksiä. Merkittävää kuitenkin käytännön kannalta on, missä määrin luvan ehtojen noudattamista on mahdollisuus valvoa. Edellytyksiin on kirjattu erääksi luvan saamisen kriteeriksi se, että vangin ”henkilöstä ja rikollisuudesta saatujen tietojen mukaan luvan ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä.” Tämä yhdessä muun käytettävissä olevan selvityksen kanssa antanee kuitenkin ainakin mahdollisuuden estää luvan väärinkäyttö rikollisen toiminnan jatkamiseen.

Rikosseuraamusvirasto esittää selvennettäväksi, minkä pykälän perusteella vanki voi osallistua tavoitteellisiin vapaa-ajan tilaisuuksiin rangaistuslaitoksen ulkopuolella.

Hämeenlinnan vankila/Ojoisten työsiirtolan mielestä mietinnössä on hyvää se, että lomataimet nivellettäisiin rangaistusajan suunnitelman osaksi. Nykyiseen verrattuna poistumisluvat olisivat suunnitelmallisempia ja niiden onnistuminen vielä todennäköisempää kuin nykyisin. Myös porrastus poistumislupien suhteen tuntuu järkevältä. Tietenkin voi olla pieni riski pitkätuomioisilla miehillä karkaamisten lisääntymiseen, kun lomalle pääsy viivästyy. Tärkeistä syistä myönnettäville poistumislupille tuleva vuosittaiskatto lienee hyvä asia.

Jokelan vankilan mielestä poistumislupa käytäntö toisaalta selkiintyy, toisaalta tärkeän syyn mukana olo tulee lisäämään haluja käyttää myös tämä etu hyväksi. Poistumislupien teoreettinen nykyinen L-aika on helpolla muodostunut vangeille kiintopisteeksi, jonka jälkeen tulee saada poistua. Tämän vuoksi ajan myöhäistäminen on perusteltua. Erittäin tärkeän syyn edellytys on vastannut ehdotettua muutosta.

Sulkavan vankilan mielestä koko 14 luku olisi, mikäli mahdollista, vielä käytävä huolellisesti läpi ja pohdittava, mitä kirjoitetaan lakiin ja mitä säännösteltäisiin yksityiskohtaisesti alemmanasteisilla normeilla. Nykyinen poistumislupakäytäntö on toiminut kohtuullisen hyvin, eikä kattavaa analyysiä nykyisestä järjestelmästä ole tehty.

Tietosuojavaltuutettu toteaa, että poistumisluvan myöntämistä ilmoitetaan perusteluissa arvioitavan kokonaisuutena. Perustelujen mukaan otetaan huomioon vangista jo saadun tiedon lisäksi myös saatavilla oleva tieto. Perusteluihin suositetaan selvennystä, mistä ja miltä tahoilta saaduista tiedoista voisi olla kyse.

Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry katsoo, että poistumislupajärjestelmä on vapautumiseen valmistautuvalle vangille asianmukainen asteittainen askel omaehtoiseen selviytymiseen yhteiskunnassa.

Poistumislupien ehdoista poikkeamisen toteaminen on poliisille ongelmallista, jollei sille viranomaisena järjestetä rajoitetuin oikeuksin, esimerkiksi kihlakuntien yhdyshenkilöverkko, mahdollisuus tarkistaa lupaehdot ja -oikeudet rikosseuraamusviraston ylläpitämästä rekisteristä.

2 §. Poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että 2 kohtaa on lievennetty (ehtojen noudattamisen todennäköisyys). Nykyisin edellytetään, että törkeisiin rikoksiin ja väkivaltarikoksiin syyllistyneen ehtojen noudattaminen ”lähes varmaa”. Kun muuten lakiesityksen henki käsittääkseni on, että pitkätuomioisten poistumisluvulle pääseminen vaikeutuu, niin toisaalta ehtojen noudattamista ei enää painoteta.

3 §. Rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävän poistumisluvan aikaisin ajankohta

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) huomauttaa, että pykälässä puhutaan kuukausista ja päivistä, vaikka ajat laskettaisiin päivinä. Esitetään harkittavaksi, ovatko aikaistamiset tarpeen. Elinkautisten ajanlaskussa on ristiriita.

Laukaan vankila esittää, että säännös tulee ehdottomasti muuttaa, tulee aiheuttamaan turhaa työtä. Nykyinen yksi L-aikakin on parempi järjestelmä.

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että perusteluissa on ristiriitaa perusteluissa ”poistumisluvan tarkoituksena olisi myös vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja. Viimeksi mainittu tarkoitus korostuisi etenkin pitkää rangaistusta suorittavilla vangeilla. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että mitä pitempi rangaistuslaitosaika vangilla on, sitä myöhäisemmässä vaiheessa hän voi päästä poistumisluvulle.

Lakiesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on lisäksi mainittu, että nykykäytännön mukainen L-ajankohta aiheuttaa ”turhia hakemuksia” ja näin ollen turhia kielteisiä päätöksiä. Nyt esitetyssä muodossa samaan tulokseen ”päästään” tärkeästä syystä anottavilla poistumisluvilla, joita ei olisi sidottu rangaistusajan pituuteen eikä rangaistusajan suunnitelmaan!

Luku sinänsä on sen ajankohdan laskeminen, jona vanki aikaisintaan voi päästä poistumisluvulle rangaistusajan pituuden perusteella. Porrastaminen kolmeen (kaksikin liikaa!) eri ryhmään aikaistamismahdollisuuksineen ja kun huomioidaan se, että lisärangaistuksen myötä ajankohdan laskenta-peruste rajakohdissa muuttuu radikaalistikin, ei tee poistumislupajärjestelmästä ainakaan helposti ymmärrettävää, ennustettavaa (vangin kannalta) eikä yksinkertaista. Kun lisäksi edellytetään, että poistumisluvan myöntäminen perustuu rangaistusajan suunnitelmaan, vaaditaan näitä suunnitelmia tekeville ”kristallipalloa” tms., jotta tuomion alkuvaiheessa, kun vangilla on esim. HO:ssa lukuisia erimittaisia tuomioita, voitaisiin edes jonkinlaisella tarkkuudella hahmottaa, milloin rangaistusajan perusteella poistumislupamahdollisuus aikaisintaan/viimeistään olisi.

4 §. Poistumislupa tärkeästä syystä

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) katsoo, että 3 momentin sanamuotoa tulisi tarkistaa.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri katsoo, että anottaessa poistumislupa tärkeästä syystä vangin terveydenhuollon (pro –hoidon) vuoksi, luvasta olisi pyydyttävä lääkärin (pro terveydenhuoltohenkilökunnan) lousunto.

Naarajärven vankila esittää, että tärkeästä syystä myönnetyt lomat tulisi sisällyttää rangaistusajan pituuden perusteella myönnettäviin lomapäiviin kuten nykyisinkin. Muutostarvetta ei ole. Ehdottomasti lisäys tulee poistaa.

5 §. Poistumislupa erittäin tärkeästä syystä

Rikosseuraamusvirasto katsoo, että pykälä koskee ehdottomuudessaan myös ulkomaalaisia, mistä aiheutuu käytännön vaikeuksia ja lisäkustannuksia.

Keravan vankila toteaa, että velvollisuus saattaa lähimaisen hautajaisiin absoluuttisena oikeutena, aiheuttaa todellisia vaikeuksia. Tätä on toteutettu, mutta joskus lupa on perustellusta syystä evätty.

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että vangin ehdoton oikeus poistumislupa on liian väljä säännös. Läheisen käsitteestä ei voinut kovinkaan laaja yksimielisyys, kuinka todennettavissa oleva suhde. Nykykäytännössäkin kolmas ”kasvattiäidin/veljen” hautajaistilaisuus herättää kysymyksiä. Etenkin romaneilla monetkaan kasvattisuhteet eivät ole mistään virallisista asiakirjoista varmistettavissa. Lain yksityiskohtaisista perusteluistakaan ei löydy tulkintaa läheis-käsitteelle.

Hautajaiset tilaisuutena yksiselitteinen, mutta huomattavasti hankalampi on rajanveto vakavan sairauden/sairauden välillä. Lausunnossa pyydetään selventämään sitä, kuka arvioi, missä vaiheessa sairaus on niin vakava, että poistumislupa on myönnettävä ja miten menetellään pitkäaikaisen sairauden kanssa. Ongelmia aiheutuu myös ulkomaalaisten kanssa (intialainen vanki) sekä valvonnan järjestämisessä henkilökuntapulan vuoksi. Saattovartioinnin järjestäminen voi tarkoittaa sitä, että kokonainen kerros on sillä välin suljettuina sulleihinsä. Pitäisi olla jokin syy, jolla voidaan evätä. Vankilalla voi olla myös tiedossa karkaamissuunnitelmia. Tämä säännös koskenee myös varmuusosastolle sijoitettua.

Keravan vankilan (Peltonen) pyytää selvennettäväksi, miten tulkitaan eri kulttuurien näkemykset läheisestä, jotka eivät mene suomalaisen valtakulttuurin mukaan (esim. romanit, ulkomaiset vangit)

Keravan vankila (Hannula) toteaa, että ehdoton määräys poistumisluvan jäljestämisestä on mahdolliton ainakin ulkomaalaisten vankien suhteen. Samoin suomalaisilla vangeilla omaisia voi olla myös ulkomailla. Pitäisi miettiä, miten järjestettäisiin esim. johonkin rikollisjärjestöön kuuluvan lähimaisen tapaaminen tai hautajaispoistumislupa.

Sulkavan vankila mielestä komitean yksityiskohtaisissa perusteluissa pykälä on perusteltu ja selkeä. Sen sijaan 5 § lakiesityksessä antaa paljon tulkintamahdollisuuksia. Koska kyseisestä asiasta voisi hakea muutosta hallinto-oikeudesta, pykälä on kirjoitettava yksiselitteisesti samaan tapaan kuin se on komitean yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Kouvolan hovioikeus toteaa, ehdotetun 1 momentin sanamuodon kirjoitustapaa on syytä korjata.

6 §. Saatettu poistumislupa

Jokelan vankilan mielestä saatetun poistumisluvan ajan lisääminen vie resursseja, muttei liene kohtuuton.

Naarajärven vankila esittää, että avolaitoksissa käytetään lyhyitä 1-2 h:n poistumislupia ilman saatatajaa esimerkiksi työvoimatoimistossa; vaateostoilla tms. asiointia varten. Näissä tilanteissa tulisi poistaa ns. saattovelvoite, koska se on viimekädessä valvonnallinen kysymys.

Kouvolan hovioikeuden mielestä pykälän otsikon sekä 1 ja 3 momentin sanamuoto on epäonnistunut. Ei lupaa ole tarkoitettu saatettavaksi vaan kysymys on vangin saattamisesta. Ehkä asian voisi ilmaista käyttämällä sanontaa "poistumislupa saatettuna".

7 §. Poistumisluvan pituus

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) esittää harkittavaksi, pitääkö tärkeän syyn luvulle olla enimmäismäärä.

Sulkavan vankilan mielestä vangeilla on hyvin erilaisia tarpeita ja olisi ehkä järkevää kirjoittaa 1 kohtaan esimerkiksi, että poistumislupa voidaan myöntää rangaistusajan pituuden perusteella enintään 3 vuorokautta 2 kuukauden ajanjaksoa kohden. Ehdotettu poistumislupajärjestelmä tulee nähtävästi lisäämään huomattavasti saatettuja poistumislupia, mikä aiheuttaa paineita henkilöstöresursseihin. Kun lainsäätäjä tai viranomaislaatii ehtoja ja määräyksiä esimerkiksi vangin poistumisluvan säännöstelystä, on pohdittava sitä, minkälaiseen ihmiskäsitykseen määräykset perustuvat. Vankeinhoidon periaateohjelmassa on ilmaistu käsitys, että työtämme ohjaa yksilön mahdollisuus muuttua ja kasvaa. On selvää, että poistumislupaehdojen on oltava yksiselitteiset ja selkeät, mutta samalla ei voida unohtaa sitä, että vangeilla on oman elämänsä itsemääräämisoikeus, joka on järkevää yhteen sovittaa poistumislupajärjestelmä vangin tarpeiden mukaiseksi.

10 §. Poistumisluvasta päättäminen

Jokelan vankilan mielestä poistumisten päätösvalta on hyvä ehdotetulla tavalla antaa johtajalle. Päätösvallan siirto johtajille ehdotetussa laajuudessa tuo mukanaan sen, että koska laitoksessa tunnetaan vanki, päätös on tietyllä tavalla helppo tehdä. Elinkautisen vangin poistumislupa on perusteltua olla rikosseuraamusvirastossa. Elinkautisille vangeille tarkoitettu yksi saatettu poistumislupa vuodessa on perusteltu.

15 luku. Rangaistuslaitoksen järjestys ja kurinpito

1 §. Rangaistuslaitoksen järjestyssääntö

Hämeenlinnan vankila/Ojoisten työsiirtolan mielestä järjestyssääntöjen vahvistaminen rikosseuraamusvirastossa takaisi entistä yhtenäisemmän käytännön laitosten välillä, mikä on hyvä asia.

Jokelan vankilan mielestä järjestyssääntö on kaiken kaikkiaan hyvä. Hyvää on myös se, että ne vahvistetaan aluksi keskitetysti. Yksinäisyyden lyhentäminen ajallisesti on perusteltu jo vallitsevan käytännön vuoksi.

Kuopion vankilan mielestä rangaistuslaitoksen järjestyssääntöjen vahvistaminen kuuluisi olla johtajan toimivallassa eikä rikosseuraamusvirastossa. Jos vahvistaminen olisi rikosseuraamusvirastolla, niin se olisi ristiriidassa 3 momentin kanssa, koska tilojen valvonnasta ja lukitsemisesta päättää johtaja. Koska johtaja vastaa laitoksesta, niin erittäin keskeisen asian, järjestyssääntöjen vahvistaminen tulisi kuulua johtajalle. Muutosta pidetään erittäin tärkeänä. Sama muutos tulisi tehdä tutkintavankeuslakiin.

Sulkavan vankila pitää pykälää erittäin hyvänä.

3 §. Kurinpitorangaistuksen edellytykset

Rikosseuraamusvirasto toteaa, että pykälässä ei ole mainittu luvatta poistumista järjestysrikkomuksena.

Jokelan vankilan mielestä kurinpitorangaistusten luokittelu selkeästi vankilassa toteutettaviin ja tuomioistuimissa tehtäviin ratkaisuihin on hyvä.

Sulkavan vankilan esittää, että nykyisen lain mukaan vangeille voidaan määrätä kurinpitorangaistus, jollei muistutusta pidetä riittävänä. Vankilan järjestyksestä ja päiväjärjestyksestä huolehtiminen on toiminnan selkäranka. Vankilan kurinpidon funktio on se, että reagoidaan häiriöihin välittömästi ja palataan tämän jälkeen normaaliin päiväjärjestykseen. Tämän vuoksi toivon, että nykyisen lain sanamuoto "muistutuksesta" säilyisi uudessa laissa.

Korkein oikeus toteaa, että ehdotuksen mukaan kurinpitorangaistuksella rangaistavaa olisi muun ohessa henkilökunnan toimivaltansa rajoissa antamien määräysten noudattamatta jättäminen. Miettinnön perustelujen mukaan tällainen määräys voisi koskea esimerkiksi jollakin alueella oleskelua. Korkein oikeus toteaa, että rikoslain 16 luvun 4 §:ssä, jossa säädetään niskoittelusta poliisia vastaan, on rangaistavuuden edellytykseksi säädetty, "että henkilö rikkoo poliisimiehen toimivaltansa rajoissa antamaa käskyä tai kieltoa, joka on annettu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi". Vaikka kurinpitorikkomuksen tunnusmerkistöille ei välttämättä voida asettaa yhtä korkeita vaatimuksia kuin yleisille rikostunnusmerkistöille, tulisi harkita, onko säännös kaikilta osin riittävän tarkkarajainen.

Vankimielisairaalan mukaan kurinpitorangaistukset eivät ole mielekkäästi sovellettavissa Vms:n oloissa. Psykoottisten potilaiden rikkomuksiin ei kurinpitorangaistuksia voi soveltaa. Muiden potilaiden osalta hoidon tarve ei ole ehdoton, joten ainoa mielekäs seuraamus on uloskirjoittaminen. Vakavien rikosten, kuten huume- ja väkivaltarikosten, seuraamusten tulisikin toteutua sijoitusvankilassa.

4 §. Kurinpitorangaistukset

Rikosseuraamusvirasto (Matinpuro, Pietilä, Kuuluvainen) esittää selvennettäväksi, miten suoritetun ajan menetyksen huomioidaan rangaistusajassa (lasketaanko se 2/3 -aikaan).

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että kurinpitorangaistuksena voidaan ehdotuksen mukaan käyttää oikeuksien menetystä, vaikka vanki ei olisi kyseistä oikeutta väärinkäyttänyt. Apulaisoikeusasiamiehellä ei ole huomautettavaa siitä, että oikeuksien menetystä voidaan käyttää itsenäisenä seuraamuksena. Erityisesti, jos niiden laajempi käyttöönotto tapahtuu yksinäisyysrangaistuksen kustannuksella. Lähtökohtaisesti kuitenkin parempi olisi nykyinen järjestely, jonka mukaan oikeuden menetyksen on etupäässä kohdistuttava niihin oikeuksiin, joiden väärinkäytön vuoksi kurinpitomeneettelyyn on ryhdytty.

Ehdotuksen mukaan näyttäisi jatkuvan nykyinen käytäntö, jonka mukaan vangin rikkomus, josta tehdään rikosilmoitus esitutkintaviranomaisille voidaan käsitellä kurinpitomenettelyssä. Vaarana on tilanne, että vangille määrätään kurinpitoseuraamus rikkomuksesta, jota koskevan syytteen tuomioistuimissa on näytön puutteen vuoksi hylännyt. Tämän mahdollisuuden säilyttämisestä apulaisoikeusasiamies ei pidä asianmukaisena. Kiinnitän huomiota sotilaskurinpitolain 7 §:n säännökseen, jonka mukaan asiaa, josta syyte on vireillä tai joka on ratkaistu tuomioistuimissa, ei saa käsitellä kurinpitomenettelyssä. "Syyte on vireillä" vakiintuneen tulkinnan mukaan jo silloin kun asia saatetaan esitutkintaan.

Muutoksenhakusäännösten osalta apulaisoikeusasiamies viittaa myös apulaisoikeusasiamies Jonkan lakivaliokunnalle antamassa lausunnossa todettuun.

8 §. Rangaistusselli

Rikosseuraamusvirasto kysyy, onko säännöksellä tarkoitus asettaa esteitä rangaistussellissä olevan vangin tapaamiselle. Omaisten tapaamisen epäminen tällöin tuskin on mahdollista.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mukaan säännösteksti ei aivan sanatarkasti vastaa perusteluja. Säännösehdotuksessa ei ole vangin tutkimisvelvoitetta, eikä tule ollakaan, koska vanki on esim. samana päivänä jo voinut käydä lääkärin tai sairaanhoitajan vastaanotolla. Kun käytännössä sivutoiminen lääkäri saattaa käydä vankilassa vain kerran viikossa, kun muillekaan vankilalääkäreillä ei aina onnistuta saamaan sijaista ja kun ei ole tarkoituksenmukaista, että rangaistusselliin sijoitettava, ilmeisen terveestä vangista ilmoitettaisiin esim. terveyskeskuslääkärille, esitän että lääkärin sijasta rangaistusselliin sijoittamisesta tulee mahdollisimman pian ilmoittaa terveydenhuoltohenkilökunnalle. Ammattitaitoiset sairaanhoitajat kykenevät arvioimaan, tarvitseeko vanki lääkärin tutkimusta.

Jokelan vankilan mielestä yksinäisyyden lyhentäminen ajallisesti on perusteltu jo vallitsevan käytännön vuoksi.

Turun oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että vankeuslain 15 luvun 8 §:ssä on säännös, jossa rangaistusselliin sijoitetun oikeuksia rajoitetaan suuresti. Siihen sijoittamisen keskeisen sisällön tulisi olla eristäminen ja turvallisuuden varmistaminen. Säännöksessä ei myöskään sanota, millä tavoin ja mihin rajaan asti vangin oikeudet rangaistussellissä ovat rajoitettuja.

9 §. Suoritettun ajan menettäminen

Naarajärven vankila esittää, että myös alkoholista itsensä päihdyttämistapauksissa tulisi olla mahdollisuus määrätä menettämään suoritettua aikaa.

10 §. Järjestyksrikkomuksen selvittäminen

Kuopion vankila epäilee 3 momentin tarpeellisuutta. Säännös siitä, että, perusteltu väite henkilökunnan syyllisyydestä ym. tulisi siirtää aina poliisiviranomaisen tutkittavaksi, on liian ehdoton. Pitää luottaa johtajan arviointiin tällaisessa asiassa ilman, että laissa on ehdoton velvoite.

Sisäasiainministeriön mukaan keskeisiä tutkinnassa noudatettavia periaatteita on jossain määrin lueteltu kyseisessä säännösehdotuksessa. Ehdotuksen perusteluista tulisi käydä lähemmin ilmi rajanveto esitutkintalaisia tarkoitettuun rikoksen esitutkintamenettelyyn. On todennäköistä, että säännöksen soveltaminen tulee aiheuttamaan sekaannusta esimerkiksi eri ”asianosaisasemissa” kuultavien henkilöiden oikeuksista ja velvollisuuksista. Säännös siitä, että vangin väite vankeinhoitolaitoksen virkamiehen syyllistymisestä rikokseen ja tämän johdosta tapahtuvasta tutkinnan siirtämisestä poliisiviranomaiselle jää hieman epäselväksi. Perustelujen mukaan siirto koskisi ”ainoastaan rikoksia, ei muita rikkomuksia.” Tältä osin on huomattava, että kysymys yleensä lienee rikoslain 40 luvussa tarkoitetuista, vähintäänkin tuottamuksellisista virkavelvollisuuden rikkomisista, joiden esitutkintaan sovelletaan esitutkintalakia. Sen vuoksi perusteluja olisi tältä osin täsmennettävä.

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että järjestysrikkomuksen tutkinta olisi ehdotuksen mukaan pääsääntöisesti on siirrettävä poliisiviranomaisen tutkittavaksi ainoastaan tapauksessa, jossa vanki esittää perustellun väitteen henkilökunnan syyllistymisestä tai osallisuudesta rikokseen. Lainkohdassa ei tarkemmin säädetä tutkinnasta, vaan siinä annetaan valtuus säätää siitä tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Esitetty menettely nostaa esiin asianosaisten yhdenvertaisuuteen ja tutkinnan tasoon liittyviä kysymyksiä. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan vankilaviranomaisilla ei ole samanlaista ammattitaitoa rikostutkintaan tai esitutkintaan kuin siihen koulutetuilla poliisiviranomaisilla. Esimerkiksi 15 luvun 3 §:n 1 kohdassa järjestysrikkomukseksi on säädetty rikos, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen arvioidaan olevan sakkoa. Tällaisia ovat mm. monet tavalliset pahoinpitelyrikokset. Vankilan ulkopuolella tapahtuva pahoinpitely on aina poliisiviranomaisten tutkittava, kun taas vankilassa tapahtuva pahoinpitely voi jäädä vain vankilaviranomaisten tutkittavaksi, ja ehdotettujen säännösten mukaan useimmiten jääkin. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan asianosaiset eivät ole näiden rikosten selvittämisessä yhdenvertaisessa asemassa. Rikosten selvittäminen ei saisi riippua siitä, onko se tapahtunut vankilassa tai vankilan ulkopuolella. Kaiken tutkinnan tulee tapahtua objektiviteettiperiaatteen mukaisesti.

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan on tarpeen vielä harkita, tulisiko tutkinnasta määrätä tarkemmin. Tämä on käräjäoikeudessa käsiteltäväksi tulevien asioiden käsittelyn kannalta erittäin keskeinen asia. Tavanmukaisesti käräjäoikeudessa käsiteltävien rikosasioiden käsittelyssä on ongelmallisinta se, että esitutkinta ei aina poliisiviranomaisenaan suorittamana ole toiminut moitteettomasti. Sen vuoksi tutkinnan toimimiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Mikäli se ei toimi, asian käsittelyssä käräjäoikeudessa tulee ongelmia.

12 §. Vangin kuuleminen

Jokelan vankilan mielestä vangin kuuleminen kaksivaiheisesti on vallitsevaa käytäntöä, mutta kannattaa nostaa lain tasoon.

13 §. Kirjaaminen

Jokelan vankilan mielestä kurinpitovaiheiden kirjaamista kannattaa selkiinnyttää, kurinpitopäiväkirja ei ole riittävä ja toisaalta kaikkien vaiheiden dokumentointi on tarpeellista.

Tietosuojavaltuutettu toteaa, että perusteluissa on todettu kurinpitoasiakirjat koottavan atk-perusteisesti. Tietosuojavaltuutettu esittää selvyuden vuoksi lisättäväksi mainintaa siitä, muodostavatko kurinpitoasiakirjat oman rekisterinsä vai talletetaanko tiedot vain kunkin kurinpitovaiheiden saaneen tietoihin.

14 §. Käsittely tuomioistuimessa

Oulun käräjäoikeus toteaa, että 14 §:n otsikko "käsittely tuomioistuimessa" on ristiriidassa säännöksen sisällön kanssa ja siten harhaanjohtava. Otsikko tulisi korvata esimerkiksi otsikolla "kurinpitovaiheiden raukeaminen". Tällöin otsikko kuvaisi paremmin säännöksen sisältöä ja noudattaisi samaa logiikkaa kuin esimerkiksi 19 luvun 5 §:n otsikko.

15 §. Vangin pitäminen erillään

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri esittää, että jos 15 §:ssä tarkoitettu erillään pitäminen toteutetaan rangaistussellissä, meneteltäisiin samoin kuin 8 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

16 §. Päätösvalta

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mukaan 16 §:n perusteluun tulisi kirjata, että sairaalayksikössä hoidettavan tai hoidetun potilaan kurinpitörajoituksesta ja siihen liittyvästä selvittelystä päättäisi sijoitusvankilan johtaja (tai lähinnä sijaitsevan vankilan johtaja). (s. 206)

Sulkavan vankila korostaa, että johtajalla tulisi olla yleistoimivalta.

Vankilavirkailijainliitto VVL ry lausuu, että järjestyserikkomuksen tutkinnasta ja vankien erillään pitämisestä päätösvaltaa esitetään turvallisuudesta vastaavalle virkamiehelle. Usein järjestyserikkomukset tapahtuvat kuitenkin ilta-, yö- tai viikonloppu-aikaan. Tällöin suljetuissa laitoksissa esimiehenä toimii ylivartija ja avolaitoksissa turvallisuudesta vastaa vartija. Ehdottomasti ainakin ylivartijoilla tulee olla oikeus päättää vangin erillään pitämisestä laitossjärjestyksen ja tutkinnan turvaamiseksi.

16 luku. Rangaistuslaitoksen tilojen ja vangin tarkastaminen

Yleistä

Hämeenlinnan vankila/Ojoisten työsiirtolan mielestä tarkastuksia koskevat ehdotukset vaikuttavat asiallisilta.

Jokelan vankilan mielestä erilaisten tarkastusten nimeäminen ja porrastamisen esille tuominen selkiinntää asiaa. Muutoin tarkastaminen vastaa vallitsevia alemmantasoisia ohjeita.

3 §. Vangin turvatarkastus

Rikosseuraamusviraston mielestä säännökseen tulisi lisätä oikeus vangin turvatarkastukseen laitoksen alueen ulkopuolella.

Keravan vankilan (Hannula) mielestä työmaalta tullessa on tarpeen suorittaa myös muita kuin esim. metallinpaljastimen avulla suoritettavia tarkastuksia. Vankien hallussa olevia huumeaineita ei löydetä metallinpaljastimen avulla. Sen tutkiminen mitä vangeilla on hallussaan vaatteissaan tulisi olla mahdollista myös turvatarkastuksessa. Selventää pitäisi, mitä tarkoitetaan pykälän perusteissa mainitulla vaatteiden vaihdolla henkilökunnan läsnä olematta (s. 207).

Vankilavirkailijain Liitto VVL ry toteaa, että henkilökunnan läsnä olematta tapahtuva tarkastus on täysin merkityksetön. Mikäli vanki on salakuljettamassa jotain vaatteissaan, vaatteiden vaihto ei luonnollisestikaan tätä estä. Viittaus yleisperusteluista tulee poistaa kokonaan. Ylipäätään ottaen tehokkain tarkastusmuoto on aina vangin riisuttaminen ja vaatteiden tarkastus tai vaihto. Lähes samaan lopputulokseen päästään, jos käytettävissä on sekä metallinpaljastin että huumekoira. Tämän ei estä esim. rahan salakuljettamista.

5 §. Erityistarkastus

Kirkkohallitus katsoo, että kurinpitoon liittyvät henkilöntarkastus, erityistarkastus ja henkilönkatsastus saattavat pahimmillaan olla vankeja syvästi nöyryyttäviä toimenpiteitä. Varsinkin erityistarkastus, jossa vankeja seisotetaan alasti vankilan käytävällä, aiheuttaa monille, varsinkin muista kulttuureista tuleville syviä häpeän tunteita. Siksi kirkkohallitus painottaa, että mikäli tällaisia tarkastuksia on tehtävä, niiden tulisi tapahtua yksilöä ja hänen yksityisyyttään sekä kulttuurisia arvojaan kunnioittaen.

6 §. Henkilökatsastus

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mukaan henkilökatsastusta varten vanki voidaan viedä myös oikeuslääkäriasemalle, joka ei ole terveydenhuollon toimintayksikkö. Ylilääkäri ehdottaa, että t-dettaisiin, että vanki viedään tutkimusta varten vankilan ulkopuolelle? Virtsanäytettä ei ”ota” vankeinhoitolaitoksen virkamies, joka sen sijaan tutkii vangin antaman virtsanäytteen. Myös *verinäytteen* osalta olisi paikallaan lisätä, että sitä ei ota vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluva henkilö (s. 208).

Pelson vankila esittää määriteltäväksi, voiko lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan henkilökatsastustoimenpiteen suorittaa vankilan lääkäri ja/tai onko paikallinen terveyskeskus velvollinen antamaan vankilalle virka-apua henkilökatsastuksissa.

7 §. Päähteettömyyden valvonta

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri kysyy, onko 7 §:n sanamuoto avolaitokseen sijoittamisen ehdoksi voidaan asettaa ristiriidassa 4 luvun 9 §:n kanssa (”edellytyksenä on”). Säännöstä tulisi selvyyden vuoksi muutettavan niin, että vangilta voidaan määrätä otettavaksi (pro ottaa) verinäyte. Ylilääkäri esittää harkittavaksi, olisiko perusteluissa syytä mainita, että vangilla ei ole oikeutta vaatia virtsatuotkimuksen sijaan verinäytettä, joka voisi olla hänelle seuraamuksia ajatellen edullisempi.

Jokelan vankila esittää, että jos päähteettömyyden valvonta virtsatestien ottamisessa on tapahduttava saman sukupuolen edustajan toimesta, se aiheuttaa valvontahenkilökunnan osalta työnjaollisia ongelmia, kun huomattava osa vartijoista ei voi tehdä vartijalle kuuluvia virkatehtäviä. Jokelan vankilan vartijoista on tällä hetkellä liki 30 % naisia ja on oletettavaa, että tämä luku ei ainakaan pienene vaan päinvastoin.

Hämeenlinnan vankila toteaa, että jos 4 momentti otetaan lakiin, osa vangeista kieltäytyy virtsakoikeesta saadakseen verikokeen, jossa aineet eivät näy yhtä pitkään kuin virtsassa.

9 §. Menettely ja päätösten kirjaaminen

Tietosuojavaltuutettu toteaa, että pykälää selventäisi tieto siitä, muodostuuko tarkastamisista pidettävistä pöytäkirjoista henkilörekisteri, jota ei mainita lakiehdotuksessa henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa.

10 §. Päätösvalta

Kuopion vankila esittää, ettei rikosseuraamusvirastolle tulisi kirjata oikeutta päättää erityistarkastuksen suorittamisesta. Se on tarpeeton, koska pääjohtaja voi joka tapauksessa ottaa päätösvalan itselleen muissakin asioissa. Sama muutos pitäisi tehdä tutkintavankeuslakiin.

17 luku. Muun henkilön tarkastaminen

Yleistä

Turun oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että vankeuslain 17 luvun perusteluissa (s 210-211) tällaisilla henkilöillä tarkoitetaan kaikkia rangaistuslaitoksen alueelle saapuvia tai siellä olevia henki-

löitä paitsi vankeja. Tämän mukaisesti myös henkilökunta rangaistuslaitoksen johtoa myöten tai laitokseen virka-asioissa tuleva poliisi voisi olla valvonnan kohteena. Tuskin sitä on tarkoitettu.

1 §. Pääsy rangaistuslaitokseen

Rikosseuraamusvirasto ehdottaa, että säännöksessä annettaisiin valtuus vankilaviranomaisille hankkia henkilön luotettavuusarvio poliisilta.

Sulkavan vankilan mielestä 3 momentin alku on tarpeeton, koska se on itsestäänselvyys.

5 §. Rangaistuslaitoksen alueelta poistaminen

Jokelan vankila toteaa, että rangaistusalueelta poistamiseen liittyvät ongelmat poistunevat ehdoteuilla säännöksillä.

7 §. Menettely ja kirjaaminen

Tietosuojavaltuutetun mukaan lienee todennäköistä, että rangaistuslaitoksen alueelta poistaminen myös kirjataan jonnekin tiedostoon. Tästä ei kuitenkaan näy mainitun laissa tai perusteluissa.

18 luku. Turvaamistoimenpiteet ja voimankäyttö

Yleistä

Jokelan vankilan mielestä turvaamistoimenpiteet ja voimankäyttö kohdassa olevat lain tasolle nostettavat asiat vastaavat hyvää nykykäytäntöä ja ovat asianmukaisia. Voimankäytön ohjeistus lain tasolla tekee käytännöistä vakuuttavia ja ovat tarpeellisia.

2 §. Kahlehtiminen

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri katsoo, että kahlehtiminen (2 §) voi haitata joitakin lääkärin määräämiä tutkimuksia tai hoitoja (esim. neurologisia, ortopedisia). Ylilääkäri esittää harkittavaksi, olisiko säännökseen syytä lisätä esim., että ”kahlehtiminen ei saa estää vangille tarpeellisten lääketieteellisten toimenpiteiden suorittamista”.

Kouvolan hovioikeus pitää ehdotettua mahdollisuutta pitää tuomioistuimen puheenjohtajan harkinnan perusteella erityisistä syistä vanki kahlehdittuna häntä tuomioistuimessa kuultaessa oikeudenkäyntien turvallisuuden varmistamiseksi aiheellisenä.

Kirkkohallitus katsoo, että kun lailla säädetään vankeudessa olevan kahlehtimisesta, tulisi sen rajaaminen lainsäädännössä kirjata esitystä selkeämmin ja todeta väärän kahlitsemisen rangaistavuus.

3 §. Tarkkailuselli

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri katsoo, että velvollisuus ilmoittaa terveydenhuoltohenkilökunnalle ei ilmene säännöstekstissä, jonka mukaan lääkärin tulee mahdollisimman pian tutkia vangin terveydentila (3 §). Vanki on kuitenkin jo voinut käydä lääkärin tai sairaanhoitajan vastaanotolla. Väki-
valtaisesti käyttäytyvän tai päihtyneen vangin pikainen lääkärintutkimus ei ole aina välttämätön; sen sijaan juoppohulluuteen voi nopeastikin kuolla. Sanamuodoksi esitetään: ”tarkkailuselliin sijoittamisesta tulee hoito-ohjeiden saamiseksi mahdollisimman pian ilmoittaa terveydenhuoltohenkilö-

kunnalle. Vangin vointia on tarkoin seurattava teknisellä valvonnalla ja muulla tavoin ja tarvittaessa saatettava vanki viivytyksettä lääkärin tutkittavaksi”.

Ihmisoikeusliitto ry toteaa, että itsemurhaa yrittävän eristäminen (18 luku 3 §) ei vastaa toimintaa vankilan ulkopuolella. Itsemurhaa yrittävän katsotaan olevan välittömän, tavallisimmin lääkäriavun tarpeessa. Ihmisoikeusliitto katsoo, että tämä ei voi olla tarkkailusellin sijoittamisen peruste.

4 §. Eristämistarkkailu

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri esittää eristämistarkkailun osalta samaa tekstiä kuin 3 §:ssä esitettyä.

5 §. Erillään pitäminen

Tietosuojavaltuutetun mukaan luvun 3-5 §:ssä säänneltyjen toimenpiteiden kohteeksi joutunutta voidaan esityksen mukaan valvoa teknisin keinoin tai muutoin. Valvonnan kohteeksi joutuvan yksityisyyden suojaamiseksi olisi syytä päätyä sellaiseen ratkaisuun, joka ilmoittaisi valvottavalle valvonnan käynnistymisestä, jollei se ole teknisin välinein yhtämittaista. Valvonnan kohteen tulisi olla myös tästä tietoinen.

6 §. Voimankäyttö

Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan rikos- ja prosessioikeuden ja yleistieteiden laitos pitää hyvänä, että vihdoinkin on löytynyt paikka, johon voidaan rikoslaista siirtää vankeinhoitolaitoksen virkamiehen voimakeinojenkäyttöä koskevat säännökset. Kun tarkastelee sitä yksityiskohtaisuutta, millä vankilan arkipäivää ehdotetuissa säännellessään, voidaan jäädä ihmettelemään, miksi voimakeinot ovat tässä suhteessa niin vähäpätöinen asia, että niiden sisältö voidaan merkittäviltä osilta vielä perusoikeusuudistuksen ja uuden perustuslain säätämisen jälkeen jättää säädettäväksi valtioneuvoston asetuksella.

Vankilavirkailijain Liitto VVL ry katsoo, että voimakeinojen käytön rajaaminen vain voimankäyttökoulutuksen saaneisiin virkamiehiin ja johtajiin on tällä hetkellä käytännössä mahdotonta, koska kaikilla vartijoilla ei ole vaadittavaa koulutusta voimakeinojen käyttöön. Lain sisältö täytyisi kuitenkin mikäli asia tulkitaan niin, että kouluttamaton virkamies avustaa toista virkatoimen suorittamisessa. Tämä ei liene kuitenkaan lain tarkoitus. Avolaitoksissa voi tulla eteen myös tilanteita jolloin paikalla ei ole ketään valvontahenkilökuntaan kuuluvaa virkamiestä eikä näin ollen ketään, joka on oikeutettu voimakeinojen käyttöön.

Koska voimakeinojen käyttö on tarkasti säädeltyä ja rajattua tulisi ensisijaisesti saattaa voimakeinojen koulutus sellaiseen tilaan joka vastaisi lain vaatimuksiin. Tämä tarkoittaa koulutuksen huomattavaa jännevöittämistä nykytilaan nähden sekä sitä, että sekä voimakeinojenkäytön kouluttajille että koulutettavilla on mahdollisuus työaikana harjoitella voimakeinojen käyttöä. Tämä vaatii koulutusajankohdaksi lisäresursseja vankilan normaalitoimintojen ylläpitämiseen tai vankilan pitämistä ajoittain ns. viikonloppumiehityksellä.

Pykälän lopussa mainittu viittaus rikoslakiin voimakeinojenkäytön liioittelun suhteen tulisi poistaa tarpeettomana. Samalla periaatteella voitaisiin esityksen muiltakin osin viitata mm. rikoslakiin. Mikäli voimakeinojen käyttöön on osoitettavissa resursseja kuuluu koulutukseen keskeisenä osana voimakeinojen käytön oikea ajoitus ja mitoitus.

19 luku. Ilmoitukset ja tiedon antaminen

Yleistä

Jokelan vankilan mielestä ilmoituksista ehkä merkittävimmät ovat maksuvälineiden hallussapitoon liittyvät epäselvyydet. Tarpeellista on myös säännellä ehdotuksen mukaisesti kirjeiden ja puhelujen sisällöistä poliisille.

Oulun kihlakunnan poliisilaitos pitää tärkeänä, että yhteistyö poliisin ja vankilaviranomaisten välillä toimii ja että säädökset esim. tiedonvaihdon osalta antavat siihen mahdollisuuden. Vankeuslain 19 luvussa onkin tästä asianmukaiset säännökset. Lisäksi virka-avun antamisesta puolin ja toisin on asianmukainen säännös 1 luvun 9 §:ssä. Yhteistyökysymysten hoitamista helpottaisi osaltaan se, että vankilaviranomaisilla olisi edes rajoitettu oikeus tekniseen käyttöyhteyteen esim. poliisin etsintäkuulutusrekisteriin. Vankilan virkamies voisi tällöin suoraan tarkistaa vankien omaisuuden ja muun muassa lähestymiskiellon olemassaolon, ettei poistumislupaa epähuomioissa myönnettäisi sellaiseen osoitteeseen, johon nähden vanki on asetettu lähestymiskieltoon.

1 §. Ilmoitus omaisuudesta, rahoista ja maksuvälineistä

Jokelan vankilan mielestä poliisille ilmoittaminen silloin kun omaisuuden alkuperä on epäselvä, on hyvä asia. Näitä tilanteita ilmenee.

2 §. Ilmoitus kirjeen tai puhelun sisällöstä

Kuopion vankila esittää, että viimeinen lause tulisi poistaa, koska rikoslain 15 luvun 10 § on voimassa ilman, että siitä tässä yhteydessä mainitaan. Se ei kuulu asiaan, vaan kuulostaa pikemminkin uhkailulta.

Laukaan vankila esittää, että säännökseen lisätään; " kirjeestä tai puhelusta voidaan ottaa tallenne, joka voidaan toimittaa poliisille".

3 §. Ilmoitus vangin terveydentilasta ja kuolemasta

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri esittää 3 §:n perusteluja ja säännöstekstiä muutettavaksi siten, että vangin kuolemasta olisi ilmoitettava asianomaisille viranomaisille sekä lähiomaiselle.

4 §. Ilmoitus poistumisluvasta ja vapautumisesta

Rikosseuraamusviraston mielestä pykälän 2 momentista ei ilmene, tarkoitetaanko uhrilla vain luonnollista henkilöä vai myös oikeushenkilöä, esim. vakuutusyhtiötä tai petosmiehen suosimaa ravintolaa.

Jokelan vankila mielestä poistumislupiin liittyvää ilmoitusta on toteutettu jo käytännössä ja se on perusteltua monissa tapauksissa. Uhrille liittyvää uutta ilmoituskäytäntöä on odotettu.

Keravan vankila (Lukkarinen) pitää hyvänä sitä, että vangin vapautumisesta saataisiin ilmoittaa henkilölle, johon nähden hänellä on lähestymiskielto tai uhrille. Myös mahdollisesta poistumisluvasta pitäisi olla sama mahdollisuus.

Sulkavan vankila esittää, että 1 momentti voisi kattaa myös lähestymiskiellon.

Oulun kihlakunnan poliisilaitos katsoo, että 19 luvun 4 §:ssä on ehdotettua vastaavasti vapautumisesta tulisi olla mahdollisuus ilmoittaa myös todistajalle. Todistajan suojelusta on viime aikoina runsaasti keskusteltu. Todistajan uhkaamisen osalta on varsin uusi rangaistussäännös rikoslain 15 luvun 9 §:ään. Suojelun ulottaminen myös vapautumisen jälkeiseen aikaan on yhtä tärkeää kuin ehdotuksen perustelujen mukaan uhrin osalta (s. 218 yksityiskohtaiset perustelut 19:4:n osalta).

6 §. Ilmoitus sosiaalihuollon toimielimelle

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö katsoo, että pykälä ei enää vastaa nykyinsäädännön lähtökohtia. Vanki vastaa itse omaisuudestaan ja sen hoidosta, eikä sosiaalihuollon toimielin voi ilman henkilön lupaa ja pyyntö ryhtyä toimenpiteisiin omaisuuden suojaamiseksi. Jos henkilö on kykenemätön hoitamaan omaisuuttaan ja asioitaan, tästä tulisi ilmoittaa maistraatille, joka määrää tarvittaessa henkilölle virkaholhoajan.

Rikosseuraamusvirasto ehdottaa pykälän poistamista, koska säännös sisältyisi viraston ehdottamaan 10 luvun uuteen 8 §:ään.

8 §. Tiedon antaminen tapaamiskieltoluettelosta.

Tietosuojavaltuutetun mielestä pykälän sisällyttämistä lakiin pitäisi selventää ainakin siinä mielessä, että tapaajarekisteriä tai asioijarekisteriä koskevaa vastaavaa pykälää ei ole otettu mukaan. Selventävä olisi myös huomautus siitä, että rekisterissä oleva ei ole ulkopuolinen tarkastusoikeutta koskevassa asiassa.

9 §. Ilmoitus henkilö- ja omaisuusvahingosta

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mukaan 9 §:n mukainen ilmoitus- ja tutkintavelvollisuus henkilövahingosta ei terveydenhuollon salassapitosäännösten vuoksi voine tarkoittaa hoidon yhteydessä tapahtunutta potilasvahinkoa, josta on säädetty ns. potilaslain 10 §:ssä.

Sulkavan vankilan mielestä 2 momentti on tarpeeton.

10 §. Vaitiolo-oikeus

Jokelan vankilan mielestä vaitiolo-oikeus tuntuu varsin onnistuneelta suojalta.

Turun oikeustieteellisen tiedekunnan mielestä henkilöpiirin rajaaminen johtajaan ja turvallisuudesta vastaavan virkamieheen on tuskin tarpeen. Henkilökunnassa on muitakin tahoja, joille vangit voivat antaa luottamuksellisesti tietoja, kuten esimerkiksi työnjohtajat, opettajat, psykologit ja terveydenhoitajat. Jos he saavat joitakin vangilta tietää, että laitoksessa on esimerkiksi huumeita tai aseita, he ovat velvollisia välittämään tiedon laitoksen johtajalle tai turvallisuudesta vastaavalle virkamiehelle. Johdon tai turvahenkilöstön vaitiolo-oikeus menettää merkityksensä, jos tiedon ensi kädessä saanut on sen velvollinen paljastamaan. Vaitiolo-oikeus voisi olla samanlainen kuin on poliisilla.

Vankilavirkailijain Liitto VVL ry toteaa, että johtaja ja turvallisuudesta vastaava virkamies eivät kuitenkaan kaikissa tilanteissa vastaa järjestystä ja turvallisuutta koskevista toimenpiteistä. Iltaisin ja viikonloppuisin näistä asioista vastaa valvonnan esimiestehtävissä toimiva henkilö eli ylivartija. Avolaitoksissa turvallisuudesta käytännössä etenkin yö- ja viikonloppuaikaan vastaavat vartijat. Ylivartijat ja vartijat voivat esim. jonkin laitosisjärjestystä vaarantaneen tilanteen yhteydessä saada luottamuksellista tietoa tapahtumista ja henkilöistä. Tuntuu erikoiselta, jos vaitiolo-oikeus ei koske

heitä. Vai voidaanko vastuu näissä tilanteissa vetäytyä turvallisuudesta vastaavan virkamiehen vai tiolovelvollisuuden taakse vaikka hän ei ole tilanteessa toiminutkaan tai saanut suoraan tietoon? Käytännön seikkojen ja tasa-arvoisuuden vuoksi tulisi vaitiolo-oikeus ulottaa koko valvontahenkilöstöön.

20 luku. Muutoksenhaku

Yleistä

Rikosseuraamusviraston mielestä ehdotus muutoksenhaun laajentamisesta on periaatteessa merkittävä, mutta tuottaa runsaasti vähämerkityksisiä oikeudenkäyntejä, joiden vaatima resurssitarve olisi pois muusta tuomioistuinten toiminnasta. Ongelmaa lisää se, että jutut olisi käsiteltävä kiireellisinä. Rasituksen kasvu olisi otettava taloudellisesti huomioon ainakin niissä alioikeuksissa, jotka sijaitsevat vankilapaikkakunnilla. Oikeudenkäynteihin osallistuminen veisi myös vankilan henkilökunnan aikaa, kun ratkaisijan edustajan on oltava aina paikalla.

Keravan vankila toteaa, että 1.8.2001 toteutettu muutoksenhaku kurinpitotilanteissa ei ainakaan vielä ole aiheuttanut muuta kuin tarkempaa kirjaamista, mutta kyllä ajatteluttaa, mitä mahdollinen laajempi hallintovalitusoikeus aiheuttaa yhteiskunnallisesti rahassa mitattuna.

Keravan vankila (Lukkarinen) toteaa, että jotkut vankilan virkamiehistä viettänevät lain voimaan tultua aikansa vastineita laatien/käräjäoikeudessa/hallinto-oikeudessa selvittelemässä päätöstensä perusteita. Toivottavasti ainakaan poistumislupapäätöksistä ei anneta tämän laajempaa muutoksenhakua.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies lausuu, että 1.8.2001 on tullut voimaan rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta (580/2001), jossa laajennettiin vangin oikeutta hakea muutosta vankeinhoitoviranomaisten rangaistusajan tosiasialliseen pituuteen vaikuttavista ja kurinpittoa koskevista päätöksistä. Mietinnössä ei ole arvioitu tarvetta nykyistä laajempaan muutoksenhakumahdollisuuteen.

Ehdotuksessa on asetettu lähtökohdaksi, että lakiin kirjataan ne päätökset ja ratkaisut, joihin voidaan hakea muutosta. Muita vankeinhoitoviranomaisten ratkaisuja koskisi valituskielto. Mietinnössä esitettyjen näkökohtien valossa omaksuttua linjaa eräin varauksin on asianmukainen. Muutoksenhakuoikeus voisi olla jonkin verran ehdotettua laajempikin. Muutoksenhakumahdollisuuden ulkopuolelle jää tosiasiallisten hallintotoimien lisäksi runsaasti sellaisia vankia koskevia ratkaisuja, joissa muutoksenhakua voisi lähtökohtaisesti pitää perustellumpana kuin sen kieltämistä. Näin siitä riippumatta, perustuuko ratkaisu harkintaan vai ei. Tällaisia ovat esim. poistumislupaa samoin kuin toimintaan osallistumista (opintolupa - ja siviilityölupa-asiat) ja laitossiirtoa koskeviin hakemuksiin annetut kielteiset ratkaisut, erityisesti, jos vangin anomus perustuu rangaistusajan suunnitelmaan. Laaja harkintavallan käyttö (kts esim. perustelut s. 222) puoltaisi vastapainona mahdollisuutta hakea muutosta.

Mietinnön mukaan (s. 143) muutoksenhakukiellon uudelleen arviointiin on mahdollisuuksia vasta jatkovalmistelun yhteydessä. Uudelleen arviointi on varsin tärkeätä. Arvioinnissa lienee syytä huomioida jääkö muutoksenhakukiellon alle sellaisia ratkaisuja, jotka ovat normaalisuusperiaatteen vastaisia tai eivät seuraa itse rangaistuksesta. Olisi tarpeen tehdä kattava analyysi siitä, tulisiko täytäntöönpanossakin vastaisuudessa noudattaa yleisiä hallinto-oikeudellisia periaatteita sellaisia ratkaisuja tehtäessä, jotka vankilan ulkopuolella oikeuttaisivat muutoksenhakuun. Voidaan esimerkiksi kysyä, onko asianmukaista, että vanki ei voi hakea muutosta hammashoidon saantia koskevasta

vankeinhoitoviranomaisten kielteisestä ratkaisusta. Hänen on käännyttävä samassa asiassa kotikuntansa puoleen, jonka mahdollisesta kielteisestä päätöksestä hän vasta voi hakea muutosta.

Muutoksenhakua koskevasta lainmuutoksesta ei juuri ole kokemuksia. Vankilatarkastuksilla saadun ensivaikutelman perusteella muutoksenhakujärjestelmä kokonaisuudessaan vaatii tuekseen jatko-toimenpiteitä. Esimerkiksi kurinpitoasioiden tutkinta laitoksissa ei välttämättä ole tuomioistuinkäsittelyn edellyttämällä tasolla. Tässä suhteessa vankeus- ja tutkintavankeuslakiin ehdotettavat järjestysrikkomuksen tutkimista koskevat säännökset (vankeuslain 15 luvun 10 § ja tutkintavankeuslain 10 luvun 9 §) tuonevat parannusta. Pidän näitä ehdotuksia tarpeellisina.

Toisaalta ei voida myöskään jättää huomiotta sitä seikkaa, että jos kurinpitoasioiden käsittelyn (selvittäminen, ratkaiseminen ja muutoksenhaku) muodostuessa henkilökunnan kannalta liian raskaaksi ja vaikeaksi, on tarjolla vaara, että järjestysrikkomuksissa siirrytään "epäviralliseen" kurinpitoon. Järjestelmän toimivuutta tulee sen vuoksi seurata ja pyrkiä koulutuk sen, yhdenmukaistavien mallien ym. keinojen avulla huolehtimaan siitä, että muutoksenhakujärjestelmä lähtee hyvin liikkeelle.

Muutoksenhakumahdollisuus on ehdotuksessa liian suppea. Vanki voi ehdotuksen mukaan hakea muutosta vain erittäin tärkeästä syystä myönnettävän poistumisluvan epäämistä koskevaan ratkaisuun. Olisi perusteita poistumislupahakemusten suuresta määrästä ja niiden harkinnanvaraisuudesta huolimatta ehdotettua laajemmalle muutoksenhakumahdollisuudelle. Pelkkä harkinnanvaraisuus ei voine olla riittävä peruste muutoksenhakukiellolle erityisesti, kun tiedossa on laitosten erilainen suhtautuminen vankien poistumislupiin. Vankien on hyvin vaikea ymmärtää huomattaviakin laitokohtaisia eroja poistumislupa-asioissa. Erot herättävät joskus ymmärrettävästi epäilyjä yhdenvertaisuusperiaatteen loukkaamisesta. Ehdotettua laajemmalla muutoksenhakuoikeudella tai ainakin e päävien päätösten asianmukaisilla perusteluilla voitaisiin torjua näitä epäilyjä.

Apulaisoikeuskanslerin mielestä mietinnössä esitetty kurinpito- ja eräitten muitten asioiden muutoksenhaku, joka on pääosin jo toteutettu lailla rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta, ei ole ongelmaton. Mietinnössä ei oteta kantaa sääntelemättä olevaan "hyvitykseen", johon saattaa olla tarvetta, kun oikeus toteaa muutoksenhaun tai rikosoikeudenkäynnin johdosta jo kärsityn kurinpitoseuraamuksen perusteettomaksi. Muutoksenhaulla ei näin olisi mitään merkitystä vangille, jonka kurinpitorangeistus on jo pantu täytäntöön.

Apulaisoikeuskansleri viittaa apulaisoikeusasiamiehenä antamaansa lausuntoon eduskunnan lakivaliokunnalle. Tämän lausunnon mukaan esitys herättää myös lukuisia prosessuaalisia kysymyksiä, joista pahin puute on se, ettei kurinpitoasian käsittelystä tuomioistuimessa säädetä riittävän tarkasti. Kurinpitopäätöksen tekijän tai hänen edustajansa prosessuaalinen rooli jää täysin avoimeksi. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin joutuisi paitsi arvioimaan näytön, myös useissa tapauksissa hankkimaan sen, jolloin tuomioistuimen pitäisi käytännössä imeisesti varsin aktiivisesti tutkia epäiltyä kurinpitovirheistä. Käsittelyn pohjaksi pitäisi sillä olla asianmukaisesti toimitettu tutkinta ja kunnollinen pöytäkirja. Kurinpitotutkinnan kehittymättömyys yhdistettynä tuomioistuimelta edellytettävään aktiiviseen tutkintarooliin on oikeusturvan kannalta ongelmallinen yhdistelmä. Viittaus soveltuvin osin rikosasioiden oikeudenkäyntisäännöksiä ylimalkainen viittaus oikeudenkäymiskaaren 26 ja 30 lukuihin on ongelmallinen.

Apulaisoikeuskansleri (apulaisoikeusasiamies) ehdottaa vankilaan perustettavaksi kurinpitoasiamiehen ("syyttäjän") tehtävä. Tämä huolehtisi rikkomuksen tutkinnasta vankilassa ja esittäisi kurinpitovaatimuksen laitoksen johtajan päätettäväksi sekä edustaisi kurinpitovaltaa valitusasteessa, mikä mahdollistaisi kaksiasianosaissuhteen tuomioistuinvaiheessa, vankilan edustajalle tulisi selkeämpi prosessuaalinen rooli ja tuomioistuimen roolissa ei korostuisi tutkintapuoli niin silmiinpistävästi.

Kurinpitoasiamiehen vastuulla olisi se, että juttu olisi näyttöä myöten valmis valitusasteessa päätettäväksi; näin näytön puutteellisuus ei kaatuisi tuomioistuimen kontolle vaan normaaliin tapaan rangaistusvaateen ajajan vastuulle. Kurinpitoasiamiehenä voisi olla esim. vankilan vartiopäällikkö tai oikeusministeriön määräämä muu virkamies.

Apulaisoikeuskansleri kiinnittää huomiota myös siihen kysymykseen, onko mainitun 7 pykälän 3 momentin viittaus soveltaa "soveltavin osin" rikosasioiden oikeudenkäyntisäännöksiä riittävä ohjaus tuomareille. Onhan kurinpitovalitusten käsittelyssä - kuten edeltävästä tarkastelustakin ilmenee - runsaasti poikkeuksellisia piirteitä. Samasta syystä myös 7 luvun 8 pykälän ylimalkainen viittaus oikeudenkäymiskaaren 26 ja 30 lukiin on ongelmallinen. Ainakin apulaisoikeuskanslerille itselleen nousi lukuisia kysymyksiä käydessäni lävitse hovioikeusmenettelyä koskevaa säännöstöä ja yrittäessäni soveltaa sitä kurinpitovirasto- ja muutostenhaakuun.

Korkeimman oikeuden mielestä tuomioistuinkäsittely tarjoaa lähtökohtaisesti hallinnollista päätöksentekoa paremmat takeet oikeusturvanäkökohtien toteutumisesta. Tämän vuoksi komitean muutoseesityksiä voidaan pitää periaatteessa oikean suuntaisina. Tosiasiallisen oikeusturvan kannalta olennaista on kuitenkin se, millä tavoin käsittely on järjestetty. Tässä suhteessa tärkeän peruslinjauksen muodostaa se, uskotaanko uudet tehtävät yleisille tuomioistuimille vai keskitetäänkö ne alan erityistuomioistuimeen. Jälkimmäisen vaihtoehdon etuna olisi se, että erityistuomioistuimeen kerääntyisi alalla tarpeellinen tietämys, kokemus ja asiantuntemus. Keskittäminen tekisi mahdolliseksi yhtenäisen ratkaisukäytännön ja siten vankien yhdenvertaisen kohtelun.

Helsingin hovioikeus toteaa, että muutoksenhakuoikeus kurinpitovirasto- ja ehdonalaista vapauttamista koskevissa kysymyksissä vastaa 1.8.2001 voimaan tulleita säännöksiä. Muutoksenhakuoikeuden säätäminen myös koevapauden peruuttamista koskevista kysymyksistä on perusteltua, sillä koevapauden peruuntuessa rangaistuksesta vankilassa suoritettava aika pitenee. Tästä syystä myös valitustie käräjäoikeuteen on oikein valittu. Elokuun alussa 2001 voimaan tulleen vankien muutoksenhakua koskevien säännösten ja nyt kysymyksessä olevan lakiehdotuksen vaikutukset vankilapaikkakuntien käräjäoikeuksien työmäärää lisäävänä muutoksena olisi jatkossa otettava riittävästi huomioon käräjäoikeuksien toimintaedellytysten harkinnassa. Vankien valitukset ovat käräjäoikeuksille asiallisesti uusi alue ja valitukset on käsiteltävä sekä ehdotetun säännöksen että valitusasioiden luonteenkin vuoksi kiireellisenä. Asioiden käsitteleminen voi myös vaatia erikoisjärjestelyjä käräjäoikeuksissa. Muutoksenhakuoikeuden rajaaminen luvun 8 §:n mukaisesti yhteen valitusasteeseen on perusteltua samoin kuin 11 §:n säännös siitä, että maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 5 §:ssä tarkoitettua taloudellista selvitystä ei yleensä tarvitse esittää.

Kouvolan hallinto-oikeus pitää toimivalta- ja muutoksenhakusäännösten selventämistä perusteltuna ja kannatettavana. Vaikka vangeilla on perustuslain 21 §:n nojalla jo nyt valitusoikeus hallinto-oikeuteen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskevista päätöksistä, on oikeustilan selventämiseen nimenomaisin valitusoikeutta koskevin säännöksin syytä. Kaikki ehdotetun vankeuslain 20 luvun 9 §:ssä ja ehdotetun tutkintavankeuslain 15 luvun 2 §:ssä mainitut asiaryhmät sopivat hyvin hallinto-oikeuksien käsiteltäviksi. Mietinnössä ei ole eritelty lakiehdotusten taloudellisia vaikutuksia hallinto-oikeuksien kannalta. Mikäli mietinnössä esitetty arvio 200 - 300 muutoksenhausta vuosittain - mikä sisältänee sekä käräjäoikeuksiin että hallinto-oikeuksiin tehtävät valitukset - on oikeansuuntainen, ei Kouvolan hallinto-oikeuteen tulevien valitusten määrä muodostune kovinkaan merkittäväksi.

Turun hallinto-oikeus pitää vankeja koskevista hallinnollisista päätöksistä tehtävien valitusten ohjaamista hallinto-oikeuksiin asianmukaisena ja perustuslaissa säädettyä tuomioistuinten välistä

työnjakoa noudattavana. Mietinnössä hallinto-oikeuksille osoitetut tehtävät ja menettelyt vastaavat pääosin hallinto-oikeuden näkemystä.

Hallintolainkäytössä on jo pitkään ollut yleisenä periaatteena, että oikeus turvan tulee olla saatavissa mahdollisimman läheltä ja nopeasti. Uudemmassa muutoksenhakujärjestelmää koskevassa lainsäädännössä on tuotu menettely, jossa useimpiin hallintopäätöksiin haetaan ensin oikaisua hallinnossa, joko päätöksen tehneeltä viranomaiselta tai viranomaiseen nähden hierarkiassa ylemmällä tasolla olevalta elimeltä. Selvät virheet tulevat näin nopeasti oikaistuksi. Myös vankeja koskevissa asioissa olisi asianmukaista järjestää muutoksenhaku siten, että vasta oikaisuvaatimukseen tehdystä päätöksestä valitettaisiin hallinto-oikeuteen. Tätä näkemystä puoltaa myös se, että asioiden tosiasiapuoli tulisi oikaisumenettelyssä selvitettyksi jo hallinnossa ja tuomioistuinkäsittelyyn hallinto-oikeuteen jäisi vain tehtyjen päätösten lainmukaisuuden tutkiminen.

Vankeinhoitoon liittyvät asiat ovat hallinto-oikeuksille aivan uusia asioita. Tämän vuoksi oikeusministeriön tulee huolehtia siitä, että myös hallinto-oikeudet huomioidaan tätä aihealuetta koskevassa koulutuksessa mieluiten jo ennen lain voimaantuloa.

Hämeenlinnan hallinto-oikeus katsoo, että muutoksenhaun selkeyttämiseksi ja perustuslain suoran soveltamisen vähentämiseksi tulee nimenomaisesti säädettävä muutoksenhausta kaikkiin vangin oikeuksia ja velvollisuuksia koskeviin päätöksiin. Nykyistä perustuslain 21 §:ään nojautuvaa tilannetta ei voida pitää asiallisena. Muutoksenhausta on ehdottomasti säädettävä nimenomaisesti. Selkeä ja nimenomainen muutoksenhakusäännöstö on vankien oikeusturvan vuoksi välttämätön.

Hallinto-oikeus pitää perusteltuna sitä asiajakoa, jonka pohjalta muutoksenhaku on ehdotuksessa ohjattu yhtäältä yleisiin tuomioistuihin ja toisaalta hallintotuomioistuihin. Tämä jako vastaa perustuslaissa tehtyä tuomioistuinjärjestelmän jakoa. Hallinto-oikeus suhtautuu siis myönteisesti tähän ehdotuksen peruslinjaukseen tältä osin.

Mietinnössä on esitetty sängen suuri joukko sinänsä vangin oikeuksia tai velvollisuuksia koskevia hallintopäätöksiä valituskiellon piiriin. Ainakin osa näistä päätöksistä on sellaisia, että valituskieltoa on syytä vielä tarkemmin pohtia. Tällaisia ovat vankisijoittelua koskevat päätökset. Hallinto-oikeus ei pidä välttämättä pitävinä niitä resurssisyihin (laitoskapasiteetti, käyttöasteen tasoittaminen), hallintoviranomaisen harkintavaltaan ja laitossijoittelun perustan täsmällisyyteen liittyviä perusteluja, joita mietinnössä on tältä osin esitetty. Selvää on, että niistä vankisijoitteluun liittyvistä päätöksistä, joista mietinnössä ehdotetaan muutoksenhakumahdollisuutta, se on taattava.

Mietinnössä esitetään, ettei ehdotetun lain 8 luvun mukaisiin toimintaan osallistumista koskeviin päätöksiin ja 10 luvun mukaisiin terveydenhuoltoa koskeviin päätöksiin saisi lähinnä resurssisyyistä hakea muutosta. Viimeksi mainitut on osin rinnastettu mietinnössä myös vankisijoittelua koskeviin päätöksiin. Hallinto-oikeus katsoo, että resurssisyvät eivät välttämättä ole asiallinen peruste ehdotetulle muutoksenhakurajoitukselle. Tältä osin ehdotetun lain 10 luvun mukaiset valituskiellon alle esitetyt päätökset ovat 8 luvun päätöksiä kriittisempiä tässä suhteessa. Hallinto-oikeus pitää tarpeellisenä, että näitä muutoksenhakurajoituksia harkitaan vielä uudelleen.

Mietinnössä on esitetty valituskieltoa myös muihin poistumislupapäätöksiin kuin erittäin tärkeästä syystä annettavaa poistumislupaa koskevaan päätökseen. Hallinto-oikeuden käsityksen mukaan näitä kahta eri tyyppistä poistumislupajärjestelmää ei liene helppoa pitää selväpiirteisesti toisistaan erossa hallintomenettelyssä ja valitusvaiheessa. Jo tästä syystä koko poistumislupapäätösjärjestelmän on oltava yhdenmukainen muutoksenhaun suhteen. Valituskiellon perusteeksi esitetty päätök-

senteon nojaaminen soveltuvuusarvioon ei liene vakuuttava peruste valituskiellolle näissä asioissa, joissa on kuitenkin kyse vapaudenriiston sisällöstä ja vankien keskinäisestä tasavertaisuudesta.

Vangin ja rangaistuslaitoksen tilojen tarkastus näyttää esityksen mukaan toiminnalta, joka voi hyvin mietinnössä esitetyillä perusteilla olla valituskiellon alla. Kyse on lähinnä tosiasiallisesti toiminnasta. Sama koskee turvaamistoimenpiteitä erillään pitämistä lukuun ottamatta, jota koskevasta päätöksestä esityksessä onkin valitustie auki.

Mietinnössä on esitetty myös, ettei valitusta voitaisi tehdä vangin perushuoltoa ja asumista koskevista päätöksistä. Tältä osin oikeusturva jäisi hallintokantelun varaan. Tämä saattaa olla perusteltu ratkaisu. Nämä asiat on sinänsä järjestetty ehdotetulla lailla. Käytännössä on kyllä havaittu, että vangit pyrkivät silloin tällöin hakemaan toimeentulotukea asioihin, jotka liittyvät nykyisin ainakin perushuoltoon ja terveydenhoitoon. Näiden eri järjestelmien välinen suhde ei välttämättä ole aina selvä. Hallinto-oikeuskäytännössä toimeentulotukinormisto näyttää nousseen vankienkin osalta aika merkittävään asemaan. Lähtökohtana on se, ettei vanki saa joutua kärsimään asianomaisen kunnan ja vankilan välisestä kiistasta siinä, mihin etuuksiin tai etuuskien tasoon vanki on oikeutettu nimenomaan toimeentulotukinormiston perusteella siitä huolimatta, että valtio on vastuussa vangin perushuollosta ja asumisesta. Kunnan ja valtion välinen taloudellinen riita ratkaistaan tuon käytännön mukaan myöhemmin hallintoriitamenettelyssä alueellisessa hallinto-oikeudessa. Tällaisten kiistojen olemassaolo saattaisi puoltaa valitusoikeutta nyt kysymyksessä olevista vankilaviranomaisten päätöksistä tai joistakin niistä. Mietinnössä ei ole pohdittu lainkaan sitä, voiko johonkin ehdotetuista muutoksenhaun piiriin sisältyvistä asioista liittyä mahdollisuus perustevalituksen tai hallintoriitamenettelyn käyttämiseen. Sama koskee ehdotetussa laissa säänneltyjä asioita, joista ei ole ehdotettu valitusmahdollisuutta. Tämä analyysi on varmasti tarpeen tehdä.

Hallinto-oikeus esittää pohdittavaksi, onko komitean esityksen mukaisissa alueelliseen hallinto-oikeuteen osoitetuissa valitusasioissa tarpeen antaa spesifejä foorumeja koskevia säännöksiä. Pohdittaessa, mikä alueellinen hallinto-oikeus on milloinkin toimivaltainen, voitaisiin lähtökohtaisesti ottaa huomioon muun muassa vankilan sijaintipaikka (päätoimipaikka/ sivutoimipaikka), vangin kotipaikka, joka voi joskus olla ongelmallinen kotikuntalain kannalta ja tapaukset, joissa samaan päätökseen voi ehdotuksen mukaan kohdistua eri henkilöiden tekemä valitus. Joka tapauksessa foorumikysymys on ratkaistava yksinkertaisella ja selkeällä säännöllä. On selvää, ettei samaan päätökseen kohdistuvaa valitusta pidä joutua käsittelemään useassa alueellisessa hallinto-oikeudessa.

Hallinto-oikeus katsoo, että jatkovalituskielto korkeimpaan hallinto-oikeuteen ei ole perusteltu. Kaikissa muutoksenhaun alaan mietinnössä esitetyissä ja hallinto-oikeuden tämän lisäksi esittämistä asioissa on luotava muutoksenhakulupajärjestelmä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Näin on tehty hallinto-oikeuden alalla paljon pienimuotoisemmissakin asiaryhmissä. Suora jatkovalitusmahdollisuus ei sen sijaan ole tarpeen.

Hallinto-oikeus esittää vielä pohdittavaksi, onko joissakin muutoksenhaun piiriin tulevilla esityksessä tarkoitetuissa asioissa tarpeen luoda oikaisuvaatimusmenettely ennen varsinaista valitusta. Tämän järjestelmän systemaattinen paikka olisi ehdotetun lain 20 luvussa. Tosin tällainen menettely saattaisi olla vastoin kiireellisyysvaatimusta.

Hallinto-oikeus painottaa sitä, että alueellisten hallinto-oikeuksien resursseista on huolehdittava. Viimeisten vuosien aikana on alueellisiin hallinto-oikeuksiin, aivan oikein, ohjattu yhä laajeneva joukko uusia asiaryhmiä. Vaikka resurssitarpeita ei syntyisikään sen tai tämän uuden asiaryhmän perusteella, kokonaisuus alkaa jo nyt olla sellainen, että alueellisten hallinto-oikeuksien resurssikysymys on otettava vakavasti. Nyt esitetyn ehdotuksen mukaiset asiat on käsiteltävä kiireellisesti,

mikä vaikuttaa omalta osaltaan resurssien käyttöön. Tässä resurssikysymyksessä on ainakin Hämeenlinnan hallinto-oikeuden osalta huomattava se, että siirryttäessä lääninoikeusjärjestelmästä hallinto-oikeusjärjestelmään ja yhdistettäessä täällä kaksi lääninoikeutta, muodostetun Hämeenlinnan hallinto-oikeuden resurssit vähenivät verrattuna käsiteltäväksi jääneeseen juttumäärään. On myös odotettavissa, että nyt esillä olevat asiat ovat sellaisia, että niissä on ehkä useinkin järjestettävä suullinen käsittely. Tämäkin vaikuttaa resurssien käyttöön. Kaiken kaikkiaan Hämeenlinnan hallinto-oikeus kannattaa komitean ehdotusten päälinjauksia edellä mainituin huomautuksin.

Vaasan hallinto-oikeus toteaa, että lausuntoa varten ei ole ollut mahdollista yksityiskohtaisesti selvittää, kattaako ehdotettu valitusoikeus todella kaikki vangin oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat päätökset, kuten perustuslaki edellyttää. Vaasan hallinto-oikeuden mielestä tähän seikkaan on vielä asian jatkovalmistelussa kiinnitettävä erityistä huomiota. Kysymys on samalla ehdotetun valituskiellon perustuslain mukaisuudesta. Komitean esityksen mukaan vangeille annettaisiin nykyistä laajempi muutoksenhakuoikeus. Muutoksenhaun selkeyttämiseksi ja perustuslain suoran soveltamisen välttämiseksi ehdotetuissa laeissa olisi tarkoitus nimenomaisesti säätää muutoksenhausta kaikkiin vangin oikeuksia ja velvollisuuksia koskeviin päätöksiin.

Vankeuslain 20 (ja tutkintavankeuslain 15 luvussa) on lueteltu nimenomaisesti ne päätökset, joiden osalta muutoksenhaku tulisi kysymykseen. Muiden kuin mainituissa luvuissa tarkoitettujen päätösten osalta ehdotetaan säädettäväksi valituskielto (vankeuslaki 20: 1 ja tutkintavankeuslaki 15:3).

Komiteamietinnön mukaiset vankeja koskevat päätökset ovat hallintoviranomaisen päätöksiä. Hallintomenettelylaki koskenee niitä ainakin soveltuvin osin. Selvyyden vuoksi lakeihin olisi ehkä syytä ottaa sitä koskeva viittaussäännös. Kun kysymys on hallintopäätöksistä, luonnollista ja perustuslain mukaistakin olisi, että muutoksenhaku niistä ohjattaisiin hallintotuomioistuimeen.

Mietinnön mukaan valitukset kurinpitorangaistusta, valvotun koevapauden ja elinkautisvangin valvotun koevapauden peruuttamista sekä ehdonalaisen vapauden lykkäämistä ja valvontaan asettamista koskevista hallintoviranomaisen päätöksistä menisivät kuitenkin käräjäoikeuteen. Mietinnössä (s. 142) todetaan, että järjestely on poikkeuksellinen, kun otetaan huomioon perustuslain 98 ja 99 §:n säännökset tuomioistuinlaitoksen perusrakenteesta ja tuomioistuinten tehtävistä. Järjestelyä on perusteltu viittaamalla perustuslakivaliokunnan tuoreeseen kantaan RTL 7 luvun 1.8.2001 voimaan tulleen uudistuksen yhteydessä. Tuon kannanoton mukaan järjestely oli perusteltu, koska keskeiset muutoksenhaun kohteena olleet päätökset, suoritetun ajan menetys ja ehdonalaisen vapauttamisen lykkääminen vaikuttavat rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen.

Hallinto-oikeus ei vastusta ehdotettua järjestelyä, vaikka se ei vastaakaan perustuslaissa omaksuttua tuomioistuinlaitoksen perusrakennetta. Asian laatuun nähden sitä voitaneen pitää luontevana. Lisäksi voidaan todeta, että poikkeuksia mainitusta periaatteesta on muitakin (esim. laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 33 §).

Viikon valitusaika on lyhyt, mutta asioiden laatu vaatinee sitä. Hallinto-oikeus katsoo, että valitus sijoitusyksikön päätöksestä valitettaessa tulisi ensisijaisesti jättää rangaistuslaitoksen johtajalle, kuten käräjäoikeuteenkin valitettaessa. Tämän tulisi liittää valitukseen oma lausuntonsa, mahdollinen vastine ja toimittaa myös ratkaisun perusteena olleet asiakirjat hallinto-oikeuteen. Tämänkaltaisen menettely on säädetty mielenterveyslain 24 §:n 3 momentissa. Myös mm. ympäristönsuojeluasioissa (ympäristönsuojelulaki 96 ja 98 §) ja veroasioissa (laki verotusmenettelystä 66 ja 69 §) valitusten edellytetään saapuvan hallinto-oikeuteen ratkaisukypsinä. Menettely edesauttaisi asian kiireellistä käsittelyä, jota ehdotetut säännökset edellyttävät. Valituksen jättämisen myös suoraan hal-

linto-oikeuteen tulisi kuitenkin olla mahdollista siltä varalta, että muutoksenhakija haluaa näin menetellä.

Kaikkiin hallinto-oikeuden päätöksiin ehdotetaan säädettäväksi valituskielto. Asioiden akuutti luonne huomioon ottaen kielto lienee perusteltu, vaikka monissa tapauksissa kyse onkin kansalaisen perusoikeuksista.

Säännösehdotuksen mukaan muutoksenhausta on voimassa mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään. Valitukset ohjautuisivat siten eri hallinto-oikeuksiin hallintolainkäyttölain 12 §:n mukaan. Siitä osin kuin kyse on alueellisten rangaistuslaitosten päätöksistä, asiassa ei ole epäselvää. Näiltä osin toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyisi hallintolainkäyttölain 12 §:n 1 momentin mukaan. Rikosseuraamusviraston osalta asia on niinkään selvä. Vankimielisairaalan osalta sen sijaan näyttäisi olevan epäselvyyttä siitä, onko se sellainen valtakunnallinen viranomainen, jota tarkoitetaan hallintolainkäyttölain 12 §:n 2 momentissa ja jonka päätöksistä valitukset jakautuvat useampiin hallinto oikeuksiin. Tätä voitaisiin selventää esim. lakiehdotusten perusteluissa.

Ehdotettu uudistus toisi hallinto-oikeuteen monenlaisia uusia asioita, joiden lukumäärä saattaa olla huomattavakin. Niissä saatetaan pyytää myös suullista käsittelyä ehkä yleisestikin. Hallinto-oikeuksilla on valmiudet uusien asioiden käsittelyyn oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteiden mukaisesti. Jotta oikeusturva toteutuisi ehdotetulla tavalla viivytyksettä, hallinto-oikeuksilla tulee olla riittävät resurssit tähän. Asian jatkokäsittelyn yhteydessä tähän kiinnitettäneen huomiota.

Kuopion hallinto-oikeus toteaa, että yksilön oikeusturvan ja yhteiskunnan kannalta on oikein, että hallintolainkäyttöasiat keskitetään hallinto-oikeuksiin. Kuopion hallinto-oikeuden tuomiopiirissä ovat Kuopion vankila, Sukevan vankila, Mikkelin vankila, Pyhäselän vankila sekä Naarajärven vankila. Hallintolainkäyttölain 12 §:ää voitaneen lähtökohtaisesti tulkita siten, että mm. sanotuista vankiloista valitukset ohjautuisivat Kuopion hallinto-oikeuteen. Selvyyden vuoksi saattaisi kuitenkin olla syytä määrittää sekä vankeuslaissa että tutkintavankeuslaissa valitusforum eli alueellisesti toimivaltainen hallintotuomioistuin. Tähän voisi riittää lauseke: ”valitus tehdään siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä päätös on tehty”.

Hallinto-oikeuslain 12 §:n 1 momentin mukaan hallinto-oikeus on päätösvaltainen kolmijäsenisenä, jollei laissa erikseen toisin säädetä. Kuopion hallinto-oikeus on jo aikaisemmin tehnyt oikeusministeriölle esityksen siitä, että mm. mielenterveysasioissa tarkoitettut alistusasiat voitaisiin käsitellä kaksijäsenisessä kokoonpanossa juristijäsen ja asiantuntijajäsen), mikäli he ovat ratkaisusta yksimieliset. Tämä ehdotettu muutos ei hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan tulisi vaarantamaan kansalaisten oikeusturvaa.

Hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan on myös muita sellaisia hallinto-oikeuksissa käsiteltäviä asiaryhmiä kuten pysäköintivirhemaksut, joukkoliikenteen ja television tarkastusmaksut sekä kotikuntalaissa tarkoitettut ilmoitusrikemaksut, joissa ratkaisukokoonpanoa olisi syytä tarkistaa kevyemmäksi nykyisestä kolmen tuomarin ja esittelijän käsittävästä kokoonpanosta.

Edellä kerrotut erilaiset ratkaisukokoonpanot erilaisissa asioissa ovat olleet vallitseva suuntaus myös yleisten tuomioistuinten osalta viime vuosikymmenen alusta lähtien. Tältä osin hallinto-oikeus viittaa oikeudenkäymiskaassa tapahtuneisiin oikeudenkäyntiprosessia koskeneisiin muutoksiin 1990 -luvun alkupuolella.

Valitusten lukumäärää nyt puheena olevissa asioissa on vaikea ennakoida. Kysymys on joka tapauksessa kiireellisistä asioista. Yleensäkin ottaen oikeusturvaa olisi tuomioistuimessa annettava ajal-

laan, koska jälkikäteisellä oikeusturvalla ei ole kansalaisen näkökulmasta reaalista merkitystä. Tämän lisäksi oikeudenkäyntiprosessin on oltava sekä valittajalle että viranomaiselle kustannustietoista. Kuopion hallinto-oikeuteen syntyi hallinto-oikeusuudistuksen yhteydessä ratkaisemattomien asioiden ruuhkaa. Tätä ruuhkaa olemme purkaneet uudistuksesta lähtien ja työ jatkuu yhä. Myös tästäkin näkökulmasta olisi riittävien resurssien turvaaminen muun ohella kevennettyjen ratkaisukokoonpanojen avulla erittäin tärkeitä. Siksi myös nyt puheena olevissa asioissa olisi syytä harkita kevennettyjen kokoonpanojen käytön mahdollisuutta.

Näin menetellen luotaisiin edellytyksiä sille, että hallinto-oikeudet pystyisivät jatkossakin tarjoamaan kansalaisille reaalista oikeusturvaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin sekä perustellun päätöksen muodossa.

Oulun hallinto-oikeus toteaa, että ehdottaessaan eräistä vankien oikeuksia ja velvollisuuksia koskevista päätöksistä tehtävien muutoksenhakujen ohjaamista hallintolainkäyttölinjan mukaisesti valitusteitse suoraan hallinto-oikeuksiin komitea näyttää perustaneen ehdotuksensa perustuslakivaliokunnan lausumiin ottamatta pohdittavaksi, olisiko tätä linjaa käytettäessä kuitenkin aiheutta erityisiin säännöksiin. Ehdotuksen mukaan hallinto-oikeuksiin ohjautuvissa valituksissa on katsottava olevan paljolti kysymys seikoista, joiden saattamista suoraan monijäsenisessä tuomioistuimessa käsiteltäviksi voidaan pitää asioiden luonteeseen nähden suhteettoman raskaana ja aikaa vievänä. Asioiden laatu huomioon ottaen olisi aiheellista harkita otettavaksi käyttöön järjestelmä, jossa rangaistuslaitoksen johtajan päätös tulisi saattaa ensin oikaisuvaatimuksin uusintakäsittelyyn ja vasta siihen annetusta päätöksestä olisi mahdollista tehdä valitus hallinto-oikeuteen. Mikäli vaatimukset keskitettäisiin tehtäväksi esimerkiksi uudelle rikosseuraamusvirastolle, turvattaisiin heti varhaisessa vaiheessa tämänkaltaisissa asioissa tarvittava joutuisa käsittely, eri rangaistuslaitosten yhtenäinen käytäntö ja vankien tasapuolinen kohtelu.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että elokuun 1 päivänä 2001 voimaan tulleen rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvun 1 §:n säännösten mukaan vangilla on oikeus hakea muutosta päätökseen, jolla 1) vangille on määrätty kurinpitorangeistusta 2) ehdonalaista vapautta lykätään. Käräjäoikeus toteaa, että yleisille tuomioistuimelle on määrätty lisää uusia asiaryhmiä käsiteltäväksi ja lisäksi asiat tulee käsitellä kaikki kiireellisinä. Vankeuslain muutoksenhakua koskevassa 20 luvun 1 §:ssä vangin muutoksenhaku käräjäoikeuteen laajenisi entisestään. Valitusoikeus koskisi myös rikoslain 2 c luvun 8 §:n 3 ja 4 momentissa kerrottua valvotun koevapauden peruuttamisesta määrääjäksi korkeintaan kahdeksi viikoksi tai kokonaan sekä rikoslain 2 c luvun 17 §:n 2 momentissa kerrottua ehdonalaisten vapauden valvontaa.

Kyse on toimenpiteistä ja niiden perusteista, joiden oikeellisuuden tai tarpeellisuuden arvioimiseen käräjäoikeudella ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia. Tällaisissa asioissa on tarkoituksetonta käsitellä tosiasiaväitteiden ristiriitaisuuksia todistelukysymyksenä ellei kysymyksessä ole rikossyyte. Jäljempänä ilmenevässä esimerkkitapauksessa olisi periaatteessa saatettu tarvita laaja henkilötodistelu siitä, mitä pannukakkujonossa tapahtui. Kenenkään oikeusturva ei lisääny oikeusturvaa näennäisesti lisäävillä säädöksillä. Valitusoikeus edellä mainittuihin päätöksiin jättää käräjäoikeudelle kumileimasimen osan, jonka tarpeellisuus on enemmän kuin kyseenalaista.

Hallituksen esityksen perusteluissa ei ole otettu mitään kantaa siihen, miksi vangin muutoksenhakuasiat tulisi osoittaa käsiteltäviksi yleisiin alioikeuksiin. Mainittakoon, että Ruotsissa kurinpidollisiin lykkäämispäätöksiin ja rangaistuksen pituuteen vaikuttaviin kurinpitopäätöksiin muutoksenhaku tehdään hallintotuomioistuimiin, koska valtaosa muutoksenhaun kohteena olevista asioista on luonteeltaan niille kuuluvia.

Rangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain uuden 1.8.2001 voimaan tulleen 7 luvun 1 §:n säännöksen mukaan vangilla on nyt oikeus hakea muutosta päätökseen, jolla vangille on määrätty kurinpitovanginrangaistus ja 2 §:n mukaan muutosta haetaan valittamalla käräjäoikeuteen. Nämäkin asiat tulisi nopeasti siirtää pois käräjäoikeuksista. Ne sopisivat ensisijaisesti vankilaoikeuteen ja toissijaisesti hallintotuomioistuimiin.

RTL 7 luvun 1 §:n uudistusta kuvaa Helsingin käräjäoikeuden osaston 15.9.2001 käsittelemä ensimmäinen uuden lain mukaisen kurinpitovanginrangaistusta koskeva kiireellinen valitusasia, joka perustui siihen, että vanki oli Helsingin vankilan ruokajonossa vaatinut tiettyä pannukakun palaa omaan annokseensa. Kun vangin pyyntö oli evätty, hän oli käyttänyt sopimatonta kieltä ja saanut kurinpitovanginrangaistuksen. Vangille myönnettiin asiassa maksuton oikeudenkäynti ja käräjäoikeus hylkäsi pyynnön avustajan määräämisestä. Vanki on ilmoittanut tyytymättömyyttä päätökseen siltä osin kun avustajan määrays on hylätty. Käräjäoikeuden tuomio on lausunnon liitteenä.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan ehdotuksen mukainen muutoksenhaun laajentaminen lisäisi muutoksenhaun piiriin tulevien edellä mainitun kaltaisten päätösten määrää niin, että muutosta voitaisiin hakea noin 1500-2000 päätöksestä aikaisempien kurinpitopäätösten ja ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämispäätösten lisäksi. Edelleen perustelujen mukaan muutoksenhakuun liittyvät käytännön järjestelyt edellyttäisivät 2-3 henkilötyövuoden panostusta sekä vankiloissa että tuomistuuksissa. On lisäksi huomioitava, että työtaakka jakautuisi vankilapaikkakuntien kesken.

Viime aikoina kun uusia tehtäviä on määrätty yleisten alioikeuksien käsiteltäviksi on yleensä todettu, ettei esityksillä ole ollut taloudellisia ja organisatorisia vaikutuksia. Korkeintaan uudistus saattaa aiheuttaa jonkin verran lisätehtäviä. Lähestymiskiellot (laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898) ja esitetyn vankeuslain 20 luvun 1 §:n mukaiset valitukset käräjäoikeuteen ovat tyypillisiä esimerkkejä uudistuksista, joiden osalta ei ole kyetty eikä kyetä etukäteen arvioimaan uudistusten aiheuttamaa kokonaistyömäärää käräjäoikeuksissa.

Vantaan käräjäoikeudella ei ole vankeuslain 20 lukuun ehdotettujen säännösten osalta erityistä huomauttamista. Ongelma on se, että nämäkin asiat on käräjäoikeudessa käsiteltävä kiireellisinä. Käräjäoikeuden resurssien kannalta kiireellisyys aiheuttaa käytännössä ongelmia. Käräjäoikeudessa on lukuisia kiireellisinä käsiteltävien asioiden ryhmiä. Mikäli valitusasiaa ei pystytä käsittelemään kiireellisenä, saattaa valituksen tekeminen asiallisesti menettää merkityksensä. Valittaja on saattanut kärsiä jo hänelle määrätyn kurinpitovanginrangaistuksen, kun käräjäoikeus antaa ratkaisunsa.

Käräjäoikeuden toimivallasta kurinpitoasioita käsiteltäessä on jo 1.8.2001 voimaan tulleiden säännösten soveltamisessa ilmennyt epäselvyyttä. Sen vuoksi lienee syytä määrätä tarkemmin, mitkä ovat käräjäoikeuden päätöksen rajat sen antaessa ratkaisun käräjäoikeuden käsiteltäväksi saatetusta kurinpitovanginrangaistuksesta. Onko esimerkiksi käräjäoikeuden hyväksyttävä vangin sijoittaminen rangaistusselliin 10 päiväksi vai voiko käräjäoikeus alentaa rangaistusselliin sijoituksen aikaa tai valita jonkin muun kurinpitovanginrangaistuksen määrätyn sijasta. Voiko käräjäoikeus vain joko hyväksyä tai hylätä esitetyn kurinpitovanginrangaistuksen. Tältä osin esityksessä ei ole mitään säännöksiä.

Hämeenlinnan käräjäoikeus toteaa, että mietinnössä ehdotetaan, että vankien muutoksenhaku tapahtuisi osaksi käräjäoikeudessa ja osaksi hallinto-oikeudessa. Näin on myös eräältä osin 1.8.2001 voimaan tullessa rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvussa. Lähtökohta on, kuten mietinnössä todetaan, että vankilaviranomaisten päätöksestä valitetaan hallinto-oikeuteen. Vaikka valitun linjan puolesta puhuu eduskunnan perustuslakivaliokunnan toteamat seikat, käräjäoikeus katsoo, että täytäntöönpano myös tältä osin olisi pidettävä erillään tuomitsemistoiminnasta. Näin myös siinä tapauksessa, että viranomaisen päätös vaikuttaisi laitosaajan pituuteen. Tämän vuoksi

käräjäoikeus katsoo, että lakiehdotuksen vankeuslain 20 luvussa tarkoitettu muutoksenhaku kaikilta osin tapahtuisi hallinto-oikeudessa.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että mietinnössä ehdotettujen lakimuutosten (esimerkiksi vankeuslain 20 luvun 1 § sekä rikoslain 2 c luvun 11 ja 12 §:t) toteuttaminen ja vankilaoikeuden lakkauttaminen, kuten monet muut toteutetut lakimuutokset, johtaa tuomioistuinlaitoksen työmäärän lisääntymiseen. Tämä seikka on otettava huomioon tuomioistuinten henkilöstövoimavaroista päätettäessä etenkin, kun tuomioistuimet ovat jo nyt puutteellisesti resursoituja.

Riihimäen käräjäoikeus toteaa, että vankien vapaudenmenetykseen vaikuttavissa kurinpitomenettelyasioissa vangin muutoksenhakuoikeus kohdistuisi 1.8.2001 voimaantulleen lainmuutoksen (580/2001) tavoin yleiseen käräjäoikeuteen.

Hallintoviranomaisen tekemän päätöksen muutoksenhakuoikeuden ohjaamisesta poikkeuksellisesti yleiseen tuomioistuimeen komitea perustelee ainoastaan viittaamalla perustuslakivaliokunnan em. RTL 7 luvun lainmuutosehdotuksesta (580/2001 - HE 13/2001) antamaan lausuntoon (PeVI9/2001), jossa ratkaisua on perusteltu sillä, että keskeiset muutoksenhaun kohteena olevat päätökset vaikuttavat rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen. Komitean ehdotuksen mukaisessa muutoksenhakujärjestelmässä halutaan säilyttää jako, jossa rangaistuksen sisältöön vaikuttavista hallintoviranomaisen päätöksistä valitetaan yleiseen tuomioistuimeen ja muista hallintotuomioistuimeen.

Tosiasiassa ehdotuksesta seuraa tilanne, jossa käräjäoikeudet joutuvat muutoksenhakuelimenä tutkimaan myös hallintoviranomaisen tekemiä sellaisia päätöksiä, jotka eivät vaikuta rangaistusajan pituuteen ja jotka luonteensa puolesta ovat yleiselle tuomioistuimelle vieraita.

Tutkiessaan rikosasian joutuu käräjäoikeus luonnollisesti rangaistuslajia ja sen määrää harkitessaan laatimaan myös ennustetta tuomittavan henkilön jatkoselviytymisestä. Tuolloin on harkinnan pohjana tutkittava teko. Toisaalta ehdotuksessa tasavallan presidentin armahdusoikeus säilyy perustuslain mukaisesti. Armahduksen perusteet poikkeavat tuomioistuinpohdinnasta. Vastuu vankien parantamisesta ja sopeuttamisesta yhteiskuntaan kuuluu vankeinhoitojärjestelmälle. Tämä periaatteellinen ero on pidettävä mielessä tehtäessä kauas tulevaisuuteen suuntautuvia lainmuutoksia.

Tämän vuoksi voidaan kyseenalaistaa se komitean em. peruslinjauksien taustalla oleva ortodoksinen perustuslain 7.3 §:n tulkinta, jonka mukaan kaikkien vapaudenmenetyksen sisältöön vaikuttavien päätösten tulee olla yleisen tuomioistuimen käsittelemiä - vaikka sen seurauksena hallintotuomioistuinten ja yleisten tuomioistuinten välille luodaan keinotekoinen ja osin sekava työnjako. Siinä yleinen tuomioistuin ryhtyisi osittain valvomaan selkeästi hallinnolliselle viranomaiselle kuuluvia vankeinhoidollisia tehtäviä perustuslain 98 §:n mukaisen toimivaltajaon vastaisesti. Huomionarvoista asiassa on se, että, kuten ehdotuksessa todetaan, Euroopan ihmisoikeussopimus ei näyttäisi edellyttävän näin tiukkalinjaista tulkintaa, ja esim. Ruotsissa onkin selkeyden saavuttamiseksi kaikki vankien kurinpitoa koskevia hallinnollisia päätöksiä koskeva muutoksenhaku keskitetty hallinnolliseen tuomioistuimeen.

Kurinpitovankien muutoksenhakuoikeus (vankeuslain 20 luku) on ehdotuksessa pääosin 1.8.2001 voimaan tulleen RTL 7 luvun säädösten (580/2001) sisältöinen sillä lisäyksellä, että komitean uutena järjestelmänä ehdottaman valvotun koevapauden menettämistä koskevien päätösten muutoksenhaku kohdistuisi käräjäoikeuteen. Muutoksenhakuasian käsittelyn osalta tyydytään ehdotuksessa toteamaan, että käräjäoikeuden on huolehdittava siitä, että asia tulee perustellusti käsitellyksi, ja että asian käsittelyssä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään. (vankeuslaki 20 luvun 7 §:n 2 ja 3 momentit).

Kun käräjäoikeuden tulee asiassa toimia hallintoviranomaisen tekemän päätöksen muutoksenhakutuomioistuimena virallisperiaatteen mukaisesti, tulisi tämänkaltainen käräjäoikeudelle poikkeuksellinen menettely säädellä tarkemmin. Jo nyt on kurinpitovalitusten osalta havaittavissa, kuinka vasta laajemman koulutuksen jälkeen on mahdollista sopeuttaa hallinnolliseen toimintaan tottuneet vankilaviranomaiset suulliseen rikosoikeudenkäyntimenettelyyn ilman, että samalla vaarannettaisiin vankilaviranomaisen toimintaan välttämättömänä liittyviä kurinpitomahdollisuuksia.

Lisäksi, kun muutoksenhaun kohteena saattaa esim. edellä mainittua koevapauden menettämistä koskevassa asiassa, tosiasiallisesti olla lähes kuuden kuukauden vapaudenmenetyksen määrääminen, vaikuttaa muutoksenhakukiellon asettaminen käräjäoikeuden päätöksestä väliaikaisenaakin ristiriitaiselta muihin lähinnä vastaavanlaisiin menettelyihin (esim. sotilaskurinpitoasiat), joten väliaikaisen muutoksenhakukiellon purkaminen tältä osin tulisi tehdä kiireellisesti. Muutoksenhakukiellon pikainen purkaminen on perusteltua yhdenvertaisuusperiaatteen toteutumisen turvaamiseksi muutoksenhakuasioissa. Eri asia on, kuinka turhia muutoksenhakuja pyritään ylipäänsä rajoittamaan, ja siten muutoksenhakutuomioistuinten resursseja kohdentamaan paremmin kaikkien osapuolten oikeusturvaa vaarantamatta.

Iisalmen käräjäoikeus toteaa, että komitean välimietintöön perustuva vankien muutoksenhakuoikeus on turhan laaja. Nyt kaikista kurinpitorangeistuksista, myös varoituksesta ja oikeuksien menettämisestä saa valittaa käräjäoikeuteen. Onnistuneempi ratkaisu olisi ollut muutoksenhaun rajoittaminen vain rangaistuksen pituuteen vaikuttaviin päätöksiin. Näin laaja muutoksenhakuoikeus aiheuttaa niille käräjäoikeuksille, joiden alueella vankiloita on, merkittävästi lisätyötä. Nämäkin asiat voivat olla, jo muutaman saadun kokemuksen perusteella hankalia käsitellä. Vaikeutena on muun muassa se, ettei vankilanjohtajilla ole kokemusta esitutkinnan kaltaisen tutkinnan suorittamisesta eikä syyttäjän tehtäviä muistuttavan roolin hoitamisesta oikeudessa.

Mietinnössä käsiteltyjen asioiden piiri on laaja eikä käräjäoikeus ole muista tehtävistä johtuvan ajan puutteen vuoksi ehtinyt paneutua siihen laajemmin. Meidän toimintaamme läheisimmin liittyvistä seikoista ovat, pääällimmäisinä tulleet esille edellä mainitut seikat.

Turun käräjäoikeus toteaa, että elokuun 1. päivänä 2001 voimaan tulleen RTL 7 luvun mukaan on uudistus tullut jo osaksi voimaan. Uudistuksen mukaan vangit saavat hakea muutosta kurinpitorangeistusta ja ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämistä koskeviin päätöksiin. Turun käräjäoikeudessa on elokuun 1. päivän 2001 jälkeen ollut esillä yksi kurinpitorangeistusvalitus. Menettely kurinpitorangeistuksissa on tällä hetkellä eri vankiloissa ilmeisen erilainen. Tästä johtuen on pääteltävissä, että myös niissä asioissa, jotka uutena tulevat muutoksenhaun piiriin, on menettely ja "oikeuskäytäntö" keskenään hyvinkin erilainen. Tästä johtuen käräjäoikeus korostaa yhtenäisen käytännön luomisen merkitystä eri vankiloiden kesken vankien oikeusturvan tärkeänä tekijänä.

Uudistus tulee aiheuttamaan käräjäoikeudessa lisätöitä ja ainakin aluksi sen määrä ei ole verrattavissa juttujen määrään. Tätä seikkaa voidaan perustella erityisesti sillä, että jutut ovat uudenslaisia ja vie jonkin verran aikaa ennen kuin niistä tulee rutiinijuttuja.

Ihmisoikeusliitto ry huomauttaa, että laissa ei ole määritelty laisinkaan vangin oikeuksista kannella tai saada häntä koskevat päätökset uudelleen arviointiin vankilalaitoksen sisällä.

1 §. Valitus käräjäoikeuteen

Korkein oikeus toteaa, että vankeuslain 20 luvun 1 §:n 2 kohdan mukaan valitusoikeus on rikoslain 10 §:n 5 momentissa tarkoitettusta elinkautisvangin valvotun koevapauden peruuttamisesta. M-

mentti koskee korkeimman oikeuden tekemää ratkaisua elinkautisvangin päästämisestä koevapauteen. Vankeuslain säännös tulisi muuttaa muotoon ”10 §:n 5 momentissa tarkoitettun elinkautisvangin valvotun koevapauden peruuttamisesta”.

Helsingin käräjäoikeus vastustaa jyrkästi ehdotetun vankeuslain 20 luvun 1 §:n säännöksiä siitä, että vangilla olisi oikeus hakea käräjäoikeudelta muutosta kohdissa 1 - 3 mainituista päätöksistä.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että vankeuslain 20 luvun 1 §:n 2 kohdan viittaus rikoslain 2 c luvun 8 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettuun valvotun koevapauden peruuttamiseen on epäselvä 4 momentin osalta, koska 4 momentissa ei ole säädetty valvotun koevapauden peruuttamisesta vaan yhteydenpitoelvoitteen laiminlyömisestä johtuvasta rangaistusajan menettämisestä. Näin ollen epäselväksi jää muun muassa se, onko viittausta lainkaan tarkoitettu ulottaa 4 momenttiin ja se, onko myös 4 momentista ilmenevä rangaistusajan menettämistä koskevasta ratkaisusta tarkoitettu valituskelpoiseksi ratkaisuksi.

Lisäksi epäselvä ja harhaanjohtava on samaisen 2 kohdan viittaus rikoslain 2 c luvun 10 §:n 5 momentissa tarkoitettuun elinkautisvangin valvotun koevapauden peruuttamiseen. Viittaus voi johtaa, luonnollisesti virheelliseen, mielikuvaan siitä, että vangilla on oikeus hakea muutosta käräjäoikeudelta 10 §:n 5 momentissa tarkoitettuun korkeimman oikeuden ratkaisuun. Viittausta olisi täsmennettävä esimerkiksi siten, että 2 kohdassa mainittaisiin rikoslain 2 c luvun 10 §:n 5 momentin lisäksi saman luvun 8 §:n 3 momentti (esimerkiksi ”10 §:n 5 momentissa tarkoitettusta elinkautisvangin valvotun koevapauden 8 §:n 3 momentin nojalla tehdystä peruuttamisesta”).

2 §. Toimivaltainen tuomioistuim

Oulun käräjäoikeus toteaa, että vankeuslain 20 luvun 2 §:n sanamuoto on sikäli väljä, että asian käsittely voidaan siirtää periaatteessa mihin tahansa käsittelyn kannalta soveliaaseen käräjäoikeuteen. Käräjäoikeus on jo 27.11.2000 päivätyssä, vankien muutoksenhakuoikeutta koskevan vankeusrangaistuskomitean välimietinnön johdosta antamassaan lausunnossa tuonut esille huomionsa tältä osin. Käräjäoikeus on tuolloin lausunut muun muassa seuraavaa: Väljä sääntely saattaa olla perusteltua pidettäessä silmällä mahdollisuutta toimia kulloinkin tarkoituksenmukaisimmalla tavalla ja ilman erityisjärjestelyjä. Ongelmia saattaa kuitenkin syntyä tilanteissa, joissa asian käsittely siirretään käräjäoikeuteen, jonka tuomiopiirissä ei ole rangaistuslaitoksia, ja vankien muutoksenhakemuksia ei sen vuoksi käsitellä käräjäoikeudessa muutoin kuin siirtämisten perusteella. Tällöin menettelytapojen ja oikeuskäytännön tunteminen saattaa oikeudenkäyntien ainutkertaisuuden vuoksi olla heikkoa. Mahdollisten ongelmien välttämiseksi olisi syytä harkita sitä, että toimivaltaisia tuomioistuimia olisivat vain ne käräjäoikeudet, joiden tuomiopiirissä on rangaistuslaitos.

Lisäksi käräjäoikeus toteaa nyt käsillä olevan mietinnön johdosta, että edellä tarkoitettujen mahdollisten ongelmien merkitys on entistä varteenotettavampi, koska vankeuslain 20 luvun 1 §:ssä säädettyjen valituksenalaisten päätösten kirjo on laajempi kuin ennen.

3 §. Valituksen tekeminen

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että vankeuslain 20 luvun 3 §:n 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että johtajan on viipymättä toimitettava valituskirjelmä käräjäoikeuden kansliaan sekä liitettävä siihen jäljennökset kertyneestä asiakirja-aineistosta ja oma selvityksensä. Asian kiireellinen käsittely huomioon ottaen käräjäoikeus ehdottaa harkittavaksi, tulisiko asiakirjat velvoittaa toimitettavaksi heti tai jossakin tarkoin määrättyssä lyhyessä määräajassa.

4 §. Uuden määräajan asettaminen

Hämeenlinnan käräjäoikeus toteaa, että 4 § koskee uuden määräajan asettamista valitukselle. Pykälän 3 momentissa käsitellään kuitenkin valituskirjelmän toimittamista. Valituksen tekeminen ja toimittaminen uuden määräajankin kuluessa tapahtuu luvun 3 §:ssä ehdotetuin tavoin, eikä 4 §:n 3 momentin säännös siten ole 3 §:n 4 momentin lisäksi tarpeen. Sen sijaan 4 §:n 2 momentissa tarkoitettua hakemuskirjelmää koskevana 4 §:n 3 momentin menettelysäännös lienee tarpeen.

Oulun käräjäoikeus esittää 4 §:n 2 momentin osalta harkittavaksi sitä, olisiko rangaistuslaitoksen johtajalle 3 §:n 2 momentissa säädetyin tavoin aiheellista sälyttää velvollisuus liittää vangin uutta määräaikaa koskevaan hakemukseen oma selvityksensä 1 momentissa tarkoitetun laillisen esteen tai muun hyväksyttävän syyn olemassaolosta. Rangaistuslaitosolosuhteissa laitoksen johtajalla saattaa varsin usein olla selkeä käsitys hakemuksesta ilmenevän laillisen esteen tai muun hyväksyttävän syyn olemassaolosta.

5 §. Valituksen vaikutus täytäntöönpanoon

Rikosseuraamusviraston mielestä se, että valitus ei keskeytä täytäntöönpanoa pakottaisi priorisoidaan henkilökunnan tehtävien suorittamisjärjestystä ja saattaisi haitata vankilan resurssien tarkoituksenmukaisista käyttöä.

Hämeenlinnan vankila (Kurri) toteaa, että pykälän sisällöstä on keskusteltu sotilaskurinpitoa hoitavan lakimiehen kanssa. Myös sotilaskurinpidossa oli aikanaan vastaava tilanne, kun sotilaskurinpidon rangaistuksista sai valittaa tuomioistuimeen. Vähitellen tuli mahdottomaksi panna täytäntöön kurinpitorangeistuksia ennen valituksen käsittelyä ja he päätyivät ottamaan käytäntöön rangaistuksen saaneen suostumuksen. Hän arvioi, että olisi käytännössä helpompi toimia, jos rangaistuksen saisi panna täytäntöön ennen mahdollista valituksen käsittelyä kurinpitorangeistuksen saaneen suostumuksella ja se mainittaisiin jo laissa.

7 §. Pääkäsittely käräjäoikeudessa

Apulaisoikeuskansleri kiinnittää huomiota siihen kysymykseen, onko mainitun 7 pykälän 3 momentin viittaus soveltaa "soveltavin osin" rikosasioiden oikeudenkäyntisäännöksiä riittävä ohjaus tuomareille, koska kurinpitovalitusten käsittelyssä on runsaasti poikkeuksellisia piirteitä.

Korkein oikeus toteaa, että tosiasiallinen oikeusturva edellyttää sitä, että asioiden käsittelyssä noudatettavasta menettelystä säädetään riittävän yksityiskohtaisesti. Käsiteltävien asioiden laatu ja niissä tehtävien ratkaisujen sisältö poikkeavat rikosoikeudenkäynnin kohteesta ja tavoitteesta. Sen vuoksi viittaus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin ei ole riittävä. Epäselväksi jää, tarkoitetaanko tällä esimerkiksi sitä, että syyttäjällä olisi puhevalta tällaisessa rangaistusseuraamusviraston tekemää päätöstä koskevassa valitusasiassa.

Kouvolan hovioikeus pitää perusteltuna, kuten mietinnössä ehdotetaan, jättää tuomioistuimelle harkintavalta siltä osin, edellytetäänkö valittajan läsnäoloa valitusasiaa käsiteltäessä, erityisesti, koska asia tulee 2 momentin mukaan käsitellä kiireellisenä. Sen sijaan 2 momentissa oleva maininta asian perusteellisesta käsittelystä on turha.

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että 20 luvun 7 §:ssä on keskenään ristiriitaisia säännöksiä. Ehdotetun 7 §:n 2 momentissa säädetään, että käräjäoikeuden on huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Toisaalta 7 §:n 3 momentissa esitetään, että asian käsittelyssä on muutoin soveltu-

vin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään. Oikeudenkäynnistä rikosasiassa annettua lakia (ROL) säädettyä poistettiin tuomioistuimen velvollisuus huolehtia rikosasian perusteellisesta käsittelystä. ROL:n 6 luvun 5 §:n 2 momentissa todetaan, että tuomioistuimen tulee myös valvoa, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi eikä asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta. Kun kurinpitörangaistuksen käsittelyssä käräjäoikeudessa tulee soveltaa oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetyn lain säännöksiä soveltuvin osin tarkoittanee se, että käsittelyssä noudatetaan myös niitä periaatteita, joita ROL:ssa on säädetty. Lakia säädettyä korostettiin asianmukaista käsittelyä eikä selvittämismuutoksia. Kurinpitörangaistus on käsittelyssä rinnastettava rikosasian käsittelyyn ja sen vuoksi kyseiseen 2 momenttiin esitetty säännös on ristiriidassa ROL:n selostetun säännöksen kanssa. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan tuolta osin vankeuslain tulisi olla yhdenmukainen ROL:n kanssa.

9 §. Valitus hallinto-oikeuteen

Rikosseuraamusviraston mielestä tulisi eräissä tapauksissa ongelmaksi, miten poistettaisiin jo toimeen pannun päätöksen vaikutus, jos toimenpide määrätään keskeytettäväksi tai asiasta ei tuomita. Esim. kielteisen täytäntöönpanon lykkäämispäätöksen vaikutusta ei voi peruuttaa, jos täytäntöönpano on jo alkanut.

Lykkäyksiä koskevia ratkaisuja ei ole pidetty valituskelpoisina itsenäisenä päätöksinä. Lainvoiman saanut päätös ei nykykäytännöstä poiketen voitaisi enää ottaa uudelleen ratkaistavaksi. Käytäntö jäykistyisi, tuomioistuimet ruuhkautuisivat ja vankiloiden kuormitus notkahtaisi alaspäin.

Esitys lasketun rangaistusajan oikeellisuudesta valittamisesta on rikosseuraamusviraston mielestä on liian raskas keino. Riittävää olisi oikaisumenettely. Oletettavaa on, että hallintotuomioistuimen lausunnot tästä pykälästä ovat murskaavia. Jos lainmuutoksenkin jälkeenkin rangaistusajan oikeellisuus olisi sellainen mysteeri, ”ettei sitä tavallinen ihminen ymmärrä”, olisi laskemisen yksinkertaistamisessa epäonnistuttu. Esitys sisältää jopa sellaisen vaaran, että tuomioistuimet ratkaisevat asian vähemmän menetelmää tuntematta virheellisesti, mutta niiden tuomiot tulevat lainvoimaisina lopullisesti noudatettaviksi.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri ei voi hyväksyä 9 §:n perusteluissa lausuttua käsitystä, jonka mukaan johtaja tekisi vankilan lääkärin kannanotosta poikkeavan päätöksen ”vankeinhoiton resurssien tai käytävissä olevien terveystalvelujen” perusteella ilman, että päätös tulisi alistaa vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin ratkaistavaksi. Sen sijaan muutoksenhaku käräjäoikeuteen tai hallinto-oikeuteen ei ole tarpeen. Jos keskusvirasto vankilan lääkärin ja vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin yksimielisestä kannasta poiketen epää vangin tilapäisen vapaaksi laskemisen, häntä tulee toki voida hoitaa edelleen vankina vankilan ulkopuolella, jolloin on järjestettävä tarpeellinen valvonta ja maksettava hoidon kustannukset. Jos ulkopuolella annettavaa hoitoa koskeva kielteinen päätös alistetaan vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin ratkaistavaksi, tilapäistä vapauttamista koskevasta päätöksestä ei tarvitse olla valitusoikeutta.

Jokelan vankilan mielestä pelkääjien erillään asuttaminen tulee olemaan ongelmallinen, mutta valitusoikeus siitä on oikeudenmukainen.

Hämeenlinnan vankilan (Rosenberg) mielestä valitusoikeus hallinto-oikeuteen perustuu tarkkaan, yksityiskohtaiseen luetteloon, joka antaa vangille laajan muutoksenhakumahdollisuuden. Virkamiesten on entistä tarkemmin pohdittava ja perusteltava tekemänsä päätökset, jotta ne kestävät myös valitusviranomaisen tarkastelun.

Kuopion vankila pitää muutoksenhakuoikeutta 1-3 kohdissa mainituissa asioissa perusteltuna, mutta epäilee muutoksenhakuoikeuden tarpeellisuutta 4-9 kohtiin. Ei ole tarpeen ja huolestuttaakin, mi- hin valitusmäärään pitäisi varautua esimerkiksi koskien omaisuuden hallussapitoa. Jos mitkään so- pimukset eivät velvoita näin laajaan valitusoikeuteen, joten nämä asiat tulisi harkita uudelleen. Myös tutkintavankien muutoksenhakuoikeus on tehty liian laajaksi samoilla perusteilla.

Korkein oikeus toteaa, että 20 luvun 9 §:n valitusoikeutta hallinto-oikeuteen koskevassa luettelossa ei viitata 9 luvun 8 §:ään, joten 20 luvun 10 §:n nojalla rahan suorittamatta jättämiseen ei myöskään saisi hakea muutosta. Kysymys on kuitenkin senkaltaisesta ratkaisusta, johon tulisi saada hakea muutosta.

Kouvolan hallinto-oikeus pitää asianmukaisena, että valitukset on lakiehdotuksessa esitetty käsitel- täväksi kiireellisinä. Ei liene tarkoituksenmukaista, että vanki olisi jo vapautunut, kun hallinto- oikeuden ratkaisu häntä koskevassa asiassa annetaan. Ehdotetun vankeuslain 20 luvun 9 §:n 6 mo- mentin mukaan muutoksenhausta on muuten voimassa mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hal- lintolainkäyttölain mukaan valitus pannaan vireille toimittamalla valituskirja hallinto-oikeudelle. Hallinto-oikeuden on tämän jälkeen kuultava päätöksen tehnyttä viranomaista. Tähän kuluu aikaa vähintään yksi kuukausi ja käytännössä pitempäänkin. *Kouvolan hallinto-oikeus* esittää harkittavak- si, olisiko valituksen käsittelyn nopeuttamiseksi aiheellista ottaa hallintovalitustenkin osalta ehdote- tun lain 20 luvun 3 §:ää vastaava nimenomainen säännös, jonka mukaan valitus on jätettävä määrä- ajassa päätöksen tehneelle viranomaiselle, jonka on toimitettava valituskirjelmä viipymättä toimi- valtaiselle hallinto-oikeudelle ja liitettävä mukaan oma lausuntonsa valituksesta.

Harkinnanarvoista saattaisi olla myös säätää valitukset käsiteltäviksi kevennetyssä kokoonpanossa: kolmen tuomarin ja esittelijän sijasta esimerkiksi yhden tuomarin ja esittelijän kokoonpanossa. Tä- mä vaatisi muutoksen hallinto-oikeuslakiin. Hallinto-oikeus kiinnittää huomiota myös päätösten maksullisuuteen. Valtaosa muutoksenhaun kohteena olevista asiaryhmistä olisi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain mukaan maksul- lisia, ellei hallinto-oikeus muuta viranomaisen päätöstä. Maksuvelvollinen on asian vireille panija. Aineellisessa mielessä ehdotettujen lakien tarkoittamat valitusasiat ovat melko vähämerkityksisiä. Vankien maksukyky lienee keskimäärin heikko. Todennäköisesti useissa tapauksissa maksun peri- minen olisi hankalaa ja aiheuttaisi lisätyötä hallinto-oikeuksille. *Kouvolan hallinto-oikeus* esittää harkittavaksi, olisiko hallinto-oikeuden päätökset näissä asioissa aiheellista säätää maksuttomiksi.

Turun hallinto-oikeus katsoo, että jos oikaisumenettelyä ei ole, vaan kaikki valitukset tulevat suo- raan hallinto-oikeuteen, olisi hallinto-oikeuslakiin tehtävä muutos, joka mahdollistaa näitten valitus- ten käsittelyn yhden tuomarin kokoonpanossa. Oikaisumenettelyn jälkeen valitusten todennäköinen määrä lienee sellainen, että ne voidaan käsitellä hallinto-oikeuden normaalikokoonpanossakin. Hal- linto-oikeus voi käsitellä nyt tarkoitettut valitusasiat kiireellisinä vain sillä edellytyksellä, että vanki- laviranomaisten päätökset ovat laadullisesti hyviä. Tosiasioiden tulee käydä selville tehdyistä pää- töksistä ja valitukseen annettavista lausunnoista. Aikaa vieviin täydennys- ja selvittelymenettelyihin ei voida tämän laatuissa kiireellisinä käsiteltäviksi säädettävissä asioissa ryhtyä.

Hallinto-oikeus katsoo, että selvyuden vuoksi toimivaltaisesta tuomioistuimesta voisi säätää erik- seen myös hallinto-oikeuksien osalta. Vankeuslain 20 luvun 9 §:n 2 kohdassa ehdotetaan hallin- to-oikeuksissa käsiteltäviksi valitukset eräistä vankeusrangaistuksen ja muuntorangaistuk- sen pituu- den laskemista koskevista päätöksistä. Ehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan tältä osin, että säännökset ovat luonteeltaan teknisiä laskusääntöjä, joiden soveltaminen vaikuttaa suori- tettavan laitossajan pituuteen. Toisaalta 20 luvun 1 §:n mukainen muutoksenhaku valvottua koeva-

pautta koskevassa asiassa on ohjattu käräjäoikeuteen juuri sillä perusteella, että päätös vaikuttaa rangaistuslaitoksessa suoritettavaan aikaan.

Hallinto-oikeus katsoo, että myös ehdotuksen 20 luvun 9 §:n 2 kohdassa tarkoitetuissa asioissa oikea valitusviranomaisena olisi käräjäoikeus. Rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen vaikuttava päätöksenteko ei ole perinteisesti kuulunut eikä sovellu hyvin hallinto-oikeuden tehtäväksi.

Oulun hallinto-oikeuden mielestä myös hallintolainkäyttölinjaa käytettäessä tulisi asian jouduttamiseksi edellyttää rangaistuslaitoksen johtajalta samaa menettelyä kuin valituskirjelmää ja sen perusteena olevia asiakirjoja käräjäoikeuteen toimittaessa (vankeuslakiehdotuksen 20 luvun 3 §:n 2 mom., joka on lailla 580/2001 saatettu voimaan rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvun 3 §:n 2 momenttina). Hallintolainkäyttölain säännökset (26 § 3 mom. ja 36 § 1 mom.) eivät ole riittävän kattavat, vaan menettelystä on säädetty tarvittaessa erikseen (esim. mielenterveyslain 24 § 3 mom.). Kun vallitsevaksi hallinto-oikeuskäytännöksi on muodostunut hallintolainkäyttölain 34 §:n 1 momentin mukaisesti varata valittajalle vielä vastaselitysmahdollisuus päätöksen tehneen viranomaisen antaman lausunnon johdosta, tulisi rangaistuslaitoksen johtajalta edellyttää, että hän huolehtii myös tämän mahdollisuuden varaamisesta ennen oman selvityksensä (lausunnon) ja muiden asiassa kertyneiden asiakirjojen toimittamista edelleen joko oikaisuvaatimus- tai valitusviranomaiselle.

Vankilakiehdotuksen 7 luvun 9 §:n 5 momentin mukaan myös tapajalla on oikeus hakea muutosta 7 kohdassa (oikeastaan 1 momentin 7 kohdassa) tarkoitettuun päätökseen. Edellä saman pykälän 2 momentissa valitusaika on säädetty alkavaksi siitä, kun päätös valitusosoituksineen on annettu vangille tiedoksi. Tapajaan osalta olisi syytä lausua selvästi, miten hänen valitusaikansa määräytyy.

Rovaniemen hallinto-oikeus katsoo, huomiota tulee erityisesti kiinnittää siihen, että vangin muutoksenhakuoikeutta koskevaan tyhjentäväksi tarkoitettuun luetteloon sisältyvät kaikki merkittävät vangin sekä tutkintavangin oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat päätökset.

Mietinnössä esitetään muutoksenhakukieltä muun muassa vangin osallistumisvelvollisuuteen, siivilyö- ja opintolupaa koskeviin päätöksiin ja näiden lupien peruuttamiseen, toiminta- tai käyttörahan suorittamatta jättämiseen sekä tärkeästä syystä myönnettävään poistumislupaan, vaikka näissäkin on kysymys merkittävistä vangin oikeuksista ja velvollisuuksista. Tutkintavangin osalta vastaavanlaisena esimerkkinä voidaan mainita tutkintavangin lapsen rangaistuslaitokseen ottamista koskeva päätös. Mietinnöstä ilmenee, että valitusoikeus on tarkoitettu antaa sellaisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, joita koskeviin säännöksiin ei sisälly juurikaan harkintavaltaa.

Valitusoikeuden merkitys korostuu sellaisten säännösten kohdalla, joihin sisältyy huomattavasti harkintavaltaa. Tällaisissa tapauksissa nimenomaan on mahdollista, että asian ratkaisija käyttää hänelle kuuluvaa harkintavaltaa väärin. Tästä syystä hallinto-oikeus katsoo, että komitealla on ollut valitusoikeuden rajaamisessa väärä lähtökohta. Valitusoikeuden laajuus tulisikin muun muassa hallinto-oikeuksien asiantuntemusta käyttäen harkita uudelleen.

Valitusaika olisi ehdotuksen mukaan ainoastaan viikko. Käräjäoikeudella olisi mahdollisuus asettaa sille tulevien valitusten osalta uusi määräaika, mutta tällaista säännöstä ei ole hallinto-oikeuden osalta. Hallintotuomio istuinten käsittelemisissä asioissa lyhin valitusaika on yleisesti kaksi viikkoa. Valittaja saattaa tarvita valituksensa laatimiseen asianajajan tai muun asiantuntijan apua, joten viikon määräaika voi käytännössä osoittautua liian lyhyeksi. Käräjäoikeuden osalta ehdotuksessa todetaan, että valituskirjelmä toimitetaan rangaistuslaitoksen johtajalle. Hallinto-oikeuden osalta ehdotuksessa on viittaus hallintolainkäyttölakiin. Hallintolainkäyttölain 26 §:n 3 momentin mukaan sul-

jetussa laitoksessa oleva henkilö voi antaa valituskirjelmän myös laitoksen johtajalle. Avovankilan osalta tilanne jää näin ollen epäselväksi.

Hämeenlinnan käräjäoikeus toteaa, että lähtökohta on, että vankilaviranomaisten päätöksestä valiteetaan hallinto-oikeuteen. Vaikka muutoksenhaun jakamisen tapahtuvaksi osaksi käräjäoikeuteen ja osaksi hallinto-oikeuteen puolesta puhuu eduskunnan perustuslakivaliokunnan toteamat seikat, käräjäoikeus katsoo, että täytäntöönpano myös tältä osin olisi pidettävä erillään tuomitsemistoinnasta. Näin myös siinä tapauksessa, että viranomaisen päätös vaikuttaisi laitossajan pituuteen. Tämän vuoksi käräjäoikeus katsoo, että lakiehdotuksen vankeuslain 20 luvussa tarkoitettu muutoksenhaku kaikilta osin tapahtuisi hallinto-oikeudessa.

10 §. Muutoksenhakuoikeuden rajoitukset

Korkein oikeus toteaa, että vankeuslain 20 luvun 10 §:n mukaan muuhun kuin "tässä luvussa tarkoitettuun päätökseen" ei saisi hakea muutosta. Sanonta jättää epäselväksi sen, tarkoitetaanko päätöksellä esimerkiksi luvun 8 §:stä ilmenevää käräjäoikeuden päätöstä vai viitataan 1 ja 9 §:ien luetteloihin päätöksistä, joihin vangilla on oikeus hakea muutosta.

3.2. Tutkintavankeuslaki

1 luku. Tutkintavankeuden toimeenpanon yleiset säännökset

Yleistä

Sisäasiainministeriöllä ei ole huomautettavaa ehdotuksesta, jonka mukaan poliisin ylläpitämien tutkintavankien säilytystilojen hyväksymisen ehdotetaan siirrettäväksi oikeusministeriöltä sisäasiainministeriölle. Vankeuslakiehdotusta koskevat huomautukset koskevat vastaavasti tutkintavankeuslain vastaavia ehdotettuja säännöksiä.

Rikosseuraamusvirasto toteaa, että tutkintavankeuslaki muistuttaa rakenteeltaan vankeuslakia, mikä onkin ollut komitean tarkoitus. Samalla se osoittaa, että tärkeintä vangin kannalta kummassakin laissa on konkreettinen, päivittäinen toiminta. Rikosseuraamusvirasto esittää yleishuomiona, että useat vankeuslakiin tehdyt korjaukset kommentit soveltuvat myös vastaaviin tutkintavankeuslain pykäliin. Jopa vapautta vailla pitämisen syy jää tämän varjoon. Itse tutkintavankeus ja sen tarkoitus kuitenkin määritellään lakiesityksessä selkeästi, mutta kovin suurta merkitystä sillä ei lakiesitysten mukaan olisi. Komitea perustelee kyllä varsin hyvin ne poikkeukset, jotka erottavat tutkintavankeuslain määräykset vankeuslain määräyksistä, esim. avolaitoksessa pitämisen kieltö, erot poistumislupakäytännössä jne.

Helsingin tutkintavankila toteaa, että komitean kokoonpanosta päätellen siihen ei ole kuulunut kehtään tutkintavankien kanssa pääasiallisesti työskennellyttä virkamiestä asiantuntijana kuultua apulaisjohtaja Juha Hilskaa lukuun ottamatta. Laissa on joitakin piirteitä tutkintavangin aseman kunnioittamisesta sen johdosta, että hän on syytön kunnes hänet on lainvoimaisella tuomiolla syylliseksi todettu. Näin esimerkiksi kohdassa, jossa todetaan, että tutkintavangin on annettava asua muista vangeista erillään, jos hän sitä haluaa. Kuitenkaan ei ole määrätty siitä kuinka paljon tutkintavankeja saadaan kaikkiaan laitokseen ottaa yli paikkaluvun. Tänä päivänä on otettava laitokseen kaikki, jotka sinne on laillisesti passitettu. Näin ollen tutkintavankien (syyttömienkin) on tyydyttävä asumaan suurimmassa tilahtaudessa, mitä vankeinhoitolaitos tuntee.

Hämeenlinnan vankila toistaa vankeuslain osalta lausutun. Ongelmana on lisäksi asuttaminen kokonaan yksin ja erillään toisista tutkintavangeista. Tilat ovat yliasutettuja ja osastot suuria. Uusista tiloista ei ole tietoa ja naisten vankiluku jatkaa kasvuaan koko ajan.

Helsingin hovioikeus toteaa, että ehdotus tutkintavankeuslaiksi on laadittu käyttäen samaa jaottelua ja sääntelytapaa kuin vankeuslaki. Ratkaisu on looginen, koska säänneltävät kysymykset ovat jokseenkin yhteneväiset. Lakiteksti on samansisältöisistä säännöksistä huolimatta kirjoitettu "uudelleen" eli viittaussäännöksiä on vältetty. Tämä on ollut onnistunut ratkaisu sekä lakiteknisesti että tutkintavangin aseman kannalta, koska varsinkin maallikon on helpompi lukea ja ymmärtää lakitekstiä, kun se ei muodostu viittauksista muualle lainsäädäntöön.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että tutkintavankien säilyttämisen kannalta tarkasteltuna vaikuttaa siltä, että poliisin rooli on tutkintavankien säilyttäjänä jätetty turhan vähälle huomiolle. Laissa on useita kohtia, jotka jättävät poliisin eräiden toimenpiteiden suorittajana tyhjän päälle. 16. luvun 2 §, jonka mukaan lakia sovellettaisiin soveltuvin osin myös poliisissa, ei mielestäni kata joi-takin erityistilanteita, kuten päätösvaltaa kirjeen avaamisessa. Lakiehdotuksessa käytetään epäjohdonmukaisesti käsitteitä ”rangaistuslaitos”, ”laitos” ja ”vankila”.

Espoon kihlakunnan poliisilaitos pitää vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaa lainsäädäntöuudistusta erittäin kattavana ja yksityiskohtaisena. Poliisilaitoksen toimialaa koskee komiteanmietinnössä lähinnä tutkintavankeja koskeva osa. Poliisilaitos katsoo, että kiinniotettuja, pidätettyjä ja tutkintavankeja koskevat säädökset tulisivat olla mahdollisimman yhdenmukaiset. Jos eri statuksella sijoitettuja henkilöitä koskevat kovin erilaiset normit, niin käytännön tilanteiden kannalta arvioituna sekaannuksen mahdollisuus on olemassa ja poliisilaitoksen toimintojen järjestäminen hankaloituu. Pidätettyjen ja kiinniotettujen kohtelua koskevan lainsäädäntöehdotuksen osalta poliisilaitos on jo antanut oman lausuntonsa sisäasiainministeriölle.

Suomen Demokraattiset Lakimiehet ry pitää myönteisenä, että tutkintavankeuslakia uudistetaan. Tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista on hyvä säätää lain tasolla. Lainsäädännön yhtenäisyyden takia olisi myös tutkintavankeuslakia uudistettaessa syytä ottaa erityisesti huomioon huumeiden käyttäjät. Tästä syystä lain uudistuksessa olisi pohdittava erilaisia keinoja, joilla voidaan edistää huumeiden käyttäjien varhaista hoitoon ja muihin tukipalveluihin hakeutumista. Viranomaisten pitäisi pyrkiä tarjoamaan huumeiden käyttäjälle apua. Tällainen ajankohta voi myös olla otollinen huumeiden käyttäjän hoitomotivaation kannalta. Tästä syystä olisi erityisen tärkeää, että laissa turvattaisiin huumeiden käyttäjän oikeus saada tarvitsemiaan hoitopalveluja mahdollisimman joustavasti.

Yhdistys haluaa tässä yhteydessä kiinnittää huomiota myös siihen, että tutkintavankeutta koskevat tilastotiedot ovat varsin puutteellisia. Yhdistys pitää haitallisena muun muassa sitä, että tilastoista ei ole mahdollista selvittää tutkintavankeuden kestoa Suomessa. Yhdistys toivoo, että asian jatkovalmistelussa tilastointikäytäntöjä kehitettäisiin yhteistyössä sisäasiainministeriön kanssa.

Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry toteaa, että säädösteksti määrittelee ensisijaisesti tutkintavankeutta oikeusministeriön alaisissa rangaistuslaitoksissa. Poliisin tiloissa olevan ja poliisivankilaan tutkintavankeuteen jäävän henkilön osalta lain II osan toimenpiteet on pääsääntöisesti suoritettu pidätyksen yhteydessä. Mikäli osoittautuu tarpeelliseksi, on tutkintavankeuslain 2 ja 3 luvut ja samaan aikaan sisäasiainministeriön valmistelussa oleva pidätettyjen ja kiinniotettujen kohtelua koskeva laki synkronoitava.

Liitto pitää komitean esitystä tutkintavankien säilytystilojen hyväksymismenettelyn siirtämisestä sisäasiainministeriölle oikeaan osuneena. On menettely millä ministeriöllä tahansa, tulevaisuudessa on huolehdittava poliisin säilytystilojen asianmukaisuuden järjestämiseen riittävä erillisrahoitus ja vaatimustason täyttämiseksi sama siirtymäaika kuin rangaistuslaitoksille on tässä yhteydessä esitetty (vuoteen 2011 mennessä).

Tietosuojavaltuutettu ei näe tarpeelliseksi lausua tämän esityksen yksittäisistä pykälistä. Vankeuslain kommentit voidaan vastaavasti sijoittaa myös tätä esitystä koskeviksi, sikäli kuin vastaavia säännöksiä siihen sisältyy.

Vantaan kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että tutkintavankeuslain 1 luvussa lausutaan nykyisen lainsäädäntökäytännön mukaisesti toimeenpanon yleisistä periaatteista. Tutkintavankeuden tarkoitus on määritelty luvun 3 §:ssä. Määrittely kuvaa hyvin ydinasian, mikä pitää pitää kirkkaana mielessä. Lain sisältöä mietittäessä on pohdittu tilannetta epäillyn, rikosten sotkemisvaaran jne. kannalta. Rikoksesta epäillyn oikeudet ja ne rajoitukset, joita häneen voidaan kohdistaa ovat nykyisen arvomaailman mukaisesti kirjattuna.

1 §. Tutkintavankeuslain soveltaminen

Vantaan kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että ehdotuksen 1 luvun 1 §:n mukaan tutkintavankiin, joka samalla suorittaa vankeusrangaistusta, sovelletaan tiettyjä tutkintavankeuslain säännöksiä. Nykyisin, jos rangaistusvanki on epäiltynä rikoksesta, hänet on jouduttu vangitsemaan asian johdosta. Toimenpiteellä on varmistettu rangaistusvangin aseman muuttuminen ja siirto poliisivankilaan.

Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry kiinnittää huomiota siihen, että poliisivankiloita koskevat säännökset synkronoidaan tähän lakiin ja käytäntöjen yhdenmukaisuus ja ennalta-arvattavuus turvataan.

2 §. Määritelmä

Helsingin tutkintavankila toteaa että, pykälässä määritellään tutkintavankeus kestäväksi pisimmillään hovioikeuden tuomioon saakka. Luvun 3 pykälässä tutkintavankeuden tarkoituksiksi määritellään erityisesti esitutinnan ja tuomioistuinkäsittelyn turvaaminen. Nämä ja muutkin vaatimukset tulevat täytetyiksi jo alioikeuskäsittelyn aikana. Tämän vuoksi tutkintavankeutta on tarpeetonta jatkaa alioikeuskäsittelyn jälkeen. Nykytilanteen aikana joutuu tutkintavanki pääkaupunkiseudulla odottamaan HO:n ratkaisua n. 5 kuukautta, jos ei ole suullista käsittelyä, ja 8 kk - yli 1 vuoden, jos on suullinen käsittely. Ei siis ole tavatonta, että henkilö on tutkintavankina yhteensä n. 1 v 6 kk.

Helsingin tutkintavankilassa voidaan ohjata toimintoihin noin 50 vankia. Vankilassa on viimeaikoina ollut jatkuvasti yli 120 tutkintavankia, vaikka HO:n ratkaisua odottavia on voitu sijoittaa Helsingin, Riihimäen ja Jokelan vankiloihin, joissa ensin mainituissa vankiloissa 16.9.2001 oli yhteensä 71 tutkintavankia. Tutkintavangeilla on erilaiset oikeudet ja velvollisuudet kuin vankeusvangeilla, mikä sekoittaa vankilan järjestystä. Tosiasia on, että suuri osa tutkintavangeista joudutaan sijoittamaan yhteen rangaistusvankien kanssa. Heillä on muissa vankiloissa myös mahdollisuus osallistua päivittäin toimintoihin. Tämän johdosta kohtelun järjestämiseksi siedettävälle tasolle olisi välttämätöntä siirtää heidät alioikeuskäsittelyn jälkeen vankeuslain piiriin.

Alioikeuskäsittelyä odottavien tutkintavankien määrä vaikuttaa lisääntyvän. Vankilasta ollaan jatkuvassa yhteydessä Helsingin poliisiin senkin vuoksi, että poliisivankila on täynnä tutkintavankeja.

2 luku. Saapuminen rangaistuslaitokseen

1 §. Tutkintavangin sijoittaminen

Sisäasiainministeriön mukaan poliisivankilassa säilyttämiselle ehdotettu neljän viikon pituinen enimmäisaika on rikoksen esitutkinnan turvaamisen kannalta ongelmallinen. Nykyiset vankilat ovat vanhanaikaisia ja sijoittuvat Suomessa siten, että tarpeelliset eristämistoimet esitutkinnan turvaamiseksi ovat hankalasti, tai ei lainkaan järjestettävissä. Tästä seuraa, että tarve sijoittaa samassa asiantokonaaisuudessa epäiltyinä olevat henkilöt eri laitoksiin kasvaa, mistä taas seuraa merkittäviä vaikeuksia esitutkinnan toimittamiselle pidentyneiden maantieteellisten välimatkojen vuoksi. Säännös lisäisi merkittävästi matkustamista kuulustelujen ja myös muiden esitutkintatoimenpiteiden suorittamiseksi, pidentäisi esitutkintaa ja vaarantaisi asianosaisten oikeusturvaa. Säännöksestä seuraa poliisille miljoonaluokkaa oleva lisäkulerä. Olisi tarkkaan selvitettävä muut vaihtoehdot asian ratkaisemiseksi ja myös se, onko nykyisestä, toimivasta järjestelmästä aiheutunut haittaa ihmisoikeus- tai muiden kysymysten suhteen. Tutkinta- ja vankeusvankien kuljetuksista oikeusistuimiin ja heidän vartioinnistaan aiheutuu poliisille vuosittain noin 1,5 mmk:n kustannukset. Esitetyn poliisivankilaa koskevan säilytysrajoituksen myötä kustannukset tullevat kasvamaan arviolta helposti ainakin kaksinkertaisiksi.

Rikosseuraamusvirasto toteaa, että ongelmallista on kieltä pitää tutkintavankia yli neljää viikkoa poliisivankilassa. Nyt sekä tutkintavankiloissa että poliisivankiloissa on enemmän tutkintavankeja kuin moniin vuosiin. Tulevaisuudessa todennäköisesti yhä lisääntyvä erilläänpitämisvelvoite saattaisi vaatia, että tarvittaessa tutkintavankeja tulisi voida pitää ylitäysien tutkintavankiloiden asemesta poliisivankiloissa, jos niissä on tilaa. Tosin lakia voitaisiin tältäkin osin tulla tulkitsemaan niin, että silloin kysymyksessä olisi erityisen painava syy. Ei ole täysin selvää, voitaisiinko esitettyä 3 luvun 6 §:n 2 momenttia soveltaa niin, että laitosten käyttöasteen tasoittamiseksi toiseen laitokseen siirto voisi tarkoittaa poliisivankilaa esim. uudeksi neliviikkoiskaudeksi joko suoraan, tai vaikkapa vain päivän väliajalla.

Helsingin tutkintavankila toteaa, että pykälässä asetetaan tutkintavangin säilyttämiselle poliisin tiloissa määräaika. Käytäntö on osoittanut tämän tarpeelliseksi, jos katsotaan, että olot yleisessä vankilassa kaikesta huolimatta ovat ihmiselle sopivammat kuin mitä poliisiputka voi tarjota, vaikkei henkilöä vuodesta toiseen päivittäin kuulusteltaisikaan.

Jokelan vankilan tiedossa on, että poliisivankilassa on paljon tutkinnassa olevia henkilöitä. Jos säilytysaikoja lyhennetään, vankiloissa saattaa tulla asuttamisen kanssa ongelmia enemmän kuin tällä hetkellä on.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että tutkintavangin sijoittamista poliisivankilaan ei voitane käytännön syistä kieltää, vaikka EOA ja erityisesti CPT ovat useasti siihen kiinnittäneet huomiota, lähinnä sen takia, että tutkintavangin olosuhteet poliisivankiloissa ovat ainakin nykyään sellaisia, että ne eivät täytä niitä pitkäaikaisen säilöäpidon vaatimuksia. Apulaisoikeusasiamies toteaa tyydytyksellä, että lakiin ehdotetaan rajoitettavaksi enimmäisaikaa poliisivankilassa säilyttämiselle.

Valtakunnansyyttäjä lausuu, että ehdotetun tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 2 momentissa (ja 13 luvun 2 §:n 3 momentissa) puhutaan hieman epä johdonmukaisesti erikseen pidättämiseen oikeutetusta virkamiehestä ja syyttäjistä, kun syyttäjä on itsekin pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jos tarkoituksena on, että syyttäjällä olisi erikseen puhevalta pykälissä tarkoitetuissa asioissa, vaikka hän ei itse esiintyisi vangitsemisvaatimuksen tekijänä, muotoilu voisi olla "...vangitsemisvaatimuksen tekijän tai syyttäjän esityksestä...". Erilliseen puhevaltaan viittaa se, että

jälkimmäisen lainkohdan mukaan esityksen yhteydenpidon rajoittamisesta voisi tehdä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ja syyttäjän lisäksi rangaistuslaitoksen johtajakin, jolla ei ole oikeutta tehdä vangitsemisvaatimusta.

Kouvolan hovioikeus toteaa, että ehdotetun 2 momentin mukaan tuomioistuin voisi poliisin tai syyttäjän esityksestä päättää tutkintavangin sijoittamisesta rangaistuslaitoksen sijasta poliisin ylläpitämään säilytystilaan eli poliisivankilaan. Ehdotettu menettely tarkoittaisi, että tuomioistuimella olisi erityinen velvollisuus tutkia, täyttyvätkö säädetyt poliisivankilaan sijoittamisen edellytykset. Hovioikeuden mielestä ei ole tarpeellista siirtää tuomioistuimelle päätäntävaltaa tutkintavangin sijoittamisesta; pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä on tuomioistuinta parempi tieto ja käsitys siitä, mihin vanki tutkinnan turvaamiseksi on sijoitettava. Tämä koskee paitsi vankeusolosuhteita myös esitutkinnan turvaamista. Käytännössä tuomioistuimen päätös tutkintavangin sijoittamisesta hänen vangitsemisasiansa käsiteltäessä perustuisi pääasiassa vangitsemisvaatimuksen tehneen virkamiehen ehdotukseen. Näistä syistä tutkintavangin sijoittamisesta päättämisen tulisi olla pidättämiseen oikeutettujen virkamiesten ja vankeinhoitoviranomaisten asiana.

Vantaan käräjäoikeus ehdottaa harkittavaksi, tulisiko kyseisen lainkohdan sanamuoto olla "pakkokeinolain 1 luvun 21 §:ssä tarkoitettu tavoin". Käräjäoikeuden tietojen mukaan pakkokeinolain kyseistä säännöstä harkitaan muutettavaksi ja täsmennettäväksi. KO:n ehdottama sanamuoto poistaisi epäselvyyden. Ehdotettu sanamuoto voi johtaa siihen, että käräjäoikeuden tulisi käsitellä vangitun sijoittamista koskevaa asiaa kahden viikon väliajoin, vaikka perusoikeuksia voimakkaammin rajoittavaa vangitsemista ei tarvitsisi käsitellä lainkaan.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että lakiehdotuksen mukaan tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä.

Ennen vangitsemisoikeudenkäyntiä suoritettavat esitutkintatoimet keskittyvät useimmiten ja erityisesti rikoksesta verekseltään tavatun osalta siihen, että vangitsemisen edellytykset varmistetaan, mm. keräämällä tietoa hänen rikoshistoriastaan, sarjoittamalla rikoksia, kuulustelemalla todistajia ja hankkimalla teknistä näyttöä. Varsinainen esitutkinta pääsee siten käynnistymään vasta vangitsemisen jälkeen. Tällöin on tärkeää, että henkilö on tutkijoiden vaivatta tavattavissa päivittäin ja myös viikonloppuisin. Tutkintavankilan päiväjärjestystä on vaikeampi sovittaa esitutkintaan. Lakiesityksen ajatus siitä, että tutkintavankila olisi ensisijainen sijoituspaikka, merkitsisi sitä, että rikoksia tutkivat poliisimiehet joutuisivat käymään vankilassa jopa useita kertoja päivässä - aiheuttaen näin - ajan hukkan lisäksi - myös vankilan henkilökunnalle runsaasti lisätyötä. Puhelimen käyttö kuulustelussa ei näissä tapauksissa ole mielekäästä.

On tapauksia, joissa henkilö esitetään tutkintavankeuteen rikollisen toiminnan jatkamisvaaran tai oikeudenkäynnin karttamisvaaran takia. Tällaisissa tapauksissa ei välttämättä aina ole suurta kolluusiovaaraa, vaikka kuulusteluissa selvittettävää asiaa saattaa olla paljonkin. Tällainen tapaus saattaa olla mm. joku ns. ylitörkeä rikos, kuten murha tai tappo, joista vangitsemiseen ei pykälän mainitsemia erityisiä edellytyksiä edes tarvitse välttämättä perustella. Näissä ja lievemmissäkin tapauksissa joudutaan päivittäin suorittamaan kuulusteluja. Mikäli kuulustelut joudutaan suorittamaan tutkintavankilassa, tulee harkittavaksi lukuisien kuulusteluhuoneiden varustelu kuulustelukäyttöön sopiviksi mm. atk-laittein ja poliisin vaatimin verkkoyhteyksin.

Lakiehdotuksen mukaan tutkintavankia ei saisi pitää poliisin säilytystilassa neljää viikkoa pitempää aikaa, ellei siihen ole erityisen painavaa syytä. Säännös vastaa Suomen Euroopan neuvoston alaisen CPT-komitean raporttiin antamassa vastauksessa mainittua: "Tutkintavankien säilyttäminen poliisin

tiloissa on nähtävä periaatteessa poikkeukselliseksi menettelyksi, jolle on yksittäistapauksissa aina omat perustellut syyntä ja säilytysaika on pääsääntöisesti lyhyt". Tänä päivänä säilytysajat ovat kuitenkin pidentyneet em. komitean tarkastuskäynnin aikaisesta ja huolimatta siitä, että Suomi vastauksessaan ilmoitti säilytysajan olevan lyhyt.

Vaikka lakiluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi neljän viikon enimmäisaika, lain perusteluista on nähtävissä, että raja on lähinnä teoreettinen. Perustelut neljän viikon määräajan ylittämiseen ovat helposti esitettävissä. Kyseisen pykälän sanamuoto tulisi kirjoittaa sellaiseksi, että se sallii tutkintavangin säilyttämisen poliisin tiloissa siihen sakka, kunnes tärkeät kuulustelut saadaan suoritetuksi.

Massarikosten tutkinnassa neljän viikon poliisivankilassa säilyttämisaika on useimmiten riittävä. Poliisivankilan käyttöä ainakin tutkinnan alkuaikoina puoltaa mm. tosiasia, että valtaosa massarikoksista vangituista tutkintavangeista on huumeiden käyttäjiä, ja poliisivankilassa huumausaineiden saanti on vaikeampaa kuin tutkintavankilassa. Huumeiden vaikutuksen alaista henkilöä ei voida kuulustella. Tutkintavangin kuulusteleminen rangaistuslaitoksessa on myös osoittautunut käytännössä hedelmättömäksi. Vankilakulttuuri vaikuttaa vaientavasti epäiltyihin.

Koska poliisivankilan toiminnan kannalta kuitenkin pitäisi päästä tosiasiasa lyhempiin säilytysaikoihin, pykälään säilytyspaikasta ja -ajasta tulisi lisätä momentti, jossa säädettäisiin tutkintavangin siirtämisestä, jollei asiassa ole erityisen painavia syitä, rangaistuslaitokseen, kun tutkintavangin asia on siirtynyt syyteharkintaan.

On kuitenkin otettava huomioon, että tietyissä laajoissa jutuissa on tärkeää pystyä pitämään vangittujen henkilöiden eristys toisistaan aina oikeudenkäyntiin saakka. On useita konkreettisia tapauksia, joissa toista tutkintavankia on uhkailtu, olisi mitä ilmeisemmin uhkailtu tai tutkintavangit ovat pyrkineet sopimaan asioista.

Pykälän mukaan vangin sijoittaminen poliisivankilaan tapahtuisi tuomioistuimen määräyksellä. Voidaanko sijoittamista pyytää myös eri aikaan kuin vangitsemisvaatimusta käsitellään? Säädos on tältä osin puutteellinen, ja ehkä ristiriidassa 3 luvun 8 §:n kanssa, jossa säädetään läsnäolosta viranomaisessa ja määritellään mm. rangaistuslaitos toimivaltaiseksi ratkaisemaan asia.

Espoon kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että käytännön päivittäisessä työssä liittyen esitutkintaan tutkintavankien sijoittamisella poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan on erittäin suuri merkitys. Tällä perusteella tutkintavankien sijoittaminen poliisin tiloihin pitäisi olla ensisijainen vaihtoehto eikä vasta toissijainen mahdollisuus, jos erityiset edellytykset täyttyvät. Useimmissa tapauksissahan tutkintavangeusaika on varsin lyhyt. Ehdotettu 4 viikon enimmäismääräaika on liian lyhyt aika, jos esitutkinnassa on laajahko juttu, johon liittyy useita epäiltyjä henkilöitä. Tutkinnan kannalta on usein välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi pitää eri tutkintavangit erillään ja räkemme mukaan tähän tarkoitukseen soveltuvat parhaiten poliisin ylläpitämät tutkintavankien säilytystilat.

Vantaan kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että nykykäytännön mukaan tutkintavanki on vangitsemisen jälkeen voitu sijoittaa poliisivankilaan. Näin on voitu varmistaa eristämisen toteutuminen ja suorittaa kuulusteluja ja muita tutkintatoimenpiteitä kuljettamatta vankia mihinkään. Kun juttu on tullut oikeudessa käsittelyyn, vanki on saatettu siirtää vankilaan tai hän on ollut edelleen poliisivankilassa, jollei häntä ole vapautettu. Yleensä vankilaan on siirretty henkirikoksista ja joistakin vakavammista huumarikoksista epäillyt vangit.

Kun rikoksen selvittäminen sitä vaatii, henkilö on esitetty vangittavaksi yleensä sotkemisvaaran vuoksi. Esitutkinta on yleensä tällöin siinä vaiheessa, että suoritetaan juttukokonaisuuteen kuuluvi- en henkilöiden kuulusteluja, verrataan niitä keskenään, suoritetaan tarkistuksia ja tunnistamisia sekä muita tutkintatoimenpiteitä. Vangitun sijoittamisella poliisin tiloihin on voitu nopeuttaa tutkin- taan ja estää merkittävässä määrin sotkemisvaaraa.

Esitetyn säännösten ei tulisi johtaa siihen, että tuomioistuimessa alettaisiin laajasti käsitellä epäillyn sijoittamiseen liittyviä perusteluja, jolloin tutkinnanjohtaja joutuisi vastaavasti laajasti kuvailemaan tutkittavaa kokonaisuutta. Vakavampien, laajempien rikoskokonaisuuksien esitutkinta ei yleensä ole neljän viikon aikana edennyt siihen vaiheeseen, että vankilaan siirtämiseen olisi ryhdytty. Esitetyn säännöksen vaarana on, että intensiivinen ote epäiltyyn katoaa. Epäilty voi odottaa siirtoa vapaam- piin oloihin. Vankilassa kuulemiset ovat tähän mennessä olleet pääsääntöisesti vain ns. tarkistuksia ja täydennyksiä. Tutkinnassa joudutaan varaamaan entistä enemmän aikaa siirtymisiin vankilassa tapahtuviin epäiltyjen kuulusteluihin. Epäiltyjen sijoitusvankilat voivat uhkailujen ym. sellaisten vuoksi olla kaukanakin tutkintaa suorittavan poliisilaitoksen alueelta. Uusi säännöstö edellyttää tutkinnanjohtajalta ja syyttäjältä entistä suurempaa aktiivisuutta puntaroida sotkemisvaihtoehtoja ja varautumista niihin.

Ehdotuksen 2 luvun 1 §:n mukaan, jos tutkintavanki sijoitetaan poliisin säilytystiloihin, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasi- an kanssa kahden viikon välein. Vangitsemisen perusteen käsitteleminen kahden viikon välein on la- ajoissa jutuissa osoittautunut suhteellisen lyhyeksi ajaksi ja muuttunut rutiiniksi. Usein epäillyt eivät ole edes paikalla. Uuden säännöksen nojalla tutkinnanjohtaja joutuu perustelemaan sijoittamista kahden viikon välein eli kertomaan jutun tutkinnan sen hetkisestä tilasta nykyistä enemmän.

Nykyisin laajoissa juttukokonaisuuksissa, varsinkin vakavammissa huumerikosjutuissa, on sotke- misvaarasta huolehtiminen läpi prosessin tarkoittanut sitä, että ns. epäiltyjen ydinjoukko on pidetty oikeuskäsittelyyn asti vangittuina.

Ehdotuksen 2 luvun 1 §:n mukaan tuomioistuin päättää, sijoitetaanko epäilty poliisin tiloihin. Pää- sääntöisesti sijoitus voidaan tehdä enintään neljän viikon ajaksi. Tutkintavangille voidaan asettaa rajoituksia, joista päättää tuomioistuin 13 luvun 2 §:n mukaisesti. Lakiehdotuksen sisällöstä käy selväksi, että tutkintavangin pääasiallinen sijoituspaikka on vankila. Tutkintavangin eristämisen toteuttaminen jää vankilan vastuulle. Poliisin on huolehdittava entistä useammasta sotkemisvaaraan liittyvästä tekijästä. Se edellyttää asianhallintaa useiden epäiltyjen osalta. Perinteisten tutkinnallisten toimenpiteiden ohella on huomiota kiinnitettävä sotkemisvaaran hallintaan ja siihen liittyviin toimenpiteisiin (vangitseminen, sijoittaminen ja eristäminen). Huumerikoskokonaisuudessa voi olla yli kymmenenkin vangittua. Jokaisen osalta on mietittävä sotkemisvaaraan liittyvä profilointi entis- tä koordinoitummin. On huomioitava, mitä sotkemisvaara tarkoittaa suhteessa jutun muihin epäil- tyihin, todistajiin, ulkopuolisiin, vankilassa oleviin tuttuihin ja omaisiin.

Tutkintavangin tapaamisten järjestäminen, valvonta sekä vangin muiden asioiden hoitaminen ja järjesteleminen vie tutkijoiden aikaa merkittävästi. Vankilalle jää entistä suurempi vastuu tuomiois- tuinten päätösten täytäntöönpanijoina. Se edellyttää vuorovaikutusta poliisin ja vankilan välillä en- nen kuin täytäntöönpanosta aletaan huolehtia. Todennäköistä on, että esim. tapaamisiin pyrkii mo- nenlaisia ”omaisia”, toisin kuin esim. poliisivankilaan.

Tampereen kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että ehdotuksen 2 luvun 1 §:n mukaan kynnys vaikuttaa kovin korkealta ja perusteluissa mainitaankin juuri todisteiden hävittämisvaara ja pyrkimys vaikut- taa todistajiin tai muihin samassa jutussa epäiltyihin sekä tutkintavangin oma turvallisuus, jotka

tietenkin kaikki ovatkin erityisen painavia syitä. Luetteloon olisi syytä lisätä vielä muu erityisen painava syy, jotta luettelo ei olisi tyhjentävä vaan vangitsemisvaatimuksen yhteydessä tuomari voisi ottaa harkittavakseen muunkin perusteen, joista ensimmäisenä tulee mieleen mahdollinen tutkintavangin väkivaltainen vapauttamisyritys, jonka torjuminen poliisivankilassa saattaa olla paremmin toteutettavissa. Tutkintavankeuslain 18 luvun 5 §:n 2 kohdassa mainitaankin vapauttamisyritys perusteena pitää tutkintavankia erillään rangaistuslaitoksessa. Tekstissä voisi olla myös maininta rikosprosessin turvaamisesta, joka on laajempi käsite kuin rikoksen selvittäminen. Erityisesti tämä tarve ilmenee lähes poikkeuksetta törkeiden huumausainerikosten tutkinnan yhteydessä, mutta myös muissa ns. liigarikoksissa tai ammatti- ja taparikollisten teoissa. Esimerkkiluettelo näistä erityisen painavista syistä olisi selvyuden vuoksi mieluummin kirjattava itse pykälään kuin sen perusteluihin koska perusteet tulevat vangitsemisvaatimusoikeudenkäyntien yhteydessä nousemaan keskeisesti esille. Lakiehdotuksen tarkoituksenaan on komiteankin mukaan selkiinnyttää lakia ilman runsaita viittauksia muualle lakiin tai toisiin lakeihin, jolloin on myös ehkä suositeltavaa se, että perusteluilta ei säädetä.

Oulun kihlakunnan poliisilaitos katsoo, että mahdollisuus säilyttää tutkintavanki poliisin tiloissa enintään neljä viikkoa ilman erityisiä syitä voi olla ongelmallinen. Toki nykyisinkin säilytys poliisin tiloissa pyritään saamaan mahdollisimman lyhyeksi, mutta entistä vaikeammin selvittämissä olevien juttujen tutkintamahdollisuuksien turvaamiseksi aika ei tulisi olla näin kategorinen.

Poliisiammattikorkeakoulu toteaa, että poliisivankilassa säilyttämiselle ehdotetaan säädettäväksi enimmäisaika, mitä voi pitää ihmisoikeusperiaatteiden mukaisena ratkaisuna. Päätösvalta poliisivankilaan sijoittamisesta annettaisiin tuomioistuimelle. Ehdotus on hyvin perusteltu ihmis- ja perusoikeusnäkökulmasta.

Suomen syyttäjäyhdistys toteaa, että poliisivankiloissa säilyttämiselle säädettävä enimmäisaika saattaa käytännössä olla ongelmallinen. Tutkintavankien pitäminen toisistaan erillään aiheuttaa välttämättä tarpeen suhteellisen pitkäaikaiseenkin poliisivankilassa tapahtuvaan säilyttämiseen. Tutkintavankien pitäminen erillään nykyisissä vankiloissa on lähes mahdotonta. Sijoittaminen eri vankiloihin johtaa huomattavan pitkiin matkustamisiin, mikä hidastaa esitutkinnan toimittamista ja käytännössä heikentää näin myös vangin omaa oikeusturvaa. Poliisivankiloiden tason nostamisella on saavutettavissa parempi tulos. Sijoittamista koskevaa asiaa ei pidä määrätä erikseen käsiteltäväksi tuomioistuimessa. Kysymys on byrokratian lisäämisestä alueella, jossa ulkopuolinen kontrolli on jo entuudestaan tarkkaa. Tuomioistuimen liiallinen sekaantuminen esitutkintavaiheessa juttuun on omiaan sekoittamaan tuomioistuimen roolia. Pykälää tulisi muuttaa siten, että pisintä säilyttämisaikaa koskeva aika poistetaan ja päätösvalta tutkintavangin osalta säilytetään ensisijassa poliisilla.

Suomen Demokraattiset Lakimiehet ry kannattaa ehdotusta siitä, että laissa säädettäisiin nykyistä tarkemmin niistä perusteista, joilla tutkintavankia voidaan pitää poliisivankilassa sekä poliisivankilassa säilyttämisen enimmäisajasta.

Suomen poliisijärjestöjen liitto ry pitää säännökseen kirjattua neljän (4) viikon maksimiaika poliisin säilytystiloissa pitämiseksi epätarkoituksenmukaisena. Tutkintavankeutta edellyttävissä rikoksissa ja rikossarjoissa rikoksen selvittämiseksi, objektiivisen totuuden vaarantumatta, viranomais-toiminnalle on asianmukaista suoda kohtuullinen aika ja työrauha. Tiukan tutkintavankeusaikaisen eristämisen tarve kohdistuu ensisijaisesti laajoihin ammattimaisesti ja organisoidusti toteutettuihin vaikeasti selvitettäviin vakaviin rikoksiin syylliseksi epäiltyihin. Poliisilla ei ole intressiä erityisettä syyttä majoittaa tiloissaan työtä ja kustannuksia aiheuttavia rikokseen syylliseksi epäiltyjä.

Ihmisoikeusliitto ry toteaa, että tutkintavankien aika poliisien tiloissa on määritelty yleensä olevaksi korkeintaan neljä viikkoa. Ihmisoikeusliiton mukaan aika tulisi säätää kahdeksi viikoksi useitten poliisitilojen hyvin alkeellisten olosuhteitten takia.

5 §. Tutkintavangin lapsen ottaminen rangaistuslaitokseen

Helsingin tutkintavankila toteaa, että pykälässä mainittu pienen lapsen ottaminen tutkintavankilaan jäänee paljolti toteuttamatta, koska tutkintavankiloihin ei miehille yleensä ole suunniteltu lastenhoitoon tarkoitettuja tiloja. Mainittakoon, että Vantaan vankilaan on suunniteltu koiranhoitotila.

3 luku. Sijoittaminen rangaistuslaitoksessa, perushuolto ja siirtäminen

1 §. Sijoittaminen rangaistuslaitoksessa

Jokelan vankilan mielestä erillään pitovelvollisuus tuottanee ongelmia ainakin niissä ”tutkintavankiloissa”, joissa ei ole riittävää määrää asunto-osastoja vankien osastomiseksi. Hyvä havainto on se, että hovioikeuden käsittelyä odottavia ei tarvitse enää pitää erillään. Jos muut kuin muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottavat tutkintavangit on sijoitettava muista vangeista erilleen (mahdollista vain poikkeuksellisissa tilanteissa), nykyisillä tilaresursseilla tulee ongelmia. Mainittakoon, että Jokelan vankilassa kaiken aikaa jokaisella tutkintavangeilla on ollut mahdollisuus osallistua laitoksen järjestämiin aktiivitoimintoihin muiden vankien tavoin, jos tutkintavanki on sitä itse halunnut. (Tämä ei ole koskenut tietenkään tutkintavankeuslain mukaan muista erillään pidettäviä tutkintavankeja). Se, että tuomioistuin määrää/harkitsee sijoittamisen perusteet, on hyvä asia.

8 §. Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa

Helsingin tutkintavankila toteaa, että pykälän mukaan tutkintavanki on kutsusta toimitettava tuomioistuimeen. Käytännössä kutsu tarkoittaa vangille menevää haastetta ja niin sanottua vangin tilausta tuomioistuimeen ei useinkaan toimiteta vankilalle. Monesti tilauksen puutteesta johtuen vanki jää toimittamatta käräjille. Jos tilausta ei mainita laissa, vankilavirkailijan on lähestyttävä riippumattonta tuomioistuinta hyvin varovasti ja nöyrästi ilmoituksin, että pelkkä tieto annettuna vangille ei vielä takaa, että hänet osataan toimittaa kärjäsaliin. Lakiin esitetään kirjoitettavaksi, että haasteen lisäksi tuomioistuimen tulee kirjallisesti tilata vangittu henkilö vankilan johtajalta toimitettavaksi oikeuteen. Nykyisin on tilanne pyritty hoitamaan siten, että haastemiehen tullessa vankilaan, ottaa päivystävä ylivartija haasteesta kopion täytäntöönpanotoimistoa varten ja näin vanki osataan yleensä toimittaa käräjille.

4 luku. Toimintaan osallistuminen

3 §. Rangaistusajan valmistelu

Rikosseuraamusvirasto toteaa, että tutkintavankeuden luonne huomion ottaen vaikuttaisi hieman ristiriitaiselta, että tutkintavanki voisi syyttömyysolettaman ollessa voimassa suostua vankeuslain 4 luvun (viittausvirhe) 6 §:ssä tarkoitetun rangaistusajan suunnitelman laatimiseen. Eettisesti oikea ratkaisu olisi tutkintavankeusajan kestävä suunnitelma. Tässä voitaisiin tosin käyttää hyväksi vangin mahdollisilta aikaisemmilta vankeuskausilta kertyneet tiedot.

5 luku. Tutkintavangin omaisuus ja tulot

1 §. Omaisuuden hallussapito

Helsingin tutkintavankila esittää korjattavaksi pykälän toisessa kappaleessa olevan sanan ”rangaistus aika”.

4 §. Rahan käyttö

Rikosseuraamusvirasto toteaa, että mahdollisuus hankkia elintarvikkeita olisi muutettava samanlaisiksi kuin vankeuslain vastaavassa pykälässä. Ehdotettu sanamuoto johtaa siihen, että vankilan henkilökunta käy ”tilauksesta” ostamassa esim. vangin haluamia elintarvikkeita.

Helsingin tutkintavankila toteaa, että pykälän 4 kappale, jossa todetaan ”erityisestä syystä saa tutkintavanki hitoksen välityksellä toimittaa rahaa toiselle vangille” on hyvä. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että vankien välisissä rahan siirroissa käydään huumausainekauppaa. Näytön saaminen on lähes mahdotonta. Tämän vuoksi on hyvä, että rahan siirrolle on oltava peruste. Näin ei heikompaa osapuolta voida pakottaa luovuttamaan rahaansa mistä syystä tahansa vahvemmille.

Mikkelin vankila toteaa, että lause ”erityisestä syystä tutkintavanki saa toimittaa rahaatoiselle vangille” lienee turha.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että 5 luvussa ei ole mainintaa tai viittaussäännöstä siitä, miten muualla kuin rangaistuslaitoksessa tutkintavangin omaisuutta ja rahoja on käsiteltävä. Käytännössä esim. olisi säilyttävän poliisivankilan käytännön kannalta eduksi, jos tutkintavangilla olisi mahdollisuus pitää hallussaan vähäinen määrä käteistä rahaa, jotta hän voisi itse suoraan toteuttaa 4 §:n mukaisia oikeuksiaan. Ainakin Helsingin poliisivankilassa kiertää ns. kanttiinikärri, josta säilytettävät voivat ostaa kahvia, savukkeita ym.

5 §. Henkilökohtaisten asioiden ja omaisuuden hoitaminen

Rikosseuraamusvirasto esittää pykälän otsakkeen muuttamista muotoon ”henkilökohtaisten asioiden ja omaisuuden hoitaminen ja sosiaalityö” sekä sanamuodon muuttamista seuraavasti:

”Tutkintavankia on tarpeen mukaan tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden edistämisessä hänen läheisiinsä sekä asumiseen, työhön, toimeentuloon ja sosiaalietuuksiin ja -palveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa sosiaalityön menetelmin.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) tarkoitettujen sosiaalihuoltoasioiden hoidossa on noudatettava, mitä edellä mainitussa laissa säädetään.”

Virasto esittää myös 5 §:n 2 momentin poistamista, koska esitetyn em. pykälän ensimmäiseen momenttiin sisältyvä asuminen kattaa vangin henkilökohtaisen koti-irtaimiston.

7 §. Palkka, toimintaraha ja käyttöraha

Helsingin tutkintavankila toteaa, että jos käypää palkkaa ei voida maksaa, tulisi palata nykykäytäntöön, jossa työstä maksettavasta korvauksesta on sovittava tutkintavangin kanssa.

6 luku. Terveystenhoito

1 §. Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri toteaa, että 6 luvun 1 §:ssä ei ole, vankeuslaista poiketen, mainittu, kenen velvollisuus on järjestää tai turvata hoito. Kun tutkintavankeuslaki koskisi myös tutkintavankina poliisin tiloissa olevaa henkilöä, ainakin 5 § täytyy kirjoittaa toisin, koska rangaistuslaitoksen lääkäri ei voi päättää sellaisen vangin hoidosta, jota hän ei koskaan ole tavannut. Ylilääkäri esittää harkittavaksi, olisiko syytä täsmentää, että rangaistuslaitoksella tässä laissa tarkoitetaan myös poliisin säilytystiloja.

Vangin oikeus ”saada” omalla kustannuksellaan lääkkeitä ym. tulisi muuttaa oikeudeksi ”järjestää” tai ”hankkia”. Jos tämä oikeus ei edellytä lääkärin lupaa, on erityisen tärkeää, että säädetään tai perusteluissa mainitaan siitä, että rangaistuslaitoksen lääkäri päättää siitä, voidaanko mahdollisesti määrätyt tutkimukset tai hoito toteuttaa. Säädöstekstiin voisi lisätä ”...ellei siitä aiheudu...haittaa laitoksen järjestykselle tai vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle taikka vangin hoidolle”. Tutkintavangillekaan tämä säännös ei voine tuoda oikeutta päästä laitoksen ulkopuolelle. 5 § poikkeaa vankeuslain vastaavasta säännöksestä, koska siinä ei rajoiteta rangaistuslaitoksen lääkärin päätösvaltaa vangin hoidosta *rangaistuslaitokseen*. Käytännössä päätösvalta on sama kuin vankeusvangin osalta, joten säännöstekstinkin tulisi kai olla sama.

4 §. Terveystenhoillon kustannukset

Tampereen kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että tutkintavangin terveydenhuollon kustannukset maksetaan esityksen 6 luvun 4 §:n mukaan valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttää, että laitoksen ulkopuolella annettava hoito on rangaistuslaitoksen lääkärin osoittamaa ja laitoksen johtajan hyväksymää. Epäselväksi jää, mikä on menettely silloin, kun tutkintavankia säilytetään tutkintavankien säilytyspaikaksi hyväksytyissä poliisin tiloissa ja mikä hallinnonala maksaa kehyksestään kustannukset ja mikä on tutkintavangin asuinkunnan osuus mahdollisista kustannuksista. Tämä asia voi vaikuttaa vähäpätöiseltä, mutta ristiriitojen välttämiseksi se olisi syytä ohjeistaa tarkemmin.

7 luku. Vapaa-aika

Yleistä

Tampereen kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että lakiehdotuksessa esitetään tutkintavangeille joitakin ehdottomia oikeuksia esimerkiksi 7 luvun 3 §:ssä hänelle on varattava riittävän usein pääsy rangaistuslaitoksen kirjastoon ja saman luvun 4 §:ssä hänelle on varattava tilaisuus seurata mm. televisio- ja radio-ohjelmia. Epäselväksi jää, onko vain rangaistuslaitokseen sijoitetulla tutkintavangilla oikeus kirjastopalveluihin ja onko myös poliisivankilaan sijoitetulla tutkintavangilla oikeus televisio- ja radio-ohjelmiin.

Poliisivankiloissa ei ilman pitkää siirtymäkautta voida taata tutkintavangille vastaavia olosuhteita kuin tutkintavankilassa tai rangaistuslaitoksessa. Jonkinlainen maininta siitä, että poliisivankilassa voidaan jonkin verran poiketa lain määrittelemistä oikeuksista olisi kirjattava ainakin jollakin siirtymäaika säännöksellä.

1 §. Vapaa-ajan toiminta

Helsingin tutkintavankila toteaa, että pykälän 2 kappaleen mukaan päihtyneen vangin osallistuminen toimintaan voidaan evätä. Tämä lienee itsestään selvää. Päihtynyttä vankia ei saa päästää mihinkään, vaan häntä on valvottava muista eristettynä siihen saakka, kunnes hän on selvinnyt. Lainkohdan perustelujen mukaan muukin järjestystä tai turvallisuutta vaarantava käyttäytyminen eväisi vain kertaluonteisesti oikeuden osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen. Häiriökäyttäytymisen perusteella tulisi voida evätä vangin oikeus osallistua tilaisuuksiin myös toistaiseksi. Kaikenlainen häiriköinti vain kiusantekomielessä ei tarvitse erityisen kovia otteita rangaistusselleineen tai eristämisineen. Kuitenkin vangeilta on voitava yleisesti vaatia jonkinlaista kohtuutta häiriköimisessäkin. Esimerkiksi hartaustilaisuuksien (toistuva) häiritseminen saattaa siviilihenkilöistä tuntua erittäin kiusallista, vaikka he kuinka haluaisivat suoda myös mustille lampaille tilaisuuden olla läsnä. Edelleen oppituntien häiritseminen sotkee sekä opetuksen että oppimismahdollisuuden kaikilta. Jollei häiriköä voida poistaa kokonaan meneillä olevalta oppijaksolta, joka muutoin on vapaa-aikatilaisuuteen verrattava, jäävät kaikki muut vangit pois tilaisuuksista. Myös kurssien vetäjät helposti luopuvat mahdollisesta vapaaehtoistyöstään.

4 §. Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuraaminen

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos huomauttaa, että 4 §:ssä ei ole mainintaa siitä, koskeeko pykälä vain rangaistuslaitosta vai myös poliisivankilaa.

5 §. Kokoontuminen rangaistuslaitoksessa

Mikkelin vankila toteaa, että tutkintavangeilla näyttäisi olevan oikeus kokoontua, jos siihen hankitaan lupa etukäteen. Vankilan mielestä pykälä on turha. Perustuslain mukainen kokoontumisvapaus on ihmisillä aina ollut, mutta kun siitä ei ole ollut ennenkään mainintaa vankiloita koskevissa säännöksissä, ei sitä tarvittane nytkään.

6 §. Päätösvalta

Helsingin tutkintavankila toteaa, että pykälän mukaisen luvan osallistua jumalanpalvelukseen tms. epäämisen hoitaa tällä hetkellä vankilan pastori toki yhteistyössä valvonnan esimiehen kanssa. Asiasta on jouduttu keskustelemaan henkilökunnan kesken, koska joskus valvovan viranomaisen sietoraja on matalampi kuin uskonnollisen tilaisuuden vetäjän. Näissä asioissa liikutaan herkillä alueella, koska vankeja tulisi viimeiseen saakka kannustaa osallistumaan tilaisuuksiin eikä suinkaan häätää heitä sieltä pois.

8 luku. Kirjeenvaihto ja puhelut

1 §. Kirjeenvaihto ja kirjeiden tarkastaminen

Jokelan vankilan mielestä tutkintavangin kirjeen lukeminen on perusteltua ehdotuksessa mainituin perustein.

8 §. Sähköinen viestintä

Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksen käsityksen mukaan säännös tulee aiheuttamaan teknisiä ongelmia löytää soveltuvia valvontakeinoja, jos koko ajan kehittyvien sähköisten viestimien käyttö sallitaan.

10 §. Päätösvalta

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että 10 §:ssä ei ole mainintaa siitä, kuka poliisivankilassa päättää vastaavista asioista. Poliisilaitos ehdottaa toista momenttia, jossa ko. valtuus määritellään tutkinnanjohtajalle.

Tampereen kihlakunnan poliisilaitos esittää, että tutkintavankeuslain 8 luvun 10 §:n 1 momentissa määrätään kirje- tai muun postilähetyksen tarkastamisesta toimivaltaisena päättäjänä valvonnan esimiestehtävissä toimiva ja 2 momentissa sellaisen lukemisesta päättävänä turvallisuudesta vastaava virkamies, jollaisia ei poliisivankiloissa ole nimetty ja tämä valtuus olisikin syytä säätää myös tutkinnanjohtajalle sinä aikana, kun tutkintavankia säilytetään poliisivankilassa. Pidättämiseen oikeutettu poliisimies on yleisesti toimivaltuussäännöksissä käytetty ilmaisu, mutta tutkintatilanne ja tutkintavangin puheluiden ja kirjeenvaihdon aiheuttama tutkinnanvaikeuttamisvaara on parhaiten juuri tutkinnanjohtajan arvioitavissa.

9 luku. Tapaamiset ja muut yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle

Yleistä

Suomen Demokraattiset lakimiehet ry toteaa, että mietinnön mukaan eräät tutkintavangin oikeudet, kuten kirjeenvaihto asiamiehen kanssa ja puhelun kuunteleminen, rajoitettaisiin koskemaan vain asianajajia tai yleisiä oikeusavustajia. Yhdistys vastustaa tällaista rajoitusta. Se ei ole myöskään sopusoinnussa muun lainsäädännön kanssa. Esimerkiksi maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 11 §:n mukaan avustajaksi voidaan määrätä erityisestä syystä muukin henkilö kuin vain asianajaja. Vastaava säännös sisältyy rikosasioiden oikeudenkäyntiä koskevan lain 2:2 §:ään julkisesta puolustajasta. Ihmisoikeussopimuksissa rikoksesta epäillylle on turvattu oikeus valita itse avustajansa. Mielestämme on tärkeää turvata, että tämä oikeus toteutuu myös tosiasiallisesti. Tästä syystä tiettyjen oikeuksien käyttämistä ei saisi rajoittaa koskemaan vain asianajajia tai yleisiä oikeusavustajia. Avustajan kelpoisuudesta on säädetty esitutkintalain (ETL) 45 §:ssä. Yhdistys ehdottaa, että tutkintavankeuslaissa säädettäisiin asiamiehestä ETL 45 §:n mukaisesti.

Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry katsoo, tapaamisoikeutta koskevat säännökset ovat 6 pykälää lukuun ottamatta asianmukaisia. Myönteisenä pidetään, että ehdotetussa muodossaan luvun säännöksillä voidaan tarvittaessa rajoittaa tutkintavangin ja hänen lähiomaisensa tapaamista. Tämä on tarpeen erityisesti silloin, kun lähiomainen on epäiltynä samasta rikoksesta taikka kun lähiomainen on, käytännössä selvittävänä olevaan rikokseen osallistumatta, ollut osallisena rikoksen tekemiseen epäillyn joukon/ liigan toimintaan.

4 §. Tapaamiskielto

Jokelan vankilan mielestä tapaamiskielton antamisen mahdollisuus myös tutkintavangin tapaajalle on perusteltua.

Hämeenlinnan vankila (Eriksson) esittää, että tapaamiskieltoa ei voitaisi määrätä vangin lähiomaiselle tai läheiselle. Säännöksessä pitäisi määritellä, kuka on vangin läheinen. Lähiomaiset on melko helppo määritellä tosin siihenkin saisi olla selkeät ohjeet, ketkä ovat vangin lähiomaisia. Jos vanki ilmoittaa, että tapaaja on läheinen, tapaamiskieltoa ei voida määrätä. Käytännössä ei siis lainkaan.

Tampereen kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että esityksen 9 luvun 4 §:ssä esitetään säädettäväksi, että tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle. Sanamuodon mukaan sääntö on ehdoton. Käytän-

nössä tulee kuitenkin vastaan tilanteita, joissa lähiomaisen osallisuus tutkittavassa rikoksessa on ”veitsen terällä” ja tapaamisiin liittyy silloin erityisen suuri sotkemisvaara. Esitystä pitäisi muuttaa siten, että erittäin painavista tutkinnallisista syistä tuomioistuimien voisi, esimerkiksi päästäessään lähiomaisen vastaamaan vapaalta, tutkinnanjohtajan tai syyttäjän vaatimuksesta määrätä tapaamis-kiellon.

6 §. Yhteys tiedotusvälineisiin

Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry toteaa, että vaikka säännös edellyttää luvan myöntämistä ja vaikka säännöksen periaate on, että tutkintavangilla on mahdollisuus mahdollisimman normaaliin elämään, liitto ei yhdy komitean näkemykseen rinnastaa tutkintavanki tässä suhteessa rangaistusvankiin. Tutkintavangin yhteydenpito tiedotusvälineisiin, varsinkin ennen asiansa käsittelyä tuomioistuimissa, ei palvele rikoksen selvittämisen ja objektiivisen totuuden selville saamista. Tiedotusvälineiden edustajat ovat yleensä kiinnostuneita suurta huomiota herättäneistä rikosjutuista. Huomion perusteena on useimmiten teon erikoisuus, raakuus taikka epäillyn tunnettuus. Rikossasiassa on useita osapuolia, joista kaikki eivät välttämättä kaipaa vastaavaa julkisuutta, kuten mahdollisesti asiaansa ajava syylliseksi epäilty.

7 §. Yhteydet diplomaattiseen edustustoon

Apulaisoikeuskansleri katsoo, että tutkintavankeuslain 9 luvun 7 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi ulkomaisen tutkintavangin oikeudesta olla yhteydessä kotimaataan edustavaan diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon. Olisi aiheellista harkita, voidaanko yhteydenpito-oikeus säätää näin ehdottomassa muodossa. Lainkohta voi johtaa ongelmalliseen tilanteeseen esimerkiksi mahdollisia vakoilutapauksia tutkittaessa. Yhteydenpitoa ei olisi mahdollista säännöksen sanamuodon mukaan rajoittaa millään perusteella eikä mihinkään mittaan. Täysin rajoittamattomassa muodossa kirjoitettuna säännös voisi tulla aiheuttamaan ongelmia käytännön soveltamistilanteissa.

10 §. Päätösvalta

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että 10 §:ssä ei ole mainintaa siitä, kuka poliisivankilassa päättää vastaavista asioista. Ehdotamme toista momenttia, jossa ko. valtuus määritellään tutkinnanjohtajalle.

10 luku. Rangaistuslaitoksen järjestys ja kurinpito

3 §. Kurinpitorangaistuksen edellytykset

Rikosseuraamusvirasto toteaa, että erikoiselta vaikuttaa se seikka, että tutkintavangille voitaisiin antaa ehdollinen kurinpitorangaistus jopa 3 kuukauden koeajaksi. Tutkintavankeushan voi periaatteessa päättyä ennalta arvaamattomasti. Samoin se harkintalista, joka on otettava huomioon kurinpitorangaistusta määrättäessä, on pakosta julistuksenomainen. Se ei anna kuritettavalle todellista mahdollisuutta valittaa käytettyjen kriteerien keskinäisestä oikeellisuudesta eikä takaa ratkaisijallekaan todellista oikeusturvaa. Tuomioistuimeen joutuessaan näissä jutuissa ratkaisisivat ”tyylypisteet”, ei ”tarkistuslistan hierarkkinen ja looginen päättelyketju”.

Vankeinhoitolaitoksen ylläkäri pitää tutkintavangin syyttömyysperiaatteen ja kurinpitäjärjestelmän yhteensovittamista erittäin ongelmallisena.

Jokelan vankilan mielestä tutkintavangin kurinpitomahdollisuus on tervetullut ja perusteltu.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että tutkintavankeusajat ovat nykyisellään varsin pitkiä, muun muassa siksi, että hovioikeuksien käsittelyajat ovat pidentyneet. Oikeusasiamiehen tutkintavankiloissa tekemät tarkastushavainnot ovat yhdensuuntaisia mietinnössä esitetyn kanssa sikäli, että nykyisin käytössä olevat turvaamistoimet eivät ole tyydyttäviä muun muassa niiden epätasaisuuden vuoksi. Huomiota kiinnitetään siihen, että esitetyistä seuraamusvaihtoehdoista esim. rahan käytön rajoittamisella (oikeuksien menetys) puututaan juuri lakiluonnoksessakin (4 §) tutkintavangille suotuun oikeuteen, johon oikeuteen puuttumisen perusteista ehdotetaan säädettäväksi saman pykälän toisessa momentissa. Muutoin oikeuksien menetyksen osalta apulaisoikeusasiamies viittaa vankeuslain säännösten osalta lausumaansa.

Korkein oikeus toteaa, että ehdotuksen mukaan kurinpitorangeistuksella rangaistavaa olisi muun ohessa henkilökunnan toimivaltansa rajoissa antamien määräysten noudattamatta jättäminen. Mietinnön perustelujen mukaan tällainen määräys voisi koskea esimerkiksi jollakin alueella oleskelua. Korkein oikeus toteaa, että rikoslain 16 luvun 4 §:ssä, jossa säädetään niskoittelusta poliisia vastaan, on rangaistavuuden edellytykseksi säädetty, että henkilö rikkoo poliisimiehen toimivaltansa rajoissa antamaa käskyä tai kieltoa, joka on annettu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi”. Vaikka kurinpitomääräyksen tunnusmerkistölle ei välttämättä voida asettaa yhtä korkeita vaatimuksia kuin yleisille rikostunnusmerkistöille, tulisi harkita, onko säännös kaikilta osin riittävän tarkkarajainen. Erityisesti tutkintavankia koskevien kurinpitomääräysten tulisi olla täsmällisesti yksilöityjä huomioon ottaen, että tutkintavankia ei ole tuo mittu mistään rikoksesta.

Suomen Mielenterveysseura ry toteaa, että mietintö mahdollistaa tutkintavangin kurinpitorangeistuksen, joka selvästi lisää tasa-arvoa vankilassa. Näin säästytään myös monilta epäoikeudenmukaisiksi koetuilta tilanteilta. Kurinpitotoimenpiteiden järjestelmä selkiytyy toivottavasti kokonaisuudessaan tämän mietinnön myötä.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää parannuksena nykytilanteeseen sitä, että tutkintavangeillekin voitaisiin määrätä kurinpitorangeistus.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos tiedustelee, voiko tutkintavanki syyllistyä poliisivankilassa ollessaan järjestysrikkomukseen. Poliisilaitos ehdottaa, että jos näin on tarkoitus, lakiin tai sen perusteluihin kirjattaisiin selkeästi, että poliisivankilassa säilytettävän syyllistyessä järjestysrikkomuksen kaltaiseen tekoon, juttu käsiteltäisiin esim. ko. tunnusmerkistön mukaisena rikoksena.

11 luku. Rangaistuslaitoksen tilojen ja tutkintavangin tarkastaminen

7 §. Päähteettömyyden valvonta

Jokelan vankila viittaa päähteettömyyden valvonnan osalta aiemmin lausutusta ilmenevään virtsanäytteen ottoon liittyviin ongelmiin.

13 luku. Turvaamistoimenpiteet ja voimankäyttö

2 §. Tutkintavangin yhteydenpidon rajoittaminen

Sisäasiainministeriön toteaa, että tutkintavangin yhteydenpidon rajoittaminen ehdotetaan mahdollistettavaksi ainoastaan esitutinnan ollessa kesken (13 luku 2 § 1 momentti). Tutkintavankeuslain tarkoituksena (1 luku 3 §) on kuitenkin turvata esitutinnan lisäksi rikosasian tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano. Sisäasiainministeriön käsityksen mukaan tutkintavankeuslain tarkoitus ei vakavimpien rikosten osalta voi ehdotetuilla säännöksillä riittävän varmasti toteutua, vaan

yhteydenpidon asianmukainen rajoittaminen tulee olla mahdollista myös syyteharkinnan ja oikeusprosessin aikana. Vain siten voidaan luoda edellytykset esimerkiksi asianomistajiin ja todistajiin sekä rikosasian selvittämiseen halukkaiden rikoksen osallisten henkilöiden suojaamiseksi heihin kohdistuvalta uhkaamiselta ja vahingoittamiselta. Myös osa teknistä tutkimuksista tai muista pyydettyistä lausunnoista saattavat valmistua vasta syyteharkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn aikana. Nämä saattavat muuttaa huomattavasti asian käsittelyä ja tätä kautta vaikuttaa tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamistarpeeseen.

Jokelan vankilan mielestä tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta päättäminen on perusteltua antaa tuomioistuimelle.

Valtakunnansyyttäjä lausuu, että ehdotetun tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 2 momentissa ja 13 luvun 2 §:n 3 momentissa puhutaan hieman epäjohdonmukaisesti erikseen pidättämiseen oikeutetusta virkamiehestä ja syyttäjistä, kun syyttäjä on itsekin pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jos tarkoituksena on, että syyttäjällä olisi erikseen puhevalta pykälissä tarkoitetuissa asioissa, vaikka hän ei itse esiintyisi vangitsemisvaatimuksen tekijänä, muotoilu voisi olla "...vangitsemisvaatimuksen tekijän tai syyttäjän esityksestä...". Erilliseen puhevaltaan viittaa se, että jälkimmäisen lainkohdan mukaan esityksen yhteydenpidon rajoittamisesta voisi tehdä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ja syyttäjän lisäksi rangaistuslaitoksen johtajakin, jolla ei ole oikeutta tehdä vangitsemisvaatimusta.

Ehdotetun tutkintavankeuslain mainitun 13 luvun 2 §:n mukaan tutkintavangin yhteydenpitoa voitaisiin rajoittaa vain esitutkinnan ollessa kesken. Tarve yhteydenpitorajoituksiin ei kuitenkaan aina pääty esitutkinnan valmistumiseen. Nykymuotoisessa prosessissa esitutkinta tehdään syyttäjän harkintaa varten, kun taas oikeudenkäynnissä asia ratkaistaan pääkäsittelyssä suullisesti esitetyn aineiston perusteella. Oikeudenkäynnissä esitutkinta-aineisto ei ole lähtökohtaisesti edes laillista prosessimateriaalia. Tämän vuoksi tarve esimerkiksi tiettyjen huumausainerikoksista epäiltyjen tutkintavankien keskinäisen yhteydenpidon rajoittamiseen voi jatkua lainvoimaisen tuomion antamiseen asti.

Tämän vuoksi tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisen mahdollisuutta ei pitäisi laissa rajata vain esitutkintavaiheeseen, vaan mahdollisuuden tulisi olla olemassa ainakin käräjäoikeuden pääkäsittelyn päättymiseen asti. Tutkintavangin oikeusturva tulee huomioon otetuksi pykälässä säädetyillä yhteydenpitorajoitusten tiukoilla edellytyksillä ja sillä, että rajoittamisesta päättäisi tuomioistuin. Kun yhteydenpitorajoituksesta päätettäisiin vangitsemisasiain käsittelyn yhteydessä, asiasta saattaisi selvyiden vuoksi olla paikallaan mainita pakkokeinolaissa.

Vantaan käräjäoikeus viittaa vangitun sijoittamista koskevan osalta lausuttuun ja ehdottaa myös 13 luvun 2 §:n 3 momentin viimeisen virkkeen muotoilemista samalla tavoin.

Vantaan kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että uusi säännöstö edellyttää tuomioistuimen päätöstä rajoituksista. Jos tutkinnanjohtaja haluaa huolehtia sotkemisvaarasta erityisesti vakavammassa jutussa, hänen on tehtävä esitys sekä vangitsemisesta että rajoituksista. Tutkinnanjohtaja joutuu vangitsemisen ohella perustelemaan myös rajoituksia. Juttua ei tutkinnallisista syistä voi kuitenkaan "avata" enempää kuin asian käsittely edellyttää. Avustaja voi päämiehensä pyynnöstä tehdä tiukkojakin kysymyksiä tutkinnallisesti merkityksellisistä seikoista, joita ei voida tuossa vaiheessa paljastaa. Säännöksen hyväksyminen tarkoittaa sitä, että tutkintavangin eristämislle asetetaan entistä tiukempia rajoituksia. Tutkinnanjohtajan tulee hallita perusteleminen siten, ettei aikaansaada vaaraa jutun sotkemisesta.

Turun kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että perustellusti voidaan väittää, että tutkintavankien määrän kohoaminen näinkin jyrkästi liittyy huumausainerikollisuuden ja muiden vaikeasti tutkittavien rikosten määrän kasvuun. Laajojen huumausainerikosten ja useiden muidenkin vaikeasti tutkittavien rikostyyppien tutkinnassa vapautteen kohdistuvilla rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla on keskeisesti pyritty epäillyn rikoksentehtäjän erillään pitämiseen sekä rikoskumppaneistaan että muutoinkin rajoittamaan hänen yhteydenpitoaan muihin henkilöihin, koska hän näillä kontakteilla voisi vaikeuttaa epäillyn rikoksensa tutkintaa. Tutkittavana olevan rikoksen jälkien peittäminen ja mahdollisten todistajien ja kanssaepäiltyjen painostaminen ja pelottelu sekä suoranaiset fyysiset väkivallanteot ovat valitettavassa määrin yleistyneet. Tutkintavankeusajan erillään pitäminen on parhaiten ollut toteutettavissa ns. poliisivankiloissa ja tutkinnan päätyttyä tutkintavangin siirtäminen tutkintavankilaan on tarkoittanut ja tarkoittaa nykyisissä olosuhteissa hyvinkin vapaata mahdollisuutta puhelimitse, kirjeitse ja tapaamalla pitää yhteyttä yhä vapaudessa tai tutkintavankilassa säilytettynä oleviin mahdollisiin rikoskumppaneihin tai muihin vankilassa säilytettävänä oleviin. Täten tutkintavanki voi pyrkiä vaikeuttamaan esitutkintaa vaikuttamalla siis joko suoraan tai välillisesti kanssaepäiltyihin tai todistajiin. Näin ollen lain 13 luvun 2 § on käytännössä sellainen, että kukaan ei voi varmuudella tietää ketä toista vankia ei saisi tavata tietojen tai uhkausten välittämistarkoituksessa.

Lisäksi on otettava huomioon, ettei mitenkään harvinaista ole sekään, että tutkintavanki, kuka mistäkin syystä, pelkää rikoskumppaneitaan ja hänen erillään pitämisen heistä tutkintavankilassa on saattanut joissakin tapauksissa johtaa siihen, että tutkintavanki itse pyytää eristysselliosastolle oman turvallisuutensa vuoksi. Tällaista ongelmaa ei niinkään esiinny poliisivankiloissa ja erillään pitämisen aikaansaaminen tutkintavankilassa joko tutkinnallisista syistä tai tutkintavangin oman turvallisuuden vuoksi vaatii varsin mittavia investointeja vankeinhoitoon sekä rakennuksiin että henkilöstön määrään.

Poliisilaitos katsoo, että lain 13 luvun 2 §:n tapaamisoikeuteen pitäisi lisätä selkeä määrittäminen lähiomaisesta ja läheisestä. Lisäksi pitäisi ottaa myös pykälässä kantaa siihen, että miten sitten jos ko. henkilö on kanssaepäilty eli tapaamiskielto (4 §) pitäisi voida antaa myös näille henkilöille em. tapauksissa.

Poliisiammattikorkeakoulun mielestä tarkoituksenmukaista olisi, että tutkintavangin yhteydenpitorajoituksista päättäisi poliisin suorittaman esitutkinnan pidättämiseen oikeutettu virkamies eikä tuomioistuimella, niin kuin komitea ehdottaa.

Suomen syyttäjäyhdistys toteaa, että tuomioistuimelle ohjattu valta päättää yhteydenpitorajoituksista vaikuttaa tarpeettomalta. Suomen poliisi on kyennyt hoitamaan asian tähän asti hyvin, eikä ole perusteltua syytä muuttaa tätä käytäntöä. Käytännön muutoksella ei saavuteta mitään muuta kuin hidastetaan esitutkinnan toimittamista lisäämällä esitutkinnan aikaisia muutoseikkoja.

Suomen Demokraattiset Lakimiehet ry pitää hyvänä sitä, että tutkintavangille määrättävät yhteydenpitorajoitukset tulisivat tuomioistuinkontrollin alaisiksi.

6 §. Erillään pitäminen

Turun kihlakunnan poliisilaitos katsoo, että erillään pitämistä käsittelevään luetteloon pitäisi kirjata myös viittaus esitutkinnan turvaamiseksi tai lain 1 luvun 3 §:n tarkoitukseen. Perusoikeutta voidaan rajoittaa vain toisen perusoikeuden toteuttamisen vuoksi. Tutkintavangin perusoikeuksien toteuttamisen kannalta olisi otettava huomioon myös se, että vastakkain eivät ole ainoastaan hänen perusoikeutensa ja yhteiskunnallinen intressi, jota rikosprosessuaalisten pakkokeinojen avulla pakkokeinolain nojalla toteutetaan vaan valittujen pakkokeinojen taustalta löytyy joko toisen yksilön tai yhtei-

sön perusoikeus tai perusoikeudet, joiden mahdollista loukkausta esitutkinnan keinoin pyritään tutkimaan.

7 §. Voimankäyttö

Helsingin tutkintavankila toteaa, että pykälän määräys siitä, että johtajan lisäksi vain joillain tietyillä virkamiehillä olisi oikeus voimakeinojen käyttöön vangin karkaamisen estämiseksi jne., on periaatteellisesti virheellinen. Tähän mennessä jokaisella vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä on ollut velvollisuus ryhtyä riittäviin voimakeinoin karkaamisen estämiseksi ja järjestyksen palauttamiseksi vankilassa ja sen alueella. Tämä tarkoittaa sellaista julkisen kotirauhan puolustamista tai rikosten teon estämistä, mikä kuuluu normaaliin hallintoon. Ehdotetussa muodossaan lainkohta johtaa siihen, että henkilökunta vain katselee päältä ja tekee hälytyksiä, koska heitä on kielletty ryhtymästä toimenpiteisiin järjestyksen palauttamiseksi.

14 luku. Tutkintavangin kuljetus

Yleistä

Rikosseuraamusvirasto toteaa, että vanginkuljetus on nykyaikana ongelmallinen kahdesta syystä. Kuljetustarvetta on usein, mutta kuljetusmenetelmät, erityisesti kuljetuksiin kuluva aika, eivät enää vastaa nykyajan vaatimuksia. Muunlainen kuin aikataulun mukainen kuljetus olisi kuitenkin varsin kallista. Komitea esittää, ettei tutkintavangin kuljetus saa muodostua liian pitkäksi. Tarvittaessa olisi suoritettava erityiskuljetus. Sen sisältöä ei kuitenkaan määritellä. Käytännössä vanginkuljetusvelvollinen lukee kohdan ”kalleimmalla tavalla”. Jos nykyisiä noin viikon yhteen suuntaan kestäviä kärkeämatkoja ei enää sallittaisi, olisi kuljetusmäärärahoja olennaisesti lisättävä.

1 §. Kuljetusvälineet

Kuopion vankila pitää pykälän säännöstä siitä, että ”kuljetusvälineissä on oltava asianmukaiset viestintälaitteet”, liian yksityiskohtaisena säätelynä.

5 §. Kuljetuksen järjestämisvastuu

Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksen käsityksen mukaan kuljetusvastuusta pitäisi säätää tässä samassa yhteydessä. Tutkintavangin kuljetus sekä vartiointi vankilan ja tuomioistuimen välillä tulisi määritellä yksiselitteisesti sijoitusvankilan velvollisuudeksi. Nykyisinhän käytännön menettelyt ovat vähintäänkin kirjavat.

Turun kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että kuljetuksen järjestämisvastuusta on tarkoitus säätää erikseen. Tulisi ottaa harkittavaksi se luonteva vaihtoehto, että kuljettamisesta olisi järjestämisvastuussa se laitos, johon tutkintavanki on sijoitettukin eli siis pääsääntöisesti tutkintavankila tai muu rangaistuslaitos ja poliisi olisi järjestämisvastuussa niistä kuljetuksista, jotka koskevat poliisivankilaan sijoitettuja tutkintavankeja.

Oulun kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että tutkintavangin kuljettamisen järjestämisvastuusta ehdotetaan vankeuslain 6:8:ssa, että kuljetuksesta noudatetaan soveltuvin osin, mitä TVL:ssä säädetään. Tutkintavankeuslain 14:5:ssä todetaan, että tästä säädetään erikseen. Perustelujen mukaan kuljetusvastuun jakautumisesta poliisin ja vankeinhoitoviranomaisten välissä edellyttäisi uuden lain säätämistä ja erillisuudistuksen valmistelua. Tässä vaiheessa tilanne jäisi siis nykyiselleen. Oulun poliisilaitoksen osalta tämä ei ole oleellinen kysymys, sillä täällä vankikuljetuksista on vastannut Oulun

vankila. Paikkakunnilla, joissa ei ole vankilaa ja joihin ei ole rautatieyhteyttä, vankikuljetukset ovat poliisille varsin merkittävä työvoiman käyttökysymys.

Suomen poliisijärjestöjen liitto ry korostaa, että tutkintavankien kuljetusmenettelyssä noudatettaisiin käytäntöä, että niistä vastaa pääsääntöisesti rikosseuraamusvirasto. Poliisin vastuulla on yleinen järjestys ja turvallisuus.

15 luku. Muutoksenhaku

Helsingin hovioikeuden mielestä 15 luvussa olisi syytä yksiselitteisemmin ilmaista se, että käräjäoikeuden päätöksistä kurinpitoasioissa ei ole oikeutta hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen. Vankeuslakiin omana säännöksenä (20 luvun 8 §) otettu kielto hakea käräjäoikeuden päätökseen muutosta valittamalla lienee tarkoitettu koskemaan myös tutkintavankien kurinpitoasioita. Ehdotetussa muodossaan tutkintavankeuslain 15 luvun 3 § viittaa vankeuslain muutoksenhakua koskeviin säännöksiin kuitenkin vain siitä osin kuin ne koskevat muutoksenhakua käräjäoikeuteen. Viittaussäännöstä tulisikin muuttaa yleisemmäksi tai vaihtoehtoisesti lukuun tulisi lisätä uusi, vankeuslain 20 luvun 8 §:ää vastaava säännös.

Rovaniemen hallinto-oikeus toteaa, että ehdotetun tutkintavankeuslain 15 luvun 2 §:n 3 kohdassa viitataan 9 luvun 8 §:ssä tarkoitettuun poistumislupaun, oikea lienee 9 §. Tämän lisäksi ehdotetun tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:ssä on viittaus vankeuslain 4 luvun 4 §:ään, oikea lienee 3 §.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että riippumatta siitä, mihin ratkaisuun muutoksenhaussa päädytään, johdonmukaista on, että myös tutkintavangilla on samanlainen oikeus valittaa kurinpitorangeaistuksesta.

Vantaan käräjäoikeus viittaa vankeuslain kohdalla lausumaansa.

2 §. Valitusoikeus hallinto-oikeuteen

Mikkelin vankila esittää, että jos mitkään kansainväliset tai muut ihmisoikeussopimukset eivät näin laajaan valitusoikeuteen velvoita, sitä ei pitäisi ottaa käyttöön. Riittävää olisi oikeus valittaa kurinpitorangeaistuksista. Vankilat ovat tiloiltaan erilaiset, ja esim. 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu omaisuuden hallussapidosta on rikosseuraamusvirastollakin ollut suuria vaikeuksia antaa yhtäpitävää ohjetta ja ratkaisuja kanteluihin. Nyt kun mukaan tulevat hallinto-oikeudet, jotka eivät ollenkaan tunne eri vankiloiden olosuhteita, saattaa valituskierteestä tulla loputon.

16 luku. Erinäiset säännökset

2 §. Lain soveltaminen poliisin säilytystilassa

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen toteaa, että laissa on useita kohtia, jotka jättävät poliisin eräiden toimenpiteiden suorittajana tyhjän päälle. 16. luvun 2 §, jonka mukaan lakia sovellettaisiin soveltuvin osin myös poliisissa, ei mielestäni kata joitakin erityistilanteita, kuten päätösvaltaa kirjeen avaamisessa. Se, mitä lakiluonnoksen 16 luvun 2 §:ssä on säädetty lain soveltamisesta poliisin säilytystilassa, jättää avoimeksi monia asioita. Pykälän sananmuoto "noudatetaan soveltuvin osin" on epämääräinen ja antaa mahdollisuuden kanteluihin ja poliisin toiminnan arvosteluun. Pykälän perusteluissa on luetteloitu asioita, joiden soveltaminen poliisivankilassa on ongelmallista. Myös lakiin voisi ottaa viittauksen näihin säännöksiin. Esitutkintalain 14 §:n mukaan esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja. Lakiluonnoksessa ei tätä ole otettu riittävästi huomioon, vaan esitutkinnan aikana

tutkinnanjohtajalle kuuluvia valtuuksia päättää mm. tutkintavangin puhelimenkäytöstä, tapaamisista ja kirjeenvaihdosta sekä kirjeiden tarkastamisesta on esitetty annettavaksi valvonnan esimiestehtävissä toimivalle virkamiehelle, turvallisuudesta vastaavalle virkamiehelle ja rangaistuslaitoksen johtajalle.

Kun lähes poikkeuksetta varsinainen esitutkinta käynnistyy vasta vangitsemisen jälkeen, olisi laissa säädettävä myös, miten toimivalta tutkinnanjohtajan ja rangaistuslaitoksen kesken jakautuu. Tutkinnanjohtajalla täytyy olla toimivaltaa päättää näistä asioista vielä silloinkin, kun tutkintavanki on sijoitettuna tutkintavankilaan.

Oulun kihlakunnan poliisilaitos katsoo, että ehdotettu säännös on ongelmallisella tavalla avoin. Yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 243) luetellaan eräitä ehdotuksen kohtia, joita ”ei voitaisi soveltaa tutkintavankeuden toimeenpanoon poliisin säilytystiloissa”. Lisäksi todetaan, että kurinpitoa koskevan 10 luvun soveltaminen on poliisivankilassa ongelmallista. Kuitenkin perustelut jatkuvat maininnalla, että asiasta vastaa viime kädessä poliisipäällikkö. Se, mikä on poliisipäällikön vastuu yksittäistilanteessa ja miten siihen vaikuttaa esim. olemassa olevat tilat, niiden varustelu ym. seikat, jää erittäin avoimeksi. Laissa tulisi selkeästi määritellä, mitä seikkoja ei tarvitse noudattaa poliisivankilassa ja mitä seikkoja vain soveltuvin osin.

3 §. Voimaantulo

Oulun kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että säädösten voimaantuloon ja sen edellyttämään poliisihallinnonkin koulutukseen on varattava riittävästi aikaa. Riippuen siitä, mihin aikaan vuodesta lait tulevat vahvistetuksi ja varsinkin, jos eduskuntakäsittelyn aikana tulee muutoksia, kuuden kuukauden aika voimaantuloon vaikuttaa varsin tiukalta.

3.3. Rikoslain 2 c luku (vankeus ja ehdonalainen vapauttaminen)

1 §

Vankeuden sisältö

Vankeusrangaistuksen sisältönä on vapauden menetys tai rajoittaminen. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta säädetään vankeuslaissa.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri toteaa, että 1 §:n perustelujen mukaan vankeuden tarkoituksena ei ole aiheuttaa ruumiillista kärsimystä tai vahingoittaa tuomitun mainetta. Ylilääkäri pitää tärkeänä lisätä perusteluihin, että tarkoituksena ei myöskään ole aiheuttaa tarpeetonta psyykkistä kärsimystä. Psyykkistä kärsimystä usein aiheutuu, mutta aiheuttaminen ei voi olla tarkoituksena.

2 §

Vankeuden pituus

Vankeutta tuomitaan joko määrääjäksi tai elinkaudeksi. Määräaikaista vankeusrangaistusta tuomitaan vähintään neljätoista päivää ja enintään kaksitoista vuotta tai yhteistä rangaistusta 7 luvun mukaan määrättäessä viisitoista vuotta.

Pykälästä ei ole esitetty lausuntoja.

3 §

Vankeusra ngaistuksen aikayksiköt

Vankeuteen tuomittaessa ajan yksikköinä käytetään vuosia, kuukausia ja päiviä. Kolmea kuukautta lyhyempi rangaistus tuomitaan päivinä.

Oulun vankilan mielestä ei ole selvää, miten rangaistusajat ehdotetun lain mukaan lasketaan. Vankila toteaa, että ongelma on ilmeisesti tiedostettu ja asiaa tullaan täsmentämään.

Riihimäen vankila pitäisi asianmukaisena, että mahdollinen uudistus tulisi voimaan vasta kun uusi vankitietojärjestelmä olisi käytössä tai nykyisiin laitteistoihin olisi sisällytetty koneellinen laskutapa. Vankilan mukaan rangaistusaikojen manuaalinen laskenta olisi uudessa laskemistavassa työlästä ja aikaa vievää, varsinkin jos monille vangeille pitäisi laskea uudet ajat. Myös virheet lisääntyisivät. Tietysti yksittäistapauksissa lasku voitaisiin tarkistaa manuaalisestikin. Vankila toteaa, että Ruotsin vankiloissa on käytössä automaattinen tiedonkäsittely rangaistusaikojen laskemisessa.

Keravan vankilan mielestä uudistus muuttuvine laskentasääntöineen näyttäisi aiheuttavan työmäärän lisääntymistä. Vankila korostaa, että koneellisesti suoritettava laskenta edellyttää toimivaa ohjelmaa.

Korkein oikeus toteaa, että rangaistusajan laskemista koskevan vankeuslain 3 luvun 1 §:n mukaan rangaistusaika laskettaisiin täytöntöön pantaessa päiväluvun mukaisesti siten, että yksi kuukausi on 30 päivää ja yksi vuosi 360 päivää. Perusteluksi esitetään atk-pohjaisten laskutoimitusten suorittamisen helppous ja yksiselitteisyys. Korkeimman oikeuden mielestä järjestelmä saattaisi yksinkertaistaa rangaistusajan laskemista täytöntöönpanossa, mutta laskutavalla tulisi olemaan heijastusvaihtokuituksia myös muissa yhteyksissä. Ehdotuksesta ei korkeimman oikeuden mukaan yksiselitteisesti ilmene, mitä uudistus vaikuttaisi vankeuslain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa mainittuun vähenemiseen, josta nykyisin säädetään rikoslain 3 luvun 11 §:ssä. Korkein oikeus toteaa, että ongelmalliseksi saattaisi muodostua esimerkiksi tilanne, jossa tuomittu on esitetyn laskutavan mukaan suorittanut enemmän kuin vähennys osoittaa. Tämä saattaisi aiheuttaa korvausvaateita valtiota kohtaan.

Korkein oikeus katsoo, että uuden laskutavan ulottaminen viimeksi mainittuihin vähennyksiin aiheuttaisi tuomioistuimille merkittäviä laskuvaikeuksia. Virheelliset vähennykset johtaisivat muutoksenhakemuksiin ja etenkin purkuhakemuksiin, kun virhe usein ilmenee vasta tuomion tultua lainvoimaiseksi. Asiallisesti pidätysajan johdosta tehtävät vähennykset eivät ole rangaistuksen mittaamista vaan osoittavat mikä osa rangaistuksesta katsotaan jo suoritetuksi. Ainakin, jos vankeuslain 3 luvun 1 § toteutuu ehdotetussa muodossaan, korkeimman oikeuden mukaan olisi harkittava rikoslain 3 luvun 11 §:n muuttamista niin, että tuomioistuimien ilmoittaisi vain kalenteriajan, joka on vähennyksenä otettava huomioon ja suoritetuksi katsottava aika laskettaisiin täytöntöönpanossa. Korkeimman oikeuden mukaan mietinnössä jää epäselväksi myös se, tulisiko ehdotettu uusi rangaistusajan laskutapa ottaa huomioon rikoslain 2 c luvussa tarkoitettujen määräaikojen osalta (7 §:n 2 momentti, 8 §:n 1 momentti, 9 §:n 3 momentti, 10 §:n 1, 3 ja 4 momentti, 12 §:n 2 ja 3 momentti, 15 §, 16 §:n 1 ja 2 momentti ja 18 §).

Kouvolan hovioikeuden mielestä ehdotetulla muutoksella ei olisi suurta merkitystä tuomioistuimen kannalta. Aikayksiköiden vapaata yhdistelyä hovioikeus pitää kuitenkin tarpeellisena, jotta yksittäistä rangaistusta määrättäessä voidaan joustavasti ottaa huomioon se, että vuosi täytöntöönpanossa muuntuu 360 päiväksi.

Rovaniemen hovioikeus pitää siirtymistä päiväluvun mukaiseen rangaistusajan laskemiseen mietinnössä mainituilla perusteilla oikeana. Hovioikeuden mukaan samalla tulisi kumota nykyinen rikoslain 2 luvun 15 §:n säännös tai muuttaa se vastaamaan ehdotettua laskemistapaa.

Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos toteaa, että vankeuteen tuomittaessa ajan yksikköinä käytetään ehdotetun RL 2 c luvun 3 §:n mukaan vuosia, kuukausia ja päiviä. Näin ollen myös yhdestä rikoksesta voitaisiin tuomita vuosin, kuukausin ja päivin, kun nykyisin voidaan tuomita vain vuosin ja kuukausin. Laitos katsoo, että tämä on perusteltu ratkaisu, vaikka sen käytännön merkitys ei liene suuri. Tätä merkittävämpi on laitoksen mielestä muutos, jonka mukaan vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa luovuttaisiin kalenteriajan noudattamisesta ja siirryttäisiin järjestelmään, jossa yksi kuukausi on 30 päivää ja yksi vuosi on 360 päivää. Tämä merkitsisi yleensä vankeusajan lyhentymistä tai ainakin pysymistä samana kuin nykyisin eräitä helmi-maaliskuun vaihteessa täytäntöön pantavia yli yhden kuukauden vankeusrangaistuksia lukuun ottamatta, jotka helmikuun lyhydestä johtuen ankaroituisivat yhdellä tai kahdella päivällä. Laitoksen mielestä voidaan kuitenkin kysyä, onko riittävästi perusteita luopua perinteisestä kalenteriajan käyttämisestä täytäntöönpanon ajan laskemisessa. Toisaalta jos siirryttäisiin komitean ehdottamaan laskutapaan, laitos kysyy, onko edelleen syytä tuomita alle kolmen kuukauden vankeusrangaistukset päivissä vai pitäisikö kaikki vankeudet tuomita päivissä? Jälkimmäistä vaihtoehtoa laitoksen mukaan tuskin voidaan pitää realistisena, sen sijaan alle kolmen kuukauden tuomiot päivissä voidaan kyseenalaistaa. Lisäksi laitos toteaa, että on syytä ottaa huomioon rikoslain tutkintavankeusaikaa koskevien säännösten uudistaminen. Nykyinen RL 3:11, jota ei tässä yhteydessä ole ehdotettu muutettavaksi, tulee saattaa sopusointuun ehdotetun vankeuslain 3 luvun 1 §:n kanssa. Tosin vankeuslain pykälässä puhutaan kalenteriajasta. Jatkossa ei kuitenkaan pitäisi enää vähentää tutkintavankeusaikaa kuukausissa ja päivissä kalenteriajan vaan todellisen päiväluvun mukaan.

4 §

Vankeusrangaistusten yhteenlaskeminen

Jos tuomitun on rangaistuslaitoksessa samalla kertaa suoritettava useita määräaikaisia vankeusrangaistuksia, joista ei muodosteta yhteistä vankeusrangaistusta, ne on rangaistuslaitoksessa laskettava yhteen.

Määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteenlaskettu aika ei saa olla pitempi kuin kaksikymmentä vuotta.

Elinkautinen vankeusrangaistus käsittää kaikki vankeusrangaistukset, sakon muuntorangaistukset ja arestirangaistukset.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että ehdotuksen 2 c luvun 4 §:n 1 momentin relatiivilause ”joista ei muodosteta yhteistä vankeusrangaistusta”, on epäselvä. Hovioikeuden mielestä tarkoitus ei selviä ehdotuksen perusteluistakaan.

Ehdonalainen vapauttaminen

5 §

Ehdonalainen vapauttaminen

Määräajaksi vankeusrangaistukseen tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa. Kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdystä rikoksesta tuomittu tai vanki, joka rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ei ole suorittanut

vankeusrangaistusta, päästetään ehdonlaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet.

Rangaistuksesta on kuitenkin aina suoritettava vähintään neljätoista päivää.

Rikosseuraamusvirasto toteaa, että ehdotetun rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaan rikoksenuusijan vankeusrangaistus muodostuisi eri pituiseksi sen mukaan, ovatko rangaistukseen johtaneet teot tehtyjä ennen tekijän 21-vuotissyntymäpäivää vai onko yksikin teko tehty sen jälkeen. Rikoksenteikijän rikoshistoria ei 21 vuotta nuorempana tehdyssä rikoksessa vaikuttaisi asiaan. Rikosseuraamusviraston mukaan ratkaisu olisi sekä periaatteellinen että käytännöllinen. Periaatteelliselta kannalta tulisi ottaa huomioon, että nuoruus on muuallakin laissa rangaistustason lieventämistä perusteleva seikka. Olisiko muita painotuksia vähennettävä, jos laissa nuorille rikoksenteikijöille määrättäisiin käytännössä aina oma rangaistusasteikko? Virasto katsoo, että 21 vuoden ikä, joka on jääne aikaisemmin laissa määrätystä täysi-ikäisyydestä, ei enää perustu muuta kuin tähän historialliseen tosiasiaan ja siihen, että käytäntöä on myöhemmissä uudistuksissa tietoisesti jatkettu. Viraston mielestä ongelma olisi muodostuisi nimenomaan rajakohdan ehdottomuus. Se saattaisi purkautua armonanomuksina, jos esim. pitkistä rikossarjasta vain yksi lievä teko on tehty 21-vuotiaana. Jos armonanomuksiin tällaisissa tapauksissa suostuttaisiin, viraston mukaan se osoittaisi, että jo lain säätämisvaiheessa on tehty virhe. Rikosseuraamusvirasto kysyykin, tulisiko tuomioistuimen voida määrätä myös nuori rikoksenuusija suorittamaan rangaistuksestaan 2/3 syyt erikseen perustelemalla. Tällöin pakollista nuorten rangaistusasteikkoa ei tulisi Suomen rikoslakiin.

Keravan vankilan mukaan myönteisintä ehdotuksessa on se, että kaikki nuoret rikoksenteikijät tuomion pituudesta riippumatta pääsevät ehdonlaiseen vapauteen samojen kriteerien nojalla. Muiden 1/2 määräosalla vapautuvien suhteen vankila kysyy, kenen pitää todistaa se, ettei vanki ole kolmen vuoden aikana suorittanut vankeusrangaistusta. Vankila toteaa, että tällä hetkellä luotetaan vangin omaan ilmoitukseen siitä, ettei hän ole suorittanut aiemmin vankeusrangaistusta ja vasta jos on syyttä epäillä, ryhdytään selvitystyöhön. Menettely on rikosseuraamusviraston ohjeen mukainen ("mikäli ilmenee aihetta ko. asian selvittämiseksi, vankila voi ottaa yhteyttä rikosseuraamusvirastoon"). Vankilan mukaan ongelmana kuitenkin on, että tiedon saaminen pohjoismaiden ulkopuolella suoritetuista rangaistuksista on vaikeaa.

Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon aluetoimisto katsoo, että nuorten ehdonlainen vapauttaminen heidän suoritettuaan puolet rangaistuksestaan yksinkertaistaa järjestelmää, eikä ehdotettu muutos merkittävästi lisänne nuorisovankien lukumäärää tai kasvata heidän vankilassaoloaikaansa.

Kriminaalihuoltolaitoksen Oulun aluetoimiston mukaan yhdenvertaisuussyyt puoltavat sitä, että kaikki alle 21-vuotiaina rikoksen tehneet vapautuvat vankilasta samojen säännösten mukaan. Aluetoimisto katsoo, että voimassaoleva seuraamusjärjestelmä ottaa riittävässä määrin huomioon rikoksenteikijän nuoruuden rangaistuslajin valinnassa ja rangaistuksen mittaamisessa.

Helsingin hovioikeus toteaa, että ehdotettu yleissäännös olisi pääosin nykyistä vastaava. Ehdonlaiseen vapauteen pääsisi suoritettuaan kaksi kolmasosaa rangaistuksesta ja vanki, joka ei rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ole suorittanut vankeusrangaistusta, pääsisi ehdonlaiseen vapauteen suoritettuaan puolet rangaistuksestaan. Hovioikeus toteaa, että nykyisen lain alkuperäisestä ja nyt jo vanhentuneesta tarkoituksesta poiketen nuorisovangeiksi on jo pitkään määrätty kaikki, jotka täyttävät rangaistuksen pituutta ja ikää koskevat edellytykset. Ehdonlaiseen vapauteen pääsemistä koskeva etu on siten käytännössä koskenut merkittävää osaa alle 21-vuotiaina rikoksensa tehneistä vangeista. Ehdotusta perustellaan sillä, että nuoria rikoksenteikijöitä ei ole aiheellista asettaa rangaistuksen pituudesta riippuen erilaiseen asemaan. Hovioikeuden mielestä nuorten keskinäisen eriarvoisuuden poistaminen olisi kuitenkin ollut mahdollista ilman, että nuorten rikoksenteikijöiden erityisasema kokonaan poistetaan.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että mikäli ehdotuksen 2 c luvun 5 §:n 1 momentin relatiivilauseessa ("joka rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta") tarkoitetaan sitä osaa rangaistuksen suorittamisesta, joka tapahtuu rangaistuslaitoksessa, tulisi tämän epäselvyyksien välttämiseksi käydä ilmi lakitekstistä.

Kouvolan hovioikeuden mielestä on yhdenvertaisuusperiaatteen mukaista, että laista poistuisi nuori-
sovankien erityinen ehdonalaisen vapauttamisen aika ja myös heidän tulisi suorittaa tuomitusta rangaistuksesta aiemman kolmasosan sijasta puolet ennen ehdonalaiseen vapauteen pääsyä. Hovioikeus kuitenkin katsoo, että ehdonalainen vapauttaminen vangin suoritettua puolet tuomitusta rangaistuksesta ei ole kriminaalipoliittisesti järkevää eikä mielekästä niiden henkilöiden kohdalla, jotka ovat syyllistyneet vakaviin rikoksiin eikä myöskään niiden 21 vuotta täyttäneiden osalta, joilla on useita tuomioita. Tuomitun rangaistuksen ja suoritettua rangaistuksen ero voi muodostua huomattavaksi, mikä ei vastaa yleistä oikeuskäsitystä. Hovioikeuden mukaan tästä on osoituksena mietinnössä oleva taulukko 13, josta ilmenee, että suuri osa vankilassa olevista 1/2 määräosalla vapautuvista ensikertalaisista suorittaa yli kahden vuoden rangaistusta. Siksi hovioikeuden mielestä olisi kriminaalipoliittisesti perusteltua siirtyä Saksassa sovellettuun malliin, jonka mukaan pääsääntönä ehdonalaissa vapauttamisessa on kahden kolmasosan suorittaminen ja ensikertalaisella vangilla on mahdollisuus vapautua puolessa ajassa ainoastaan vankeusrangaistuksen ollessa kaksi vuotta tai lyhyempi. Lisäksi hovioikeus ehdottaa, että selvyyden vuoksi pykälään otettaisiin uusi 3 momentti, jossa viittaussäännöksenä todettaisiin, että luvun 9 §:ssä säädetään ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että nykyisin voimassa olevan RTL 2 luvun 13 §:n 1 momentissa ja nuoria rikoksentehtäjiä koskevassa RTL 5 luvun 9 §:ssä käytetty sanamuoto "voidaan päästää" ehdonalaiseen vapauteen on ehdotuksessa korvattu sanamuodolla "päästetään" ehdonalaiseen vapauteen. Ehdonalaiseen vapauteen päästäminen ei käräjäoikeuden mukaan kuitenkaan ole pykälästä luettavin tavoin ehdotonta. Siksi ehdotetun pykälän sanamuoto voisi olla esimerkiksi: "Päästetään, ellei 9 §:stä muuta johdu, ehdonalaiseen vapauteen".

Poliisiammattikorkeakoulun mukaan ehdonalaisen vapauttamisen ei pitäisi olla automaattinen oikeus. Sen edellytyksenä pitäisi olla vangin velvollisuus osoittaa, että hän tahtoo parantaa elämäntilanteensa ja suuntautua rikoksettomaan elämään mm. osallistumalla päihdekuntoutukseen, työtöimintään tai opiskeluun rangaistusaikana. Laitosten turvallisuusluokitus olisi niin ikään otettava huomioon ehdonalaista vapauttamista koskevia sääntöjä harkittaessa. Koska vankeusrangaistusten yleis- ja erityisestävät tavoitteet eivät poliisiammattikorkeakoulun mukaan yleensä toteudu, rikosentorjunnan ja poliisityön kannalta olisi tarkoituksenmukaista ottaa todesta rangaistuksen inkapasaatiovaikutukset vaarallisten ja väkivaltaisten vankien, järjestäytyneeseen toimintaan osallistuvien ammattirikollisten ja massarikoksia "tehtailevien" taparikollisten kohdalla. Poliisiammattikorkeakoulun mielestä tämä tarkoittaisi ehdonalaisen vapauttamisen pitämistä pikemmin poikkeuksena kuin sääntönä. Sen sijaan poliisiammattikorkeakoulu pitää oikeana ratkaisuna nuorten alle 21-vuotiaiden ehdonalaista vapauttamista, kun he ovat kärsineet puolet rangaistuksesta.

Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos ja Suomen Kriminologisti yhdistys ry katsovat, että ehdotuksessa on astuttu kohti reaalarangaistusjärjestelmää, sillä ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmä on rakennettu muodoltaan pakolliseksi järjestelmäksi. Alle 21-vuotiaana rikoksensa tehneet ja henkilöt, jotka eivät ole rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana suorittaneet vankeusrangaistusta pääsisivät ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan puolet rangaistuksestaan ja muut lukuun ottamatta eräitä väkivaltarikoksia tehneitä, jotka suorittavat rangaistuksensa kokonaan, suoritettuaan rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa. Lausunnonantajien mukaan nuorten rikoksentehtäjiä yhden kolmasosan vapautumisajasta luopuminen merkitsee järjes-

telmän kovenemista. Lausunnonantajien mielestä olisikin vielä syytä pohtia 1/3:lla vapautumisen säilyttämistä järjestelmässä. Toisaalta kun ehdotuksessa on luovuttu murtoluvusta 1/3, lausunnonantajat kysyvät, eikö voitaisi luopua myös murtoluvusta 2/3. Tällöin saataisiin vain yhdellä murtoluvulla toimiva järjestelmä. Rikoksen uusiminen usein koventaa tuomittavaa rangaistusta ja uusiminen johtaa myös tosiasiallisen laitoksessa oloajan pitenemiseen, kun vapautumisajan määrittävä murtoluku muuttuu 1/2:sta 2/3:aan. Lausunnonantajien mukaan tämä merkitsee saman koventamisperusteen useampikertaista käyttöä. Komitea on laskenut mietinnössään eri vaihtoehtojen kustannuksia. Lausunnonantajien mielestä näiden laskelmien perusteella voitaisiin hyvin ehdottaa siirtymistä pääsääntöisesti vapauttamaan vangit ehdonalaiseen vapauteen aina silloin, kun rangaistusajaa on kulunut 1/2.

Lausunnonantajat katsovat, että ehdonalaisen vapauttamisen 14 päivän alaraja voitaisiin poistaa tai se voisi olla esimerkiksi neljä päivää, mikä on sakon muuntorangaistuksen ja yhdyskuntapalvelusta takaisin vankeusrangaistukseksi muuntamisen minimi. Tällöin olisi myös jotakin merkitystä rangaistuksen mittaamisella alle yhden kuukauden (30 päivän) pituiseksi. Lausunnonantajien mielestä yhdenvertaisuusperiaate edellyttäisi, että lyhyeen vankeusrangaistukseen tuomittua kohdeltaisiin täytäntöönpanossa samalla tavoin muiden kanssa.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry:n mielestä kaikkien alle 21-vuotiaana rikoksen tehneiden ehdonalainen pakkovapauttaminen ei ole perusteltua. Syyttäjäyhdistyksen mukaan rangaistukset ovat Suomessa jo nykyisellään maailman lyhyimmät. Jos niistä leikataan pakkovapauttamisella puolet pois, yhdistys kysyy, mitä jää jäljelle. Toisaalta mahdollisuus päästää nuori rikoksentekijä erittäin perustellusta syyistä ehdonalaiseen vapauteen kärsittyään tuomiostaan kolmanneksen ei yhdistyksen mielestä ole huono. Nuorten ensikertalaisten kohdalla tulisi olla suurempi joustomahdollisuus kuin uusijoilla.

6 §

Ehdonalainen vapauttaminen yhteisestä vankeusrangaistuksesta

Jos yhteistä vankeusrangaistusta suorittavan eri rikokset johtaisivat eri määrösten soveltamiseen, hänet päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa.

Rikosseuraamusviraston mielestä ehdotettu 6 § on tarpeeton, jopa harhaanjohtava. Kun yhteinen rangaistus on tuomioistuimessa määrätty, ei ole olemassa eri teoista määrättyjä erillisiä rangaistuksia, joista olisi edes mahdollista laskea eripituisia määröksiä. Tuomioistuimen päätös sisältää vain yhden rangaistusajan, josta määräosa on mahdollista laskea. Rikosseuraamusviraston mukaan itsensä selvyydestä ei ole syytä antaa säännöstä, koska asia on selvitetty jo perusteluosassa.

7 §

Ehdonalainen vapauttaminen yhteenlasketusta vankeusrangaistuksesta

Yhteenlaskettua vankeusrangaistusta suorittava päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksesta ajan, joka saadaan laskemalla yhteen kustakin yhteenlaskettavasta rangaistuksesta suoritettava aika siihen vaikuttavan vapauttamisperusteen mukaan.

Jos rangaistusvanki syyllistyy rikokseen, tuomioistuin voi virallisen syyttäjän vaatimuksesta määrätä, että uudesta rangaistuksesta vapauttamiseen ei sovelleta 4 §:n 2 momentin säännöstä. Rangaistuslaitosaika ei tällöin saa ylittää kahtakymmentä vuotta.

Jokelan vankilan mielestä vaikuttaa järkevältä, että yhteenlasketuista rangaistuksista lasketaan ensin määräosa kullekin ja sitten ne lasketaan yhteen. Vankilan mukaan nähtäväksi kuitenkin jää, kuinka paljon se teettää lisätyötä.

Keravan vankila pitää oikeudenmukaiseen suuntaan siirtymisenä sitä, että yhteenlaskettavassa rangaistuksessa suoritetaan jokaisesta yhteenlasketusta rangaistuksesta määräosa siihen vaikuttavan vapauttamisperusteen mukaan.

Valtakunnansyyttäjä toteaa, että ehdotetun rikoslain 2 c luvun 7 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimien voi virallisen syyttäjän vaatimuksesta määrätä, että uudesta rangaistuksesta vapauttamiseen ei sovelleta 4 §:n 2 momentin säännöstä. Koska syyttäjät eivät todennäköisesti oma-aloitteisesti huomaa tilanteita, joissa yhteenlasketun vankeusrangaistuksen enimmäismäärä on jo saavutettu, valtakunnansyyttäjän mielestä pitäisi jollakin tavoin järjestää tiedonkulku syyttäjälle. Hänen mukaansa esimerkiksi vankeuslain 19 luvun 5 §:ään voisi sopia säännös syyttäjälle tehtävästä ilmoituksesta rikoslain 2 c luvun 7 §:n 2 momentin tarkoittamissa tilanteissa.

Kouvolan hovioikeus pitää ehdotettua muutosta asianmukaisena, koska se vähentänee turhia, täytäntöönpanon lykkäämiseksi tehtyjä muutoksenhakemuksia. Myös 2 momentin säännös, jonka mukaan tuomioistuimella on mahdollisuus määrätä, ettei uudesta rangaistuksesta vapauttamiseen sovellettaisi 4 §:n 2 momenttia, on perusteltu. Hovioikeuden mukaan ongelmana on kuitenkin se, ettei tuomioistuin pysty vankilan nimilehden tai rikosrekisteristä ilmenevien merkintöjen perusteella muodostamaan käsitystä siitä, miten paljon vangilla on aikaisempia rangaistuksia suorittamatta.

Hämeenlinnan käräjäoikeuden mukaan ehdotetut rikoslain 2 c luvun 6 ja 7 pykälät johtaisivat rikoksentehtäjäiden eriarvoiseen asemaan. Käräjäoikeuden mukaan ankarampi mutta parempi vaihtoehto on se, että myös yhteenlaskettuun rangaistukseen sovelletaan 6 §:n periaatetta.

8 §

Valvottu koevapaus

Vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi hänet voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista.

Valvotun koevapauden edellytyksenä on, että

- 1) koevapaus perustuu vankeuslain 4 luvun 6 §:n mukaiseen rangaistusajan suunnitelmaan;*
- 2) vangin rangaistusajasta käyttäytymisestä, hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen perusteella koevapauden ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä;*
- 3) vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihteitä ja vaadittaessa vankeuslain 16 luvun 7 §:n 2 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan;*
- 4) vanki sitoutuu noudattamaan hänelle annettuja kirjallisia ehtoja;*
- 5) koevapauden ehtojen noudattamista voidaan soveltuvin tavoin valvoa; ja*
- 6) vanki suostuu siihen, että vankeinhoitoviranomaiset ovat tarpeellisessa määrin yhteydessä viranomaisiin, yksityisiin yhteisöihin ja henkilöihin koevapauden edellytysten selvittämistä taikka ehtojen noudattamista koskevissa asioissa.*

Jos valvotun koevapauden edellytykset muuttuvat, koevapaus voidaan peruuttaa. Jos vanki rikkoo hänelle asetettuja ehtoja, vangille voidaan antaa varoitus tai koevapaus voidaan peruuttaa määräajaksi, enintään kahdeksi viikoksi, taikka kokonaan.

Rangaistusajaksi ei lueta aikaa sen vuorokauden alusta, jolloin vanki rikkoo hänelle asetettua yhteydenpitovelvoitetta, sen vuorokauden loppuun, jolloin yhteydenpito jatkuu tai hänet otetaan kiinni rangaistuslaitokseen palauttamista varten.

Jos vanki tekee rangaistuslaitoksen ulkopuolella rikoksen, noudatetaan, mitä 2 luvun 13 §:n 3 momentissa säädetään.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön mielestä erityisesti ehdotukset koko rangaistusajan ja ehdonalaisten vapauttamisen kattavasta suunnitelmasta sekä valvotusta koevapaudesta avaavat uusia mahdollisuuksia

vankeinhoidon ja yhteiskunnan muun tukijärjestelmän yhteistyölle ja työnjaolle. Niiden avulla voidaan tukea vankia rikoksettomaan elämänmuotoon, elämänhallinnan vahvistamiseen ja yhteiskuntaan sijoittumiseen. Valvottu koevapaus merkitsisi myös siirtymistä asteittaiseen vapauttamisjärjestelmään. Ministeriö toteaa, että näiden uusien elementtien myötä on mahdollista rakentaa nykyistä toimivampi, koordinoitumpi ja pitkäjänteisempi yhteistyö rikokseen syyllistyneen henkilön tukemiseksi eri seuraamusjärjestelmissä sekä yhteiskunnan tukijärjestelmissä.

Sosiaali- ja terveysministeriö kuitenkin katsoo, että olisi vielä syytä täsmentää eri järjestelmien työnjakoa, toimija- ja koordinaatiovastuuta sekä tukimuotojen ja -palvelujen alueellista ja paikallista järjestämistä. Tällöin tuntuisi luontevalta, että kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistojen asemaa toimintojen koordinoinnissa ja yksilökohtaisessa palveluohjauksessa vahvistettaisiin. Ministeriön mielestä koevapauden sisällön määrittelyn ja valvontatehtävän tulisi kuulua kriminaalihuoltolaitoksen vastuulle. Kriminaalihuoltolaitoksella on vankeinhoitolaitosta paremmat edellytykset toimia tässä tehtävässä ja olla varmistamassa tarvittavaa jälkihuoltoa yhteistyössä vangin kotikunnan ja muiden tahojen kanssa. Koska ehdotuksesta puuttuu toimintojen sisältöjen, vastuutahojen ja käytännön menettelytapojen kuvaus ja määrittely, ministeriön käsityksen mukaan säädösten täytäntöönpanovaiheeseen joudutaan vielä panostamaan merkittävästi. Ilman toimintojen sisällön määrittelyä, vastuutahojen osoittamista ja käytännön menettelytapojen ohjausta on vaarana, että edellä mainitut ehdotukset ja periaatteet toteutuvat vaillinaisesti esitysluonnoksessa asetettuihin tavoitteisiin nähden.

Rikosseuraamusvirasto toteaa, että valvottu koevapaus lyhentäisi rangaistuslaitoksessa suoritettavaa aikaa senkin jälkeen, kun tuomioistuin on määrännyt ehdonalaisen vapauttamisajan. Ratkaisu olisi läpinäkyvyysperiaatteen vastainen ja vanhan progressiivijärjestelmän ideologiaan palaamista. Rikosseuraamusviraston mukaan se edellyttää uskoa siihen, että vanki selviytyy yhteiskunnassa rikoksista, eli että ”tiili on purrut”. Toiselta puolen kysymys on tietenkin aina resursseista eli esityksen vaikutuksesta vankipäivien määrään.

Rikosseuraamusvirasto kysyy, kuka koevapausmenettelyn panisi alulle. Voisiko prosessi pysähtyä esim. jo siihen, että virkamies tai vanki esittää koevapautta johtajalle, joka hylkää esityksen. Virasto toteaa, että ehdotukseen ei sisälly säännöstä, joka ottaisi kantaa siihen, olisiko kielteinen ratkaisu valituskelpoinen päätös. Jos valvottu koevapaus otetaan lakiin, viraston mielestä saattaisi olla tarpeen yhdistää ehdotetun rikoslain 2 c luvun 8 ja 17 §:n sisällöt, jotka koskevat vapautetun käyttäytymistä, valvonnan ehtoja ja itse valvontaa. Tähän liittyen virasto kysyy, olisiko ehtojen oltava samat ja samalla tavalla valvottavissa. Siinä tapauksessa, että koevapaus uskottavuussyistä olisi tarkemmin valvottua kuin ehdonalainen vapaus, rikosseuraamusviraston mielestä sen ehdoista olisi säädettävä erikseen.

Jokelan vankilan mukaan valvottu koevapaus on selkeä kannanotto progressiivisen järjestelmän suuntaan, joka on looginen ja tarkoituksenmukainen koko rangaistusajan suunnittelun suhteen.

Kriminaalihuoltolaitos katsoo, että laitostajan loppuun ehdotettu uusi vaihtoehto - valvottu koevapaus - on linjassa asteittaisen ja suunnitelmallisen vapauttamisen kanssa. Kriminaalihuoltolaitoksen mukaan esitetystä muodosta ehdotus on kuitenkin keskeneräinen. Perusteluissa ei ole riittävällä tavalla pohdittu sitä, miten ja keiden valvonta (mm. päihteiden käytön kontrolli) on määrätty toteuttaa. Myös se, että ehdotuksen ei arvioida aiheuttavan lisäkustannuksia, herättää epäilyjä. Kriminaalihuoltolaitoksen mukaan teknisen kehityksen nopeus ei välttämättä johda siihen, että tarvittava tekninen välineistö voidaan hankkia vankipäivien vähenemisestä aiheutuvalla säästöllä. Valvottuun koevapauteen lienee myös mahdollista liittää sellaisia sisällöllisiä elementtejä, joilla on kustannusvaikutuksia.

Kriminaalihuoltolaitoksen Helsingin aluetoimisto pitää valvottua koevapautta hyvänä ehdotuksena.

Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon aluetoimisto toteaa, että valvottu koevapaus merkitsisi vangin aikaistettua, asteittaista paluuta vapaaseen yhteiskuntaan ja siten myös laitossijoituksen haitallisten vaikutusten vähenemistä. Koevapaus laitossajan loppuvaiheessa mahdollistaisi jo laitossijoituksen aikana määrätietoisien ja pitkäjänteisen työskentelyn vangin kanssa. Mahdollisuus päästä koevapauteen on aluetoimiston mukaan omiaan motivoimaan ainakin osan vankeja oman elämäntilanteensa selvittämiseen ja tulevaisuudensuunnitelmien konkretisoimiseen. Kun koevapauden ehtona on laitosaikana vangin kanssa tehty rangaistusajan suunnitelma sekä vangin sitoutuminen päihteettömyyteen ja muihin hänelle annettuihin ehtoihin, edellytykset vangin hallitulle vapautumiselle ovat aluetoimiston mielestä huomattavan vankalla pohjalla. Komiteamietinnön mukaan vankeinhoitoviranomaisilla olisi vastuu koevapauden valvonnasta. Tuen ja ohjauksen lisäksi siinä voitaisiin käyttää myös teknisiä apuvälineitä. Aluetoimisto pitää kuitenkin tähdellisenä, ettei koevapauden valvontaa toteuteta pelkästään tekniikkalajina, vaan että valvontaan sisältyy myös aina tiivis henkilökohtainen yhteys koevapauteen päästetyn vangin ja koevapauden valvonnasta vastaavaan virkamiehen välillä. Vaikka vastuu koevapaudessa olevan vangin valvonnasta olisi vankilaviranomaisilla, on aluetoimiston mukaan tärkeää, että jo varhaisessa vaiheessa vapautumisprosessia myös kriminaalihuoltolaitos kytketään mukaan vangin kanssa tehtävään työhön silloin, kun valvottuun koevapauteen sijoitetaan vanki, joka ehdonalaaisesti vapautuessaan tullaan asettamaan valvontaan. Kaiken kaikkiaan Espoon aluetoimisto katsoo, että vangin päästäminen valvottuun koevapauteen ennen ehdonalaiseen vapau- teen pääsyä on komiteamietinnössä esitetyn ehdoin tervetullut uudistus.

Kriminaalihuoltolaitoksen Oulun aluetoimiston mukaan säädös valvotusta koevapaudesta on uusi, kokeilemisen arvoinen menetelmä siirryttäessä asteittaiseen vapauttamiseen. Aluetoimisto arvioi säädöksen käyttöalan kuitenkin jäävän melko suppeaksi, mutta ilmeisesti se soveltuisi käytettäväksi esim. elinkautisvankeihin. Aluetoimisto toteaa, että komiteamietinnön mukaan vankeinhoitoviranomaisilla on vastuu koevapauden valvonnasta. Tuen ja ohjauksen lisäksi siinä voidaan käyttää myös teknisiä apuvälineitä. Aluetoimisto korostaa, että valvontaan tulee sisältyä myös konkreettinen vuoroaikutuksellisuus valvottavan ja valvojan välillä. Riittävän ajoissa aloitettu suunnittelu edellyttää kriminaalihuoltolaitoksen edustajien aktiivista osallistumista verkostotyöhön. Verkostotyön avulla voidaan turvata vankeusaikana alkaneen kuntoutumisen jatkuminen myös vapaudessa. Aluetoimiston mukaan hoitojatkumoiden suunnittelussa ja toteutumisessa valvottavalla itsellään tulee olla keskeinen rooli. Henkilön itsensä tulee olla mukana tekemässä häntä koskevia ratkaisuja.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää valvottua koevapautta erityisen tarpeellisenä pitkään vankeudessa olleen yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta.

Valtakunnansyyttäjä toteaa, että ehdotetun 8 §:n 3 momentin mukaan valvotun koevapauden ehtoja rikkovalle vangille voidaan antaa varoitus tai koevapaus voidaan peruuttaa määräajaksi, enintään kahdeksi viikoksi, taikka kokonaan. Pykälän perusteluista ei ilmene, miksi koevapauden määräaikainen peruuttaminen on rajoitettu enintään kahteen viikkoon, kun koevapaus voi kestää kuusikin kuukautta.

Tietosuojavaltuutettu toteaa, että valvottua koevapautta koskevissa yleisperusteluissa koevapauden suoritustapa jää avoimeksi. Tietosuojavaltuutettu toivoo päädyttävän sellaisiin ratkaisuihin, että koevapaudessa olevan henkilön yksityisyyden suoja ei valvonnan johdosta tarpeettomasti tulisi loukatuksi.

Korkein oikeus katsoo, että valvottua koevapautta koskevan rikoslain 2 c luvun 8 §:n 3 momentin sanamuoto ("Jos valvotun koevapauden edellytykset muuttuvat, koevapaus voidaan peruuttaa") on

epäselvä. Korkeimman oikeuden mukaan lainkohta voitaisiin muuttaa muotoon: "Jos valvotun koevapauden edellytykset eivät enää täyty, koevapaus voidaan peruuttaa."

Helsingin hovioikeuden mielestä valvottu koevapaus voi merkittävästi edistää vangin sopeutumista yhteiskuntaan. Jotta uusi järjestelmä voisi saavuttaa sille asetetut tavoitteet, on uudistuksen voimaantumiseen valmistauduttava huolehtimalla tarvittavista resursseista. Hovioikeus pitää koevapauksen pääsemistä ja sen keskeytymätöntä toteutumista koskevia edellytyksiä melko tiukkoina. Koska valvotun koevapauden sisältö on jäänyt tarkemmin määrittelemättä, hovioikeuden mukaan säännöksiä olisi tältä osin tarpeen täydentää.

Kouvolan hovioikeus toteaa, että valvottu koevapaus vastaa nykyistä ehdonalaisen vapauttamisen aikaistamista. Hovioikeuden mukaan uusien vapauttamisjärjestelmien vuoksi tuomioistuinten ja muidenkin tahojen on entistä vaikeampi arvioida tuomiosta aiheutuvaa todellista vapaudenmenetyksiä.

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että ehdotetun vankeuslain 20 luvun 1 §:n 2 kohdan mukaan vangilla on oikeus hakea muutosta käräjäoikeudelta valvotun koevapauden peruuttamisesta. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan ehdotetussa rikoslain 2 c luvun 8 §:ssä tulisi olla viittaus vankeuslain 20 lukuun samalla tavoin kuin rikoslain 2 c luvun 9 §:ssä, jossa säädetään ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämistä koskevasta asiasta, on viittaus vankeuslain 20 lukuun.

Poliisiammattikorkeakoulun mukaan valvottu koevapaus on Suomessa uusi ja kokeilemisen arvoisa idea. Vastaavanlaisista mm. teknisin laittein toteutettuun valvontaan perustuvista järjestelyistä on muista maista saatu myönteistä kokemusta. Komitean ehdotuksen mukaan koevapauden pitäisi perustua rangaistusajan suunnitelmaan ja se edellyttäisi vangin sitoutumista päihteettömyyteen ja hänelle asetettujen ehtojen noudattamiseen. Poliisiammattikorkeakoulun mielestä koevapaus saattaa parhaimmillaan tarjota entistä vankempia kiinnekohtia vapausrangaistuksen jälkeisen kriminaalihuollon työille.

Suomen Mielenterveysseura pitää kiintoisana asteittaisen vapautusjärjestelmän kokeilua, joskin mietinnössä olevat mallit ovat teknisesti orientoituneita. Mielenterveysseuran mukaan pitäisi pohtia myös muun tuen merkitystä, esimerkiksi psykososiaalisen tuen yhdistämistä asteittaiseen vapauttamiseen.

Takuu-Säätiö korostaa taloudellisten seikkojen tärkeyttä vapautteen ja koevapautteen siirryttäessä. Niiden huomioon ottaminen tulee olla itsestäänselvyys ja todellinen kehittämiskohde sekä laitostai- kana että erityisesti vapauttamisvaiheen valmistelussa.

9 §

Ehdonalaisen vapauttamisen lykkääminen

Vangin ehdonalaista vapauttamista voidaan vangin suostumuksella lykätä, jos täytäntöönpantavaksi on tulossa uusia vankeusrangaistuksia tai sakon muuntorangaistuksia taikka vanki haluaa perustellusta syystä vapauttamisensa lykkäämistä.

Ehdonalaista vapauttamista voidaan lykätä ilman vangin suostumusta, jos vangin käytöksen, hänen uhkaustensa tai hänen mielentilansa perusteella on olemassa ilmeinen vaara, että vanki vapaututtuaan syyllistyy toisen henkilön henkilökohtaista turvallisuutta törkeästi loukkaavaan rikokseen ja vapauttamisen lykkääminen on tarpeen rikoksen estämiseksi.

Lykkäämistä koskeva 2 momentin mukainen päätös on otettava uudelleen harkittavaksi väliajoin, joiden pituus saa olla enintään kolme kuukautta.

Jos vankia ei päästetä 1 momentin mukaisesti ehdonlaiseen vapauteen, on aika, jonka hän suorittaa rangaistuksestaan yli 5 §:n 1 momentissa mainittujen määräosien, vähennettävä uudesta tuomiosta suoritettavasta ajasta tai katsottava uuden rangaistuksen täydeksi suoritukseksi.

Muutoksenhausta ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämistä koskevaan päätökseen säädetään vankeuslain 20 luvussa.

Rikosseuraamusviraston mielestä 9 §:n 4 momentissa on erikoinen ehdotus. Jos ehdonalaisen vapauttamisen määräaika lykättäisiin, syntyisi eräänlainen säästö, joka voitaisiin hyvittää toisen tuomion täytäntöönpanossa. Rikosseuraamusviraston mukaan esitys olisi järkevä, jos ehdonalaista vapautta lykättäisiin vangin pyynnöstä silloin, kun uusi rangaistus olisi jo tulossa täytäntöönpanoon, ja säilytettäisiin nykyinen järjestelmä, jossa yhteenlasketusta kokonaisrangaistusajasta vähennettäisiin yhteiset vähennykset. Jos taas komitean esityksen mukaan siirryttäisiin eri määräosien järjestelmään, jäisi käytännön ratkaisu tehtäväksi sen mukaan, sovellettaisiinko koko yhteenlaskettuun rangaistusaikaan yksittäisiin tuomioihin kohdistettuja vähennyksiä vai vähennysten summaa. Virasto katsoo, että jos ehdonalaiseen vapauteen päästämistä samalla rangaistuskaudella lykättäisiin muusta syystä kuin uuden tuomion täytäntöönpanoa varten, olisi toisesta tuomiosta vähentämissääntö vangin tulevan käyttäytymisen predestinointia. Viraston mukaan ongelmaa ei lainkaan syntyisi, jos eri määräosien laskemista saman kauden tuomioista ei toteutettaisi. Jos kysymys on kokonaan eri rangaistuskaudesta, vanhoja vähennyksiä ei viraston mielestä enää tulisi ottaa huomioon täytäntöönpanoa sekoittamaan. Vaikka kokonaisrangaistusaika saattaisi tämän vuoksi joskus tosiasiallisesti pidentyä, eri rangaistuskaudet tulisi viraston mielestä säilyttää toisistaan riippumattomina.

Rikosseuraamusviraston mukaan viimeksi mainittua ratkaisua puoltaisi ensinnäkin selkeys. Kullakin kerralla pannaan täytäntöön yhden tai useamman tuomioistuimen määräämä yksi tai useampi tuomio niiden säännösten mukaan, jotka ovat voimassa. Toiseksi Suomen oikeusjärjestys tunnustaa sen mahdollisuuden, että aika, mikä rangaistuksesta tulisi vähentää, voi olla pitempi kuin suoritettava rangaistusaika. Tällöin laki määrää, että rangaistus on katsottava kokonaan suoritetuksi. Tähän rangaistuskausi päättyy. Viraston mielestä olisi kummallista, että päättyneestä rangaistuskaudesta jäisi mahdolliselle uudelle rangaistuskaudelle jotakin ”lainattavaa”. Kolmas seikka on se, että jälkivähentämisen valvominen vaatisi suurta tarkkuutta ja aikaisempien rangaistuskausien asiakirjojen läpikäyntiä. Viraston mukaan se lisäisi tarpeettomasti ensin täytäntöönpanohenkilökunnan ja sitten tuomioistuinten työmäärää.

Rikosseuraamusviraston oikeudellinen yksikkö toteaa, että sakon muuntorangaistuksen odottaminen ei ole mahdollista, koska saktot suoritetaan päivästä päivään ja on epäselvää, mikä on väliaika.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan ehdotettu säännös vastaa pääosin oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräystä nro 2/011/00. Määräyksen taustalla on eräs yksittäisen vangin tapaus, joka on ollut myös oikeusasiamiehen tutkittavana kanteluasiana. Apulaisoikeusasiamies Jonkka piti tämän yksittäistapauksen yhteydessä lykkäämistä perusteluna ja katsoi, että vankeinhoitoviranomaiset eivät olleet ylittäneet vangin vapauttamisessa harkintavaltaansa. Apulaisoikeusasiamies pitää asian sääntelemistä lain tasolla kuitenkin tarpeellisena.

Korkein oikeus toteaa, että 9 §:n 2 momentti mahdollistaisi ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisen, jos vangin käytöksen, hänen uhkaustensa tai hänen mielentilansa perusteella on olemassa ilmeinen vaara, että vanki vapauduttuaan syyllistyy toisen henkilön henkilökohtaista turvallisuutta törkeästi loukkaavaan rikokseen ja vapauttamisen lykkääminen on tarpeen rikoksen estämiseksi. Korkein oikeus huomauttaa, että säännöksen perusteella asianomainen voisi joutua suorittamaan jopa koko rangaistusajan laitoksessa muissakin kuin 11 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa, mutta edellytykset tälle ovat olennaisesti löyhemmät kuin 11 §:ssä. Mietinnön perustelujen mukaan näyttöharjonta voisi perustua viitteellisiin seikkoihin. Korkein oikeus katsoo, että laillisuusperiaatteen kannalta näin avoin ja vapaan harkinnan mahdollistava säännös on kyseenalainen. Se ei ole myöskään johdonmukainen ottaen huomioon 11 §:n sääntely.

Lisäksi korkein oikeus toteaa, että muutoksenhausta rikoslain 2 c luvun 9 §:n 2 momentin mukaiseen ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämistä koskevaan päätökseen säädettäisiin vankeuslain 20 luvussa. Luku vastaa 1.8.2001 voimaantulleita rangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvun säännöksiä ja sisältää määräykset muun muassa valituksen tekemisestä, uuden määräajan asettamisesta, valituksen vaikutuksesta täytäntöönpanoon, päätöksen tekijän velvollisuuksista, pääkäsitelystä käräjäoikeudessa ja muutoksenhakukiellosta. Luvun 7 §:n mukaan asian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään. Korkeimman oikeuden mielestä jää kuitenkin epäselväksi, tarkoitetaanko tällä esimerkiksi sitä, että syyttäjällä olisi puhevalta rikosseuraamusviraston tekemää päätöstä koskevassa valitusasiassa. Edelleen korkein oikeus toteaa, että ehdotetun rikoslain 2 c luvun 9 §:n 3 momentin, 10 §:n 3 momentin ja 12 §:n 3 momentin määritelmät (enintään kolme kuukautta/enintään vuoden välein) poikkeavat toisistaan. Korkeimman oikeuden mukaan jää epäselväksi, onko niillä tarkoitettu samoin vaiko eri tavoin laskettavaa ajanjaksoa. Aikamääreiden tulisi olla yksiselitteisiä.

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että ehdonalaisen vapauden 9 §:n 1 ja 3 momentin mukainen lykkääminen ja suoritettujen ajan hyväksi laskeminen 9 §:n 4 momentin nojalla on järkevää. Säännöksellä varmistetaan se, ettei rangaistuksia suoriteta lyhyissä erillisissä jaksoissa.

10 §

Ehdonalainen vapauttaminen elinkautisesta vankeudesta

Elinkautiseen vankeuteen tuomittu voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen aikaisintaan hänen suoritettuaan rangaistuksesta kaksitoista vuotta. Ehdonalaisesta vapauttamisesta päättää korkein oikeus, jonka ratkaistavaksi rikosseuraamusviraston on saatettava asia viimeistään kuusi kuukautta ennen aikaisinta vapauttamisajankohtaa.

Harkittaessa kysymystä ehdonalaisesta vapauttamisesta kiinnitetään huomiota elinkautiseen vankeusrangaistukseen johtaneen rikoksen tai rikosten laatuun, tuomitun mahdolliseen myöhempään rikollisuuteen sekä 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin seikkoihin.

Jos tuomittua ei 2 momentin mukaisen harkinnan perusteella päästetä ehdonalaiseen vapauteen, kysymys ehdonalaisesta vapauttamisesta saatetaan korkeimman oikeuden uudelleen ratkaistavaksi enintään vuoden väliajoin.

Vankeuslain 4 luvun 6 §:n mukaiseen rangaistusajan suunnitelmaan perustuen rikosseuraamusvirasto voi tuoda elinkautiseen vankeuteen tuomitun ehdonalaisen vapauttamisen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi aikaisemmin kuin 1 momentissa säädetään. Elinkautiseen vankeuteen tuomittua ei tällöinkään voida päästää ehdonalaiseen vapauteen, ennen kuin hän on suorittanut rangaistuksestaan kymmenen vuotta.

Elinkautisesta vankeudesta vapautettaessa korkein oikeus voi määrätä vangin 8 §:ssä tarkoitettuun valvottuun koevapauteen.

Sisäasiainministeriö arvioi, että elinkautisvankien vapauttamista koskevat säännökset eivät aiheuttaisi suurta muutosta nykyiseen käytäntöön, vaan elinkautisvangit vapautuisivat tilastollisesti tarkastellen entiseen tapaan.

Rikosseuraamusvirasto katsoo, että komitean ehdotus merkitsee elinkautisesta vankeusrangaistuksesta luopumista lain tasolla. Virasto toteaa, että asia jo nyt on todellisuudessa näin, kun vapauteen päästäminen hoidetaan säännönmukaisesti tasavallan presidentin armahduksella. Säännöllisenä ja ainoana menettelynä se viraston mielestä on kuitenkin oikeusjärjestelmään sopimaton ratkaisu. Jos päädytään siihen, että elinkautisen vapauttamisaika on ennustettavissa samalla tavalla kuin määräaikaisina tuomituissa rangaistuksissa, viraston mukaan on hyvin lähellä ajatus, että itse elinkautisen vankeusrangaistuksen käsitteestä tulisi luopua.

Rikosseuraamusvirasto pitää rangaistusuhkaa riittävänä, jos lievimmässäkään tapauksessa murhasta on suoritettava 10 vuotta vankilassa. Viraston mielestä säännös saattaa kuitenkin johtaa siihen, että

vaikka se tarkoitettaisiin poikkeukseksi, moni elinkautiseen rangaistukseen tuomittu vanki tulee pyrkimään 10 vuoden vapautumisaikaan. Virasto arvelee, että ajan mittaan 12 vuotta saattaisi jäädä poikkeukseksi, ainakin sen jälkeen, kun ensimmäinen elinkautiseen rangaistukseen tuomittu vanki päästettäisiin ehdonalaiseen 10 vuoden kuluttua. Viraston mukaan esityksestä ei selviä, tarkoittaisiko pykälä sitä, että 10 vuoden miniajasta vapauttamista voitaisiin aikaistaa vielä kuudella kuukaudella. Näin pitkälle menevää esitystä ei todennäköisesti hyväksyttäisi. Rikosseuraamusviraston mukaan 10 §:ssä olisi todettava muiden ehtojen lisäksi, että koevapaus voisi alkaa aikaisintaan 10 vuoden kuluttua.

Jokelan vankila katsoo, että elinkautisten vankien määräaikaiseen vapauttamiseen siirtyminen 12 vuoden kuluttua on perusteltua ja perusteet on esitetty hyvin. Myös mahdollisuus vapautua ehdonalaiseen 10 vuoden kuluttua on perusteltu. Vankila toteaa, että ns. ainutkertaisiksi ajatelluille murhaajille 12 vuotta ei yleensä tuo hyötyä ja vapauttaminen on tilastojen perusteella melko turvallista. Vankilan mukaan hyvää on se, että vapautuminen on viranomaisten käsissä. Samoin lienee perusteltua asettaa korkein oikeus ylimmäksi auktoriteetiksi ratkaisemaan elinkautisvangin täytännönpanon jatko yli normaalin ajan.

Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon aluetoimisto toteaa, että riippumatta elinkautisen vankeusrangaistuksen pituudesta nykytilanne, jossa vanki hyvin pitkään on epätietoinen oman vapautumisensa ajankohdasta, on hankala vangin omasta näkökulmasta katsottuna ja vaikeuttaa kuntoutussuunnitelman tekemistä. Epätietoisuus ja epävarmuus on monelle laitokseen sijoitetulle raskasta ja huomio keskittyy vapautumisen ajankohdan pohdiskeluun. Kun vanki jo rangaistuksensa alkuvaiheessa tietää vapautumisensa ajankohdan, se vapauttaa energiaa muuhun, jolloin kuntoutuminen ja suunnittelu voi heti alkaa.

Kriminaalihuoltolaitoksen Oulun aluetoimiston mielestä säännös merkitsee huomattavaa parannusta voimassaolevan sääntelyn tilaan. Nykyisellään elinkautiseen vankeuteen tuomitun rangaistuksen päättymisajankohta ei ole tiedossa, koska armahtaminen on harkinnanvaraista. Vanki ei voi suunnitella tulevaisuuttaan vapauttamisen jälkeen ja tässä on selvä ristiriita lakiin kirjattujen vankeuden tavoitteiden kanssa. Aluetoimiston näkökulmasta selkeä tieto aikaisimmasta mahdollisesta vapautumisajankohdasta auttaa valvontatyön suunnittelua. Aluetoimiston mukaan on myös perusteltua säätää elinkautisesta vankeudesta vapauttaminen tuomioistuimen päätettäväksi, koska päätöksellä vaikutetaan vankeusajan pituuteen. Sääntely on perusoikeuslainsäädännön ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukainen ja se on omiaan lisäämään suunnitelmallisuutta vankeinhoidossa.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että komitean ehdotukset perustuvat pitkälti rikoslakiprojektin ehdotuksiin. Myönteisenä apulaisoikeusasiamies pitää erityisesti muutosta elinkautisvankien kohdalla, joiden ehdonalaiseen vapauteen pääsemismahdollisuus on perusteltu määrärajan rangaistuksesta tultua suoritetuksi.

Korkein oikeus vastustaa komitean ehdotusta, jonka mukaan elinkautisvankien ehdonalaista vapauttamista koskevat päätökset siirtyisivät korkeimmalle oikeudelle. Korkeimman oikeuden mielestä tämä tehtävä ei luontevasti sovellu nykyisin ensisijaisesti ennakkopäätöstuomioistuimena toimivalle korkeimmalle oikeudelle. Sen sijaan korkein oikeus ehdottaa, että elinkautista vankeutta, koko rangaistusajan suorittamista ja ehdonalaisten vapauttamisen lykkäämistä koskeva päätöksenteko keskitettäisiin yhteen tuomioistuimeen.

Ehdotustaan korkein oikeus perustelee ensinnäkin sillä, että mainitut päätökset ovat luonteeltaan samankaltaisia. Ratkaisu ehdonalaisten vapauttamisen lykkäämisestä (ehdotettu rikoslain 2c luvun 9 §:n 2 momentti), ehdonalaisten vapauttamisen elinkautisesta vankeudesta (10 §) ja koko rangaistusajan suorittavan ehdonalaisten vapauttamisen (12 §) perustuvat arvioon vangin sen hetkisestä va-

rallisuudesta ja hänen tulevasta käyttäytymisestään. Korkein oikeus toteaa, että kyseisessä arvioissa tulisi ottaa huomioon vangin käyttäytyminen vankilassa ja käyttäytymisen mahdollisesti osoittama ilmeinen väkivallan vaara, elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitun osalta myös tuomioon johtaneen rikoksen tai rikosten laatu ja myöhempi rikollisuus sekä vaaralliseksi tuomiossa todetun osalta uudelleen hankittavasta mielentilatutkimuksesta ja siihen liittyvästä vangin vaarallisuutta koskevasta lausunnosta ilmenevät tiedot. Harkinnassa olisi myös kiinnitettävä huomiota vangin käyttäytymiseen rangaistuslaitoksessa.

Korkeimman oikeuden mukaan tällöin kysymys ei ole syyksiluetun teon uudesta rikosoikeudellisesta arvioinnista eikä alkuperäisen rangaistuksen alentamisesta muuttuneiden olosuhteiden perusteella, vaan vangin ja hänen tulevan käyttäytymisensä arvioinnista suhteessa muiden ihmisten turvallisuuteen. Päätöksenteko koskee siten täytäntöönpanoa eikä se ole tuomitsemista. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta annetun lain esitöissä (HE 13/2001 s. 8) on todettu Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuimen katsoneen, ettei vangin ehdonalaisten vapautumisen lykkääminen alkuperäisessä tuomiossa asetetun rangaistusajan puitteissa merkitse sellaista uutta vapaudenriistoa, jota varten tulisi taata tuomioistuinkontrolli. Menettäessään tällaisen edun vangin katsotaan menettävän eräänlaisen "etuoikeuden", ei joutuvan hänen "oikeuksiaan" vähentävän vapaudenriiston kohteeksi. (Ks. Pellonpää: Euroopan ihmisoikeus sopimus (2000) s. 337)

Korkein oikeus toteaa, ettei myöskään Suomen perustuslaki näyttäisi edellyttävän tuomioistuinkontrollia ehdonalaista vapauttamista koskevissa asioissa. Hallitusmuotoon vuonna 1995 otettujen perusoikeussäännösten säätämiseen johtaneiden esitöiden mukaan (HE 309/1993 s. 73) hallitusmuodon 16 §:n (nykyisen Suomen perustuslain 21 §:n) tarkoituksena oli turvata Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 1 kappaleen edellyttämä oikeus oikeudenkäyntiin kaikissa sopimusmääräysten tarkoittamissa tilanteissa. Sopimukset eivät aseta vaatimusta, että asia olisi aina käsiteltävä Suomessa tuomioistuimeksi luonnehdittavassa elimessä.

Korkeimman oikeuden mukaan edellä lausutusta seuraa, että ehdonalaista vapauttamista koskeva asia voitaisiin käsitellä myös sellaisessa hallinnollisessa menettelyssä, joka täyttää Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa asetetut edellytykset. Korkein oikeus kuitenkin katsoo, että rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia muutettaessa valittuun linjaan nähden ja oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen on johdonmukaista ja perusteltua, että tuomioistuinkäsittelyyn siirrytään muissakin kuin rikoslain 2 c luvun 9 §:n 2 momentin tarkoittamissa vangin ehdonalaista vapauttamista koskevissa asioissa.

Korkein oikeus pitää siis perusteltuna painopisteen siirtämistä hallinnollisesta päätöksenteosta tuomioistuinkäsittelyyn. Tärkeää on myös se, että rangaistuksen suorittamista koskevat ratkaisut perustuvat lain säännöksiin ja että menettely on niinkään laissa säännelty siten, että siinä on otettu huomioon asioiden erityinen luonne ja niihin liittyvät tarpeet. Korkeimman oikeuden mukaan riittävä asiantuntemus on turvattava tuomioistuinkäsittelyssä ja käsittely on järjestettävä niin, että vankien yhdenvertainen kohtelu toteutuu. Korkeimman oikeuden mielestä mainitut näkökohdat toteutuisivat parhaiten sillä, että vankeusrangaistuksen suorittamiseen liittyvien asioiden käsittely keskitetään yhdelle erityistuomioistuimelle, joka voitaisiin hallinnollisesti sijoittaa esimerkiksi jonkin käräjäoikeuden yhteyteen. Eräänä mallina voisi korkeimman oikeuden mukaan toimia maa- ja metsätalouden oikeusministeriön tuomioistuimen käsittelyjärjestely. Tuomioistuimen tulisi täyttää ihmisoikeussopimusten vaatimukset. Kokoonpanon tulisi olla sellainen, että se olisi kykenevä tekemään asioiden vaatimia henkilö- ja vaarallisuusarvioita. Asioiden käsittelyä varten olisi säädettävä selkeät menettelysäännökset siten, että vastuu asian selvittämisestä olisi tuomioistuimella (vrt. vankeuslain 20 luvun 7 §). Prosessuaalisten järjes-

telyjen kannalta ratkaiseva merkitys olisi käsiteltävien asioiden laadulla ja tarkoituksenmukaisuusnäkökohdilla.

Korkein oikeus toteaa, että vankeusrangaistuskomitean ratkaisu, jonka mukaan vankilaoikeuden kehittämistä kritiikille vähemmän alttiiseen suuntaan ei ole syytä enemmälti harkita, perustuu oikeusministeriön kehitysyksikön selvitykseen "Tuomioistuimet 2000-luvulle" sitä miltään osin kyseenalaistamatta. Kuitenkin komitea kuvaa selvityksessään todettavan, että joissakin asiaryhmissä on perusteltua käyttää asiantuntevia tuomareita tai asiantuntijakokoonpanoja. Asiantuntijoiden tarve tulisi selvityksen mukaan ratkaista juttukohtaisesti siten, että asiantuntijat osallistuvat vain niiden asioiden ratkaisemiseen, joissa heidän asiantuntemustaan todella tarvitaan. Korkein oikeus toteaa, että nykyisin vankilaoikeudessa on kolme tuomarinvirkaan oikeuttavan tutkinnon suorittanutta, joista muut kuin vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja yleensä ovat olleet pitkän tuomarikokemuksen omaavia, sekä lisäksi mielisairaanhoidon perehtynyt lääkäri ja sosiaalialan asiantuntemusta edustava henkilö.

Korkeimman oikeuden mukaan kaavailtu tuomioistuin omaisi hyvän asiantuntemuksen elinkautisvankien ehdonalaisesta vapaudesta päättämiseen ja se voisi ainoana kärjäoikeutena ratkaista myös valitukset ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä ehdotetun rikoslain 2 c luvun 9 §:n 2 momentin mukaan tehdyistä päätöksistä. Korkein oikeus myös toteaa, että koko rangaistusaikaa suorittavien osalta tällainen elin voisi huolehtia oikeuskäytännön yhtenäisyydestä olennaisesti paremmin kuin ehdotettu järjestelmä, jossa ratkaisut tulisivat vangin sijoituspaikasta riippuen käsiteltäviksi ilmeisesti Helsingin, Turun, Hämeenlinnan tai Riihimäen kärjäoikeuksissa valitustien johtaessa Helsingin, Turun ja Kouvolan hovioikeuteen.

Muutoksenhakuoikeuden suhteen korkein oikeus katsoo, että muutoksenhakuoikeutta ei voida johdattaa ihmisoikeussopimuksen määräyksistä. Kysymys on enemmänkin tarkoituksenmukaisuusharkinnasta ja siitä, millä tavoin ratkaisun oikeellisuus varmistetaan mahdollisimman asianmukaisesti ja niin vangin kuin yhteiskunnan oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen. Kun tuomioistuimen ratkaisut perustuisivat alan erityisasiantuntemukseen ja asioiden keskittämisestä saatuun kokemukseen, täysimittainen muutoksenhaku ei korkeimman oikeuden mukaan olisi tarpeen. Asiantuntemusvalitusasteessa olisi erityistuomioistuinta vähäisempi. Muutoksenhaun tarvetta vähentäisi sekin, että asiat tulevat määräjain uudelleen käsiteltäviksi. Ylimääräinen muutoksenhaku olisi korkeimman oikeuden mukaan riittävä. Se voisi perustua nykyisiin oikeudenkäymiskaaren 31 luvun säännöksiin.

Erikseen korkein oikeus toteaa, että ehdotuksen mukaan elinkautisesta rangaistuksesta vapauttamista harkittaessa olisi 10 §:n 2 momentin mukaan kiinnitettävä huomiota 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin seikkoihin eli vangin vaarallisuuteen. Ehdotus ei korkeimman oikeuden mukaan kuitenkaan sisällä menettelysäännöksiä vapauttamista koskevan asian käsittelystä. Siitä ei esimerkiksi ilmene, voisiko ratkaisu perustua yksin kirjalliseen selvitykseen. Menettelyn yksityiskohdat ovat korkeimman oikeuden mukaan jääneet tältä osin pohtimatta. Lisäksi korkein oikeus huomauttaa, että ehdotetun rikoslain 2 c luvun 10 §:n säännöstekstin mukaan kysymys valvotusta koevapaudesta olisi saatettava vireille korkeimmassa oikeudessa kuusi kuukautta ennen aikaisinta vapauttamisajankohtaa. Perustelutekstissä määräjäksi kuitenkin esitetään yhtä vuotta.

Helsingin hovioikeus toteaa, että elinkautisvankien ehdonalaista vapauttamista koskeva ehdotus on tarpeellinen, koska asiaa ei aiemmin ole lainkaan säännelty ja armahdusinstituutiota on muun menettelyn puuttuessa jouduttu käyttämään myös tapauksissa, joihin se ei perusluonteeltaan sovellu. Toisaalta myös armahdusinstituution edelleen säilyttäminen on hovioikeuden mukaan perusteltua poikkeuksellisia, yleisinhimillisistä syistä tehtäviä vapauttamisratkaisuja varten. Korkeimman oikeuden asema ehdonalaiseen vapauteen päästämistä päättävänä instanssina lienee perusteltu.

Kouvolan hovioikeuden mukaan ehdonalaista vapauttamista koskevaa kymmenen vuoden aikaa ei ole pidettävä perusteltuna, kun otetaan huomioon, ettei armahduskäytännöstä aiota luopua. Elinkautinen rangaistus ankarimpana rangaistuksena voidaan tuomita vain laissa erikseen luetelluista vakavimpina pidettävistä rikoksista. Jotta se säilyttäisi merkittävyytensä, sen rangaistusaikaa ei hovioikeuden mukaan tule ehdotetulla tavalla lyhentää. Ehdotuksessa on esitetty perusteena pyrkimys vaikuttaa vapautumisajan luotettavampaan ennakoimiseen ja sitä kautta vangin valmiuksiin selviytyä vankeuden jälkeen. Perustelu ei hovioikeuden mielestä ole kestävä: vapautumisen ennakoiminen on yhtä varmaa, vaikka rangaistusajan suorittamisen vähimmäisaikana säilytetään kaksitoista vuotta.

Pieksämäen käräjäoikeus toteaa, että jos elinkautiseen vankeuteen tuomittu muutoin kuin armahdustitse voi päästä ehdonalaiseen vapauteen, on säännökset laadittava siten, ettei määräaikaiseen tai määräaikaisiin rangaistuksiin tuomittujen henkilöiden ehdonalaiseen vapauteen pääseminen voi tapahtua myöhemmin kuin elinkautiseen rangaistukseen tuomitun henkilön.

Kokemäen käräjäoikeuden mukaan esitys elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitun päästämisestä ehdonalaiseen vapauteen on kannatettava. Kysymystä siitä, milloin tämä ensi kerran olisi mahdollista, tulisi käräjäoikeuden mielestä vielä pohtia siinä valossa, että vankilassa suoritettavan vähimmäisajan pitäisi olla linjassa sen kanssa, mitä lain mukaan pisimpään mahdolliseen määräaikaiseen rangaistukseen tuomittu voi joutua suorittamaan ennen ehdonalaiseen vapauteen pääsemistään. Epätyydyttävää olisi, että voisi syntyä sellainen tilanne, jossa elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomittu pääsisi ehdonalaiseen vapauteen ennemmin kuin pisimpään mahdolliseen määräaikaiseen tuomittu. Jos näin olisi, tulisi elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitun vankilassa suoritettavaa vähimmäisaikaa korottaa esim. 15 vuoteen. Kokemäen käräjäoikeuden mukaan vähimmäisaikaa tulisi pohtia laajemminkin yleisenä kriminaalipoliittisena kysymyksenä, koska paineita ehdotetun 12 vuoden pidentämiseen saattaa olla.

Poliisiammattikorkeakoulun mukaan ehdotus elinkautisvankien vapauttamista koskevan säännön mukaisen päätösvalan siirtäminen presidentin armahdusvallan piiristä korkeimmalle oikeudelle vastaisi oikeusvaltiollisia periaatteita.

Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos toteaa, että elinkautisesta vankeusrangaistuksesta ehdotetaan päästettäväksi ehdonalaisten vapautteen, kun rangaistusta on suoritettu 12 vuotta. Laitoksen mukaan säännöstasolla ei kuitenkaan ole otettu huomioon ensikertaisten ja uusijoiden välistä eroa.

Suomen Syyttäjähdistys ry:n mielestä käsite ”elinkausi” on aikansa elänyt. Kyseisen epämääräisen sanan tilalle tulisi määrittää täsmällinen ilmaus. Syyttäjähdistyksen mukaan olisi riittävää todeta, että vankeutta tuomitaan määrääjäksi, koska kalenterissa on tarpeeksi päiviä ja vuosia pisimmän mahdollisen vankeusrangaistuksen määrittämiseksi. Toisaalta myös tuomioistuimen on kyettävä mittaamaan rangaistuksen todellinen pituus. Syyttäjähdistyksen mielestä näin ei elinkautistuo- mioissa ole.

Suomalainen Lakimiesyhdistys ry ja Suomen Kriminolistiyhdistys ry lähtevät siitä, että elinkautisesta vankeudesta on mahdollista ja syytä luopua. Yhdistykset ehdottavat, että sen sijasta säädettäisiin erityisiin edellytyksiin perustuvasta määräaikaisen vankeusrangaistuksen enimmäiskeston ylittämisestä rangaistusasteikoista päätettäessä (Vrt. mallina rikoslain 2 a luvun 1 §:n 3 momentti: "Sakko- rangaistukselle voidaan erityisestä syyistä lailla säätää erityinen vähimmäis- tai enimmäismäärä") Tällaisiin erityisiin syihin elinkautisen vankeuden sisältävät rangaistusasteikot muutettaisiin ankaram-

man enimmäiskeston kuin 12 tai 15 vuoden vankeusajan sisältäviksi, esimerkiksi enintään 20 vuoden vankeudeksi.

11 §

Koko rangaistusajan suorittaminen

Tuomioistuimien voi rangaistukseen tuomitessaan syyttäjän vaatimuksesta päättää, että tuomittu vapautuu rangaistuslaitoksesta vasta hänen suorittettuaan tuomitun rangaistusajan kokonaan, jos

1) rikosentekijä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään neljän vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen murhasta, taposta, surmasta taikka törkeää väkivaltaisuutta tai erityistä vaarallisuutta toisen hengelle tai terveydelle osoittavasta törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta tai aluksen kaappauksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen,

2) rikosentekijä on rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana syyllistynyt 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen tai 1 kohdassa tarkoitettu rikos tehdään kahden vuoden kuluessa siitä, kun hän on vapautunut suorittamasta koko rangaistusaikaa tai elinkautista vankeutta ja

3) rikosentekijää on rikoksista ilmenevien seikkojen ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:n 3 momentin mukaisen selvityksen perusteella pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle ja terveydelle.

Milloin kahdesta tai useammasta rikoksesta tuomitaan määräaikainen yhteinen vankeusrangaistus, on 1 momentissa tarkoitettujen päätösten edellytyksenä, että ainakin yksi rikoksista on 1 momentissa mainittu rikos ja että siitä rikoksesta erikseen tuomittuna seuraisi määräaikainen, vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus.

Sisäasiainministeriö toteaa, että koko rangaistuksen suorittamisedellytykset vastaisivat pääpiirteissään nykyisiä pakkolaitossäännöksiä. Samalla vankilaoikeus ehdotetaan lakkautettavaksi ja koko rangaistuksen suorittamista koskevat päätökset siirrettäisiin yleiseen tuomioistuimeen. Sisäasiainministeriön mukaan ehdotusta voidaan pitää perusteltuna edellyttäen, että rangaistuksen suorittamisen sisältöön kyetään kehittämään todella vaikuttavia kuntoutus- ym. ohjelmia.

Rikosseuraamusviraston mukaan ehdotus loisi monimutkaisen järjestelmän, joka vaatisi paljon syyttäjiltä, tuomioistuimilta ja hallinnolta. Viraston mielestä olisi voitava edelleen luottaa siihen, että kun tuomio alun perin mitataan ja se tulee lainvoimaiseksi, näin muodostuneen tuomion pituutta pidettäisiin sellaisena lopullisena rangaistuksen pituutena, johon nojautuen rangaistusajan suunnitelma voitaisiin toteuttaa ennustettavasti. Rikosseuraamusvirasto katsoo, että lakiin sisältyvät poikkeuksiksi tarkoitettut mahdollisuudet vapauttamisen aikaistamisessa saattaisivat liikaa vaikuttaa tuomitun haluun sitoutua sellaiseen rangaistusajan suunnitelmaan, jossa ”porkkanana” hyvästä käytöksestä ei olisi tarjolla lyhintä mahdollista vapautumisaikaa.

Jokelan vankilan mielestä pakkolaitosvangin aseman muuttaminen vaikuttaa hyvältä ratkaisulta. Mielentilatutkimusten uusiminen lienee ainoa tapa yrittää varmistua vaarallisuudesta. Myös koko rangaistusta suorittavien valvottua koevapautta vankila pitää perusteltuna.

Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon aluetoimiston mukaan vankilaoikeuden lakkauttaminen ja rangaistusten suorittamiseen liittyvien päätösten siirtäminen yleiseen tuomioistuimeen lisäisi kiistatta vankien yhdenmukaista ja oikeudenmukaista kohtelua, joten esitystä on pidettävä oikeansuuntaisena.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehellä ei laillisuusvalvonnan kannalta ole huomautettavaa ehdotukseen.

Valtakunnansyyttäjän mielestä ehdonalaisten vapauttamisen lykkäämistä koskeva sääntely 9 §:n 2 momentin tarkoittamissa vaarallista vankia koskevissa tilanteissa ja samaan syyhyyn perustuva koko

rangaistusajan suorittamisen sääntely 11 ja 12 §:ssä eivät vaikuta keskenään johdonmukaisilta. Valtakunnansyyttäjä kysyy, mikä merkitys ehdotetussa sääntelyssä on 11 §:n mukaisella menettelyllä ja päätöksellä yleisessä tuomioistuimessa, kun tämä päätös ei milloinkaan voi yksin johtaa koko rangaistusajan suorittamiseen, vaan siitä on aina päätettävä uudelleen yleisessä tuomioistuimessa 12 §:n mukaisessa uudessa käsittelyssä? Kun kerran etukäteen ei voida tietää, mikä on tuomitun vaarallisuus ja eristämistarve rangaistusajan loppupuolella, miksi siitä täytyy jo tuomitsemisvaiheessa tehdä päätös? Valtakunnansyyttäjä toteaa, että perusteena voisi olla rangaistusajan epämääräisyyden välttäminen, minkä vuoksi tuomitun tulisi jo tuomitsemisvaiheessa saada tietää koko rangaistusajan suorittamisen mahdollisuudesta. Siinä tapauksessa jatkokysymys kuuluu, miksi erittäin vaarallisten rikoksenuusijoiden täytyy saada etukäteen tietää tästä mahdollisuudesta, kun muiden vankien ehdonalaista vapauttamista voidaan samalla perusteella lykätä 9 §:n 2 momentin nojalla periaatteessa koko rangaistusajan loppuun asti?

Valtakunnansyyttäjä toteaa, että tutkimustulokset vaarallisten rikoksenuusijoiden eristämisen osu-matarkkuudesta rikoksen uusimisen kannalta eivät ole rohkaisevia. Jos ehdotus kuitenkin lähtee erityispreventiivisestä vangin eristämisen ajatuksesta, valtakunnansyyttäjä kysyy, arvioidaanko meillä onnistuttavan rikoksen uusimisen ennustamisessa paremmin kuin muualla? Vai perustuuko koko rangaistusajan suorittamisen mahdollisuus sittenkin yleispreventiiviin syihin esimerkiksi siten, että 11 §:ssä mainittujen rikosten erityistä paheksuttavuutta halutaan näin korostaa ja samalla viestittää ihmisille, että yhteiskunta pyrkii huolehtimaan jäsentensä turvallisuudesta? Tällaisesta lähtökohdasta nykyisen "pakkolaitoksen" käsitteen käyttäminen olisi valtakunnansyyttäjän mielestä tehokkaampi kuin ilmaisu "koko rangaistusajan suorittaminen", johon ei sisälly vastaavaa arvolata-usta.

Kun mietinnöstä puuttuu teoreettinen pohja, valtakunnansyyttäjän mielestä on vaikea päätellä, min-käläisiin tausta-ajatuksiin 11 ja 12 §:n mukainen sääntely viime kädessä nojautuu ja onko sääntely lähtökohtiensa kannalta onnistunut. Jos ehdotuksen jatkovalmistelussa edetään komitean esittämältä pohjalta, valtakunnansyyttäjän mielestä tulisi 11 §:n 1 momentin tyhjentäväksi tarkoitettuun luette-loon lisätä ainakin törkeä huumausainerikos ja 12 §:n mukaista menettelyä sekä eri viranomaisten ja tuomitun roolia harkita uudelleen. Valtakunnansyyttäjän mukaan kaiken kaikkiaan selkeämpi rat-kaisu olisi hylätä kokonaan 11 ja 12 §:n mukainen rakennelma ja kehittää 9 §:n 2 momentin mu-kaista ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämistä. Lykkäämisen edellytyksiä voitaisiin täsmentää ja muutoksenhakuoikeutta laajentaa niin, että se ei rajoittuisi käräjäoikeuteen. Tässä mallissa asian tuomioistuinkäsittelyyn muodostuisi selkeä kaksiasiansuhteeseen vangin ja ehdonalaisen vapautta-misen lykkäämisestä päättäneen viranomaisen edustajan välille, jolloin tuomioistuimelle jäisi selke-ämmin puolueettoman ratkaisuelimen rooli.

Korkeimman oikeuden mielestä pykälän otsikoksi ehdotettu termi "Koko rangaistusajan suorittami-nen" on virheellinen. Kaikki rangaistukset suoritetaan kokonaan, osaksi laitoksessa, osaksi eh-donalaisessa vapaudessa. Näkemys, jonka mukaan vain rangaistuslaitoksessa suoritettu osa olisi rangaistuksen suorittamista, nerkitsisi muutosta vakiintuneisiin käsitteisiin. Jos otsikko halutaan liittää rangaistuksen suorittamiseen laitoksessa, tulisi sen korkeimman oikeuden mukaan kuulua "Koko rangaistusajan suorittaminen rangaistuslaitoksessa". Kun menettely tulisi edelleenkin kos-kemaan vain erittäin vaarallisena toisen hengelle ja terveydelle pidettäviä rikoksen uusijoita, pykä-län otsikossa voitaisiin korkeimman oikeuden mukaan käyttää myös termiä "Vaaralliset rikok-senuusijat".

Korkein oikeus toteaa, että nykyisestä vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annetun lain 1 §:stä poiketen luettelo seuraamukseen johtavista rikoksista olisi tyhjentävä (nykyisin avoin säännös "taikka muusta törkeää väkivaltaisuutta tai erityistä vaarallisuutta..."). Muutos on korkeimman oi-keuden mielestä perusteltu laillisuusperiaate huomioon ottaen. Nykyisessä säännöksessä on vä-

kisinnmakaamisen osalta lisävalifiointi "törkeää väkivaltaa käyttäen tehdystä", joka lisättiin lain eduskuntakäsittelyssä. Korkeimman oikeuden mukaan määrittely on käytännössä aiheuttanut tulkintavaikeuksia. Nyt lisävalifiointi laajennettaisiin koskemaan kaikkia muitakin ehdotetussa luettelossa olevia rikostyyppisiä paitsi murhaa, tappoa ja surmaa. Korkeimman oikeuden mielestä määrittely "törkeää väkivaltaisuutta toisen hengelle tai terveydelle osoittava törkeä pahoinpitely" jne. ei ole yksiselitteinen. Vaikeudet saattavat ilmetä osaksi jo, kun harkitaan pykälän 1) kohdassa tarkoitettua rikoksen luonnetta. Tuomittaessa esimerkiksi törkeästä pahoinpitelystä perusteluissa jouduttaisiin lisäksi toteamaan, että kysymyksessä on "törkeää väkivaltaisuutta toisen hengelle tai terveydelle osoittava törkeä pahoinpitely". Ongelmallista olisi korkeimman oikeuden mielestä etenkin 2) kohdan edellyttämä aikaisemman rikoksen arviointi. Rikosrekisteristä ilmenee, mihin rikokseen henkilö on aikaisemmin syyllistynyt mutta ei se, onko teko tehty törkeää väkivaltaisuutta osoittaen. Tuomioistuin joutuisi näin ollen uudelleen harkitsemaan, onko aikaisempi rikos tapahtunut törkeää väkivaltaisuutta osoittaen. Tämä edellyttää käytännössä paneutumista kaikkien 2) kohdan mukaan huomioon otettavien aikaisempien rikosten asiakirjoihin ja merkitsee tavallaan uudelleen tuomitsemista.

Korkein oikeus pitää ehdotusta mainituilta osin kyseenalaisena. Neljän vuoden rangaistusseuraamus merkitsee yleensä sellaisenaan, että teko osoittaa törkeää väkivaltaisuutta tai erityistä vaarallisuutta toisen hengelle tai terveydelle. Myös 3) kohdan edellytystä harkitessaan tuomioistuin joutuu ottamaan aikaisempien rikosten laadun huomioon. Sen vuoksi määre "törkeää väkivaltaisuutta toisen hengelle tai terveydelle osoittavasta" tulisi korkeimman oikeuden mielestä jättää pois.

Korkeimman oikeuden mukaan momentin 2) kohdassa on uutuutena se, että kyseessä voi olla rikos, joka on tehty 2 vuoden sisällä "siitä, kun hän on vapautunut suorittamasta koko rangaistusaikaa tai elinkautista vankeutta". Perusteluissa annetaan sanonnalle tulkinta, jonka mukaan: "Silloin kun koko rangaistusta suorittava vapautuisi 12 §:n mukaisesti suoritettuaan rangaistuksesta 2/3, kahden vuoden määräaika sovellettaisiin tästä ajankohdasta lukien." Korkeimman oikeuden mukaan ei kuitenkaan ole perusteltua katsoa, että koko rangaistusaika olisi suoritettu kun henkilö pääsee ehdonalaan vapauteen. Jos pidetään asianmukaisena, että tarkoitettu kahden vuoden aika lasketaan henkilön ehdonalaan vapauteen pääsemisestä, tämän tulee selvästi ilmetä lakitekstistä. Korkein oikeus myös huomauttaa, että ehdotetun rikoslain 2 c luvun 11 §:n 1 momentin 2) kohdassa sanamuoto "tai 1 kohdassa tarkoitettu rikos tehdään" tulisi ilmeisesti kuulua "tai ...on tehty".

Korkein oikeus toteaa, että nykyisin vankilaoikeus on päätyntä eristämiseen noin puolessa niistä tapauksista, joissa tuomioistuin on katsonut, että henkilö voidaan määrätä eristettäväksi. Korkeimman oikeuden mukaan ehdotettu menettely johtaisi todennäköisesti niiden tuomittujen määrän lisääntymiseen, jotka joutuisivat suorittamaan laitoksessa koko rangaistuksensa. Etenkin tapauksissa, joissa rangaistus olisi neljä vuotta tai vähän enemmän, voisivat olosuhteet ilmeisesti harvoin ennen toista käsittelyä sillä tavalla muuttua lainvoimaisen ratkaisun ajankohdasta, että tuomitun katsottaisiin voivan päästä ehdonalaan vapauteen 2/3 suoritettuaan. Jossain määrin ongelmalliseksi voisi osoittautua tilanne, jossa 11 §:n mukainen ratkaisu perustuu ylempään oikeuden tuomioon, ja asia suhteellisen pian tämän jälkeen tulisi uuteen käsittelyyn käräjäoikeudessa.

Helsingin hovioikeus toteaa, että lakiehdotuksen yhteydessä esitetään vankilaoikeuden lakkauttamista. Vankilaoikeuden kokoonpanoa ja sen luonnetta hallintoelimen ja tuomioistuimen väli-maastossa on jo pitkään pidetty ongelmallisena. Ehdotettua lakkautusratkaisua hovioikeus pitää perusteltuna, vaikka samalla menetetään vankilaoikeuteen muodostunut nuoria rikoksentehtäjiä ja vaarallisia rikoksenuusijoita koskeva erityistietämys. Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että lakiehdotuksen 2 c luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohta sisältää tyhjentyvän luettelon niistä rikoksista, joihin syyllistynyt voidaan määrätä suorittamaan koko rangaistusaikansa. Hovioikeuden mukaan

muutos nykyiseen pakkolaitokseen eristämistä koskevaan sääntelyyn on periaatteellinen. Nyt voimassa oleva säännös vaarallisten rikoksentehtäjäiden eristämisestä annetussa laissa päättyy lausumaan "taikka muusta törkeää väkivaltaisuutta tai erityistä vaarallisuutta toisen hengelle tai terveydelle osoittavasta rikoksesta". Rikosnimikkeiden luettelo vastaa laillisuusperiaatteen mukaista nykyaikaista lainkirjoitustapaa, mutta asettaa samalla vaatimuksen pitää luettelo ajan tasalla. Hovioikeuden mielestä ehdotettuun luetteloon voisi harkita lisättäväksi esimerkiksi rikoslain 11 luvussa säännellyt, ihmisyyttä vastaan tehtyjen rikosten törkeät tekemuodot sekä rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitetun ihmisryöstön ja 4 §:ssä tarkoitetun panttivangin ottamisen. Lisäksi hovioikeus toteaa, että ehdotuksen 2 c luvun 11 §:n 1 momentin 2 kohta rajaa merkittävästi pykälän soveltamistilanteita, mikä sinänsä vähentää 1 kohdan luettelon aukottomuusvaatimuksen käytännön merkitystä.

Helsingin hovioikeus toteaa, että nykyisen vaarallisia rikoksenuusijoita koskevan lain 1 §:n 3 momentin mukaan eristäminen edellyttää, että rikoksentehtäjä on kysymyksessä olevaa rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana syyllistynyt törkeää väkivaltaisuutta osoittavaan rikokseen. Hovioikeuden mukaan vaatimus on käytännössä estänyt lain soveltamisen henkilöihin, jotka ovat olleet vankilassa viimeiset 10 vuotta ja ovat pian vapautumisensa jälkeen tehneet uuden vastaavan rikoksen. Ehdotetun rikoslain 2 c luvun 11 §:n 1 momentin 2 kohdan edellytykset on erotettu toisistaan tai -sanalla, mikä hovioikeuden mukaan poistaa edellä mainitun, nykyisen lain sanamuodosta syntyneen soveltamisongelman.

Kouvolan hovioikeus toteaa, että uudistuksen myötä laista poistuisi viranomaisten mahdollisuus kontrolloida toisten terveydelle ja turvallisuudelle erityisen vaarallisten henkilöiden käyttäytymistä vapauttamisen jälkeen heidän suoritettuaan koko rangaistusajan laitoksessa. Hovioikeuden mukaan on kuitenkin olemassa ainakin joitakuita niin vaarallisia henkilöitä, että pakkolaitosseuraamuksesta kokonaan luopuminen arveluttaa; kaikkien tuollaisten henkilöiden kohdalla ei ole perustetta mielisairaalaan hoitoon. Lisäksi hovioikeus katsoo, että uusi termi "koko rangaistusajan suorittaminen" on epäonnistunut. Ei ole kysymys ajan vaan rangaistuksen suorittamisesta. Hovioikeuden mielestä termi tulisi korvata ilmaisulla "koko rangaistuksen suorittaminen".

Helsingin käräjäoikeuden mukaan koko rangaistusajan suorittamisvaihtoehto on hyvä uudistus, jota ehdotetun kaltainen uusi jälkikäsitteily kuitenkin huonontaa.

Turun käräjäoikeus toteaa, että 2 c luvun 11 §:ssä on tyhjentävästi lueteltu ne rikokset, joista tuomittava rangaistus voisi tulla kokonaan rangaistuslaitoksessa suoritettavaksi sanotussa lainkohdassa mainituin edellytyksin. Käräjäoikeuden mielestä myös törkeä huumausainerikos on rikos, joka tulisi sisällyttää luetteloon. Törkeässä huumausainerikoksessa, josta tuomitaan vähintään neljä vuotta vankeutta, on käräjäoikeuden mukaan aina kysymys erittäin vaarallisen huumausaineen tai suuren määrän huumausainetta myymisestä tai levittämisestä yleensä erittäin suurelle henkilömäärälle. Toiminta on omiaan aiheuttamaan huumekuolemia yliannostusten ym. muodossa ja toimintaa on pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle ja terveydelle. Lakiehdotuksessa on edellytykseksi asetettu mielentilatutkimus, minkä vuoksi törkeästä huumausainerikoksesta tulisi käräjäoikeuden mielestä säätää erillinen lainkohta, mikä ei edellyttäisi mielentilatutkimuksen suorittamista.

Kokemäen käräjäoikeuden mukaan ehdotetun lainkohdan 1 momentin 1) kohdassa tulisi mainita kaikki ne rikokset, joista rikoslain mukaan voidaan tuomita luettelossa mainittujen rikosten kanssa yhtä suuri enimmäisrangaistus. Pikaisella lukemisella voimassa olevan lain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ihmisryöstö näyttäisi ainakin olevan tällainen, luettelosta puuttuva rikos.

Poliisiammattikorkeakoulun mukaan pakkolaitosjärjestelmän muuttamista koko rangaistusajan suorittamiseksi pitäisi arvioida ehdonalaista vapauttamista koskevia säännöksiä vasten. Koska viimeksi

mainitut ovat ehdotuksessa kyseenalaisia, pakkolaitosjärjestelmän muuttamiseen ei poliisiammatti-korkeakoulun mielestä ole syytä ottaa tässä vaiheessa kantaa.

Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitoksen ja Suomen Kriminolistiyhdistys ry toteavat, että nykymuotoisesta pakkolaitosjärjestelmästä luopumiselle on hyvät perusteet. Lausunnonantajat pitävät kuitenkin ehdotettua järjestelmää, jossa lähtökohtana on koko rangaistusajan suorittaminen, melko ongelmallisena. Lausunnonantajien mukaan se ilmeisesti johtaisi vain nykyisen järjestelmän mukaiseen tilanteeseen sillä muutoksella, että ehdonalaisesta vapauttamisesta päättämisen ajankohta siirtyisi nykyisestä rangaistuksen täydestä suorittamisesta kahden kolmasosan suorittamiseen. Lausunnonantajien mielestä tätä varten ei tarvita kaavailtua järjestelmää. Kyseisen lainsäädäntöratkaisun sijasta tarjoaisi riittävän vaihtoehdon komitean ehdotama ehdonalaisen vapauden lykkäämismahdollisuus (ehdotettu rikoslain 2 c luvun 9 §).

Suomen Syyttäjähdistys ry:n mielestä pakkolaitospäätöksen sijasta tehtävä koko rangaistuksen kärsimistä koskeva päätös yleisessä tuomioistuimessa vaikuttaa järkevältä. Syyttäjähdistys arvioi, että päätökset tältä osin lisääntyisivät nykyisiin pakkolaitostuomioihin verrattuna, mutta mitään merkittävää muutosta tuskin tapahtuisi. Yhdistyksen mukaan pakkolaitos nimenä on aikansa elänyt ja koko tuomion kärsimistä koskeva päätös on helpommin ymmärrettävissä.

Suomen Psykologiliitto ry toteaa, että mietinnössä esitetään arvostelua väkivaltariskien arvioista ja esitetään tutkimustuloksia vuosina 1971-98 tehdyistä vaarallisuusarvioinneista. Psykologiliitto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana on kehitetty käyttökelpoisia strukturoituja väkivallan riskin arviointimenetelmiä. Psykologiliiton mukaan strukturoidut menetelmät ovat parantaneet vaarallisuuden arviointia huomattavasti ja jatkossa tieteellisen tutkimuksen ansiosta menetelmät kehittyvät yhä tarkemmiksi. Koska tieteellinen tutkimus on osoittanut, että tänä päivänä kyetään suhteellisen suurella tarkkuudella arvioimaan henkilön riskiä käyttäytyä väkivaltaisesti, vaikkakaan ei ennustamaan hänen käyttäytymistään, niin Psykologiliitto katsoo, että vaarallisuusarviota tulisi tehdä tarvittaessa yhä useammin ja vangille tulisi tarjota hoitovaihtoehtoja.

12 §

Uusi käsittely tuomioistuimessa

Koko rangaistusaikaa suorittamaan määrätty voi tuomioistuimen päätöksellä päästä ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rangaistuksesta kaksi kolmannesta, jos häntä ei enää ole pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle tai terveydelle.

Rangaistuslaitoksen johtajan on tuotava koko rangaistusajan suorittamista koskeva asia syyttäjälle viimeistään vuosi ennen aikaisinta mahdollista vapauttamisajankohtaa.

Johtajan tulee hankkia oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:n 4 momentin mukainen selvitys sekä toimittaa se ja oma lausuntonsa syyttäjälle. Syyttäjä saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Jos tuomittua ei 1 momentin mukaisesti päästetä ehdonalaiseen vapauteen, kysymys ehdonalaisesta vapauttamisesta saatetaan tuomioistuimen uudelleen ratkaistavaksi enintään vuoden väliajoin sen jälkeen, kun rangaistusta on suoritettu kaksitoista vuotta.

Valtakunnansyyttäjän mukaan 12 §:ssä ehdotettu uusi käsittely tuomioistuimessa vaikuttaa prosessuaalisesti epätydyttävältä. Valtakunnansyyttäjä toteaa, että pykälästä tai sen perusteluista ei lähemmin ilmene, mikä olisi syyttäjän asema ja harkintavalta asian käsittelyssä. Ilmeisesti syyttäjälle on kaavailtu jonkinlaista tuomioistuimen esittelijän roolia, johon kuitenkin kuuluisi muutoksenhakuoikeus. Valtakunnansyyttäjän mielestä ehdotus soveltuu huonosti syyttäjän rooliin ja nykyisiin prosessiperiaatteisiin. Lisäksi valtakunnansyyttäjä toteaa, että pykälän 3 momentin perusteluista ei ilmene, miksi kysymys otettaisiin uudelleen käsiteltäväksi vuoden väliajoin vasta sen jälkeen, kun

rangaistusta on suoritettu 12 vuotta, kun esimerkiksi 9 vuoden rangaistusaikaa suorittavan osalta asia olisi saatettava syyttäjälle viimeistään 5 vuoden kohdalla?

Korkein oikeus toteaa, että vaarallisten rikoksenuusijoiden pakkolaitokseen eristäminen tapahtuu nykyisin vaiheittaisessa menettelyssä. Ensin yleinen tuomioistuin syytettä käsitellessään harkitsee täyttyvätkö vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annetun lain 1 §:ssä säädetyt edellytykset. Eristämisen mahdollistavan lausuman tultua lainvoimaiseksi asia siirtyy vankilaoikeuden käsitteilyyn ja kysymys eristämisestä on siellä lain 7 §:n mukaan otettava käsiteltäväksi viimeistään vuoden kuluessa tuomion antamisesta ja ratkaistava viivytyksettä. Lain 9 §:n 2 momentin mukaan vankilaoikeuden on otettava jo ratkaisemansa asia uudelleen käsiteltäväksi, jos päätös, jolla rikoksenteikijä on määrätty eristettäväksi, perustuu erehdykseen, joka on voinut vaikuttaa päätökseen, tai asiaan saatu uusi selvitys osoittaa, että eristäminen on ilmeisesti tarpeeton. Ehdotuksen mukaan käsitely tapahtuisi kokonaan yleisissä tuomioistuimissa. Ensimmäinen vaihe, josta säädettäisiin 11 §:ssä, ei korkeimman oikeuden mukaan menettelyn osalta juuri poikkeaisi nykyisestä. Sen sijaan 12 §:ssä tarkoitettua toisen vaiheen suhteen tapahtuisi olennaisia muutoksia. Vankilaoikeus lakkautettaisiin ja kysymys koko rangaistuksen rangaistuslaitoksessa suorittamisesta tulisi yleisen tuomioistuimen päätettäväksi. Asia olisi saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi viimeistään vuosi ennen aikaisinta mahdollista vapauttamisajankohtaa. Tällöin tuomioistuin voisi määrätä tuomitun päästettäväksi ehdonalaiseen vapauteen hänen suoritettuaan rangaistuksesta 2/3 eli päätyä ratkaisuun, jossa vankilaoikeus nykyisin päättää, ettei tuomittua ole eristettävä.

Korkeimman oikeuden mukaan ehdotus merkitsee sisällöllistä muutosta nykyiseen asiointilaan. Nykyisin tuomioistuin ensi vaiheessa voi "päättää, että tuomittu voidaan määrätä eristettäväksi pakkolaitokseen". Päätöksen eristämisestä tekee vankilaoikeus. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voi suoraan "päättää, että tuomittu vapautuu rangaistuslaitoksesta vasta hänen suoritettuaan tuomitun rangaistusajan kokonaan...". Toisessa vaiheessa, joka siis korvaisi nykyisin vankilaoikeudessa tehtävän harkinnan, ikään kuin peruutettaisiin alkuperäinen päätös. Perustelujen mukaan ratkaisu perustuisi siihen, että olosuhteet, joihin päätös aikanaan perustui, ovat muuttuneet. Korkein oikeus katsoo, että ehdotus merkitsisi käsittelyn ajankohdan osalta paluuta tilanteeseen, joka vallitsi ennen vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annetun lain muutoksen voimaantuloa 1.8.1971. Ennen tuota ajankohtaa kysymys eristämisestä tuli yleensä harkittavaksi rangaistusajan loppupuolella. Hallituksen esityksessä (HE 176/1970 vp) korostettiin lopullisen ratkaisun viipymisen haitallisuutta tuomitun kannalta ja päädyttiin lain 7 §:ssä säädettyyn aikatauluun. Korkein oikeus toteaa, että komitean mietinnössä ei nyt ole pohdittu niitä syitä, jotka perustelisivat palaamista aikaisempaan, tuomitun kannalta ongelmalliseksi todettuun tilanteeseen.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että ehdotuksen mukaan tuomioistuin tutkisi käytännössä aina uudelleen kysymyksen koko rangaistuksen suorittamisesta. Menettely olisi se, että rangaistuslaitoksen johtaja hankkisi ensin selvityksen vangin mielentilasta ja tekisi esityksen syyttäjälle, joka saattaisi asian tuomioistuimeen, jossa asia käsiteltäisiin kolmen tuomarin kokoonpanossa. Ratkaisuperuste olisi sen seikan arviointi, onko tuomittua vielä pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle ja terveydelle. Käräjäoikeuden mukaan tuomioistuimen tehtävä on ratkaista riita- ja rikosasioita. Vaarallisuus- ja syyntakeisuuskysymyksiä tuomioistuimet ovat tähän saakka käsitelleet vain tietyn rikosasian ja sen syytteen yhteydessä. Uudelleen käsiteltävä tuomitun vaarallisuus erilliskysymyksenä ei ole oikeudellinen ja on ajallisesti irrottautunut siitä monen vuoden takaisesta teosta, jonka perusteella rangaistuksen suorittaminen kokonaan on määrätty. Samaa kysymystä olisi tuomitulle kielteisten ratkaisujen jälkeen käsiteltävä toistuvasti. Käräjäoikeuden mielestä erilliskysymystä jonkin henkilön vaarallisuudesta ei tule ohjata yleisiin tuomioistuihin. Tällaiset asiat ovat lääketieteellisiä ja vankeinhoidollisia. Niissä säännöspohjaisen, irrallisen tulevaisuutta koskevan oikeudellisen arvioinnin osuus on vähäinen ellei olematon.

Riihimäen käräjäoikeus toteaa, että ehdotuksessa siirrettäisiin vankilaoikeuden tehtävänä tällä hetkellä oleva pakkolaitosvankien ehdonalaista vapauttamista koskeva harkinta käräjäoikeuksiin. Siten käräjäoikeuksille siirtyisi tähän saakka hallinnollisen vankilaoikeuden tehtävänä ollut vankia koskeva vaarallisuusarviointi, mikä tehtävä Riihimäen käräjäoikeuden mukaan vaikuttaa alioikeuksien perustoimintaan nähden vieraalta. Tutkiessaan rikosasian käräjäoikeus joutuu luonnollisesti rangaistuslajia ja sen määrää harkitessaan laatimaan myös ennustetta tuomittavan henkilön jatkoselviytymisestä. Tuolloin on harkinnan pohjana tutkittava teko. Vastuu vankien parantamisesta ja sopeuttamisesta yhteiskuntaan kuuluu Riihimäen käräjäoikeuden mukaan kuitenkin vankeinhoitojärjestelmälle, mikä periaatteellinen seikka on pidettävä mielessä tehtäessä kauas tulevaisuuteen suuntautuvia lainmuutoksia.

Kokemäen käräjäoikeuden mielestä ehdotus rikoslain muuttamisesta on 2 c luvun 12 §:ssä käsitteellisesti hieman epäselvä tai ainakin vaikeasti hahmotettavissa. Käräjäoikeus on ymmärtänyt niin, että kaikissa lainkohdan momenteissa tarkoitetaan samaa asiaa, vaikka se on kuvattu eri termein. Käräjäoikeus ehdottaa, että 2 momentin alun sanamuoto olisi esim. ”Rangaistuslaitoksen johtajan on tuotava ehdonalaiseen vapauteen päästämistä koskeva asia...”

Ihmisoikeusliitto ry pitää pakkolaitoksesta ja vankilaoikeudesta luopumista hyvänä asiana. Liiton mukaan tulisi kuitenkin vielä harkita, onko käräjäoikeus paras paikka päättää pakkolaitosvankien vapauttamisesta.

13 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Koko rangaistusajan suorittamista koskevassa uudessa käsittelyssä toimivaltainen tuomioistuin on sen paikkakunnan käräjäoikeus, jonka tuomiopiirin alueella olevaan rangaistuslaitokseen vanki on sijoitettu.

Käräjäoikeus on päätösvaltainen oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:n mukaisessa kokoonpanossa.

Koko rangaistusajan suorittamista koskeva asia on käsiteltävä kiireellisenä. Asian käsittelystä on muutoin soveltuvien osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Korkein oikeus toteaa, että ehdotetun rikoslain 2 c luvun 13 §:n 3 momentin mukaan käsittelystä olisi muutoin soveltuvien osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään. Korkeimman oikeuden mielestä muun muassa syyttäjän rooli asian käsittelyssä jää avoimeksi ja menettelystä olisi syytä antaa tarkemmat säännökset.

Helsingin hovioikeus toteaa, että lakiehdotuksen 2 c luvun 13 §:n mukaisessa uudessa käsittelyssä käräjäoikeus on päätösvaltainen kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. Vaikka ehdotettu kokoonpano ei oikeudenkäymiskaaren mukaan olekaan rikosasioihin tarkoitettu, koko rangaistusajan suorittamista koskevan ratkaisun uudelleen käsittelyyn se hovioikeuden mielestä on hyväksyttävä kokoonpano vaihtoehto. Pienissä käräjäoikeuksissa kokoonpanon järjestäminen voi tosin lomakoina aiheuttaa ongelmia. Hovioikeus toteaa, että harkittaessa pakkolaitokseen eristämistä ja eristettyjen päästämistä ehdonalaiseen vapauteen vankilaoikeudessa on voitu hyödyntää jäsenenä toimivan psykiatrin tietämystä. Ilman psykiatrian asiantuntemusta asiassa tehtävä harkinta välttämättä kapenee ja yksipuolistuu. Hovioikeuden mielestä lakiehdotuksessa säilytetty velvollisuus mielentilatutkimuksen tekemisestä vangille kuitenkin vähentää edellä mainittua ongelmaa.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan mietinnössä on päädytty vankilaoikeuden lakkauttamiseen muun muassa sillä perusteella, että sen nykyinen toimintasektori on kapea ja käsiteltäviä asioita vähän. Käräjäoikeuden mielestä päättely on epä johdonmukaista, kun yleisiin tuomioistuimiin on nyt jo

tuotu luonteeltaan sinne kuulumattomia uusia vankien kurinpitotoimia ja uusia tämänkaltaisia vieraita asioita esitetään edelleenkin lisättäväksi.

Helsingin kärjäoikeuden mielestä vankilaoikeuden kehittäminen asianmukaiseksi erityistuomioistuimeksi on selvästi ehdotusta järkevämpi vaihtoehto. Vankilaoikeuteen voidaan keskittää lääketieteellistä erityisasiantuntemusta ja luoda tarkoituksenmukainen menettely. Tällä tavoin voidaan ennen kaikkea varmistaa yhdenmukainen oikeuskäytäntö. Mietinnössä viitataan selvitykseen "Tuomioistuimet 2000-luvulle". Sen mukaan erityistuomioistuinten lakkauttaminen näyttäisi olevan itsestarkoituis. Kärjäoikeuden mukaan vastapainona tulisi arvioida myös toimivuutta, kustannuksia ja tehtävien luonnetta.

Jos ongelmaksi rähdyään se, että tuomioistuin käsittelemäänsä tekoon liittyen ja sen tuomion ajankohtana voisi päättää koko rangaistusajan suorittamisesta, eikä tähän ratkaisuun voida saada muutosta muuten kuin uudessa tuomioistuinmenettelyssä, Helsingin kärjäoikeuden mukaan voidaan tuomioistuimen päätös laissa muotoilla tuomioistuimen määräykseksi, joka on lääketieteellisin perustein muutettavissa. Lisäksi kärjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että puheena olevat asiat olisi ehdotuksen mukaan käsiteltävä kiireellisinä ja niissä noudatettaisiin rikosasian oikeudenkäyntimenettelyä. Pitkään valmisteltava ja perusteellista harkintaa vaativa asia muuttuisi näin tuomioistuimessa yhtäkkiä kiireiseksi. Helsingin kärjäoikeuden mielestä on myös vaikea ymmärtää, miten tavanomainen rikosasian käsittelyjärjestys soveltuisi tällaisiin asioihin. Selkeämpää olisi säätää selkeät vireille tuloa, tiedonsaantia, läsnäoloa ja yksinkertaista menettelyä koskevat säännökset.

Vantaan kärjäoikeus katsoo, että aikaisemmin vankilaoikeudelle kuulevien tehtävien siirtäminen kärjäoikeuksien käsiteltäväksi lienee sinänsä oikeusturvanäkökohtien pohjalta perusteltua. Vantaan kärjäoikeuden huomiota kiinnittää kuitenkin se, että 13 §:n 2 momentin mukaan kärjäoikeus on päätösvaltainen koko rangaistusajan suorittamista koskevassa uudessa käsittelyssä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:n mukaisessa kokoonpanossa eli kolmen tuomarin kokoonpanossa. Kärjäoikeus toteaa, että kyse on rikosasiaan liittyvän seuraamuksen käsittelystä. Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun säännösten mukaan mitään muuta rikosasiaa tai rikosasian seuraamukseen liittyvää asiaa ei käsitellä pelkästään lakimieskokoonpanossa. Sen vuoksi kyseisen kokoonpanon säätäminen ainoaksi toimivaltaiseksi koko rangaistusajan suorittamista koskevassa asiassa ei Vantaan kärjäoikeuden käsityksen mukaan ole sopusoinnussa sen kanssa, mitä rikosasioiden käsittelykokoonpanoista muutoin on säädetty.

Riihimäen kärjäoikeuden kummastusta herättää se, että rikosasian käsittelyyn ehdotetaan oikeudenkäymiskaaren systematiikasta täysin poiketen riita-asioille tarkoitettua kärjäoikeuden kokoonpanoa (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §). Kun kärjäoikeuden tehtäväksi ollaan asettamassa vankin vaarallisuuden arviointi asiantuntijalausunnan ja vankilanjohtajan lausuntojen perusteella, Riihimäen kärjäoikeuden mielestä on vaikea nähdä, mitä etua kolmen tuomarin kokoonpanolla saavutetaan suhteessa yhden tuomarin kokoonpanoon tai siihen kokoonpanoon, joka varsinaisen pääasian yhteydessä on jo vaarallisuusarvioinnin tehnyt. Komitea on perustellut ehdotustansa sillä, että mainittu kokoonpano lähinnä muistuttaa vankilaoikeuden kokoonpanoa, esittämättä kuitenkaan mitään rationaalisia argumentteja siitä, mitä etuja mainitulla kokoonpanolla on pyritty aikaansaamaan.

Mikäli katsotaan, että asia tulee käsitellä kärjäoikeudessa, eikä yhden tuomarin kokoonpanoa tai lautamieskokoonpanoa katsota tarkoituksenmukaiseksi, Riihimäen kärjäoikeuden mielestä tulisi pikemminkin pohtia mahdollisuutta käyttää käsittelyssä asiantuntijajäseniä, kuten voimassa olevan lainsäädännön mukaan on, kun asian käsittely on vankilaoikeuden tehtävänä. Kokoonpanon tarkoituksenmukaisuutta pohdittaessa tulee Riihimäen kärjäoikeuden mukaan myös pitää mielessä, että hallinto-oikeuksien pohtiessa analogisesti vastaavanlaisessa menettelyssä tahdonvaltaisen hoidon määräämisen tai jatkamisen edellytyksiä, myös hallinto-oikeuden kokoonpanoon kuuluu mainitun kaltaisia asiantuntijajäseniä (hallinto-oikeuslaki 7 §, 1 mom. 3 kohta).

Riihimäen käräjäoikeuden kaltaisessa pienessä käräjäoikeudessa on selvää, että kolmen tuomarin kokoonpanossa tapahtuvan kiireellisen istunnon järjestäminen aiheuttaa resurssiongelmia varsinkin kesäaikana. Näiden käsittelyjen vaikutuksia käräjäoikeuksien toimintaan ei muutenkaan ehdotuksessa käsitellä. Edelleen Riihimäen käräjäoikeus toteaa, että monissa uusissa laeissa on jo poikettu perinteisestä tuomiopiirijattelusta. Yrityssaneeraukset, ulosottovalitukset ja maa-oikeusasiat on kaikki keskitetty nykyistä laajempiin tuomiopiireihin osin siitä syystä, että erityisasioina tuomioistuimen asiantuntemus on noissa asiaryhmissä parempi. Riihimäen käräjäoikeuden näkökulmasta tuntuu siltä, että Turun ohella vain Riihimäki olisi yksikkö, joka joutuisi ylläpitämään päivystysluontoista "miehitystä" läpi vuoden, mikäli esitys tällaisenaan toteutuu. Tämän vuoksi Riihimäen käräjäoikeus esittää harkittavaksi näiden asioiden keskittämistä yhteen ainoaan käräjäoikeuteen, ja sille mahdollisuutta käyttää viran puolesta asiantuntijaa ennusteita edellyttäviä päätöksiä tehdesään.

Riihimäen käräjäoikeuden mukaan myös vangin vaarallisuutta koskevan käsittelyn menettelykysymykset on jätetty täysin ehdotuksessa säätelemättä. Kun ehdotuksessa kuitenkin todetaan, että vaarallisuusarvioinnissa on merkitystä esim. niillä teoilla, joista vanki on tuomittu, ja että arviointi tulee tehdä samoin edellytyksen kuin on tehty päätös koko rangaistusajan suorittamisesta, tulisi laissa määritellä, tehdäänkö päätös ainoastaan hankitun vaarallisuusselvityksen mukaan, vai mitä muuta aineistoa käsittelyssä tulee ottaa tai tulee voida ottaa huomioon. Samoin ehdotuksessa on käräjäoikeuden mukaan jätetty täysin auki, mikä on asianomistajana varsinaisessa oikeudenkäynnissä olleen rikoksen uhrin (tai henkirikoksen kyseessä olleen uhrin omaisten) asema käsittelyssä. Käräjäoikeuden mukaan tulee myös pitää mielessä, että useimmissa tapauksissa vaarallisuusarvioinnin tekevä tuomioistuin on eri kuin rikosasian käsitellyt ja vaarallisuusarvioinnin tehnyt käräjäoikeus.

Pieksämäen käräjäoikeus esittää harkittavaksi, onko 13 §:ssä tarkoitettulle poikkeamiselle normaalia kokoonpanosta riittäviä perusteita.

Kokemäen käräjäoikeuden mielestä vankilaoikeuden lakkauttaminen on järjestelmää selkeyttävänä ratkaisuna kannatettava. Sen toimivaltaan kuuluvat asiat voidaan hyvin siirtää yleisten tuomioistuinten ratkaistavaksi. Kokemäen käräjäoikeuden mukaan vankilaoikeuden lakkauttamisesta ei kuitenkaan saisi olla heijastusvaikutuksia tuomioistuimen kokoonpanoon käsiteltäessä nykyisin vankilaoikeuden toimivaltaan kuuluvia kysymyksiä, vaan tuomioistuinten kokoonpanon tulisi määräytyä yleisten sääntöjen mukaan. Käräjäoikeuden mielestä outo ja muuhun järjestelmään soveltumaton on se 13 §:n 2 momentissa esitetty ehdotus, että käräjäoikeus olisi päätösvaltainen koko rangaistusajan suorittamista koskevassa uudessa käsittelyssä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:n mukaisessa kokoonpanossa. Viimeksi mainitussa lainkohdassa säädetään käräjäoikeuden kokoonpanoksi kolme lainoppinutta jäsentä. Kolmen tuomarin kokoonpano ei ole nyt käytössä missään muussa rikosasiassa.

Kokemäen käräjäoikeuden mukaan ehdotuksen tekee vielä epäloogisemmaksi se, että kyseessä olisi rangaistusta tuomittaessa annetun päätöksen uudelleen arvioinnista ehdonalaiseen vapauteen pääsettäessä. Alkuperäinen 11 §:ssä tarkoitettu päätös tehdään säännönmukaisessa käräjäoikeuden kokoonpanossa. Silloin kokoonpano on voimassa olevan lain mukaan ns. lautamieskokoonpano, johon kuuluu yksi tai kaksi tuomaria ja 2-4 lautamiestä. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan syntyy erikoinen tilanne, jos alkuperäisen lautamieskokoonpanossa tehdyn varsinaisen tuomitsemisratkaisun uudelleen arviointiin ainoastaan ehdonalaiseen vapauteen pääsemisen suhteen tarvitaan kolme tuomaria. Tämän vuoksi Kokemäen käräjäoikeuden mielestä tulisi ehdotettu rikoslain 2 c luvun 13 §:n 2 momentti muuttaa niin, että siinä mainitun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:n sijasta viitattaisiin luvun 1 ja 2 §:ään.

Suomalainen Lakimiesyhdistys ry katsoo, että päätökset koko rangaistusta suorittavien ehdonalaista vapauttamisesta ja ehdonalaisten vapauttamisen lykkäämistä koskeva muutoksenhaku tulisi keskittää yhteen tuomioistuimeen. Lakimiesyhdistyksen mielestä näitä vankeusrangaistuksen pituuteen ratkaisevasti vaikuttavia päätöksiä tehtäisiin hankalasti hahmotettavien, erisisältöisten sääntöjen mukaan, ilman että mietinnössä on kyetty vakuuttavasti perustelemaan säännösten ja päätöksentekojen erilaisuutta. Lakimiesyhdistyksen mukaan jatkovalmistelussa olisikin uudelleen arvioitava, voitaisiinko näistä asiallisesti toisiinsa rinnastettavista, vankeusrangaistuksen normaalisääntöistä ehdonalaista vapauttamista lykkäävistä täytäntöönpanoista säätää yhtenäisten periaatteiden mukaan ja yhtenäistä päätöksentekomenettelyä noudattaen. Lakimiesyhdistyksen mukaan koko rangaistuksen suorittamisesta ja ehdonalaisten vapauttamisen lykkäämisestä voitaisiin säätää yhtenäisesti niin, että sääntelyn edellyttämänä päätöksenteko- tai valituselimenä voisi olla itsenäiseksi erityistuomioistuimeksi muodostettava vankilaoikeus. Tällaisella päätöksentekokielimellä tulisi olla henkilön vaarallisuusarviointiin valmiuksia antavaa erityisasiantuntemusta. Kun elin myös keskeisesti päättäisi yleisen tuomioistuimen lainvoimaisesti määräämään vapausrangaistuksen laitoksessa oloajan pituudesta sellaisin perustein, jotka eivät rinnastu rangaistusajan suunnitelmalle ominaisiin (ks. ehdotetun vankeuslain 4 luvun 6 §) tai edes ehdotetun vankeuslain 8 luvun 10 §:n mukaisen luvan edellytyksiin, Lakimiesyhdistyksen mukaan elimen olisi syytä täyttää tuomioistuimelle asetettavat riippumattomuus- ja pätevyysvaatimukset.

14 §

Muutoksenhaku

Muutosta käräjäoikeuden uudessa käsittelyssä tekemään päätökseen haetaan valittamalla hovioikeuteen. Valitus on hovioikeudessa käsiteltävä kiireellisenä.

Asian käsittelystä hovioikeudessa ja muutoksenhausta korkeimpaan oikeuteen on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 26 ja 30 luvussa säädetään.

Helsingin hovioikeus katsoo, että lakiehdotuksen 2 c luvun 14 §:n 1 momentin teksti, jossa muutoksenhakuoikeus annetaan ”käräjäoikeuden uudessa käsittelyssä tekemään päätökseen” olisi selkeämpi ja yksiselitteisempi muodossa ”12 §:ssä tarkoitettuun käräjäoikeuden päätökseen”.

Kokemäen käräjäoikeuden mielestä voitaisiin lainsäädäntöteknisesti vielä miettiä ehdotetun rikoslain 2 c luvun 14 §:n tarpeellisuutta. Kokemäen käräjäoikeuden käsityksen mukaan muutoksenhaku käräjäoikeuden ja hovioikeuden ratkaisusta on aina sallittu, jos sitä ei ole nimenomaan erikseen kielletty. Siten muutoksenhakua koskevat kysymykset sisältyvät jo ehdotettuun 13 §:n 3 momenttiin, jossa säädettäisiin, että muutoin noudatettaisiin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa on säädetty. Asian käsittelyn kiireellisyyttä koskeva määräys voitaisiin kirjoittaa 3 momentin ensimmäiseen lauseeseen. Tällöin koko 14 § olisi tarpeeton.

15 §

Koko rangaistusaikaa suorittavan koevapaus

Jollei koko rangaistusaikaa suorittamaan määrättyä päästetä ehdonalaiseen vapauteen, hänet sijoitetaan valvottuun koevapauteen kuusi kuukautta ennen vapauttamista.

Helsingin hovioikeus toteaa, että lakiehdotuksen 2 c luvun 15 § on kirjoitettu täysin ehdottomaan muotoon. Vanki, joka suorittaa koko rangaistusaikansa ja jota ei päästetä ehdonalaiseen vapauteen, on sijoitettava valvottuun koevapauteen kuusi kuukautta ennen vapauttamista. Näillä vangeilla valvonnan ja tuen tarve on erityisen suuri, mikä hovioikeuden mukaan sinänsä puoltaa valvotun koe-

vapauden käyttämistä. Koevapauden sopivaa alkamisajankohtaa ja kestoa harkittaessa tulisi kuitenkin ottaa huomioon luvun 10 §:n 2 momentissa säädettyt seikat. Koevapauteen sijoittamisen tulisi olla pakollista vasta esimerkiksi yhtä kuukautta ennen vapautumista. Mikäli koko rangaistusajankautta suorittavien pääsemistä koevapauteen ei ollenkaan haluta sitoa luvun 8 §:n tai 10 §:n mukaisiin edellytyksiin, tulisi koevapauden alkamisajankohta Helsingin hovioikeuden mielestä määrätä neljäksi kuukaudeksi ennen vapauttamista.

Kouvolan hovioikeus korostaa, että koevapauden valvonta tulee järjestää riittävän tehokkaaksi.

16 §

Koeaika

Kun tuomittu päästetään ehdonlaiseen vapauteen, alkaa koeaika, joka on vapauttamishetkellä jäljellä olevan jäännösrangaistuksen pituinen. Koeajan pituus on kuitenkin vähintään kolme kuukautta ja enintään kolme vuotta.

Elinkautisesta vankeudesta ehdonlaiseen vapauteen päästetyn koeaika on kolme vuotta.

Koeaika päättyy sille määrätynä päättymispäivänä. Jos samanaikaisesti on kulumassa useita koeaikoja, sovelletaan ajallisesti myöhäisintä päättymispäivää.

Rikosseuraamusviraston oikeudellinen yksikkö kysyy, sovelletaanko koeajan pituuteen 30 päivän ja 360 päivän sääntöjä vai kuinka se lasketaan?

Kriminaalihuoltolaitoksen Oulun aluetoimiston mielestä ehdotus yksinkertaistaisi nykyistä sääntelyä, kun useiden meneillään olevien koeaikojen yhteenlaskemisesta luovuttaisiin ja kukin koeaika kuluisi itsenäisesti loppuun. Lisäksi aluetoimisto toteaa, että uutta olisi elinkautisesta vankeudesta vapautuvien koeajan pituuden määrääminen kolmeksi vuodeksi. Käytännössä aika on sama, joka nykyisissä armahduspäätöksissä yleisimmin määrätään varsinaisen säädöksen puuttuessa.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että ehdotuksen 2 c luvun 16 §:n 3 momentin toisen virkkeen sisältö jää perusteluihin tutustumisen jälkeenkin epäselväksi. Hovioikeuden mielestä sekä perusteluja että ehdotuksen sanamuotoa tulisi sen vuoksi selventää.

Valtakunnansyyttäjä toteaa, että ehdotuksen 16 §:n mukaan samanaikaisesti voi olla kulumassa useita koeaikoja. Valtakunnansyyttäjä kysyy, tarkoittaako tämä sitä, että myös jäännösrangaistuksia voi olla useita ja voidaanko useiden samanaikaisten koeaikojen kuluessa tehdyn uuden rikoksen johdosta määrätä suorittamaan useita jäännösrangaistuksia? Kun tällaista tuskin on tarkoitettu, ehdotuksen 16, 18 ja 19 §:n sanamuotoja ja perusteluja tulisi selventää.

Hämeenlinnan käräjäoikeuden mukaan mietinnön perusteluista voidaan päätellä, että rikoslain 2 c luvun 16 §:n 3 momentissa tarkoitetaan tilannetta, jossa eri ehdonlasiin vapauksiin liittyy samoja jäännösrangaistuksia. Käräjäoikeuden mukaan periaatetta ei liene tarkoitettu tilanteeseen, jossa ehdonlaiset vapaudet liittyvät eri rangaistuksiin, vaikka näin voitaisiin ehdotuksen sanamuodon mukaan tulkita.

Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos toteaa, että koeaika olisi jäännösrangaistuksen pituinen, kuitenkin vähintään kolme kuukautta ja enintään kolme vuotta. Kun vankeuslaissa ehdotetaan irrottauduttavaksi täytäntöönpanossa kalenteriajasta, olisi laitoksen mielestä ollut tässä yhteydessä syytä sanoa, tarkoitetaanko kalenteriaikaa vai vankeuslaisessa tarkoitettua aikaa (yksi kuukausi on 30 päivää ja yksi vuosi on 360 päivää). Mahdollinen tulkinta voisi olla myös se, että alaraja kolme kuukautta tarkoittaa kalenteriaikaa eikä 90 päivää ja samoin

yläraja kolmea vuotta kalenteriaikaa eikä 1080 päivää. Sen sijaan jäännösrangaistus voitaisiin näiden välillä laskea päivissä. Ongelma vaatii selvennystä ainakin perusteluissa, mutta mieluummin myös itse lakitekstissä.

17 §

Ehdonalaisen vapauden valvonta

Ehdonalaisen vapauden valvonnan tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan.

Ehdonalaiseen vapauteen päästettävä asetetaan valvontaan, jos

- 1) koeaika on yli yhden vuoden,*
- 2) rikos on tehty alle 21-vuotiaana tai*
- 3) vanki itse sitä pyytää.*

Valvonta-ajalle laaditaan valvontasuunnitelma, josta ilmenevät asetetut tavoitteet, valvontaan sisältyvä yhteydenpitovelvoite ja velvoite osallistua kriminaalihuoltolaitoksen toteuttamiin valvonta-ohjelmiin.

Jos valvontaan määrätty rikkoo valvontamääräyksiä, poliisin on kriminaalihuoltolaitoksen pyynnöstä noudettava hänet valvojan luo, jotta velvoite voidaan toteuttaa.

Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon aluetoimisto toteaa, että ehdotus lisäisi valvottavien määrää. Ehdonalaiseen vapauteen päästettävä asetettaisiin valvontaan, jos koeaikaa on yli vuoden, rikos tehty alle 21-vuotiaana tai vanki itse sitä pyytää. Valvottavien määrän lisäys ja valvonnan sisältöön liittyvät kehittämistehtävät asettavat aluetoimiston mukaan uusia haasteita, jotka edellyttävät lisäresursseja. Ehdonalaisen vapauden valvontasuunnitelmasta lakiehdotuksesta säädetään, että valvonta-ajalle laaditaan valvontasuunnitelma, josta ilmenevät valvonnalle asetetut tavoitteet, valvontaan liittyvä yhteydenpitotavoite ja velvoite osallistua kriminaalihuoltoyhdistyksen valvontaohjelmiin. Aluetoimiston mukaan valvontasuunnitelman laatiminen on jo nyt osa työkäytäntöä, mutta sen sisällyttämistä lakiin aluetoimisto pitää onnistuneena ratkaisuna. Lain perusteluissa todetaan, että valvontasuunnitelma on rangaistusajan suunnitelman jatko. Siitä todetaan: "Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa (so. rangaistusajan) täydennetään vapauttamis- ja valvontasuunnitelmalla." Tässä yhteydessä aluetoimisto jää pohtimaan sitä, mitä "hyvissä ajoin" käytännössä voisi tarkoittaa. Valvontasuunnitelmaan liittyvää velvoitetta osallistua kriminaalihuoltolaitoksen valvontaohjelmiin aluetoimisto pitää hyvänä, mutta nostaa esille kysymyksen siitä, kuka velvoittaa ja ketä velvoitetaan. Samoin aluetoimisto jää pohtimaan, mitä nämä ohjelmat ovat ja kuka niitä järjestää. Aluetoimisto haluaa tuoda esille myös sen, että laadukas sisällöllinen työ ja valvontaohjelmien käyttö vaativat resursseja. Tämänhetkisillä voimavaroilla selvittää vain perustyöstä.

Ehdotuksen mukaan poliisi noutaa valvottavan valvojan luo tämän pyynnöstä, mikäli valvontaan määrätty rikkoo valvontamääräyksiä. Espoon aluetoimiston mielestä tähän liittyy ongelmia. Poliisi voi säilyttää valvottavia vain 12 tuntia. Se, miten toiminta voitaisiin organisoida herättää kysymyksiä, sillä yksiköt ovat pääsääntöisesti riittävässä määrin miehitettyjä vain virka-aikaan. Poliisin noutama valvottava saattaa myös olla melko äkeä, jopa päihtynyt saapuessaan toimipisteeseen. Tilanne ei ole kovinkaan hyvä lähtökohta luottamukselliselle asiakassuhteelle, olkoonkin että kyse on yhdyskuntaseuraamuksen toimeenpanosta. Tämänkaltainen tilanne saattaa vaarantaa myös työturvallisuuden, koska monet paikallistoimistot ovat rajallisesti miehitettyjä. Espoon aluetoimiston näemyksen mukaan olisi tärkeämpää kehittää yhteistyötä poliisin suuntaan siten, että poliisi aina ilmoittaisi valvojalle, kun valvottava olisi pidätettynä syystä tai toisesta. Valvoja voisi tällöin mennä tapaamaan valvottavaa, jos siihen käytössä olevan ajan puitteissa olisi mahdollisuuksia. Toimintakäytäntö voisi aluetoimiston mielestä olla se, että poliisi voisi - ainakin niissä tapauksissa, jossa ei ole kyse toistuvista pitkään jatkuneista valvontamääräyksiä laiminlyöneistä - antaa valvontaan määrätylle kirjallisen kehotuksen ottaa yhteys valvojaansa määrätyn ajan kuluessa tai tarjota tilaisuuden sopia puhelimitse valvojan kanssa tapaamisajasta. Ajatuksena olisi siis

suuden sopia puhelimitse valvojan kanssa tapaamisajasta. Ajatuksena olisi siis jonkinlainen porrastus. Ensin poliisi antaisi kehotuksen ottaa yhteyttä kriminaalihuoltolaitokseen ja vasta, jos tämä ei toimisi, poliisi noutaisi valvottavan valvojan luo.

Espoon aluetoimisto toteaa, että ehdotuksen mukaan ehdonalaisen vapauden voisi menettää vain uuden ehdottoman vankeusrangaistuksen vuoksi. Tämä eroaa nykyisestä käytännöstä, jonka mukaan sen voi menettää myös käytösrikkomuksen johdosta. Uuden 1.6.2001 voimaan astuneen valvontaohjeen mukaan muodolliset reagoitikeinot käytösrikkomukseen ovat suullinen huomautus, kirjallinen huomautus, tutkintapyyntö poliisille ja vaatimuksen esittäminen ehdonalaisen vapauden menettämisestä. Tausta-ajatuksena on, että sanktioiden avulla saataisiin veloitettua valvottavia hoitamaan valvontaansa. Kun ehdotuksen mukaan ei enää voitaisi käytösrikkomuksen johdosta menettää ehdonalaista vapautta, ankarin toimenpide mitä valvonnan laiminlyönnistä seuraa on, että poliisi noutaa valvottavan kriminaalihuoltolaitoksen pyynnöstä valvojan luo. Kriminaalihuoltolaitoksella ei ole vielä juurikaan kokemusta 1.6.2001 voimaan tulleiden ohjeiden käytöstä ja vaikuttavuudesta. Espoon aluetoimiston näkemyksen mukaan valvontaehtojen rikkominen tulee kuitenkin säilyttää laissa syynä ehdonalaisen vapauden menettämiseen, olkoonkin ettei sitä ole viime vuosina käytetty kertaakaan. Vaikka ehdonalaisen vapauden menettäminen ei välttämättä ole suuri pelote, aluetoimisto arvioi sen vaikuttavan siten, että valvottavat tulevat käymään ja hoitavat muodollisesti valvontaansa. Siten tarjoutuu myös mahdollisuus yhteiseen suunnitelmalliseen työskentelyyn.

Kriminaalihuoltolaitoksen Oulun aluetoimisto toteaa, että ehdonalaiseen vapauden valvonnan määräämisperusteet tulevat muuttumaan ja säädöstaso samoin. Määräytymisperusteet nostetaan lain-tasoisiksi, mikä täsmentää sääntelyn tilaa ja poistaa harkinnanvaraisuutta. Aluetoimiston mukaan ns. "erityisen syyn" kriteerin poistaminen valvontaan määräämisperusteista on omiaan takaamaan sen, että valvontaan tulee valvonnan tarkoituksen paremmin sisäistäneitä ja sen velvollisuudekseen kokeneita vankeja. Aluetoimiston arvion mukaan valvontaan tulevien vankien määrä tulee lakiehdotuksen mukaan lisääntymään siinä määrin, että ennen lain voimaantuloa kriminaalihuoltolaitoksen henkilöstöresurssien riittävyys tulisi turvata. Ehdotettu 17 §:n 4 momentti oikeuttaa kriminaalihuoltolaitoksen käyttämään poliisin virka-apua valvontamääräyksiä rikkoneiden noutamiseksi valvojan luo. Oulun aluetoimiston käsityksen mukaan säädös merkitsee poliisille ylimääräistä työtä ja sen käytäntöön soveltaminen edellyttää pitkälle menevää harkintaa. Noutomääräys ei aluetoimiston mielestä toimi kannustimena valvonnan hoitamislle.

Valtakunnansyyttäjä toteaa, että 17 §:n valvontamääräysten rikkomisen sanktioksi voisi sopia yhden kuukauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpano. Nyt ehdotettu ainoa uhka noutamisesta valvojan luo ei valtakunnansyyttäjän mukaan muodosta varteen otettavaa sanktiota valvontaan asetetulle.

Vantaan käräjäoikeuden mielestä ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamista koskevassa rikoslain 2 c luvun 17 §:ssä säännöksessä tulisi olla viittaus vankeuslain 20 lukuun samalla tavoin kuin rikoslain 2 c luvun 9 §:ssä, jossa säädetään ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämistä koskevasta asiasta, on viittaus vankeuslain 20 lukuun.

18 §

Ehdonalaisen vapauden menettäminen

Jos ehdonalaisesti vapautettu tuomitaan koeaikana tehdystä uudesta rikoksesta ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja syyte uudesta rikoksesta on nostettu ennen kuin koeajan päättymisestä on kulunut vuosi, hänet voidaan samalla määrätä suorittamaan jäännösrangaistus 19 §:n mukaisesti.

Kriminaalihuoltolaitoksen Oulun aluetoimisto toteaa, että säädöksellä poistetaan nykyisistä ehdonalaisen vapauden menettämiskriteereistä käytösrikkomus ja muu uusi rikos kuin ehdottomalla vankeudella sanktioitu uusi rikos. Aluetoimiston mukaan käytösrikkomuksen merkitys ehdonalaisen vapauden menettämisperusteena lienee käytännössä menettänyt merkityksensä soveltamatta jättämiskäytännön johdosta. Valvojat näyttävät tehneen erittäin harvoin esityksiä ehdonalaisen vapauden menettämiseksi käytösrikkomuksen perusteella ja tuomiota on annettu vielä harvemmin. Säännös merkitsee oikeustilan selkiinnyttämistä ja vallitsevan käytännön kirjaamista lakiin

Oulun aluetoimiston näkökulmasta käytösrikkomuksen poisjääminen ehdonalaisen vapauden menettämisperusteena merkitsee sitä, että käytösrikkomukset tulisi voida sanktioida riittävän selkeästi. Vapauden menettämistä pidetään liian ankarana seuraamuksena pelkästä käytösrikkomuksesta ja saman seikan on lainsäätäjän nyt kirjannut lakiin. Aluetoimisto näkee, että 1.6.2001 voimaantulleet ohjeet valvontamääräysten rikkomuksista tulee muuttaa määräykseksi. Näin voidaan tukea valvontatyön suunnitelmallisuutta ja samalla tasavertaistaa valvottavien kohtelua, silloin kun he rikkovat valvontamääräyksiä. Riittävän selkeä sanktiokäytäntö lisää myös valvontatyön oikeudenmukaisuutta ja ennakoitavuutta.

Valtakunnansyyttäjä toteaa, että nykyisin ehdonalainen vapaus voidaan menettää jopa käytösrikkomuksen johdosta. Siksi ehdotettu muutos, jonka mukaan menettämisen ehtona on koeaikana tehdystä uudesta rikoksesta tuomittava ehdoton vankeusrangaistus, on periaatteellisesti suuri, vaikka ehdotus vastaakin pitkälti nykyistä käytäntöä. Valtakunnansyyttäjän mukaan nykyistä käytäntöä vastaa sekin, että ehdonalaisen vapauden menettänyt kärsisi jäännösrangaistusta vain yhden kuukauden riippumatta jäännösrangaistuksen pituudesta. Valtakunnansyyttäjän mielestä on kuitenkin epäsuhtaista, että esimerkiksi henkilön A yhden kuukauden pituinen ja henkilön B kolmen vuoden pituinen jäännösrangaistus johtaa täytäntöönpanotilanteessa samaan lopputulokseen. Valtakunnansyyttäjä toteaa, että ehdonalaisen vapauden menettämisen uutta sääntelyä on perusteltu muun muassa sillä, että ehdotus vastaisi ehdollisen vankeuden täytäntöönpantavaksi määräämisen ehtoja. Tässä valossa olisi valtakunnansyyttäjän mielestä johdonmukaista ja muutoinkin perusteltua, että jäännösrangaistuksesta täytäntöön pantava osuus jätettäisiin tuomioistuimen harkittavaksi samaan tapaan kuin määrättäessä ehdollinen vankeus täytäntöön pantavaksi. Jos yhteisen vankeusrangaistuksen määräämistä jäännösrangaistuksesta ja uusista rikoksista tuomittavasta rangaistuksesta ei pidetä soveliaana, valtakunnansyyttäjä toteaa, että tämä voitaisiin teknisesti toteuttaa muullakin tavalla.

Helsingin hovioikeus katsoo, että ehdotettu säännös, jonka mukaan ehdonalainen vapaus voidaan menettää vain uudesta rikoksesta mitattavan ehdottoman vankeusrangaistuksen yhteydessä, on perusteltu ja vahvistaa oikeuskäytännössä yleisesti noudatetun tulkintalinjan. Uudistuksen yhteydessä poistuisi myös tuomioistuimien knoppiluonteinen ehdonalaisen vapauden menettämistä koskeva lausuntopakko.

Itä-Suomen hovioikeuden mukaan ehdotuksen 2 c luvun 18 §:n säännöstä tulisi tarkentaa siten, että ehdottomalla vankeusrangaistuksella tarkoitetaan ehdotonta vankeusrangaistusta, jonka sijasta ei tuomita yhdyskuntapalvelua.

Kouvolan hovioikeus pitää perusteluna, että ehdonalainen vapaus voidaan määrätä menetetyksi vain uuden ehdottoman vankeusrangaistuksen perusteella. Mietinnössä ei kuitenkaan tuoda esiin seikkoja, joiden perusteella ehdonalainen vapaus tulisi määrätä menetetyksi uutta rangaistusta tuomittaessa. Hovioikeuden mielestä säännöksessä tai ainakin hallituksen esityksessä tulisi olla oikeuskäytännön ohjaamiseksi jonkinlaisia viitteitä siitä, missä tapauksissa ehdonalainen vapaus tulisi määrätä menetetyksi ja mitkä seikat tähän arviointiin vaikuttavat. Hovioikeus toteaa, että tähänastisessa oikeuskäytännössä on kiinnitetty huomiota lähinnä uuden rikoksen teko aikaan suhteessa ehdonlai-

seen vapautumiseen sekä rikoksen samankaltaisuuteen tai erilaisuuteen suhteessa aiempiin rikoksiin. Hovioikeuden mielestä tulisi suhtautumisen olla pääsääntöisesti samanlaista riippumatta siitä, onko uusi rikos samankaltainen vai erityyppinen kuin aikaisemmat rikokset. Toistuvasti vaikkapa ainoastaan varkausrikoksiin syylistynyttä ei ole perusteltua asettaa eri asemaan kuin sitä, joka on tehnyt saman määrän monenlaisia, mutta törkeysasteeltaan samanveroisia rikoksia.

Vantaan käräjäoikeudella ei ole huomauttamista sen suhteen, että ehdonalaista vapautta ei enää voitaisi menettää käytösrikkomuksen johdosta. Mikäli tällainen voimassa olevassa laissa oleva säännös katsotaan perustelluksi säilyttää, tulisi siihen lisätä säännös asian käsittelemisestä yhden tuomarin kokoonpanossa.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos toteaa, että ehdotuksen mukaan ehdonalainen vapaus voitaisiin menettää uuden rikoksen johdosta pääpiirteissään nykyistä käytäntöä vastaavasti, mutta ehdonalaista vapautta ei enää menetettäisi ns. käytösrikkomustapauksissa eli valvontamääräysten rikkomisen johdosta. Perusteluna muutokselle todetaan, että nykyisin voimassa olevien säännösten soveltaminen on käyttämättömyyden vuoksi jäänyt "kuolleeksi kirjaimeksi". Poliisilaitoksen mukaan käyttämättömyys on kuitenkin seurausta 1.5.1990 voimaan tulleesta lainmuutoksesta, jolla päätöksenteko ehdonalaisen vapauden menettämisestä käytösrikkomuksissa siirrettiin oikeusministeriöltä tuomioistuimelle. Käytännön toiminnassa säännöstö on todettu hankalaksi ja epätarkoituksenmukaiseksi. Poliisilaitos viittaa oikeusministeriön 29.1.1999 asettaman työryhmän ehdotukseen "Kriminaalihuoltoyhdistyksen ja poliisin yhteistyöstä ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnassa". Mainitussa ehdotuksessa esitetään muutoksia kyseessä oleviin prosessisäännöksiin epätyytyttäväksi todetun asiantilan korjaamiseksi. Vankeusrangaistuskomitean mietinnössä käytösrikkomustapauksissa kuitenkin katsotaan riittäväksi poliisin virka-apuna antama valvottavan noutaminen valvojan luokse. Poliisilaitoksen mielestä on todennäköistä, että mikäli valvontamääräysten rikkomisesta ei ole odotettavissa muuta seuraamusta kuin nouto, tämäkin jää "kuolleeksi kirjaimeksi". Mietinnössä ei ole poliisilaitoksen mielestä perusteltu sitä, miksi Suomessa tulisi olla näinkin paljon muista Pohjoismaista poikkeava menettely valvontamääräysten rikkomistapauksissa.

Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos toteaa, että ehdonalaisen vapauden menettämisen edellytykset ehdotetaan määriteltäväksi samalla tavoin kuin uusitussa Rikoslain 2 b luvussa on määritelty ehdollisen vankeuden täytäntöönpano koeaikana tehdyn rikoksen johdosta. Tätä laitos pitää hyvänä uudistuksena.

19 §

Jäännösrangaistuksen suorittaminen

Vanki, joka muun vankeusrangaistuksen lisäksi suorittaa jäännösrangaistusta, päästetään ehdonalaiseen vapauteen hänen suorittettuaan 5 §:n 1 momentissa säädetyssä määrässä muusta vankeudesta sekä sen lisäksi jäännösrangaistusta yhden kuukauden.

Jos jäännösrangaistus on yhtä kuukautta lyhyempi, jäännösrangaistusta suoritetaan jäännösrangaistuksen määrä.

Rikosseuraamusviraston oikeudellinen yksikkö pyytää selvittämään, minkä tuomion jäännösrangaistusta kulloinkin pannaan täytäntöön. Jos henkilö määrätään menettämään sama ehdonalaista vapautta useamman kerran, jäännösrangaistuksen määrää ei saane ylittää täytäntöönpanossa? Lisäksi oikeudellinen yksikkö kysyy, miten menetellään, jos on määrätty menettämään useita eri ehdonalaista vapautuksia. Suorittaako vanki kustakin kuukauden?

Kouvolan hovioikeuden mukaan järjestelmä ei olisi erityis- eikä yleisestä välitä kannalta järkevä, jos pitkäaikin jäännösrangaistus ta suoritettaisiin vain yksi kuukausi.

Lappeenrannan käräjäoikeus toteaa, että Suomessa tuomioistuin ei tuomitse rangaistuksen määrää, kun ehdonalainen vapaus määrätään menetetyksi. Tällä hetkellä rangaistusseuraamus määrätään hallinnollisessa järjestyksessä täytäntöönpanon yhteydessä. Joskus aikaisemmin tähän on tietävästi liittynyt ns. tyssikäytäntöjä, jolloin nopeasti uusiin rikoksiin syyllistyneitä henkilöitä on päästetty myöhemmin kuin muita uuteen ehdonalaiseen vapauteen. Komitean mukaan tällaista menettelyä ei ole nykyisin. Lappeenrannan käräjäoikeuden mielestä säännöksessä tulisi ottaa lähtökohdaksi se, että kysymys on rangaistuksen tuomitsemisesta ja sen suuruus tulisi määrätä tuomioistuimessa asianmukaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä, johon liittyy myös valitusoikeus. Tämän periaatteellisen näkökohdan lisäksi täytäntöön pantavan rangaistuksen tuomitsemista puoltavat käytännön tarpeet.

Ehdonalaisen vapauden menettämisessä on nykyisin vain kaksi vaihtoehtoa: sitä ei määrätä menetetyksi tai se tuomitaan yhden kuukauden reaalarangaistuksena. Lappeenrannan käräjäoikeuden mukaan tähän liittyy kaksi epäkohtaa. Ensinnäkin on mahdollista, että toiset tuomioistuimet saattavat määrätä melko automaattisesti ehdonalaisen vapauden menetetyksi ja toiset tuomioistuimet saattavat käyttää harkintavaltaansa laajemmin. Toinen epäkohta on käräjäoikeuden mukaan se, että rangaistusseuraamuksen määrään ei vaikuta lainkaan esimerkiksi vanhan teon tai uuden teon paheksuttavuus, tekojen samankaltaisuus tai erilaaisuus. Tässä tapauksessa rangaistusseuraamus olisi säädetty suoraan laissa ja se määräytyisi varsin erilaisin perustein kuin muut seuraamukset (vrt. rikoslaki 6 luku 1 §).

Lappeenrannan käräjäoikeus toteaa, että ehdonalaisen vapauden menettämisen luonteen vuoksi voi useinkin olla perusteltua soveltaa varsin kaavamaisista menettelyä, mutta rajatapauksissa (määrätään menetetyksi tai ei määrätä menetetyksi) tuomioistuin kaipaa laajempaa harkintamarginaalia ja seuraamusvaihtoehtoja. Käräjäoikeus toteaa, että Ruotsissa tuomioistuimet määräävät, kuinka paljon ehdonalaisesta vapaudesta pannaan täytäntöön uuden rikoksen johdosta. Käytäntö sielläkin on melko kaavamainen, mutta rajatapauksissa on mahdollisuus käyttää harkintaa ja tähän liittyy myös perusteluvollisuus. Käräjäoikeuden mukaan Ruotsin toisenlainen säännös mahdollistaa sellaisen käytännön, että rikoskierteessä olevat henkilöt vangitaan nopeasti vankeusseuraamuksen aiheuttavasta teosta, syyte laitetaan vireille viikossa, pääkäsittely pidetään viikossa ja tuomittu passitetaan suorittamaan uutta rangaistusta ja menetettyä ehdonalaista vapautta. Saattaa olla myös mahdollista, että henkilön muita pienempiä rikoksia ei välttämättä konkurssiperusteisen syyttämättäjättämisharkinnan vuoksi tutkita kovin laajalti.

Lappeenrannan käräjäoikeuden mielestä ruotsalaisen menettelyn hyvä puoli on se, että henkilölle ei helposti kerry suuria juttumääriä, joista aikanaan tuomitaan pitkät vankeusrangaistukset. Samalla henkilöllä ei myöskään ole hovioikeudessa niin helposti odottamassa uusia tuomioita kuin Suomessa. Tällaisissa tapauksissa saattaisi käräjäoikeuden mielestä myös Suomessa olla perusteltua määrätä täysin samanlaisia tekoja sisältävästä juttusarjasta seuranneesta ehdonalaisesta vapaudesta menettäväksi kuukautta suurempi osa eikä olisi tarpeen odottaa uusia rikoksia kertyvän niin suurta määrää, että laajat jutut ehdittäisiin tutkia esitutkinnassa ja käsitellä oikeudessa ennen rangaistusajan loppumista. Käräjäoikeuden mukaan voisi sinänsä olla järkevää, että hallituksen esitykseen sisällytettäisiin viitteellisiä tietoja harkintamarginaalista ja harkinnan perusteista. Tällaisella perustelulla voisi olla merkitystä tuomioistuinten ratkaisujen perusteluille ja oikeuskäytännön yhtenäisyydelle.

Ehdotuksen mukaan ehdonalaisen vapauden menetetyksi tuomitsemisen edellytyksenä olisi, että syyte nostetaan yhdessä vuodessa koeajan päättymisestä. Lappeenrannan käräjäoikeus toteaa, että

käytännössä koeaikojen pituudet ja toisaalta tutkinta-ajat eri poliisipiireissä ja käsittelyajat syyttäjävirastoissa vaihtelevat huomattavasti. Myös rikosten ilmitulo on ajallisesti sattumanvaraista. Näistä seikoista johtuen ehdotettu varsin lyhyt vanhentumisaika saattaisi johtaa hyvinkin sattumanvaraisiin lopputuloksiin. Käräjäoikeuden mukaan lainsäätäjät ovat pitkällä aikavälillä kiitettävällä tavalla pyrkineet karsimaan uusista säännöksistä tämäntyyppisiä joskus knoppologisiksi kutsuttuja säännöksiä, joiden soveltaminen käytännössä johtaa lukuisiin virheisiin. Sääntelytapa voi olla omiaan ohjaamaan tuomioistuimen huomiota ja tarmoa asian ratkaisuun vaikuttavien usein väljien säännösten oikeudenmukaisen soveltamisen sijasta tällaisten jyrkän muodollisten säännösten tarkkaan soveltamiseen. Sinänsä se seikka, että vankilasta vapautumisesta on kulunut pitkä aika, voisi harkinnanvaraisessa säännöksessäkin olla merkittävä peruste punnittaessa ehdonalaisen vapauden menettämistä.

Edellä mainittujen seikkojen vuoksi tulisi käräjäoikeuden mielestä tarkkaan harkita, onko ehdotettu säännös tarpeellinen. Ehdonalainen vapaus ja ehdonalainen rangaistus ovat siinä määrin erityyppisiä seuraamusmuotoja, että niiden sääntelyn ei välttämättä tarvitse olla yhtenäinen. Esitetty vanhentumisaika poikkeaisi myös varsin paljon muista vankeustekojen ja niistä tuomittujen vankeusrangaistusten täytäntöönpanon vanhentumisajoista. Käräjäoikeus ei näe tarpeen käytännöllisistä tai periaatteellisista syistä säätää tällaista säännöstä. Käräjäoikeus esittääkin, että ehdotettu rikoslain 2c luvun 18 § ja 19 § korvattaisiin seuraaventyypisellä säännöksellä: ”Jos ehdonalaisesti vapautettu tuomitaan koeaikana tehdystä uudesta rikoksesta ehdottomaan vankeusrangaistukseen, hänet voidaan samalla määrätä suorittamaan jäännösrangaistus kokonaan tai osaksi. Vanki, joka muun vankeusrangaistuksen lisäksi suorittaa jäännösrangaistusta, päästetään ehdonalaiseen vapauteen hänen suoritettuaan 5 §:n 1 momentissa säädetyn määräosan muusta vankeudesta sekä lisäksi menetetyksi määrätyn jäännösrangaistuksen tai sen osan.”

Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos pitää jossakin määrin ongelmallisena sitä, että koeaika ei raukea, vaikka henkilö menettää ehdonalaisen vapautensa. Ehdotuksen perustelujen mukaan koeaika jatkuisi keskeytymättä jäännösrangaistuksen ja uusista rikoksista tuomittujen rangaistusten täytäntöönpanon ajan. Tämä merkitsisi sitä, että sama ehdonalainen vapaus voitaisiin julistaa useita kertoja menetetyksi jopa silloin, kun tuomittu on vankilassa suorittamassa jäännösrangaistusta tästä samasta tuomiosta. Ehdotuksen RL 2 c: 19:n mukaan jäännösrangaistuksen merkitys täytäntöönpanossa olisi yksi kuukausi. Laitos kysyy, eikö olisi kuitenkin johdonmukaisempaa käyttää päivissä ilmaistua aikaa eli suoritettava jäännösrangaistusta 30 päivää? Laitoksen mukaan epäselväksi jää myös se, että jos täytäntöön pannaan kaksi jäännösrangaistusta, olisiko tällöin suoritettava aika jäännösrangaistusten osalta kaksi kuukautta (60 päivää) vai vain yksi kuukausi (30 päivää).

Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry:n mielestä komitean olisi tullut puuttua kansalaisissa jatkuvaa kummastusta herättäneeseen tilanteeseen. Yleinen oikeustaju ei ymmärrä sitä, että lukuisiin rikoksiin syyllistynyt, jolle yhteenlaskettua rangaistusta on kertynyt lähes kymmenen vuotta, vapautetaan ehdonalaiseen hyvinkin lyhyen vankilassa olon jälkeen. Niin vangille itselleen, hänen läheisilleen sekä rikostensa uhreille olisi selkeämpää, että tuomioistuimien määräisi rangaistuslaitoksessa säilytyksen ajan. Jos esimerkiksi 8 v 6 kk rangaistusmäärästä puoli vuotta rangaistuslaitoksessa ollut henkilö vankilan johtokunnan päätöksellä vapautetaan ehdonalaiseen ja hänellä sen jälkeen on jäännösvankeutta lähes 7 v 9 kuukautta, tai vajaan kymmenen vuoden rangaistuksesta puolitoista vuotta rangaistuslaitoksessa ollut vapautetaan ehdonalaiseen ja hänellä sen jälkeen on jäännösvankeutta hieman vajaa 8 v 6 kk tai lähes 9 vuoden rangaistuksesta viiden kuukauden rangaistuslaitoksessa olon jälkeen ehdonalaiseen vapautetulla jäännösvankeutta on 7 vuotta ja vajaa kuukausi, liiton mukaan asiaa on vaikea ymmärtää ja vielä vaikeampi selittää kyseisen henkilön rikoksen uhriksi joutuneelle. Ehdotettu 19 § vaikeuttaa menettelyn ymmärtämistä entisestään.

20 §

Päätösvalta

Rangaistuslaitoksen johtaja päättää 5 §:n mukaisesta ehdonalaisesta vapauttamisesta, 8 §:n mukaisesta koevapauteen sijoittamisesta, sen peruuttamisesta ja koevapauden rikkomisen muista seuraamuksista, 9 §:n 1 momentin mukaisesta ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä ja 17 §:n mukaisesta valvontaan asettamisesta.

Rikosseuraamusvirasto päättää 9 §:n 2 momentin mukaisesta ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä ja koevapauteen 10 §:n mukaisesti sijoitetun elinkautisvangin koevapauden peruuttamisesta ja koevapauden rikkomisen muista seuraamuksista.

Valvontasuunnitelman laatimisesta vastaa kriminaalihuoltolaitos. Suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä vangin kotikunnan ja muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

Hämeenlinnan vankila toteaa, että täytäntöönpanosta vastaava apulaisjohtaja vastaa kokonaisvaltaisesti täytäntöönpanosta. Myös ehdonalaisten vapauttamisen tulisi olla hänen päätösvallassaan, ilman muodollista johtajan allekirjoitusta.

Rikoslain muuttamisesta annettavan lain voimaantulosäännös

Lailla kumotaan vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä 9 päivänä heinäkuuta 1953 annettu laki (317/1953) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Ehdonalaisten vapauttaminen yhteenlasketusta rangaistuksesta suoritetaan tämän lain mukaisesti, jos yhteenlaskettava rangaistus tulee täytäntöönpanotavaksi lain voimaan tulon jälkeen.

Vankiin, joka lain voimaan tullessa on tuomittu kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdystä rikoksesta tai vankiin, joka rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta, sovelletaan tämän lain säännöksiä.

Vanki, joka on määrätty suorittamaan rangaistustaan nuorisovankilassa, voi kuitenkin vapautua ehdonalaisten suorittamien rangaistustensa yhden kolmanneksen.

Elinkautisvankeihin sovelletaan lain voimaan tullessa tämän lain säännöksiä.

Vankiin, joka tämän lain voimaan tullessa on eristettynä pakkolaitokseen, sovelletaan koko rangaistuksen suorittamista koskevia säännöksiä.

Jos yleinen tuomioistuin on päättänyt, että rikoksentehtäjä voidaan eristää pakkolaitokseen ja vankilaoikeuden ratkaistavana on kysymys pakkolaitokseen eristämisestä, asian käsittelyä jatkaa yleinen tuomioistuin, jos vankilaoikeus ei ole tehnyt päätöstä lain tullessa voimaan.

Korkeimman oikeuden mukaan voimaantuloa koskeva sääntely kaipa erityistä harkintaa. Säännöksen 2 momentissa on kannanotto lain soveltumisesta yhteenlasketun rangaistuksen suorittamiseen. Erillisen rangaistuksen suorittamisen osalta uusi laki tulisi ilmeisesti sovellettavaksi välittömästi voimaan tultuaan. Korkein oikeus toteaa, että mietinnössä ei ole pohdittu esimerkiksi sitä, mitä ehdotettu vankeuslain 3 luvun 1 §:n mukainen laskutapa käytännössä merkitsisi ehdotettujen lakien voimaantulovaiheessa.

Ehdotetun säännöksen mukaan 21 vuotta nuorempana tuomittuun sovellettaisiin välittömästi uuden lain säännöksiä. Vain vanki, joka on määrätty suorittamaan rangaistusta nuorisovankilassa, vapautuisi nykyisen lievemmän lain mukaan. Kun nuorisovankilaan määräämistä koskeva vankilaoikeuden käsittely tapahtuu vasta täytäntöönpanon alettua, saattaisi säännös korkeimman oikeuden mukaan aiheuttaa eriarvoisuutta satunnaisista seikoista johtuen. Esimerkiksi samaan rikossarjaan syylistyneistä vain ne, joiden osalta täytäntöönpano on alkanut ja vankilaoikeus käsitellyt suorittamistavan, saisivat hyväksyä lievemmän lain periaatteen mukaisen kohtelun. Kuitenkin täytäntöönpanon lykkäytyminen on voinut johtua tuomitusta riippumattomistakin syistä. Tältä osin tulisi korkeimman oikeuden mielestä harkita voimaantulon kytkemistä pikemminkin tuomion lainvoimaiseksi tai täytäntöönpanokelpoiseksi tulemiseen.

Oikeudenkäymiskaari 17 luku

Todistelusta

45 §

Ennen kuin tehdään rikoslain 2 c luvun 11 §:ssä tarkoitettu päätös koko rangaistusajan suorittamisesta, syytetyn mielentila on määrättävä tutkittavaksi. Tuomioistuimen on samalla pyydettävä lausunto siitä, onko syytettyä pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle ja terveydelle. Koko rangaistusajan suorittamisen uuteen käsittelyyn, josta säädetään rikoslain 2 c luvun 12 §:ssä, vankilan johtajan on pyydettävä lausunto siitä, onko koko rangaistusaikaa suorittavaa enää pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle ja terveydelle.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mielestä sekä 17 luvun 45 §:n perusteluissa että itse säädöstekstissä (ja mahdollisesti myös rikoslain 2 c luvun 12 §:n perusteluissa) tulisi todeta, että mielentilatutkimukseen liittyvää vaarallisuuden arviointia ei voisi suorittaa lääkäri, joka on hoitanut, hoitaa tai tulee hoitamaan vankia. Luottamuksellisesti saatuja potilastietoja ei saa käyttää potilasta vastaan, eikä lääkäriellä, jonka lausunnon perusteella potilas on erittäin vaaralliseksi katsottu, voi olla edellytyksiä luottamuksellisen potilassuhteen syntymiselle myöhemminkään.

Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri toteaa, että pykälän 2. momentissa on jätetty avoimeksi kysymys siitä, keneltä vankilan johtajan on pyydettävä lausunto. Koska edellä todettu hoitosuhde koskee kaikkia vankilan terveydenhuollon ammattihenkilöitä, myös psykologia, vaarallisuuden arvioinnin tulisi tässäkin tapauksessa tapahtua vankilan ulkopuolella, jos siihen muuta tietoa katsotaan tarvittavan kuin se, minkä vankilan virkamiesten monivuotisen seurannan aikana on saatu. Ylilääkärin mukaan kokonaan eri asia sitten on, millaiset lääketieteelliset edellytykset kellään on arvioida henkilön vaarallisuutta aivan lähitulevaisuutta lukuun ottamatta. Kirjallisuuden mukaan vaarallisuutta ennustavat parhaiten aikaisemmat vaaralliset teot, siis ns. ”aktuaariset seikat”, ja lääkärin arvio on yhtä hyvä kuin kolikon heitto. Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin mukaan erityisesti vääriä positiivisia, ts. sellaisten henkilöiden vaaralliseksi katsomisia, jotka eivät aikaisemmin vapautuessaan syyllistyisikään uuteen vaaralliseen tekoon, on ilmeisen paljon. Ylilääkärin mielestä on selvää, että lääkäritkin pelaavat varman päälle eivätkä ota vastuuta siitä, että joku heidän lausuntonsa perusteella esim. menettää henkensä ja he joutuvat asiasta ainakin moraaliseen vastuuseen. Näin tutkittavien ”vaarattomuudesta” ei saada tietoa, koska he ovat suljetussa laitoksessa.

Vankimielisairaalan lausunnossa todetaan, että uuteen lakiin on sisällytetty säännökset psykiatrisesta vaarallisuusarviosta. Vankimielisairaala pitää huomattavana epäkohtana sitä, että näitä arvioita on jouduttu tekemään vankimielisairaalassa, jonka tarjoama hoito on hyvin usein tarpeen pitkää tuomiota suorittaville. Vankimielisairaala on aiemmin todennut tämän epäkohdan eduskunnan oikeusasiamiehelle. Pitkäaikaisvankien tuntema katkeruus sitä laitosta kohtaan, jossa arvio on tehty, estää hyvän hoitosuhteen muodostumisen. Tämän vuoksi lakiin tulisi vankimielisairaalan mielestä kirjata se, että vaarallisuusarvio ei saa perustua vankeinhoidon piirissä toimivissa sairaaloissa tehtyyn tutkimukseen.

Korkein oikeus toteaa, että ehdotetun rikoslain 2 c luvun 12 §:n mukaan vankilanjohtajan olisi hankittava mielentilalausunto, mikä onkin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:n 4 momentin muutos ehdotuksessa otettu huomioon. Vastaava lisäys olisi tehtävä mielenterveyslain 16 §:ään.

Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry katsoo, että oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:n uudet 3 ja 4 momentit ovat aiheellisia täsmennyksiä. Liiton mukaan yhteiskunnalla tulee täyden rangaistusajan

kärsineenkin osalta olla oikeus määrityttä, onko rangaistusta määrättäessä erittäin vaaralliseksi luokiteltu henkilö edelleen vaaraksi muiden henkilöiden hengelle tai terveydelle.

Rikoslaki 2 luku

Rangaistuksista

13 §

Jos vankeusrangaistusta suorittava vanki tai tutkintavanki tekee rangaistuslaitoksessa tai muutoin vankeinhoitolaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsotaan olevan sakkoa, siitä voidaan määrätä kurinpitorangaistus siten kuin siitä erikseen säädetään. Jos katsotaan, että rikoksesta seuraa ankarampi kuin sakkorangaistus, rikoksesta on tehtävä ilmoitus poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle.

Jos vankeusrangaistusta suorittava vanki tai tutkintavanki tekee rikoksen rangaistuslaitoksen ulkopuolella, asiasta on tehtävä ilmoitus poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle.

Korkein oikeus katsoo, että ehdotettua sanamuotoa: ”Jos...vanki...tekee... vankeinhoitolaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena rikoksen” asianmukaisempi sanonta olisi ”valvonnan alaisena ollessaan”.

4. Taloudelliset vaikutukset

Valtiontalouden tarkastusvirasto kiinnittää huomiota siihen, että mietinnön taloudellisista vaikutuksista puuttuvat kokonaan arviot niistä kustannuksista, jotka ovat välttämättömät vankeuden täytäntöönpanon tavoitteen toteuttamiseksi käytännön vankeinhoitotyössä laitoksissa. Rangaistusajan suunnitelmien laatimiseen tarvittavan lisähenkilöstön aiheuttamien kustannusten huomioon ottaminen ei kata koko sitä taloudellista lisäpanostusta, jota tavoitteen mukainen vankeinhoitotyö edellyttää. Toimintaohjelmat ja kuntoutus, esimerkiksi päihdekuntoutus, ovat niitä käytännön toimia, joilla vangin vankilassaoloaikana voidaan pyrkiä toteuttamaan lakiehdotuksessa määriteltyä tavoitetta. Kun uudessa vankeuslaissa entistä korostuneemmin lausutaan pyrkimys uusintarikollisuuteen vähentämiseen ja vangin valmiuksien lisäämiseen rikoksettomaan elämäntapaan, tulisi näiden aiheuttamat taloudelliset panostukset vankeinhoidossa jo tässä vaiheessa arvioida. Tällä hetkellä voimassa olevan lain sisältämää rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitetta toteutetaan riittämättömin taloudellisin voimavaroin.

Liite no: 1

VANKEUSRANGAISTUSKOMITEAN MIETINTÖ

JAKELU:

Sisäasiainministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö
Valtiovarainministeriö
Työministeriö
Ulkoasiainministeriö
Opetusministeriö

Rikosseuraamusvirasto
Vankilat (22)
Vankimielisairaala
Vankeinhoidon koulutuskeskus
Kriminaalihuoltolaitos
Kriminaalihuoltolaitoksen Helsingin aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Oulun aluetoimisto

Eduskunnan oikeusasiamies
Oikeuskansleri
Valtakunnansyyttäjä
Tietosuojavaltuutettu
Valtiontalouden tarkastusvirasto
Terveydenhuollon oikeusturvakeskus

Korkein oikeus
Korkein hallinto-oikeus

Helsingin hovioikeus
Turun hovioikeus
Itä-Suomen hovioikeus
Kouvolan hovioikeus
Rovaniemen hovioikeus

Helsingin hallinto-oikeus
Kouvolan hallinto-oikeus
Turun hallinto-oikeus
Hämeenlinnan hallinto-oikeus
Vaasan hallinto-oikeus
Kuopion hallinto-oikeus
Oulun hallinto-oikeus
Rovaniemen hallinto-oikeus

Helsingin kärjäoikeus
Vantaan kärjäoikeus
Hämeenlinnan kärjäoikeus
Toijalan kärjäoikeus

Keravan kärjäoikeus
 Lappeenrannan kärjäoikeus
 Kuopion kärjäoikeus
 Mikkelin kärjäoikeus
 Oulun kärjäoikeus
 Joensuun kärjäoikeus
 Riihimäen kärjäoikeus
 Iisalmen kärjäoikeus
 Turun kärjäoikeus
 Tuusulan kärjäoikeus
 Vaasan kärjäoikeus
 Jyväskylän kärjäoikeus
 Pieksämäen kärjäoikeus
 Kokemäen kärjäoikeus
 Tampereen kärjäoikeus

Keskusrikospoliisi
 Etelä-Suomen lääninhallitus/poliisiosasto
 Poliisiammattikorkeakoulu
 Helsingin kihlakunnan poliisilaitos
 Espoon kihlakunnan poliisilaitos
 Vantaan kihlakunnan poliisilaitos
 Tampereen kihlakunnan poliisilaitos
 Turun kihlakunnan poliisilaitos
 Oulun kihlakunnan poliisilaitos
 Joensuun kihlakunnan poliisilaitos

Helsingin kihlakunnan ulosottovirasto
 Turun kihlakunnan ulosottovirasto

Helsingin yliopisto/Rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos
 Turun yliopisto/Rikosoikeuden laitos
 Lapin korkeakoulu/oikeustieteiden tiedekunta
 Stakes
 Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
 Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä/Lapinlahden sairaala

Suomen Lakimiesliitto ry
 Kärjäoikeustuomarit ry
 Hallinto-oikeustuomarit ry
 Suomen Asianajajaliitto ry
 Yleiset Oikeusavustajat ry
 Suomen Syyttäjäyhdistys ry
 Suomalainen Lakimiesyhdistys ry
 Suomen Demokraattiset Lakimiehet ry
 Ihmisoikeusliitto ry
 Ihmisoikeusjuristit ry
 Suomen Kriminologistiyhdistys ry
 Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry
 Suomen Kihlakunnanvoudit ry

Suomen Psykologiliitto ry
Suomen Mielenterveysseura ry

Suomen Kuntaliitto ry
Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto
A-klinikkasäätiö
Kalliolan Setlementti
Sininauhaliitto
YTY (sosiaali- ja terveysalojen yhteistyöjärjestö)
Takuusäätiö
Y-säätiö
Kirkon diakoniatyön keskus
Vapautuvien Tuki ry

VVL ry
VHHL ry
VTT ry